

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION

Scientific journal

Issue 6

Founded in July, 2016

Issued twice a year

Poltava
2019

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Науковий журнал

Випуск 6

Засновано в липні 2016 року

Виходить двічі на рік

Полтава
2019

FOUNDER

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief – *Kravchenko Liubov Mykolaivna*, Dr. of Ped. Sciences, professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Deputy Editor-in-Chief – *Hammer Karsten*, Ph.D., Professor; University College of Copenhagen, UCC (Copenhagen, Denmark)

Members of the editorial board:

Andersonne Rudite, Dr. of Ped Sciences, professor; University of Latvia (Riga, Latvia)

Zolotukhina Svitlana Trokhymivna, Dr. of Ped Sciences, professor; Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda (Kharkiv)

Kaydanovska Olena Oleksandrivna, Dr. Ped Sciences, associate professor; National University «Lviv Polytechnic» (Lviv)

Oliylyk Victor Vasilovych, Dr. of Ped Sciences, Professor, academician of National Academy of Sciences of Ukraine; School of Business Administration «University of Education Management» National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

Onipko Valentyna Volodymyrivna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Patalon Miroslav, doctor habilitated, professor; Pomorskaya Academy (Slupsk, Poland)

Sulaeva Natalia Viktorivna, Dr. of Ped Sciences, associate professor; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Tymenko Volodymyr Petrovych, Dr. of Ped Sciences, professor; Department of Professional Education and Adult Education of NAPN of Ukraine (Kyiv)

Tytarenko Valentyna Petrivna, Dr. of Ped Sciences, professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Topuzov Oleh Mykhailovych, Dr. of Ped Sciences, Professor, Corresponding Member of National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of Pedagogics of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

Khomenko Pavlo Vitaliyovych, Dr. Ped Sciences, associate professor; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Shyian Nadiia Ivanivna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта :
Scientific journal / Poltava V.G. Korolenko Nat. Ped. University. – Poltava,
2019. – Iss. 6. – 154 p.

*It is published according to the decision of the academic council
of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (protocol No.6 of 26.12.2019)*

EDITORIAL OF THE JOURNAL

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
36003, Poltava city, st. Ostrogradsky, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com

Editor in Chief: Kravchenko L.M.

Certificate of state registration KV № 22247-12147P dated 07/08/2016

© Colleague of Authors, 2019

© Poltava V.G. Korolenko NPU, 2019

ЗАСНОВНИК

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(Міністерство освіти і науки України)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – *Кравченко Любов Миколаївна*, д-р. пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Заступник головного редактора – *Хаммер Карстен*, доктор філософії, професор; Університет Коледжів Копенгагена, педагогічний коледж Наталі Зейл (м. Копенгаген, Данія)

Члени редакційної колегії:

Андерсон Рудіте, д-р. пед. наук, професор; Латвійський університет (м. Рига, Латвія)

Золотухіна Світлана Трохимівна, д-р. пед. наук, професор; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

Кайдановська Олена Олександрівна, д-р. пед. наук, доцент; Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)

Олійник Віктор Васильович, д-р. пед. наук, професор, академік НАПН України; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Київ)

Онїко Валентина Володимирівна, д-р. пед. наук, професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Паталон Мирослав, доктор хабілітований, професор; Академія Поморська (м. Слупськ, Польща)

Сулаєва Наталія Вікторівна, д-р. пед. наук, доцент; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Тименко Володимир Петрович, д-р. пед. наук, професор; Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України (м. Київ)

Титаренко Валентина Петрівна, д-р. пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Топузов Олег Михайлович, д-р. пед. наук, професор, чл.-кор. НАПН України; Інститут педагогіки НАПН України (м. Київ)

Хоменко Павло Віталійович, д-р. пед. наук, доцент; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Шиян Надія Іванівна, д-р. пед. наук, професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта:

науковий журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2019. – Вип. 6. – 154 с.

Друкується за рішенням ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 6 від 26.12.2019 р.)

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com
Електронну версію журналу розміщено на сайті <http://pnpu.edu.ua/ua/ukrprofosvita.php>
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 22247-12147Р від 08.07.2016 р.

ЗМІСТ

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

<i>Любов Кравченко</i>	Підготовка доктора філософії в університеті: особливості освітньо-наукової програми «Професійна освіта» Preparation of the doctor of philosophy at the university: features of the educational and scientific program «Professional education».....	9
------------------------	--	---

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

<i>Наталія Шолойко</i>	Наукові основи формування системи організаційних та управлінських компетентностей майбутніх фармацевтів в освітньому процесі магістратури медичного університету.....	21
<i>Олександр Полонський</i> <i>Любов Кравченко</i> <i>Павло Хоменко</i>	Дослідницький потенціал системи військових практик та стажувань у професійній підготовці офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України.....	29
<i>Yuliiu Polishchko</i> <i>Valentina Onipko</i>	Application of problem-project technology in educational activities of future treasures in professional (professional-technical) education institutions.....	37
<i>Svitlana Ogui</i> <i>Tetiana Borysova</i>	Teaching ergodesign basics to service industry specialists...	44
<i>Наталія Орлова</i>	Реалізація перспективних методів макетування та формування одягу на заняттях з технологій.....	51
<i>Yulia Stryzhak</i> <i>Marina Grinyova</i> <i>Natalia Sas</i>	Pedagogical principles of professional training of future foreign language teachers in higher education institutions...	59
<i>Сергій Чорнусь</i> <i>Ігор Савенко</i>	Формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О засобами дизайну.....	66
<i>Андрій Туник</i> <i>Євген Кулик</i>	Шляхи формування екологічної компетентності старшокласників у професійному навчанні.....	75
<i>Віталій Литвин</i> <i>Валентина Оніпко</i>	Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва.....	81

<i>Вікторія Прилипка</i>	Історико-педагогічні аспекти правової освіти фахівців у вітчизняному дискурсі проблеми.....	92
<i>Liudmyla Beberina Ihor Savenko</i>	Organization of monitoring research on the quality of education in vocational (vocational and technical) educational institutions.....	99
<i>Ірина Бобровська Лариса Гриценко</i>	Методичні аспекти викладання креслення в професійно-технічному навчальному закладі.....	106
<i>Лариса Семеновська Дмитро Лобода</i>	Східнослов'янський еталон синкретизму ренесансної гуманістичної думки і християнської догматики в етико-педагогічній спадщині францішека скорини.....	112
ПОДІЇ. НОВИНИ		
<i>Павло Хоменко</i>	Про участь в експерименті МОН України з присудження ступеня «доктора філософії».....	121
ВІСТІ З НАУКОВИХ ШКІЛ		
<i>Микола Близнюк</i>	«Інтелектуалізація трудового навчання» (наукова школа проф. Кулика Є.В.).....	126
<i>Ольга Титаренко</i>	«Інтеграція педагогічного і культурологічного знання» (наукова школа проф. Кравченко Л.М.).....	138
<i>Богдана Бергсма (Скорик)</i>	St. Andrew's College in Saskatoon (Canada) as a center of theological education.....	140
<i>Renata Vinnichuk Natalia Natalevych</i>	Natalia Natalevych – Ph.D., ukrainisch-deutsche Sängerin, Musiklehrerin und Liedermacherin.....	144
НАШІ АВТОРИ		150

CONTENT

EDITOR IN CHIEF COLUMN

<i>Liubov Kravchenko</i>	Preparation of doctor of philosophy at university: features of educational and scientific programme «Professional education»	9
--------------------------	--	---

PROBLEMS, ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS OF THE NATIONAL AND FOREIGN PROFESSIONAL EDUCATION

<i>Sholoiko Natalia</i>	Scientific bases of formation of system of organizational and managerial competences of future pharmacists in educational process of magistracy of medical university.....	21
<i>Oleksander Polonskyi Liubov Kravchenko Pavel Khomenko</i>	Research potential of the system of military practices and internships in the training of tactical officers of the National Guard of Ukraine.....	29
<i>Yuliui Polishchko Valentina Onipko</i>	Application of problem-project technology in educational activities of future treasures in professional (professional-technical) education institutions.....	37
<i>Svetlana Oguy Tatiana Borisova</i>	Training the basics of ergodic design for service professionals.....	44
<i>Natalia Orlova</i>	Implementation of promising methods of mock-up and shaping of clothing in technology classes.....	51
<i>Yuliui Strizhak Marina Grinova Natalia Sas</i>	Pedagogical principles of vocational training in higher education institutions.....	59
<i>Sergey Chernus Igor Savenko</i>	Formation of the project-technological culture of future teachers of FP (PD) About the means of design.....	66
<i>Andrew Tunic Eugene Kulik</i>	Ways of forming ecological competence of high school students in vocational training.....	75
<i>Vitaliy Lytvyn Valentina Onipko</i>	Formation of information and communication competence of future teachers of vocational training in the field of agricultural production.....	81
<i>Victoria Prilipko</i>	Historical and pedagogical aspects of legal education of specialists in the national discourse of the problem.....	92

<i>Liudmyla Beberina</i> <i>Ihor Savenko</i>	Organization of monitoring research on the quality of education in vocational (vocational and technical) educational institutions.....	99
<i>Irina Bobrovskaya</i> <i>Larisa Gritsenko</i>	Methodical aspects of teaching drawing in a vocational school.....	106
<i>Dmitry Loboda</i> <i>Larysa Semenovska</i>	East Slavic standard of syncretism of Renaissance humanistic thought and Christian dogma in the ethical and pedagogical heritage of Franciszek Skaryna.....	112
EVENTS. NEWS		
<i>Pavel Khomenko</i>	About participating in an experiment to award a Ph.D.	121
REVIEWS. COMMENTS		
<i>Mykola Blyznyuk</i>	«Intellectualization of Labor Education» (Scientific School of Prof. Kulika E.V.).....	126
<i>Olga Titarenko</i>	«Integration of pedagogical and culturological knowledge» (scientific school of prof. «Kravchenko L.M.).....	138
<i>Bohdan Bergsma</i> <i>(Skoruc)</i>	St. Andrew's college in Saskatoon (Canada) as a center of theological education.....	140
<i>Renata Vinnichuk</i> <i>Natalia Natalevych</i>	Natalia Natalevych – Ph.D., ukrainisch-deutsche Sängerin, Musiklehrerin und Liedermacherin.....	144
OUR AUTHORS		150

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

**ПІДГОТОВКА ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В УНІВЕРСИТЕТІ: ОСОБЛИВОСТІ
ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»**

EDITOR IN CHIEF COLUMN

**PREPARATION OF DOCTOR OF PHILOSOPHY AT UNIVERSITY: FEATURES OF
EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROGRAMME «PROFESSIONAL
EDUCATION»**

Мінливі умови сучасного ринку праці вимагають наукового забезпечення системи професійної підготовки висококваліфікованих фахівців у вищих навчальних закладах різного типу, що сприятиме переходу людини до більш високих рівнів особистісного та освітнього розвитку, готових до розв'язання комплексних проблем у професійній та дослідницько-інноваційній діяльності, оволодіння методологією наукової діяльності зі спеціальності, а також до проведення власного науково-педагогічного дослідження, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Таким чином є основні вимоги до випускників освітнього рівня «доктор філософії» у вітчизняних і зарубіжних університетах.

Цілі освітньо-наукової програми ОНП «Професійна освіта», розробленої у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, визначають можливості та сферу застосування загальних і фахових компетентностей, що необхідні для розв'язання комплексних наукових проблем професійної діяльності; передбачають створення цілісної системи підготовки доктора філософії в галузі професійної освіти. Цілі ОНП відповідають основній меті діяльності ПНПУ імені В. Г. Короленка, зображеній у Статуті та Стратегії ПНПУ В. Г. Короленка на 2020-2025 рр., від-

The changing conditions of the contemporary labour market require scientific support of the professional training system of highly qualified specialists in higher education institutions of various types, which facilitates the transition of an individual to higher levels of personal and educational development, the readiness for complex problems solving in professional, research-innovative and scientific activities in specialty, as well as conducting the scientific and pedagogical research, which covers its novelty, theoretical and practical significance. Thus, there are some basic requirements for graduates of the educational level “Doctor of Philosophy” in Ukrainian and foreign universities.

The objectives of the educational and scientific training programme (ESTP) “Professional Education”, developed at Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (PNPU), determine the opportunities and scope of general and professional competencies for complex solving of the scientific issues in the professional activities; the objectives also provide the implication of a holistic system of Doctor of Philosophy (PhD) training in the field of professional education. The objectives of the ESTP correspond to the main goal of PNPU, which is reflected in the Charter and the Strategy of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University for 2020–2025. According to the official docu-

повідно яких значущим компонентом місії закладу вищої освіти (ЗВО), поряд із забезпеченням фундаментального права людини та конституційного права громадян України на вищу освіту є здобуття особою нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентноспроможних концепцій і технологій для розвитку інноваційного суспільства, підготовки сучасних висококваліфікованих фахівців; забезпечення ефективного функціонування наукових підрозділів університету, усебічна підтримка наукових шкіл, що сформувалися в університеті, створення нових науково-дослідницьких центрів і лабораторій як базових осередків проведення наукових досліджень; розширення співпраці з перспективними замовниками та споживачами результатів наукової та інноваційної діяльності структурних підрозділів. У процесі розробки ОНП враховано завдання діяльності ПНПУ імені В. Г. Короленка як потужного багатогалузевого ЗВО, що здійснює інноваційну, освітню, наукову діяльність за різними рівнями вищої освіти, є одним із провідних наукових і методичних центрів регіону, має розвинуту інфраструктуру, сприяє поширенню наукових знань та проводить актуальну й випереджувальну науково-дослідницьку діяльність.

Метою ОНП є здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної роботи зі спеціальності, а також проведення власного наукового дослідження у сфері професійної освіти, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, з публічним його захис-

ments, a significant component of the mission of the higher education institution, along with ensuring the fundamental human rights and the constitutional right of the citizens of Ukraine to higher education, is the acquisition of new scientific knowledge by conducting research aimed to create and implement new competitive concepts and technologies for the innovation society development, for training of modern highly qualified specialists; ensuring the effective functioning of the university science departments, the comprehensive support of university's scientific schools, establishing of new research centres and laboratories as the basic centres for research; expansion of cooperation with customers and consumers of the results of scientific and innovative activities of university structural units. In the process of ESTP developing the main tasks for Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University as a powerful multidisciplinary institution of higher education that carries out innovative, educational, and scientific activities at the different levels of higher education, as one of the leading in the region scientific and methodological centres with a developed infrastructure, that promotes scientific knowledge and conducts topical and advanced research activities, are taken into account.

The purpose of ESTP is a person's acquisition of theoretical knowledge, skills, abilities, and other competencies sufficient to producing ideas, complex problems solving in the professional and research spheres, innovation, mastering the methodology of scientific and pedagogical work in specialty, as well as the conducting and defense of their own research in the field of professional education, the results of which have scientific novelty, theoretical and practical significance. The peculiarity of ESTP is its basing on two concepts of professional education (1 – the concept of vocational

том. Особливістю ОНП є її базування на двох концепціях професійної освіти (1 – концепція професійно-технічної освіти, традиційна для української педагогіки; 2 – концепція професійної освіти в університетах, що реалізується у вітчизняних ЗВО з 1998 року), що обумовлює набуття компетентностей дослідника, які дозволяють здобувачеві успішно використовувати передові освітні та наукові досягнення для забезпечення інтелектуальної мобільності та поповнення особистісних знань, гнучкості під час застосування методів теоретичної та експериментальної роботи, критичного мислення, саморефлексії, прагнення до безперервної освіти й саморозвитку впродовж життя в обставинах мінливості світового освітнього простору. Наукові й теоретичні курси, пов'язані з реалізацією завдань дослідницько-експериментальної роботи та підвищенням її ефективності, а наукову складову програми присвячено виконанню науково-педагогічного дослідження; вона інтегрує ті освітні компоненти, які мають умовну назву «базисні кваліфікації» – знання й розуміння найбільш важливих питань з педагогіки й наук про освіту, методики викладання у ЗВО, вміння обґрунтовувати й реалізувати технології професійної освіти в суміжних галузях знання (економіка, медицина, військова справа, сфера обслуговування тощо).

Враховуючи результати моніторингу ринку освітніх послуг та досвід підготовки кандидатів і докторів наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (усього підготовлено близько 20 докторів і 60 кандидатів педагогічних наук) та підтримуючи кращі надбання, ЗВО долучився до оновлення підготовки наукових кадрів для реалізації означеної програми освітньої діяльності. Тенденції розвитку ринку праці свідчать про потребу такого оновлення у зв'язку з си-

education, traditional for Ukrainian pedagogy; 2 – the concept of university professional education, implemented in domestic universities since 1998), which determines the acquisition of researcher's competencies that allow successful use of advanced educational and scientific achievements to ensure intellectual nobility and enrichment of personal knowledge, flexibility in the applied methods of theoretical and experimental work, critical thinking, self-reflection, the desire for continuous education and self-development throughout life in the changing world of educational space. The scientific and theoretical courses related to the research tasks implementation, experimental work and increasing its efficiency, while the scientific component of the programme is devoted to the implementation of scientific and pedagogical research; it integrates the educational components conditionally named as "basic qualifications" i. e. knowledge and understanding of the most important issues in pedagogy and science of education, teaching methods for a higher education institution, the ability to justify and implement technologies for professional education in the related fields (economics, medicine, military business, service area, etc.).

Taking into account the results of monitoring the market of educational services and the experience of training Candidates and Doctors of Sciences in the specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education (in all, about 20 doctors and 60 candidates of pedagogical sciences were trained) and supporting the best achievements, the institution of higher education joined the renewal of scientific personnel training for the implementation of the mentioned above programme of educational activities. The trends in the labour market indicate the need for such an update in connection with systemic reforms in education, which primarily strengthen

стемними реформами в освіті країни, що зумовлюють насамперед употужнення кадрового потенціалу закладів професійно-технічної освіти і коледжів як ЗВО, для обґрунтування якісного навчально-методичного забезпечення інтегрованих курсів з підготовки фахівців в університетах, упровадження їх в освітню практику, здійснення експериментального навчання й моніторингу ефективності досліджень та якості освіти. На Полтавщині функціонує широка мережа навчальних закладів, яка потребує підготовки фахівців третього рівня вищої освіти (університети, академії, інститути, коледжі), а також закладів ПТО (училищ, технікумів, ліцеїв тощо), які є осередками ринку праці цих фахівців. ПНПУ має досвід підготовки кандидатів і докторів педагогічних наук для Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Української медичної стоматологічної академії (УМСА), Полтавської державної аграрної академії, Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка, Гадяцького коледжу культури і мистецтв ім. І. П. Котляревського, Коледжу управління, економіки і права ПДАА, Полтавського юридичного коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Полтавського базового медичного коледжу, Полтавського кооперативного коледжу. Особливості новітніх тенденцій розвитку (інтелектуалізація ринку праці, управління інноваціями) спеціальності враховано під час щорічних переглядів ОНП за результатами моніторингу вступних кампаній, професійних дискусій зі стейкхолдерами (на засіданнях круглих столів, фахових се-

the human resources for vocational education institutions and university colleges, to justify a high-quality educational and methodological support of integrated training courses in universities, putting them into educational practice, the implementation of experimental training, the research efficiency and quality of education monitoring. There exists a wide network of educational institutions in Poltava region that requires training of specialists at the third level of higher education (universities, academies, institutes, colleges), as well as vocational training institutions (schools, colleges, lyceums, etc.), which are the nuclei of the labour market. PNPU has its experience in training Candidates and PhDs in Education for the Poltava M. V. Ostrogradsky Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukrainian Medical Dental Academy, Poltava State Agrarian Academy, Poltava University of Economics and Trade, National University "Poltava Yuri Kondratyuk Polytechnic", Kremenchuk A. S. Makarenko Pedagogical College, Hadiach I. P. Kotliarevsky College of Culture and Arts, College of Management, Economics and Law of the State Agrarian University, the Poltava Law Institute at National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine", Poltava Basic Medical College, Poltava Cooperative College. The peculiarities of the latest development trends (labour market intellectualization, innovation management) of the specialty are taken into account during the annual review of the ESTP based on the results of admission campaigns monitoring and professional discussions with stakeholders (roundtables, professional seminars, conferences, etc.). The brunch and regional contexts in content analysis (scientific publications, media materials, the results of regional sociological surveys), which contains the requirements for a lecturer of the present day, is taken into

мінарів, конференцій тощо). Галузевий та регіональний контекст у процесі аналізу контенту (наукових публікацій, матеріалів преси, результатів регіональних соціологічних опитувань), який своїм змістом має вимоги до сучасного викладача, враховано під час формулювання цілей навчання, проблематики дисертацій і результатів дослідницької діяльності на ОНП.

Під час формулювання цілей та програмних результатів ОНП було враховано досвід підготовки здобувачів вищої освіти зі спорідненої проблематики в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Класичному приватному університеті, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет», Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького, Університеті Коледжів Копенгагена (педагогічний коледж Наталі Зейл, Данія). На основі аналізу таких програм конкретизовано зміст загальних компетентностей випускників та диференційовано результати навчання як здатності: проєктувати і здійснювати комплексні дослідження на засадах системного наукового світогляду, сформованих знань з філософії наукової діяльності та соціокультурних проблем; критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досліджень, генерування нових ідей під час вирішення дослідницьких і практичних завдань, комплексних та інноваційних проблем; використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації українською та іноземними мовами в усній та письмовій формах; створювати та інтерпретувати нове знання через наукове дослідження або інші передові вчення такої якості, що відповідають вимогам національного та міжнародного рівнів, діяти в інтернаціональних дослідниць-

account when formulating the learning objectives, dissertations issues and ESTP research results.

Setting the programme objectives and establishing desired results of the ESTP, the experience of university students training in an allied subject areas at the National Pedagogical Dragomanov University, Classical Private University, Sumy A. S. Makarenko State Pedagogical University, State Higher Educational Institution “Donbas State Pedagogical University”, Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University, University Colleges of Copenhagen (Natalie Zeil Pedagogical College, Denmark) was taken into consideration. On the basis of the mentioned programmes analysis, the content of general graduates’ competencies was specified and the learning outcomes differentiated as the following abilities: to design and conduct a comprehensive research based on a systematic scientific worldview, knowledge of philosophy of science and socio-cultural problems; critical analysis and evaluation of current research, the generation of new ideas in research and practical, complex and innovative problems solving; to use the up-to-date methods and technologies of scientific oral and written communication in the Ukrainian and foreign languages; to create and interpret the new knowledge via research or the other advanced teachings of the quality that meets the requirements at national and international levels, to act in international research groups; to generate new ideas (creativity) in solving research and applied problems, including the ones in cross-disciplinary fields, etc.

It was established that the requirements for the results of NQF training at the third level of higher education in specialty on the basis of conceptual and methodological knowledge in the field and at the boundaries of branches of knowledge and professional activities

ких групах; генерувати нові ідеї (креативність) під час вирішення дослідницьких і практичних задач, у тому числі в міждисциплінарних галузях тощо.

Було встановлено, що вимоги до результатів навчання НРК за третім рівнем вищої освіти зі спеціальності на основі концептуальних та методологічних знань у галузі та на межі галузей знань і професійної діяльності повинні передбачати набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, достатніх для здатностей вільного спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому; використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях; демонстрації значної авторитетності, інноваційності, високого ступеня самостійності; акад.-мічної та професійної доброчесності, послідовної відданості розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності; безперервного саморозвитку та самовдосконалення; готовності до викладацької діяльності за основними навчальними програмами дисциплін вищої освіти.

ОНП покликане здійснювати підготовку фахівців, які володіють ефективною методологією науково-дослідницької і викладацької діяльності, здатні до вирішення комплексних освітніх і прикладних завдань з професійної освіти; відповідає тій предметній області, в основі якої лежать принципи неперервності освіти впродовж життя, інтеграції, компетентності, побудови індивідуальної траєкторії саморозвитку, що дозволяють сформулювати названі вище фахові можливості. Вона включає чотири компоненти, які забезпечують набуття компетентностей: глибинних знань зі спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант проводить дослідження, зокрема, засвоєння основних концеп-

should provide acquisition by higher education students of competencies sufficient for the ability to communicate with colleagues, the wider scientific community, society as a whole without restrictions on issues related to the field of study and the areas of scientific and expert knowledge; use of the Ukrainian and foreign languages for professional purposes in professional activities and research; demonstrations of significant authority, innovation, a high degree of independence; academic and professional integrity, consistent commitment to the development of new ideas or processes in the advanced contexts of professional and scientific activities; continuous self-development and self-improvement; readiness for teaching activities according to the main curricula of higher education disciplines.

ESTP is designed to train professionals who master the effective research methodology and teaching activities, who are capable for solving complex educational and applied problems in professional education; they correspond to the subject area, which is based on the principles of life-long education continuity, integration, competence, construction of an individual trajectory of self-development, which allow to form the above-mentioned professional opportunities. It includes four components that provide the acquisition of competencies: in-depth knowledge of the specialty (group of specialties) in which a PhD student conducts the research, in particular, mastering the basic concepts, understanding of theoretical and practical issues, the history and current scientific knowledge of professional education, mastering the terminology of the researched scientific direction; general scientific (philosophical) competencies aimed at forming a systemic scientific worldview, professional ethics and general cultural world outlook; universal skills of a researcher (oral and written

цій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань із професійної освіти, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку; загальнонаукових (філософських) компетентностей, спрямованих на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного світогляду; універсальних навичок дослідника (усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, організації та проведення різних типів і форм навчальних занять, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, управління науковими проектами, складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності тощо; мовних компетентностей для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) мовою в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з професійної освіти. Здобувачі набувають здатностей виконувати професійні функції, приймати обґрунтовані рішення у складних і непередбачуваних умовах, керуватися принципами академічної доброчесності.

Здобувачі вищої освіти рівня доктора філософії проходять виробничу викладацьку практику, метою якої є набуття навичок здійснення навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти й формування вмінь викладацької діяльності, зокрема – викладання спеціальних дисциплін, організації освітньої діяльності студентів, науково-методичної роботи. Результатами практики є набуті компетентності: використовувати різні способи структурування й подання навчального матеріалу, активізації навчальної діяльності студентів, різнопланові методи і

представлення результатів дослідження в українській, організації та проведенні різних типів і форм класів, застосування сучасних інформаційних технологій у дослідженні, управлінні дослідницькими проектами, оформленні заявок на фінансування досліджень, реєстрації інтелектуальної власності, тощо; мовних компетентностей для презентації та обговорення результатів наукової роботи в іноземній мові (англійській або іншій відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іноземномовних наукових текстів з професійної освіти. Здобувачі набувають здатностей виконувати професійні функції та приймати рішення в складних і непередбачуваних умовах, керуватися принципами академічної доброчесності.

Докторанти проходять виробничу практику, метою якої є набуття навичок здійснення навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти й формування вмінь викладацької діяльності, зокрема – викладання спеціальних дисциплін, організації освітньої діяльності студентів, науково-методичної роботи. Результатами практики є набуті компетентності: використовувати різні способи структурування й подання навчального матеріалу, активізації навчальної діяльності студентів, різнопланові методи і

прийоми викладацької діяльності у закладі вищої освіти; систематизувати навчальні та виховні завдання; складати вправи, задачі, тести з різних тем; застосовувати сучасні освітні технології. До змісту практики входять завдання: знайомство з організацією освітнього процесу у ЗВО; вивчення досвіду роботи провідних викладачів ЗВО під час відвідування занять із різних дисциплін; розробка змісту навчальних занять, методична робота; самостійне проведення різних видів навчальних занять, самоаналіз; участь в оцінюванні якості виконання різних видів роботи практикантами; індивідуальна робота зі студентами, консультування, організація самостійної роботи здобувачів та своєчасне узагальнення цих результатів разом із науковим керівником.

Важливим складником професійної підготовки доктора філософії в університеті є формування навичок соціальної взаємодії та міжособистісного спілкування, що сприяють становленню професіоналів-лідерів у галузі професійної освіти. Зміст навчальних дисциплін «Філософія та методологія науки», «Теорія та методика наукової аргументації», «Універсальна науководослідницька підготовка», «Сучасний науковий дискурс», «Інформаційні технології в освіті та науці», «Економіка інтелектуальної власності та управління інноваціями», «Іноземна мова в науковій діяльності» дозволяє формувати не лише фахові компетентності, але й соціальні навички (soft skills), до яких належать: здатність до колективних дій та організації соціальної взаємодії; знання основних способів і засобів міжособистісної комунікації, стилів мовлення, практичний досвід комунікації різними мовами в галузі; уміння постійно збагачувати власне мовлення, застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності, розвивати активну жит-

ing of various types of training sessions, self-analysis; participation in assessing the quality of performance of various types of work by the trainees; individual work with students, consulting, organization of independent work of PhD students and timely generalization of the results together with the supervisor.

An important component of a Doctor of Philosophy professional training at university is the formation of skills of social interaction and interpersonal communication, which contribute to the formation of professional leaders in the field of professional education. The content of such courses as “Philosophy and Methodology of Science”, “Theories and Methods for Scientific Argumentation”, “Universal Research Training”, “Modern Scientific Discourse”, “Information Technology in Education and Science”, “Economics of Intellectual Property and Innovation Management”, “Foreign language in Scientific Activities” allows to form not only professional competencies, but also social skills (soft skills), among which are: the ability to act collectively and organize social interaction; the knowledge of the basic methods and means of interpersonal communication, speech styles, practical experience of communication in different languages in the field of study; the ability to constantly enrich one’s speech, and to apply information and communication technologies in professional activities, the ability to develop an active life position and leadership qualities; the ability to develop the strategy and tactics of professional behaviour and activities, taking into account the interests of the team, teamwork skills. Teaching the disciplines, the lecturers use the “context-practice” method, which simulates the conditions arising in the course of their professional activities; the project method, which contributes to the independence of PhD candidates’ thinking; active analysis of scientific problems, which require as-

теву позицію та лідерські якості; уміння виробляти власну стратегію і тактику професійної поведінки та діяльності з урахуванням інтересів колективу, навички роботи в команді. Під час викладання дисциплін викладачі використовують метод «контекст-практики», що імітує умови, які виникають у ході професійної діяльності; метод проєктів, який сприяє виробленню незалежності мислення здобувачів; активний аналіз наукових проблем, які вимагають оцінки в контекстах професійної освіти.

Повноцінну підготовку аспірантів до дослідницької діяльності забезпечено засобами змісту навчальних дисциплін «Теорія та методика наукової аргументації», блок курсів універсальної науково-дослідницької підготовки, «Компетентнісний підхід в освіті», які надають здобувачам можливості вільно оперувати основними концепціями, теоріями, тенденціями розвитку філософії й методології наук про освіту, змістом сучасних дискусій з питань професійної освіти, методами критичного аналізу й оцінки актуальних наукових досягнень для побудови власних теоретичних моделей, логічних схем технологій удосконалення досліджуваних явищ і процесів освітньої дійсності щодо обраних предметів досліджень, з'ясування педагогічних та організаційно-управлінських умов покращення їхнього стану. Зміст дисципліни «Методика експериментального дослідження в теорії і практиці підготовки фахівців» сприяє ефективному застосуванню знань та розумінь – формулювати концепцію наукового дослідження, визначити етапи експериментальної роботи, організувати пошук, відбір і обробку наукової інформації, емпіричних даних та їх інтерпретацію й узагальнення. Педагогічний супровід і підтримка досліджень науковими керівниками з опорою на зміст дисциплін ОНП допомагає аспірантам

assessment in the contexts of professional education.

Full training of PhD candidates for research activities is provided by means of such disciplines as “Theory and Methods of Scientific Argumentation”, the courses of universal research training, “Competence Approach in Education”, which give the students an opportunity to operate freely the basic concepts, theories and trends of philosophy, science of education methodology, the content of modern discussions on professional education, methods of critical analysis and evaluation of current scientific advances to build the theoretical models, logical schemes of technologies for improving the studied phenomena and processes of educational reality in selected research subjects, clarifying pedagogical, organizational, and managerial aspects for improving their conditions. The content of the discipline “Methods of Experimental Research in the Theory and Practice of Training” contributes to the effective application of knowledge and understanding concerning formulating the concept of scientific research, determining the stages of experimental work, organizing searching, selecting and processing of scientific information, empirical data and their interpretation and generalization. Pedagogical background and support of a research by supervisors based on the content of the disciplines of the educational and scientific preparation programme helps the PhD students to assess adequately their own scientific achievements, to perform and defend their dissertations.

The scientific activity of PhD candidates who obtain the degree under the ESTP “Professional Education” mostly corresponds to the research directions of their scientific supervisors. There are three multidisciplinary scientific schools in the specialty “Scientific Bases of Integration of Pedagogical and Culturolog-

адекватно оцінити власні наукові надбання, якісно виконати і захистити дисертаційну роботу.

Наукова діяльність аспірантів ОНП «Професійна освіта» здебільшого відповідає напрямам дослідження наукових керівників. На спеціальності працюють три багатопрофільні наукові школи: проф. Л. Кравченко «Наукові основи інтеграції педагогічного і культурологічного знання»; проф. М. Гриньової «Саморегуляція як основа успішної педагогічної діяльності»; проф. Є. Кулика «Інтелектуалізація трудового навчання». Очільники цих шкіл пропонують напрями досліджень при оновленні ОНП щорічно і вступники реалізують бажання та потребу працювати з цих напрямів (наприклад, аспірант А. Туник обрав напрям, запропонований у 2018 р. проф. Є. Куликом, аспірант Д. Соколов – проф. М. Гриньовою). Наукові керівники, які набувають досвіду, є активними дослідниками, мають публікації із запропонованих щорічно при оновленні ОНП наукових напрямів досліджень; це стосується професорів В. Оніпко, А. Ткаченка, Н. Сас, П. Хоменка. Про таку відповідність свідчить співпадіння ключових слів провідних публікацій наукових керівників і здобувачів, а також аналіз статей, опублікованих у наукових журналах «Вища школа», «Ukrainian professional education», «Витоки педагогічної майстерності», «Імідж сучасного педагога» у співавторстві аспірантів і їхніх наукових керівників.

Наукові керівники аспірантів на ОНП керують дослідницькими проектами на рівні країни: проф. М. Гриньова – керує прикладним науководослідним проектом за державним замовленням «Модель професійної підготовки майбутнього вчителя Нової української школи» (державний реєстраційний № 0119U002281) (2019-2021 рр.); низку наукових тем зареєстровані

ical Knowledge” headed by prof. L. Kravchenko; “Self-regulation as a Basis for Successful Pedagogical Activity” headed by prof. M. Grynyova, “Intellectualization of Labour Training” headed by prof. E. Kulyk. Annually updating the ESTP, the heads of the scientific schools offer to the postgraduates the research areas and the entrants realize their research desire and needs (for example, a PhD candidate A. Tunyk chose the field suggested in 2018 by professor E. Kulyk, a PhD candidate D. Sokolov followed professor M. Grynyova’s idea). The experienced supervisors are active researchers, they have scientific publications in the research areas suggested to their students when updating the ESTP; it concerns professors V. Onipko, A. Tkachenko, N. Sas, P. Khomenko. The mentioned correspondence is evidenced by a coincidence of the key words in the core publications of the supervisors and PhD candidates, as well as by the analysis of articles published in such journals as “Higher School”, “Ukrainian Professional Education”, “The Sources of Pedagogical Skills”, “Image of Modern Teacher” co-authored by the PhD candidates and their supervisors.

The supervisors of PhD candidates under the ESTP lead the research projects at the national level: prof. M. Grynyova supervises an applied research project under the state order “Model of Professional Training of Future Teachers for the New Ukrainian School” (state registration № 0119U002281) (2019–2021); a number of scientific topics are registered in Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information among them: “Methodological and Theoretical Foundations and Organizational Methodological Mechanisms of Modernization of the Education System of Poltava Region” (state registration № 0116U002583) under academic su-

в УкрІНТЕІ: «Методолого-теоретичні основи та організаційно-методичні механізми модернізації системи освіти Полтавщини» (державний реєстраційний № 0116U002583) – керівник Л. Кравченко, учасники – П. Хоменко і В. Оніпко; «Перспективи модернізації фахової підготовки майбутніх викладачів професійної освіти» (державний реєстраційний № 0117U003229) – керівник Є. Кулик, учасники – наукові керівники І. Савенко, Т. Борисова, П. Кузьменко. Щорічно в рамках цих проектів публікуються близько 20 наукових статей, близько 25 статей у матеріалах конференцій, відбувається впровадження результатів біля 10 дисертаційних робіт.

Перспективними напрямками розвитку ОНП вважаємо підтримку і продовження стратегічної тенденції ПНПУ – надання уваги інноваційному навчальному процесові та актуальним науковим дослідженням, що відображено в місії ПНПУ. Цьому відповідає тривала традиція постійної підтримки наукової спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, надбання в розвитку якої у 2016 році покладено в основу розробки ОНП «Професійна освіта». ПНПУ має реальні можливості забезпечення цієї програми висококваліфікованими науковими кадрами та реалізації її науково-дослідницького складника науковими керівниками, що мають потужні наукові школи з професійної освіти, продовжують розвиток цього напрямку досліджень, демонструють вагомість у регіональному і всеукраїнському науково-педагогічному контекстах. Такий науковий потенціал забезпечує відкриття разових спеціалізованих рад та має перспективу створення постійно діючої спеціалізованої вченої ради зі спеціальності «Професійна освіта». До перспектив розвитку ОНП також відносимо міжнародне партнерство в дослідженнях з професійної освіти і того широкого

півиспанія of L. Kravchenko, the members of the research team are P. Khomenko and V. Onipko; “Prospects for Modernization of Professional Training of Future Teachers of Vocational Education” (state registration № 0117U003229) under academic supervision of E. Kulyk, the members of research team are I. Savenko, T. Borisova, P. Kuzmenko. About 20 scientific articles are published annually within the framework of the mentioned projects, and about 25 articles in proceedings of the conferences, the results of about 10 dissertations are implemented.

We consider the support and continuation of the strategic tendency of PNP as encouraging the innovative educational process and topical scientific researches, that is reflected in the mission of PNP, to be promising areas of development of the educational and scientific training programme. It corresponds to the long tradition of constant support of the scientific specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education, the development of which in 2016 formed the basis for the educational and scientific training programme “Professional Education”. PNP has real opportunities to provide the programme with its highly qualified research staff and to implement the research component of the ESTP by PhD supervisors who have strong scientific schools of professional education and who continue to develop the research area, demonstrating its importance in regional and national scientific and pedagogical contexts. Such scientific potential provides the opening of one-time specialized councils and has the prospect of creating a permanent specialized scientific council in the specialty “Professional Education”. The prospects for the development of the ESTP also include international partnership in research on professional education and the broad cross-disciplinary field of knowledge.

міжпредметного поля, в якому функціонує ця галузь знань.

Пропонуємо для обговорення:

– шляхів і засобів активізації участі аспірантів у міжнародних програмах академічної мобільності, які діють в університеті, а також нових зв'язків наукових керівників і аспірантів з колегами в Європі і світі на найближчий період;

– покращення роботи в університеті з міжнародними партнерами з Данії, Польщі, Німеччини, країн Балтії, підвищення міжнародного статусу фахових видань ПНПУ, публікування викладачами і науковими керівниками у співавторстві з аспірантами статей у міжнародних наукових виданнях;

– удосконалення підходу до дисциплін за вибором здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, заснованого на індивідуалізації формування освітньої траєкторії кожного аспіранта та забезпеченні вибору ним навчальних курсів, які узгоджують професійну освіту з тими фаховими галузями, для яких виконується кожне дослідження – медициною, правознавством, фізичною культурою, військовими науками, сільським господарством, сферою обслуговування тощо;

– пошук комбінованого варіанту проходження виробничої викладацької практики (частково – на робочому місці аспіранта, частково – в ПНПУ);

– обрання вибіркового дисциплін у своєму ЗВО, якщо аспірант працює у вищому навчальному закладі і там існує контент, суголосний ОНП або в тому ЗВО, в якому він проводить експериментальну роботу.

We offer for discussion:

– the ways and means to increase in the nearest future the participation of PhD candidates in the international academic mobility programmes operating at the university, as well as the new links between supervisors and PhD candidates with their colleagues in Europe and the world;

– improving the cooperation of the university with the international partners from Denmark, Poland, Germany, the Baltic States, raising the international status of the professionally oriented publications of PNPU, publishing the articles by the faculty and supervisors in co-authorship with their PhD candidates in international scientific journals;

– improving the approach to the elective disciplines for PhD candidates, based upon the individualization of the educational trajectory of each doctoral student and ensuring his choice of the courses that harmonize vocational education with the professional fields of each research performed in medicine, law, physical education, military sciences, agriculture, service sphere, etc.;

– search for a combined option for vocational teaching practice (partly at the PhD student's workplace, and partly in PNPU);

– the choice of elective courses at their higher education institutions, if a PhD student works at a higher education institution that covers the similar to the educational and scientific training programme content or at a higher education institution where he undertakes the experimental work.

Любов Кравченко

Liubov Kravchenko

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.04:615

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205699>

ORCID 0000-0002-5083-7218

НАУКОВІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МАГІСТРАТУРИ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Наталія Шолойко

У статті в руслі проблеми розвитку високоефективного й соціально відповідального фармацевтичного менеджменту в Україні актуалізовано потребу обґрунтування компетентісно-культурологічних наукових засад професійної підготовки фармацевтів нової генерації, що володіють основами організаційно-управлінської культури та відповідними освітньо-комунікаційними технологіями.

Метою статті визначено розгляд особливостей реалізації провідних методологічних напрацювань наукового менеджменту в фармацевтичній галузі (участь фахівців із вищою освітою в управлінні процесами лікування; моніторинг та оцінка ними результатів лікарської терапії; консультування й навчання пацієнтів; готовність до забезпечення ефективних комунікацій як із партнерами по бізнесу, так і з представниками різних спеціальних груп населення – замовниками послуг), що відображені в медично-деонтологічних принципах, їх проєкції на ринкову економіку та систему підготовки фахівців спеціальності «226 Фармація, промислова фармація» в українських медичних університетах.

Дослідження є одним із перших кроків на шляху побудови й упровадження в контекст вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі моделі формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів, заснованої на інтеграції загальних і спеціальних компетентностей, яка враховуватиме здобутки сучасного менеджменту, вимоги суспільства до медично-деонтологічної цілісності особистості фахівців, неперервне вдосконалення змісту освіти та потребу застосування нових освітніх форм і технологій.

У перспективі дослідницької діяльності з проблеми вбачаємо конкретизацію теоретичних підвалин і деталізацію методичних аспектів такої моделі.

Ключові слова: професійна освіта, майбутні фармацевти, фармацевтичний менеджмент, система організаційних та управлінських компетентностей фармацевтів, магістерська підготовка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та вказівка на її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Модернізацію професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі як складника системи охорони здоров'я України на сучасному етапі зумовлено прогресом світової медичної та фармацевтичної науки, глобальними змінами на європейському ринку праці, трансформаціями в

соціальному, економічному, правовому й освітньому аспектах цієї підготовки. На необхідності формування відповідного професійного та загальнокультурного рівня майбутніх фахівців наголошено в Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»); Програмі ВООЗ «Здоров'я – 2020»; Державній стратегії «Здоров'я для всіх у XXI столітті», Концепції розвитку галузі охорони здоров'я і положеннях Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації». Важливим завданням діяльності медичних закладів вищої освіти нині є підготовка освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, не формування системи цінностей, у якій одне з перших місць посідає цінність людського здоров'я, його збереження.

Нині не викликає сумніву теза про те, що здоров'я української нації є запорукою добробуту та процвітання держави й людства. Наявність міцного здоров'я – необхідна умова продовження роду, вирішення демографічних проблем суспільства, розвитку духовних і фізичних сил, високої працездатності усіх його членів. Проблеми здоров'я посідали значне місце в суспільно-економічному та культурному житті завжди. У зв'язку із цим про стан здоров'я піклується як сама людина, так і органи системи охорони здоров'я, медичні й фармацевтичні працівники, тому сучасними пріоритетами вищої фармацевтичної освіти є: підготовка висококваліфікованих кадрів; поява нових, необхідних на ринку праці спеціальностей; неперервне вдосконалення змісту освіти; упровадження нових освітніх форм і технологій, нарощування наукового потенціалу галузі; інтеграція фармацевтичної науки і практики; забезпечення для фармацевтів реалізації вимоги й можливостей навчання впродовж життя; здійснення кадрового моніторингу, створення системи атестації та сертифікації фармацевтичних кадрів на державному рівні з урахуванням їхніх фахових та організаційно-управлінських потенціалів.

Серед причин, пов'язаних із необхідністю пошуку нових підходів до професійної підготовки фармацевтичних кадрів, відзначаємо: встановлення ринкових відносин, інтенсивний обмін досвідом на європейському та світовому рівнях, швидке збільшення кількості лікарських засобів, переорієнтування діяльності аптечної служби з виготовлення та придбання, зберігання та розподіл лікарських засобів, зростання вимог до контролю якості лікарських препаратів, увагу до ставлення працівників аптек до пацієнтів тощо. Тому фармацевтичний менеджмент сьогодні розглядаємо тим новим напрямом розвитку науки і технологій у галузі охорони здоров'я, який може забезпечити істотне оновлення процесів якісного виготовлення й оптимального забезпечення лікарськими засобами країни як у мирний, так і у військовий час. Цей аспект фахової підготовки на засадах диференціації й інтеграції сфер медицини і фармацевтичної галузі стимулює постійний пошук ефективних форм і методів забезпечення здоров'я, надання медичної допомоги, введення ринкових маркетингових технологій, відповідності етичних принципів і норм поведінки працівників постулатам медичної етики й деонтології.

Аналіз найвагоміших публікацій, у яких започатковано розв'язання досліджуваної проблеми дав змогу виявити, що різноплановим аспектам професійної підготовки фахівців фармацевтичного профілю в медичних навчальних закладах присвячено вагомий дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Загальнопедагогічну проблематику забезпечення ефективності професійної підготовки з використанням компетентнісного підходу розглянуто в працях В. Байденка, І. Зимньої, О. Овчарука, О. Пометун, А. Хуторського та ін.; запровадження педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх фахівців деталізовано в роботах А. Алексюка, В. Беспалька, Л. Кравченко, Л. Романишиної, В. Оніпко, Г. Селевка, С. Сисоєвої, С. Смирнова, Н. Талізної та ін.; освітні засади діяльності й управління вищою фармацевтичною освітою досліджували

І. Зупанець, О. Тихонов та ін.; підготовку фармацевтичних кадрів в Україні та в провідних зарубіжних навчальних закладах вивчали Л. Вишневська, І. Вітенко, О. Волосовець, Ю. Вороненко, Н. Гавриліна, В. Георгіянц, І. Денисов, В. Загорій, Г. Зайченко, В. Москаленко, О. Набока, М. Пальцев, Л. Упир, В. Черних та ін.; організацію навчально-виховного процесу на фармацевтичних факультетах вищих закладів освіти досліджували Л. Віннік, Н. Городиська, І. Гриценко, Г. Зайченко, О. Заліська, І. Зупанець, Т. Каленюк, З. Мнушко, Б. Парновський, М. Слабий та ін.; формування компетентностей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю розглядали Н. Альохіна, Л. Галій, Г. Глембоцька, В. Голубцов, Н. Денисова, І. Комісінська, Л. Пляка, О. Тутутченко та ін. Низку актуальних розвідок присвячено: педагогічним технологіям у системі фармацевтичної освіти (Т. Вахрушева, Б. Громовик, З. Мнушко, С. Мокрянин, І. Светочева, О. Павлов та ін.); питанням фармацевтичної етики й деонтології (А. Бабський, Н. Діхтярьова, Т. Краснянська, М. Пономаренко, С. Хіменко, Н. Чорноброва та ін.), післядипломній підготовці фахівців фармацевтичного профілю (Н. Бунатян, Д. Великий, Л. Кайдалова, І. Міщенко, М. Пономаренко, В. Толочко та ін.); аспектам контролю та діагностики якості підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю (Л. Буданова, Т. Козлова, О. Тележкіна та ін.).

Водночас, попри підвищений інтерес дослідників до проблем компетентнісно-культурологічного змісту професійної підготовки фахівців фармацевтичного профілю спостережено, що формування їхньої організаційно-управлінської культури сьогодні залишається недостатньо дослідженим, а в умовах євроінтеграції потребує значної уваги. Результати системного аналізу основних груп джерел у контексті проблематики професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю засвідчили, що майбутні фармацевти мають бути підготовленими до виконання практичної діяльності з управління галуззю, проте вони часто не мають досвіду встановлення ділових відносин з відвідувачами аптечних закладів, не завжди спроможні забезпечити ефективне виконання професійних обов'язків на ринку послуг, не впевнені в своїх якостях і стилях керівництва підприємством.

Вирішення досі не вирішених аспектів розглядуваної проблеми, яким присвячено статтю. Оскільки недостатньо дослідженими залишаються методологічні, теоретичні та методичні засади розвитку фахової компетентності майбутніх фармацевтів з урахуванням вимог фармацевтичного менеджменту й інноваційного підприємництва у сфері охорони здоров'я, це спричиняє необхідність розробки й упровадження моделі формування організаційно-управлінської культури таких фахівців для гармонізації фармацевтичної освіти України відповідно до світових тенденцій. **Метою** цієї статті є розгляд особливостей реалізації провідних методологічних напрацювань наукового менеджменту в руслі зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Фармацевтичну галузь нині розглядають тією науково-практичною ланкою системи охорони здоров'я, яка проводить науковий пошук і створення лікарських засобів, визначення потреби в препаратах, їх виробництві та всебічному вивченні властивостей, включаючи безпеку й специфічний вплив, аналіз, стандартизацію, контроль якості, реєстрацію, зберігання, реалізацію та застосування, фармацевтичну опіку, підготовку й перепідготовку фармацевтичних кадрів (Кайдалова, 2010). Фармацевтична допомога та фармацевтична опіка нині полягають у забезпеченні населення всіма товарами аптечного асортименту, наданні науково-консультаційних послуг медичному персоналу й окремим громадянам з питань вибору найбільш ефективних і безпечних лікарських засобів, виробів медичного призначення, правил їх зберігання, порядку придбання та належать до основних напрямів фармацевтичної діяльності, що зумовлюють її специфічні особливості. Першочергово зрозуміло, що фармацевтична діяльність перед-

бачає участь фахівців з вищою фармацевтичною освітою в управлінні процесами лікування: обґрунтування вибору та вибір необхідних лікарських препаратів, моніторинг та оцінка результатів лікарської терапії, консультування й навчання пацієнтів тощо, що пов'язане з медичною компетентністю і фаховою культурою фармацевта, його відповідальністю за поради або рекомендації, надані кожному пацієнтові. Фармацевтична допомога та фармацевтична опіка своїм соціальним змістом мають забезпечення населення всіма товарами аптечного асортименту, надання науково-консультаційних послуг медичному персоналові й окремим громадянам з питань вибору найбільш ефективних і безпечних лікарських засобів, виробів медичного призначення, правил їх зберігання, порядку придбання та належать до основних напрямів фармацевтичної діяльності, зумовлюючи її специфічні особливості.

Специфікою професійної сфери діяльності фармацевтів також вважають її спрямованість на створення й виробництво вітчизняних лікарських засобів у вигляді різних лікарських форм, імунобіологічних препаратів, виробів медичного призначення, харчових продуктів оздоровчого й профілактичного призначення, забезпечення населення ефективними та безпечними лікарськими засобами, конкурентоспроможними порівняно з виробами іноземних фірм, виготовлення субстанцій природного, синтетичного або біотехнологічного походження, відповідальний контроль якості лікарських засобів тощо.

У зв'язку із зазначеним методологічною підвалиною вищої освіти в фармацевтичній галузі незаперечно є медична етика і деонтологія – сукупність тих етичних норм і принципів поведінки працівників при виконанні своїх професійних обов'язків, яких неодмінно потрібно дотримуватися (Омельченко, Зайцева, 2010). Морально-етичні норми і правила деонтології мають величезне значення в соціальному регулюванні відносин із надання медичної допомоги між лікарем і пацієнтом та при розподілі лікарських препаратів фармацевтом. Регламентація медичної діяльності і пов'язаних із нею структур (фармацевтичного менеджменту) у руслі морально-етичних норм і правил деонтології має бути доповненою юридичним регулюванням. Значення лікарської етики і медичної деонтології зростає в період зміни соціально-економічних відносин, розвитку ринкових маркетингових процесів, що стосуються охорони здоров'я та діяльності фармацевтичного менеджменту в українському суспільстві.

Якщо першочерговим завданням лікувально-профілактичної діяльності всіх ланок державної та приватної систем охорони здоров'я вважають розв'язання проблем формування та розвитку постачання населення лікарськими препаратами державою і бізнесом аптечних продаж, то постає питання визначення й характеристики тих етичних норм та принципів діяльності кожного фармацевта, відповідно до яких він повинен сприяти лікувальному процесу і збереженню здоров'я населення, виконувати свої професійні обов'язки сумлінно, зберігати гідність і честь працівника фармацевтичної галузі, утримуватись від будь-яких вчинків та дій, що можуть викликати негативне ставлення до його професії. Особливо це є важливим у контексті ставлення до охорони здоров'я як до своєрідного виду послуг. Якщо в попередні періоди свого розвитку держава повністю відповідала за якість таких послуг, то в ринковий період поширенням лікарських препаратів займаються не лише державні структури, організацію збуту лікарських препаратів через мережу аптечних продажів забезпечує також відповідний бізнес. За таких обставин необхідними для фахівців стають організаційні компетентності й культура менеджменту, який покликаний не лише стабілізувати ситуацію в сфері аптечних продаж малими інноваційними підприємствами, а й цілісно сформувати чи оновити організаційну культуру галузі відповідно до сучасних суспільних вимог.

Значення менеджменту для підприємств фармацевтичної галузі пов'язане з переходом до принципів ринкової економіки, розвитком самостійності в діяльності підприємств, демократизацією управління, прискіпливою увагою до ефективності кожного фахівця. Нині в літературі з питань управління відсутнє єдине визначення поняття «менеджмент». Під менеджментом розуміють: сферу людського знання, науку і мистецтво управління; діяльність із керівництва людьми в різних організаціях; апарат управління діяльністю організації. Оксфордський словник англійської мови дає такі тлумачення поняття «менеджмент»: 1) спосіб, манера спілкування з людьми; 2) влада і мистецтво управління; 3) особливого роду вміння (навички управління); 4) адміністративна одиниця (орган управління) (Oxford English Dictionary, 1933).

Для менеджменту в сучасній ринковій економіці життєво важливі методи і засоби вивчення та задоволення інтересів, потреб і запитів тих, хто купує товар. Тут менеджмент поєднується з маркетингом, який тлумачимо як інтегративну функцію менеджменту, що перетворює потреби покупця в прибутки підприємства. Таким чином, менеджмент як управління в умовах ринкової економіки є сукупністю принципів, методів, засобів і форм керівництва господарською організацією фармацевтичної галузі з метою успішного вирішення економічних і соціальних завдань та отримання прибутку; це система прийняття раціональних рішень у галузі (Менеджмент в фармацевтиці, 2017). Завдяки зазначеному можемо говорити про управління галуззю в широкому його розумінні: керівництво пошуком, розробкою або створенням, дослідженням, виробництвом, стандартизацією, зберіганням та реалізацією лікарських препаратів.

Оскільки особливість менеджменту фармацевтичних підприємств пов'язана із поєднанням лікарського забезпечення й наукової, виробничої, контрольно-аналітичної, комерційної, медичної, інформаційної, рекламної та інших допоміжних функцій, то для фармацевтичних та аптечних підприємств характерні і виробничі (технологічні), і комерційні процеси з урахуванням особливостей лікарських засобів як товару, до якого існують вимоги підвищеного контролю з боку держави і громадськості. В аптечних підприємствах широко застосовуються прийоми торгового менеджменту в поєднанні зі знаннями організаційно-правових питань роботи аптек, технології ліків, фармацевтичного аналізу і контролю, фармакології, фармакотерапії, фармацевтичної опіки, фармацевтичної етики і деонтології, психології тощо; важливим також є процес реалізації фахівцем лікарських засобів та інших товарів, що передбачає безпосередній контакт зі споживачами й володіння педагогічними технологіями комунікацій.

Аптечні підприємства як кінцева ланка в ланцюзі руху фармацевтичної продукції відповідають основним завданням менеджменту – формування інформації про ринок, з'ясування попиту на лікарські препарати та інші товари аптечного асортименту, з'ясування ринкових переваг і груп споживачів тощо. Зі зростанням конкуренції між аптеками важливого значення набувають організаційні форми роботи, залучення покупців, розширення додаткових послуг, контакти з лікувально-профілактичними та іншими організаціями-споживачами, формування та збереження іміджу конкретної аптеки або мережі аптек.

Менеджмент у зазначеному контексті вирішує методологічні завдання:

- отримання прибутку з дотриманням соціальної відповідальності;
- розширення ринків збуту ліків;
- скорочення власних витрат на виробництво й реалізацію лікарських засобів.

Фахівець-фармацевт має бути готовим до:

- розробки стратегії розвитку аптеки, фірми;
- виявлення пріоритетності цілей, їх черговості й послідовності рішень;

– розробки системи заходів для вирішення намічених проблем у різні часові періоди;

– встановлення контролю за виконанням прийнятих рішень;

– визначення необхідних ресурсів і джерел їх забезпечення (Кравченко, 2006).

Отже, кінцевою метою менеджменту фармацевтичної галузі вважаємо забезпечення прибутковості аптечного підприємства (раціональна організація виробничого процесу, включаючи управління виробництвом; реалізація медикаментів; добір і реалізація кадрового потенціалу), а його педагогічну специфіку вбачаємо в тому, що всі функції управління аптечним бізнесом (планування, організація, мотивація, контроль) об'єднані процесами комунікацій і прийняття рішень. Окрім того, як предметна сторона діяльності суб'єктів менеджменту (менеджерів і підлеглих їм працівників) враховуються види і сфери виробничо-галузевої діяльності об'єднань, підприємств, організацій та установ (соціальна, економічна, організаційна, науково-технічна тощо) усіх структурних підрозділів, що не лише забезпечує відносну самостійність управлінців, але й покладає на них високу соціальну відповідальність.

Тому в процесі фахової підготовки кожного майбутнього фармацевта необхідно розглядати і як менеджера – особу, що здійснюватиме управлінські функції в майбутньому. Студенти відповідних спеціальностей мають оволодіти розумінням фармації як економічної діяльності, яка дає прибуток; усвідомленням того, що фармацевтичне підприємство вимагає від фахівців усіх рівнів спрямованості на пошук нових, нестандартних шляхів вирішення управлінських професійних завдань. Кожен фармацевт як керівник має бути готовим до ризику, ініціативи, відповідальності й самопожертви в інтересах справи, мусить володіти цілеспрямованістю, орієнтацією на ефективність і якість, прагненням до інформованості в медицині загалом і в обраній галузі – зокрема.

Зазначене вище відображене в проекті Стандарту вищої освіти (галузь знань 22 Охорона здоров'я, спеціальність 226 Фармація, промислова фармація) у таких компетентностях майбутніх фармацевтів: *загальні компетентності* (дух підприємництва, здатність виявляти ініціативу; здатність до адаптації та дії у новій ситуації, здатність до вибору стратегії спілкування; здатність працювати в команді; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт) та *спеціальні* (здатність організовувати виробничу діяльність аптек щодо виготовлення лікарських препаратів у різних лікарських формах за рецептами лікарів і замовленнями лікувальних закладів, включаючи обґрунтування технології та вибір допоміжних матеріалів відповідно до правил належної аптечної практики (GPP); здатність аналізувати та прогнозувати основні економічні показники діяльності аптечних закладів, здійснювати розрахунки основних податків та зборів, формувати ціни на лікарські засоби та вироби медичного призначення відповідно до чинного законодавства України; здатність розробляти, впроваджувати та застосовувати підходи менеджменту у професійній діяльності аптечних, оптовопосередницьких, виробничих підприємств та інших фармацевтичних організацій відповідно до принципів Належної практики фармацевтичної освіти та Глобальної рамки FIP; здатність проводити аналіз соціально-економічних процесів у фармації, форм, методів і функцій системи фармацевтичного забезпечення населення та її складових у світовій практиці, показників потреби, ефективності та доступності фармацевтичної допомоги в умовах медичного страхування та реімбурсації вартості лікарських засобів (Проект стандарту вищої освіти України зі спеціальності 226 Фармація, промислова фармація, 2018).

Як бачимо, реалізація такого стандарту вимагатиме оновлення підходів організаторів професійної підготовки магістрів фармації до формування організаційно-управлінської культури засобами наукового менеджменту й відповідних педагогічних

технологій (методики самоменеджменту, розвитку ініціативи, прийняття рішень, командної роботи, вибору стратегій спілкування тощо).

Висновки з дослідження та перспективи подальшої розробки цього тематичного напрямку. Отже, розпочате дослідження є одним із перших кроків на шляху побудови й упровадження в контекст вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі моделі формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів, заснованої на інтеграції загальних і спеціальних компетентностей, яка враховуватиме здобутки сучасного менеджменту, вимоги суспільства до медично-деонтологічної цілісності особистості фахівців, неперервне вдосконалення змісту освіти та потребу застосування нових освітніх форм і технологій. У перспективі дослідницької діяльності з проблеми вбачаємо конкретизацію теоретичних підвалин і деталізацію методичних аспектів такої моделі.

ЛІТЕРАТУРА

- Кайдалова, Л. Г. (2010). *Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах*: монографія. Харків: Національний фармацевтичний університет.
- Кравченко, Л. М. (2006). *Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти*: монографія. Полтава: Техсервіс.
- Менеджмент в фармации. (2017): Модуль 1: учеб.-метод. пособ. для подготовки к практическим занятиям и выполнению самостоятельной работы студентов иностранных граждан фармацевтических факультетов специальности «Фармация» / [В. А. Демченко, Н. А. Ткаченко, Н. М. Червоненко, Т. П. Заричная]. Запорожье: Запорізький державний медичний університет.
- Омельченко, Е. В., Зайцева, О. В. (2010). Фармацевтический менеджмент и методы инновационного предпринимательства. *Мир (Модернизация. Инновации. Развитие)*, 4, 83-89.
- Проект стандарту вищої освіти України зі спеціальності 226 «Фармація» на другому (магістерському) рівні вищої освіти.* (2018). Київ: МОНУ. Взято з https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna_rada/proekt_standartiv_VO/226-magistr-farmatsii-promslova-farmatsiya-mon-ukraini.doc.
- Oxford English Dictionary.* (1933). Second edition / ed. by John Simpson, Edmund Weiner. Clarendon: Press. Wenty volumes.

REFERENCES

- Demchenko, V. A., Tkachenko, N. A., Chervonenko, N. M., & Zarichnaia, T. P. (Comp.). (2017). *Menedzhment v farmatsii: Modul 1: ucheb.-metod. posob. dlia podgotovki k prak-ticheskim zaniatiam i vypolneniiu samostoiatelnoi raboty studentov inostran-nykh grazhdan farmatsevticheskikh fakultetov spetsialnosti «Farmatsiia» [Menedzhment v farmatsii: Module 1: teaching method. allowance. for preparation for practical classes and performance of independent work of students of foreign citizens of pharmaceutical faculties of a specialty "Pharmacy"]*. Zaporozhe: Zaporizkii derzhavnii medichnii universitet [in Russian].
- Kaidalova, L. H. (2010). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv farmatsevychnoho profilu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Professional training of future pharmaceutical specialists in higher educational institutions]: monohrafiia*. Kharkiv: Natsionalnyi farma-tsevychnyi universytet [in Ukrainian].

- Kravchenko, L. M. (2006). *Neperervna pedahohichna pidhotovka menedzhera osvity [Continuous pedagogical training of an education manager]: monohrafiia*. Poltava: Tekhservis [in Ukrainian].
- Omelchenko, E. V., & Zaitceva, O. V. (2010). *Farmatsevticheskii menedzhment i metody innovatsionnogo predprinimatelstva [Pharmaceutical management and methods of innovative entrepreneurship]. Mir (Modernizatsiia. Innovatsii. Razvitie) [World (Modernization. Innovation. Development)]*, 4, 83-89 [in Russian].
- Oxford English Dictionary*. (1933). Second edition / ed. by John Simpson, Edmund Weiner. Clarendon: Press. Wenty volumes.
- Proekt standartu vyshchoi osvity Ukrainy zi spetsialnosti 226 «Farmatsiia» na druhomu (mahisterskomu) rivni vyshchoi osvity [Draft standard of higher education of Ukraine in specialty 226 "Pharmacy" at the second (master's) level of higher education]*. (2018). Kyiv: MONU. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna_rada/proekty_standartiv_VO/226-magistr-farmatsii-promslova-farmatsiya-mon-ukraini.doc [in Ukrainian].

SCIENTIFIC FUNDAMENTALS OF ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT COMPETENCES SYSTEM FORMATION OF FUTURE PHARMACISTS IN THE MAGISTRACY EDUCATIONAL PROCESS OF MEDICAL UNIVERSITY

Nataliia Sholoiko

In line with the problem of the development of highly effective and socially responsible pharmaceutical management in Ukraine, the need to substantiate the competence-cultural scientific principles of professional training of new generation pharmacists, who know the basics of organizational and managerial culture and relevant educational and communication technologies, is highlighted.

The purpose of the article is to consider the features of the implementation of leading methodological developments in scientific management in the pharmaceutical industry (participation of specialists with higher education in the management of treatment processes; monitoring and evaluation of drug therapy results; consulting and educating patients; readiness to provide effective communication both with the business partners and the representatives of various special groups of the population – customers of services), which are reflected in medical and deontological principles, their projections on the market economy and the system of training specialists of the specialty “226 Pharmacy, Industrial Pharmacy” at Ukrainian medical universities.

The study is one of the first steps towards building and implementing in the context of the native system of professional training of specialists in the pharmaceutical industry a model of organizational and managerial culture of future pharmacists, based on the integration of general and special competencies, which will take into account the achievements of modern management, society’s requirements for medical and deontological integrity of the personality of specialists, continuous improvement of the content of education and the need to use new educational forms and technologies.

In the perspective of research on the problem we see the specification of the theoretical foundations and detailing the methodological aspects of such a model.

Key words: professional education, future pharmacists, pharmaceutical management, system of organizational and managerial competencies of pharmacists, master’s training.

Надійшла до редакції 25.08.2019 р.

УДК 355.5(477)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205700>

ORCID 0000-0001-6697-3241

ORCID 0000-0003-0011-609X

ORCID 0000-0003-3065-9095

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВИХ ПРАКТИК ТА СТАЖУВАНЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Олександр Полонський

Любов Кравченко

Павло Хоменко

У статті на основі розуміння соціальної необхідності покращення професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України, особливо в умовах сучасного військово-політичного стану держави, провідним завданням сучасної військової освіти визначено побудову системи підготовки фахівців з урахуванням гострої соціальної потреби в офіцерах з високим рівнем компетентностей, загальної та військово-професійної культури, інтелектуального розвитку, що реалізується у процесі науково-дослідної діяльності.

Метою статті обрано дослідження на основі аналізу освітньо-професійних програм підготовки майбутніх офіцерів можливостей реалізації дослідницького потенціалу системи військових практик і стажувань курсантів різних років навчання.

З'ясовано, що підсилення дослідницького потенціалу практик та стажувань офіцерів Національної гвардії України потребує відповідальної підготовки керівників (педагога, офіцера курсової ланки), завдання якого під час планування і керівництва практикою полягає у створенні атмосфери співробітництва, особистісно зорієнтованого виховання, стимулювання пошукової діяльності курсантів. Водночас чітко структурована система навчальних практик і військових стажувань у роботі з особовим складом має значний дослідницький потенціал щодо самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації особистості курсантів як майбутніх офіцерів, командирів, педагогів і вихователів.

Проведено висновок, що процес підготовки нової генерації офіцерського корпусу як фахівців, здатних чітко діяти в кризових ситуаціях, ефективно виконувати посадові обов'язки, керувати підлеглим особовим складом має відбуватися в поєднанні теоретичної і практичної підготовки, кінцевий результат якої зорієнтовується на вміння застосовувати набуті знання, навички діяти в нестандартних ситуаціях.

Ключові слова: *професійна підготовка, майбутні офіцери, загальнопедагогічна культура, дослідницька компетентність, система військових практик і стажувань.*

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх офіцерів Національної гвардії на сьогоднішній день є однією із актуальних проблем військової освіти. Сучасний військово-політичний стан української держави зумовлює трансформацію вимог до особистісних і професійних якостей майбутніх офіцерів. Провідним стратегічним завданням сучасної військової освіти є побудова якісно нової системи професійної підготовки майбутніх офіцерів, зокрема – Національної гвардії України, яка є системою компетентностей, що визначаються спеціалізацією фахівця та його професійним суспільним призначенням.

Згідно Концепції військової освіти в Україні головною метою якої є збереження досягнень вищої військової школи України, її науково-педагогічного потенціалу, забез-

печення якісної підготовки військових фахівців відповідно до сучасних вимог, формування і забезпечення розвитку високих моральних якостей громадянина України та захисника Вітчизни, Національна академія Національної гвардії України забезпечує підготовку офіцерів із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, що реалізується в процесі науково-дослідної діяльності кожного майбутнього фахівця. Науково-дослідницька діяльність майбутніх офіцерів Національної гвардії України включає готовність до вирішення дослідницьких завдань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування діагностичного підходу до вирішення конкретних службово-бойових завдань, аналізу та узагальнення результатів діяльності (Статут НАНГУ, 2019).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналітико-пошукова робота з проблеми дозволила встановити, що сьогодні існує низка досліджень, у яких розглядаються питання науково-дослідної діяльності. Насамперед, це праці В. Бордовського, Л. Квіткіна, М. Князяна, О. Торічного, В. Шейка. Зокрема, дослідження І. Беца, О. Торічного присвячені науково-дослідній діяльності офіцерів прикордонної служби; праці О. Царенко – присвячені організації наукової діяльності викладачів вищих військових навчальних закладів. Проблемі науково-дослідницької роботи як засобу формування лідерських якостей курсантів Національної гвардії України надають уваги Н. Тробюк та О. Ігнатюк. Питання підготовки компетентних фахівців у військовій педагогіці досліджується у працях О. Барабанщикова, Л. Кандибовича, А. Ліготського, В. Маслова, І. Хорєва, В. Ягупова та ін. Значення практичної підготовки та військового стажування розглядали у своїх роботах В. Балашова, В. Довбеус, Ю. Кудінов, Ю. Сердюк, В. Щербань та ін. Водночас сьогодні доцільно розглядати цей аспект у комплексі з практичною підготовкою майбутніх офіцерів, адже, дослідницький потенціал системи військових практик та стажувань у професійній підготовці офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України ще не був предметом окремого наукового дослідження.

Мета статті – на основі аналізу освітньо-професійних програм військової підготовки дослідити потенціал системи військових практик та стажувань курсантів у професійній підготовці майбутніх офіцерів Національної академії Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Системний аналіз комплексу наукових джерел з проблеми засвідчує, що науково-дослідницька діяльність майбутніх офіцерів військового закладу вищої освіти базується на інформаційній, розвивальній, креативній та гуманістичній функціях такої діяльності і включає інтелектуальні вміння, а також систему професійно-дослідних знань, на основі яких формується стиль наукового мислення, що визначає характер наукової творчості, готовність і прагнення майбутнього фахівця отримувати, шукати, переробляти інформацію й науково обґрунтовано використовувати її у перетворенні дійсності (Лісніченко, 2013). Дослідник Н. Тробюк пропонує виділяти такі форми науково-дослідної роботи курсантів Національної гвардії України: робота в наукових гуртках, навчально-дослідницьких лабораторіях; підготовка наукових доповідей, повідомлень, рефератів, оглядів та виступів із ними на заняттях, засіданнях кафедр, наукових гуртків, наукових і науково-практичних конференціях курсантів академії, круглих столах та наукових семінарах; участь в кафедральних, загальноакадемічних та міжнародних конференціях, навчально-методичних, круглих столах, олімпіадах і конкурсах на кращу студентську роботу; участь у зустрічах з ученими і військовослужбовцями Національної гвардії; підготовка публікацій за результатами проведених наукових досліджень (Тробюк, 2017). Загалом погоджуючись із ученого, вважаємо за необхідне підкреслити високий науково-дослідний потенціал системи виробничих практик та стажувань, на які відводиться навчальним планом підготовки 300 годин навчального часу.

Дослідження А. Галімова присвячене ролі практичної підготовки у формуванні професійної компетентності офіцерів. Під поняттям «практична підготовка» автор розуміє систему заходів, спрямовану на формування молодого фахівця як соціально адаптованої та відповідальної особистості, здатної застосовувати набуті знання і вміння в конкретних оперативно-службових ситуаціях (Галімов, 2011).

Аналіз нормативних документів підготовки майбутніх офіцерів дозволяє визначити терміни «стажування (практику курсантів (слухачів, студентів) як складник практичної підготовки військових фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для Збройних Сил України, інших міністерств та центральних органів виконавчої влади України, які мають у своєму підпорядкуванні військові формування.

Цінним із позицій завдань цього дослідження є виокремлення М. Нещадимом рівнів практичної підготовки військового фахівця: користувальницький, операторський, експлуатаційний, дослідницький, технологічний. Дослідницький рівень, на думку автора, поєднує теоретичне навчання (знати методи дослідження систем і методи оцінки ефективності їх застосування для вирішення конкретних завдань) і практичне навчання (уміти проводити наукові дослідження систем (об'єктів) з метою перевірки їхньої відповідності заданим властивостям, а також обрати з безлічі систем ту, що дозволила б найбільш ефективно вирішувати прикладні завдання) (Нещадим, 2003).

Комплексний аналіз освітньо-професійної програми «Технічне обслуговування та ремонт автобронетанкової техніки» підготовки курсантів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 255 «Озброєння та військова техніка» (Освітньо-професійна програма «Технічне обслуговування та ремонт автобронетанкової техніки» підготовки курсантів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 255 «Озброєння та військова техніка»), 2016) засвідчив, що система військових практик і стажувань у професійній підготовці офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України містить військову, виробничу практик та військове стажування (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл навчальних практик і стажувань у підготовці офіцерів тактичного рівня

Найменування	Семестр	Кількість годин	
		Під керівництвом викладача	Самостійні заняття
Військова практика	4	36	24
Виробнича практика	6	36	24
Ремонтна практика			
Військове стажування	7	108	72

Важливим складником практичної підготовки курсантів визначено *військову практику у військових частинах НГУ*, яка здійснюється з метою закріплення теоретичних знань, отриманих на певному етапі навчання відповідно до спеціальності (спеціалізації), набуття та вдосконалення професійних навичок і вмінь (Програма військової практики для курсантів 2-го року навчання факультету логістики, напрям (спеціальність): 274 «Автомобільний транспорт», спеціалізація: «Автомобільна техніка військ», 2018). Військова практика курсантів 2-го року навчання проводиться у відповідності до програми навчання та навчального плану, згідно з наказом Командувача Національної гвардії України з метою закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок роботи на посадах молодших командирів. Метою військової практики курсантів є закріплення і розширення теоретичних знань, придбання і закріплення умінь управління діями особового складу у

повсякденній діяльності, діями варт та військових нарядів під час виконання службових і бойових завдань (Програма військової практики для курсантів 2-го року навчання факультету логістики, напрям (спеціальність): 274 «Автомобільний транспорт», спеціалізація: «Автомобільна техніка військ», 2018).

Системний аналіз програм військової практики для курсантів 2-го року навчання факультету логістики дозволило виокремити такі типові завдання, виконання яких сприяє формуванню дослідницької компетентності фахівців: знання змісту керівних документів, які регламентують виконання службових і бойових завдань; набуття практики у виконанні службових обов'язків на посаді командира відділення; ознайомлення з особливостями організації та несення служби під час виконання обов'язків стажера начальника військового наряду, стажера помічника начальника планової (судової, зустрічної) варті, стажера розвідного внутрішньої варті, стажера помічника начальника варті з охорони важливого об'єкта; практичне закріплення отриманих на планових заняттях знань та вмінь щодо виконання службових і бойових завдань у складі варт та військових нарядів на посадах, що відповідають штатній категорії (командир відділення), ознайомлення з формами та способами їх виконання; вивчення організаційно-штатної структури військових частин та підрозділів Національної гвардії; удосконалення методичних умінь та навичок проведення тренувань зі стрійової та фізичної підготовки з особовим складом відділення; закріплення дослідницьких умінь з експлуатації озброєння, військової техніки та їх використання у різноманітних видах службової і бойової діяльності; набуття вмінь проведення роботи з особовим складом з використанням основних положень військової психології та педагогіки, історії і духовної культури українського народу та його війська, заходів щодо попередження дисциплінарних порушень підлеглих, проведення оцінки стану військової дисципліни у відділенні; виховання потреби систематичного поновлення своїх знань та творчого їх застосування у практичній діяльності.

Також курсанти під час військової практики оволодівають дослідницькими навичками виконання функціональних обов'язків (за посадою практики), визначають індивідуальну траєкторію підвищення освітньо-професійної підготовки, розвитку особистісних і професійних якостей. Дослідницька діяльність передбачає виконання індивідуальних завдань й особистого плану роботи. У процесі практики вивчають нові форми роботи командирів (начальників) щодо керівництва повсякденною діяльністю військової частини (установи, організації), ведеться журнал військової практики (Програма військової практики для курсантів 2-го року навчання ..., 2018).

Дослідницьку діяльність майбутнього офіцера тактичного рівня вдосконалюють і реалізують у ході виробничої практики на 3 курсі підготовки (див. табл. 1). Цей вид практики курсантів є визначальним модулем процесу закріплення теоретичних знань і одержання практичних навичок з робіт по ремонту автобронетанкової техніки. Метою виробничої практики курсантів є оволодіння ними сучасними методами, формами організації та знаряддями праці, формування умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах (Програма виробничої практики для курсантів 3-го року навчання факультету логістики, напрям (спеціальність): 274 «Автомобільний транспорт», спеціалізація: «Автомобільна техніка військ», 2018).

Дослідницькі завдання виробничої практики передбачають: набуття та вдосконалення навичок з експлуатації, ремонту та зберігання автобронетанкової техніки, засобів обслуговування та ремонту, організації обліку, категорювання та списання техніки; вивчення та практичне опанування організацією, виробництвом та управлінням ними, технологічним процесом ремонту, ознайомлення з устаткуванням та технологічним оснащенням підприємств та засобами автоматизації управління, заходами з охорони навко-

лишньою середовища; вивчення роботи апарату прийомки та відділу технічного контролю підприємств; виховання любові до праці, старанність у роботі з технікою, відповідальність за якість проведених робіт; прищеплювання пізнавальної активності, прагнення до пошуку нового, розвиток раціоналізаторських здібностей (Програма виробничої практики для курсантів 3-го року навчання ..., 2018). За результатами виробничої практики курсант має досліджувати: організаційну структуру даного ремонтного підприємства; технологічний процес капітального ремонту автомобілів на підприємстві; порядок прийому ремонтного фонду, основні способи і методи дефектування деталей, що застосовуються на підприємстві; технічні умови для випробування двигунів автомобілів та гусеничних машин. Також мають бути сформовані дослідницькі уміння щодо розбирання та збирання вузлів, агрегатів та машин; операцій технологічного процесу відновлення деталей, вузлів, агрегатів та організація робочих місць; навички щоденного обслуговування спорудження та устаткування на робочому місці.

Невід'ємним складником практичної підготовки курсантів є *стажування у військових частинах НГУ*, що здійснюється з метою закріплення теоретичних знань, отриманих на певному етапі навчання відповідно до спеціальності (спеціалізації), набуття та вдосконалення професійних навичок і вмінь (Програма військового стажування для курсантів 4-го року навчання ..., 2018).

Дослідницьку спрямованість військового стажування курсантів зорієнтовано на закріплення і розширення теоретичних знань, придбання і закріплення умінь та практичних навичок роботи на військовій техніці, а також з особовим складом підрозділу в обсязі посади командира автомобільного взводу, командира автомобільної роти, начальника автомобільної служби батальйону (полку). Військове стажування курсантів проводять впродовж чотирьох тижнів у підрозділах та частинах Національної гвардії України за розпорядженням командувача Національної гвардії України на посадах: командира автомобільного взводу, командира автомобільної роти, начальника автомобільної служби батальйону (полку) (Програма військового стажування для курсантів 4-го року навчання, 2018). За результатами військового стажування формуються дослідницькі вміння: самостійно виконувати обов'язки за посадою призначення; здійснювати керівництво технічним обслуговуванням та поточним ремонтом машин взводу, роти; проводити перевірку технічного стану машин, доповідати командирові роти про виявлені недоліки та їх усунення; організувати і здійснювати заходи по підготовці машин до виходу з парку та проводити їх перевірку перед виїздом; проводити на машинах взводу (роти) регульовальні роботи, які не можуть бути виконані водіями; здійснювати контроль за оформленням шляхових листів водіями взводу (роти); проводити заняття з особовим складом взводу (роти) з бойової та спеціальної підготовки (Програма військового стажування для курсантів 4-го року навчання факультету ..., 2018).

Зрозуміло, що реалізація дослідницького потенціалу практик та стажувань майбутніх офіцерів Національної гвардії потребує серйозної підготовки керівника (педагога, офіцера курсової ланки), завдання якого під час планування і керівництва практикою полягає у створенні атмосфери співробітництва, особистісно зорієнтованого виховання, стимулювання пошукової діяльності курсантів. Водночас чітко структурована система навчальних практик і військових стажувань у роботі з особовим складом має значний дослідницький потенціал щодо самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації особистості курсантів як майбутніх офіцерів, командирів, педагогів і вихователів.

Науково-дослідницька діяльність майбутніх офіцерів тактичного рівня в процесі навчальних, військових практик та військового стажування потребує таких систематизованих умінь: здійснення динамічного аналізу ситуацій; порівняння раніше вивчених фактів і умінь передбачати наслідки власної діяльності; використання альтернативних шля-

хів пошуку інформації; побудова системи причинно-наслідкових зв'язків; уміння інтегрувати і синтезувати практично отримані висновки; пошук альтернативних варіантів розв'язання проблеми, вибір та обґрунтування найоптимальнішого з них; побудова гіпотез; аналіз та узагальнення досліджуваних фактів; уміння міркувати; уміння формулювати висновки; здатність об'єктивно оцінювати процес і результат діяльності.

Висновки. Отже, процес підготовки представників нової генерації офіцерського корпусу, здатних чітко діяти в кризових ситуаціях, ефективно виконувати посадові обов'язки, керувати підлеглим особовим складом має відбуватися в поєднанні технологій теоретичної і практичної підготовки, кінцевий результат якої зорієнтовується на вмінні застосовувати набуті знання, уміння і навички в нестандартних ситуаціях конкретної обстановки і умовах організації роботи з особовим складом доречного підрозділу.

ЛІТЕРАТУРА

- Галімов, А. В. (2011). Роль практичної підготовки у формуванні професійної компетентності офіцерів-прикордонників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 5. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_5_5.
- Концепція військової освіти в Україні*. Взято з <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%d0%bf>.
- Лісніченко, Ю. (2013). Теоретичні основи підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 29, 90-94. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_29_28.
- Нещадим, М. І. (2003). *Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика*: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет».
- Освітньо-професійна програма «Технічне обслуговування та ремонт автобронетанкової техніки» підготовки курсантів першого (бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 255 «Озброєння та військова техніка»*. (2016). Харків: Національна академія Національної гвардії України.
- Програма військового стажування для курсантів 4-го року навчання факультету логістики, напрям (спеціальність): 274 «Автомобільний транспорт», спеціалізація: «Автомобільна техніка військ»*. (2018). Харків: Національна академія Національної гвардії України.
- Програма військової практики для курсантів 2-го року навчання факультету логістики, напрям (спеціальність): 274 «Автомобільний транспорт», спеціалізація: «Автомобільна техніка військ»*. (2018). Харків: Національна академія Національної гвардії України.
- Програма виробничої практики для курсантів 3-го року навчання факультету логістики, напрям (спеціальність): 274 «Автомобільний транспорт», спеціалізація: «Автомобільна техніка військ»*. (2018). Харків: Національна академія Національної гвардії України.
- Статут Національної академії Національної гвардії України*. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30 червня 2014 року. Взято з http://nangu.edu.ua/?page_id=53373.
- Тробюк, Н. Ю., Ігнатюк, О. А. (2017). Науково-дослідницька робота як засіб формування лідерських якостей курсантів Національної гвардії України. В кн. О. Г. Романовський (Ред.), *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. (Вип. 46 (50), С. 38-44). Харків: НТУ "ХПІ".

REFERENCES

- Halimov, A. V. (2011). Rol praktychnoi pidhotovky u formuvanni profesiinoi kompetent-nosti ofitseriv-prykordonnykiv [The role of practical training in shaping the professional competence of border guards]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi pry-kordonnoi sluzhby Ukrainy [Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine]*, 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_5_5 [in Ukrainian].
- Kontsepsiia viiskovoi osvity v Ukraini [Concept of military education in Ukraine]*. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%d0%bf> [in Ukrainian].
- Lisnichenko, Yu. (2013). Teoretychni osnovy pidhotovky maibutnikh ofitseriv do profesiinoi diialnosti u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin [Theoretical bases of preparation of future officers for professional activity in the process of study of professional disciplines]. *Naukovyi visnyk Uzhhorod-skoho natsionalnoho universytetu [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University]*, 29, 90-94. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_29_28 [in Ukrainian].
- Neshchadym, M. I. (2003). *Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka [Military education of Ukraine: history, theory, methodology, practice]: monohrafiia*. Kyiv: VPTs "Kyivskiy universytet" [in Ukrainian].
- Osvitno-profesiina prohrama «Tekhnichne obsluhovuvannia ta remont avtobronetankovoi tekhniky» pidhotovky kursantiv pershoho (bakalavrskoho rivnia vyshchoi osvity spetsialnosti 255 "Ozbroiennia ta viiskova tekhnika") [Educational and professional program "Maintenance and repair of auto-armored vehicles" training cadets first (bachelor's degree of higher education specialty 255 "Weapons and military equipment")]*. (2016). Kharkiv: Natsionalna akademiia Natsionalnoi hvardii Ukrainy [in Ukrainian].
- Prohrama viiskovoho stazhuvannia dlia kursantiv 4-ho roku navchannia fakultetu lohistyky, napriam (spetsialnist): 274 "Avtomobilnyi transport", spetsializatsiia: "Avtomobilna tekhnika viisk" [Military internship program for cadets of the 4th year of the Faculty of Logistics, direction (specialty): 274 "Automobile transport", specialization: "Automobile equipment of troops"]*. (2018). Kharkiv: Natsionalna akademiia Natsionalnoi hvardii Ukrainy [in Ukrainian].
- Prohrama viiskovoi praktyky dlia kursantiv 2-ho roku navchannia fakultetu lohistyky, napriam (spetsialnist): 274 "Avtomobilnyi transport", spetsializatsiia: "Avtomobilna tekhnika viisk" [Program of military practice for cadets of the 2nd year of study of the Faculty of Logistics, direction (specialty): 274 "Road Transport", specialization: "Automotive Troops"]*. (2018). Kharkiv: Natsionalna akademiia Natsionalnoi hvardii Ukrainy [in Ukrainian].
- Prohrama vyrobnychoi praktyky dlia kursantiv 3-ho roku navchannia fakultetu lohistyky, napriam (spetsialnist): 274 "Avtomobilnyi transport", spetsializatsiia: "Avtomobilna tekhnika viisk" [Production Practice Program for cadets of the 3rd year of the Faculty of Logistics, direction (specialty): 274 "Road Transport", specialization: "Automotive Troops"]*. (2018). Kharkiv: Natsionalna akademiia Natsionalnoi hvardii Ukrainy [in Ukrainian].
- Statut Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Charter of the National Academy of the National Guard of Ukraine]*. Nakaz Ministerstva vnut-rishnykh sprav Ukrainy vid 30 chervnia 2014 roku. Retrieved from http://nangu.edu.ua/?page_id=53373 [in Ukrainian].
- Trobiuk, N. Yu., & Ihnatiuk, O. A. (2017). Naukovo-doslidnytska robota yak zasib formuvannia liderskykh yakosteiv kursantiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Research as a means of forming the leadership qualities of cadets of the National Guard of Ukraine]. In O.

H. Romanovskyi (Ed.), *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity [Problems and prospects of formation of the national humanitarian and technical elite]: zb. nauk. pr. (Is. 46 (50), pp. 38-44)*. Kharkiv: NTU "KhPI" [in Ukrainian].

THE RESEARCH CAPACITY OF THE SYSTEM OF MILITARY PRACTICES AND INTERNSHIPS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF TACTICAL LEVEL OFFICERS OF NATIONAL GUARD OF UKRAINE

*Oleksandr Polonskyi
Liubov Kravchenko
Pavlo Khomenko*

In the article on the basis of understanding the social necessity of improvement of professional training of future tactical level officers of National guard of Ukraine, especially in the context of the modern military-political situation in the state, the leading task of modern military education is defined the creation of training system of specialists taking into account the urgent social need in officers with a high level of competencies, general and professional military culture, intellectual development, that is realized in the process of scientific research activity.

The aim of this article is to conduct the research-based analysis of educational professional programmes of future officers' training opportunities to realize the research potential of the system of military practices and internships of cadets of different years of study.

It was found that the strengthening of research capacity of practices and internships of National guard of Ukraine officers needs responsible training of commanding officers (teachers, staff course officers), whose task during the planning and management of the practice is to create an atmosphere of cooperation, student-centered education, encouraging of research activities of cadets. At the same time clearly structured system of training practices and military internships while working with the personnel has significant research potential of self-improvement, self-development, self-actualization of the cadets as future officers, commanders, teachers and educators.

It was concluded that the process of training a new generation of the officer corps as professionals, able to act in crisis situations, to perform their duties effectively, to direct subordinate staff, should be done in a combination of theoretical and practical training, the end result of which is focused on the ability to apply acquired knowledge and skills to act in unusual situations.

Key words: professional training, future officers, general pedagogical culture, research competence, the system of military practices and internships.

Надійшла до редакції 26.08.2019 р.

УДК 377.3:687.4

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205701>

ORCID 0000-0001-91979573

ORCID 0000-0002-2260-971X

APPLICATION OF PROBLEM-PROJECT TECHNOLOGY IN EDUCATIONAL ACTIVITIES OF FUTURE TREASURES IN PROFESSIONAL (PROFESSIONAL-TECHNICAL) EDUCATION INSTITUTIONS

*Yuliu Polishchko
Valentina Onipko*

У статті проаналізовано основні методологічні підходи до організації процесу підготовки майбутніх кравців із використанням проблемного, проектного, проблемно-проектного навчання, що забезпечує реалізацію у професійно-технічній освіті ідей продуктивного навчання, за якого освітній процес має результатом індивідуальний досвід продуктивної діяльності. Це дозволяє досягти формування і розвитку «компетентностей вищого рівня»: вміння проявляти ініціативу, брати на себе відповідальність, переконувати колег і аргументувати свою позицію; виявляти вольові зусилля при досягненні довгострокових цілей; правильно ставитися до труднощів, проблем, відсутності знань працювати в команді; шукати й використовувати інформацію, публічно презентувати результати своєї роботи.

Визначено передумови застосування проблемно-проектної технології навчання: динамічні зміни у професійній діяльності кваліфікованих робітників легкої промисловості (кравців), які потребують підвищення рівня конкурентоспроможності та мобільності на ринку праці, що зумовлює вдосконалення змісту професійної освіти у професійно-технічних навчальних закладах.

Розкрито доречність використання елементів проблемного та проектного навчання для організації пізнавальної самостійності учнів, яка реалізує парадигму навчання в діяльності, передбачає інтеграцію знань з різних навчальних дисциплін навколо певної загальної проблеми, позитивно впливає на засвоєння всіх компонентів змісту освіти на кожному занятті.

Обґрунтовано необхідність поєднання проблемного та проектного методів у єдиний – проблемно-проектний – у закладах професійно-технічної освіти при проведенні теоретичного та практичного навчання, що активізує навчальну діяльність майбутніх робітників (кравців), забезпечує баланс між теоретичними та прикладними знаннями, поглиблює дослідницький, пошуковий характер освітнього процесу, робить ефективним формування ключових, загальнопрофесійних та професійних компетентностей, дозволяє сформулювати програмні результати навчання та підвищити їх практичний статус.

Ключові слова: професійна підготовка, професійно-технічна освіта, майбутні кравці, проблемний підхід, проектне навчання, проблемно-проектна технологія.

Formulation of the problem. The main priority of VET institutions today is to provide training for skilled workers in various fields. Thanks to a wide selection of offers, everyone can choose a profession that is fully in line with his / her abilities and interests and will help him / her to further find an interesting job.

Teachers working in educational institutions within the field of vocational education provide their students with all the necessary knowledge to develop their chosen profession. work on the development of competence and professionalism, create all conditions for the

education of general and professional culture. You can also take pre-vocational training, retraining and advanced training in such institutions. Vocational education makes it possible to obtain a profession that is in line with the interests and abilities of the students, but the quality of vocational training of future skilled workers in these educational institutions has recently not fully met the requirements of modern production and services and the prospects of socio-economic development of the state.

Modern institutions of vocational education should inevitably take into account that technological development of industry, constant increase of requirements of employers to the professional-qualification level of workers, crisis phenomena in the socio-economic development of Ukraine necessitate constant updating of the content of vocational training of production personnel, wide technological introduction. Solving this problem is a priority direction of the state strategy of reforming the vocational education system. At the same time, dynamic changes in the professional activity of skilled workers working in light industry enterprises, such as tailors, require increasing their competitiveness and mobility in the labor market, improving the content of vocational education in vocational schools. The purpose of modern vocational education is not only to give knowledge and skills to future workers, but also to form an independent personality, ready for creative activity. The formation of such a personality of the worker involves the formation of certain outlook, characteristic features, value orientations, among which creativity is given the main place, so one of the most important tasks of modern education is mastering the means and methods of creative activity, gaining experience of their successful application in professional practice.

The foregoing leads to the recognition of the active role of students, the development of their creative potential, requires widespread introduction into the pedagogical practice of progressive ideas of complex training, which in turn, implies a reorientation from the traditional paradigm of education to use system-activity and competent scientific approaches. Such changes help to create conditions for the cultural and personal development of students on the basis of the formation of universal educational actions, which provide the formation of competences in the required subject areas of knowledge, and also contribute to a holistic view of their own life trajectory. Teachers need a constant search for pedagogical innovations, holistic introduction to the professional (vocational-technical) education of the latest pedagogical technologies, in particular - problem-design. The most important advantage of such technologies in the process of professional training of skilled workers is their developmental function - formation of research skills of self-education ability, promotion of professional development, emergence of professionally important qualities.

Analysis of research and publications. The ideas of the problem of education are traced in the pedagogical concepts of Socrates, J.-J. Rousseau, A. Disterweg, L. Tolstoy; in the first. gender Twentieth century. they were found in the writings of J. Dewey and J. Bruner; principles of the concept of problematic learning at different times were developed by T. Kudryavtsev, I. Lerner, A. Matyushkin, N. Menchinskaya, V. Okon, M. Skatkin, N. Talizina, I. Yakimanskaya and other scientists.

The issues of selection and content of project assignments, as well as the methods of performing creative projects have become a subject of study in national and foreign pedagogical literature. The historiography of the method of projects is traced in the works of D. Dewey, W. Kilpatrick, E. Collings, S. Shatsky and others. In domestic periodicals we find publications by A. Avramenko, V. Berbets, A. Vdovychenko, A. Kaspersky, O. Kobernik, V. Sidorenko, A. Tereshchuk, L. Khomenko, S. Yashchuk. In recent years, interesting and promising developments of modern researchers on project activity have appeared (V. Gargin, V. Denysenko, I. Kolesnikov, S. Xionz, Z. Kurland, M. Pelageychenko, O. Pehota, L. Savchenko, O. Sagan, A. Semenova, N. Tverezovskaya, A. Tereshchuk, R. Khmelyuk,

V. Yurzhenko and others). In the works of T. Berbets, O. Beloshitsky, V. Vdovchenko, V. Vyshnevsky, N. Dubova, P. Levin, N. Matiash, T. Machachi, V. Symonenko, B. Tereshchuk, V. Titarenko, V. Tutashynsky, S. Yaschuk and others. The essence and importance of the use of design-technological training in the work preparation of pupils and students are substantiated.

The purpose of the article. Teachers' ability to develop and apply in their own professional activity of problem-design training requires appropriate training. Our study is dedicated to solving this problem. Modern teachers of vocational education, realizing their right to copyright approaches, their own choice and design of teaching technologies, should realize that the future is due to problem design pedagogy, which implements the paradigm of learning in activity; its development is connected with the implementation of problem and design methods (complex methods), which involve the integration of knowledge from different disciplines around the tasks of the professional preparation. To ensure the cognitive independence of students in vocational schools requires the use of elements of problem and project training, which has a positive impact on the assimilation of future skilled workers, such as tailors, all components of the content of education at each lesson.

Presenting main material. Problem education is focused on the formation of the foundations of the creative activity of the individual, influences the development of his creative thinking. Problem-based learning is based on a personalized approach to organizing the process

teaching. In pedagogical literature, there are a number of attempts to define problematic learning: V. Okon understands problematic learning as "a set of actions such as organizing problematic situations, formulating problems (gradually learners learn it themselves), providing them with the necessary assistance in solving problems, testing these solutions. and, finally, to guide the process of systematization and consolidation of the acquired knowledge" (Okon V., 1968, p. 68). I. Lerner sees the essence of problematic learning in that the student, under the guidance of the teacher, "participates in the solution of new cognitive and practical problems for him in a certain system that meets the educational goals" (I. Lerner, 1980, p. 82). T. Kudryavtsev understands the advantages of problem learning in mastering "generalized knowledge and principles of problem solving" (V. Kudryavtsev, 1991, p. 23). Offered the definitions reflect the essential features of problematic learning (specifically organized self-directed activity of students; tailored to determine the purpose and principle of problematic activity of the teacher; specificity of the content of learning).

The main element of problem learning is the "problem situation", which has its functional characteristics. A problem situation is a situation in which the subject wants to solve complex tasks for himself, but he lacks the relevant information (knowledge) and he must find it independently (Okon V., 1987, p. 229). The main element of the problem situation is the unknown, the new, what needs to be opened, the knowledge to perform the task correctly, to take the necessary action. The problematic situation has three main components: the need to perform such an action that creates a cognitive need for a new one; the unknown to be revealed in the problem situation that has arisen; students' abilities in accomplishing the task, opening a new one in the analysis of conditions (Matyushkin A., 1972, p. 60). From historical and pedagogical researches it is known: at the end of XIX - beginning. Twentieth century in European pedagogy began to develop a research approach to learning. on the basis of which a number of new approaches to teaching were built: "laboratory-heuristic" (F. Wintergalter), "experimental-research" (A. Gerd), "heuristic" (Armstrong), "natural-science" (A. Pinkevich) " method of projects "(W. Kilpatrick), "Dalton plan "(D. Dewey). The research method was used mainly in the teaching of subjects of the natural cycle, the essence of it was to build such learning technologies, under which the one who was taught, took the position of the discoverer of new knowledge. Feature of ideas research activation of the training was that their supporters focused on the external stimulation of cognitive activity, which was achieved by asking

new questions, demonstrating empirical facts and more. It was important to provide a situation of difficulty, to cause cognitive interest, then - to plunge into the element completely independent, not controlled by the teacher search (because any control was perceived as a return to the positions of authoritarian-dogmatic teaching). Thus, scientists have realized the need to destroy the foundations of the dogmatic system of education and to build a theory and practice of education of a fundamentally new type. The method of projects became a practical embodiment of the ideas of pedo-centrism, which put the interests of the learners at the center of the educational process. In the beginning of the last century in the USA a whole project movement emerged: the schools of the future were characterized mainly as project training (U. Kilpatrick, J. Dewey). In parallel, interest in project training arose in Russia (S. Shatsky); the use of the project method was based on the idea that in the process of certain projects, students will be able to it is most interesting and effective to acquire knowledge of the basics of the sciences and the skills of their practical application. On the basis of the theoretical ideas of J. Dewey, his followers laid the foundations of a project-based learning system, during which the students, with the help of the teacher, created useful products of activity. Such training fulfilled the goals of advance development, autonomy and activity.

Project activity today means purposeful activity in the creation of educational, educational, pedagogical, cultural, technical or industrial product (scientific research, creative work, publication, software) security, etc.). Educational project activity is a specially organized activity of students, aimed at solving a learning task (problem), which implies the achievement of a real practical result (product).

In modern professional education, project technologies provide the realization of productive learning ideas, in which the educational process results in individual productive experience; in this case, the formation and development of "higher level competencies": the ability to take the initiative, take responsibility, persuade colleagues and argue their position, to show willpower in the achievement of long-term goals, properly treat difficulties, problems, ignorance, work in a team, seek and use information, publicly present the results of their work, etc. (Theory and practice of project training in vocational schools, 2019, p. 126). No less important feature of project training is the ability to demonstrate their values, to try individual styles of behavior, to participate in research.

In the process of research it is found out: project training provides students with the opportunity of real activity, in which they can show their personality, enrich it. Application of project technologies in vocational education according to the well-known classification is the dominant activity of future specialists. The results of the research show that teachers use information projects most often. In particular, the rating of project technologies by the frequency of their development and use by teachers of institutions of vocational (FE) and vocational-technical (VET) education (hereinafter, FE (PA) O) is as follows:

- (1) - information projects;
- (2) - research projects;
- (3) - practice-oriented projects;
- (4) - creative projects;

(5) - role-playing projects (Preparation of pedagogical staff of vocational schools for the development and application of design technologies of vocational training: training course, 2019, p. 7-8). A separate assessment was related to the use of internet projects (in particular, web quests that may be different in content), and was the lowest. Therefore, T. Gerland is most often found in the professional training of future skilled workers educators use information projects, the product of which is educational information, which may have a variety of presentation (abstract, essay, dictionary, multimedia presentation, etc.). They have also used research projects that involve the study of students or other phenomena using empirical

methods (such as questioning, interviewing). Rarely, in the course of the training of future skilled workers, pedagogical workers use Internet projects, in particular, web-based quests that provide problematic tasks with elements of role play (Gerland T., 2016).

Analyzing problem and project technologies of learning, we note that problem-based learning, as well as project-oriented, is oriented towards development of creative activity, influences the creative thinking of those who are taught; these technologies are based on a person-to-person approach to organizing the process of vocational training in the AP (PA).

As you can see, project activity is closely related to the problematic and is inherently creative. Based on this, H Matthias rightly states that creative project activity is the activity of creating products and services that have an objective or subjective novelty, have personal or social significance (Matiash N., 2000, p. 37). Project training is sometimes seen as a form of problematic where the teacher only sets the task and determines the end goal, and activities to gather the necessary information, the selection of research methods, the analysis of the results obtained, perform students. This training is based on important problems taken from real life, familiar and important for mastering the future profession, addressing what future tailors need to learn to use the theoretical knowledge they have learned. The teacher can point out new sources of information, but can simply direct the opinion to the desired direction of self-search, to stimulate interest in the problem, which involves the possession of a certain knowledge base and through a project activity that solves one or a number of issues, to show the possibility of practical application of the acquired professional knowledge. The implementation of project-based training, usually based on problematic situations, takes a long time, the main work is carried out mainly in the afternoons, and the teacher acts as a consultant. The result of such work (study project) will be similar to a diploma project, coursework, laboratory or creative work. Therefore, problematic and design teaching technologies in vocational education have common aspects: involve real problems and situations in the educational process; based on real educational goals; contain intermediate (step-by-step) and final evaluation of the work; the student is in the center of professional activity, and the teacher directs educational or creative research; the training environment becomes intrinsically attractive and motivational, providing close cross-curricular communication; the teacher as a mentor provides collaboration, students learn how to solve problems and apply critical thinking.

As the experience of problem-professional training of the future testifies tailors in domestic vocational education institutions, it is focused not only on the assimilation of future knowledge specialists, but also on understanding, the use of what has been learned in practice, promotes the excitation of mental activity, a significant increase in the level of mastering the educational material. In addition, during research, students have a need for and interest in learning new information that determines the independent choice of methods and methods for the processing of nodes, taking into account the properties of materials, as well as the independent search for alternative methods of solving professional problems that are the key to further becoming a person as a professional. Working on a training project, solving problem-solving tasks increase the independence of future tailors, contribute to the formation of cognitive interest, personal motivation, the development of mental abilities, which positively influences the growth of professional skills, the ability to compete in the modern market.

Conclusion. So nowadays, problem-design technologies are gaining widespread adoption in vocational (vocational-technical) education, as they intensify the educational activities of future qualified workers (tailors), provide a balance between theoretical and applied knowledge, research, search character of the educational process, the formation of key, general professional and professional competences, allow to form programmatic learning outcomes and improve their practical status. At the same time, despite the attention of teachers of vocational (vocational-technical) educational institutions (PA) on problem-design activities

of application of problem-design training technologies in such institutions have not yet acquired a systemic character. In the broad sense, the universal criterion for the quality of the development and application of problem-design technologies is their practical use, which is manifested in the creation of socially useful products of activity, but nowadays the preference is given to the application of certain types of problematic issues, situations, lack of cross-curricular projects, the project activity does not sufficiently apply the opportunities of information and communication technologies. Contemporary teachers, realizing their right to copyright approaches, their own choice and design of learning technologies, should realize that the future is in problem-design pedagogy.

ЛІТЕРАТУРА

- Герлянд, Т. М. (2016). Проектні технології навчання у професійній освіті: сутність та змістове наповнення. *Теорія і методика професійної освіти*, 10. Взято з http://tmpe.eor.by/images/Vol._10/16_tmpe_10_gerliand.pdf.
- Кудрявцев, В. Т. (1991). *Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы*. Москва: Знание.
- Кулалаєва, Н. В. (Ред.). (2019). *Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах*: монографія. Житомир: Полісся.
- Лернер, И. (1980). *Процесс обучения и его закономерности*. Москва: Знание.
- Матюшкин, А. М. (1972). *Проблемные ситуации в мышлении и обучении*. Москва.
- Матяш, Н. В. (2000). *Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования*. Мозырь.
- Оконь, В. (1987). *Введение в общую дидактику*. Варшава.
- Оконь, В. (1968). *Основы проблемного обучения*. Москва: Просвещение.
- Романова, Г. М. (Ред.). (2019). *Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до розроблення та застосування проектних технологій професійного навчання: тренінг курс: навч.-метод. посіб.* Київ: ПІТО НАПН України.

REFERENCES

- Herliand, T. M. (2016). Proektni tekhnolohii navchannia u profesiinii osviti: sutnist ta zmi-stove napovnnennia. [Project technologies of teaching in vocational education: essence and content]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity [Theory and methods of vocational education]*, 10. Retrieved from http://tmpe.eor.by/images/Vol._10/16_tmpe_10_gerliand.pdf [in Ukrainian].
- Kudriavtcev, V. T. (1991). *Problemnoe obuchenie: istoki, sushchnost, perspektivy [Problem-based learning: origins, essence, prospects]*. Moskva: Znanie [in Russian].
- Kulalaieva, N. V. (Ed.). (2019). *Teoriia i praktyka proektnoho navchannia u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Theory and practice of project-based learning in vocational schools]: monohrafiia*. Zhytomyr: Polissia [in Ukrainian].
- Lerner, I. (1980). *Protcess obucheniiia i ego zakonomernosti [The learning process and its patterns]*. Moskva: Znanie [in Russian].
- Matiushkin, A. M. (1972). *Problemnye situatcii v myshlenii i obuchenii [Problem situations in thinking and learning]*. Moskva [in Russian].
- Matiash, N. V. (2000). *Psikhologiia proektnoi deiatelnosti shkolnikov v usloviakh tekhnologicheskogo obrazovaniia [Psychology of project activity of schoolchildren in the conditions of technological education]*. Mozyr [in Russian].

- Okon, V. (1987). *Vvedenie v obshchuiu didaktiku [Introduction to general didactics]*. Varshava [in Russian].
- Okon, V. (1968). *Osnovy problemnogo obucheniia [Fundamentals of problem-based learning]*. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
- Romanova, H. M. (Ed.). (2019). *Pidhotovka pedahohichnykh pratsivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv do rozroblennia ta zastosuvannia proektnykh tekhnolo-hii profesiinoho navchannia: treninh kurs [Preparation of pedagogical workers of vocational schools for the development and application of project technologies of vocational training: training course]: navch.-metod. posib. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy [in Ukrainian]*.

APPLICATION OF PROBLEM-PROJECT TECHNOLOGY OF FUTURE TAILORS' EDUCATIONAL ACTIVITY IN VOCATIONAL (PROFESSIONAL-TECHNICAL) INSTITUTIONS

Yuliia Polishko
Valentyna Onipko

The article analyzes the main methodological approaches to the organization of the process of training future tailors using problem, project, problem-project training, which ensures the implementation of ideas of productive learning in vocational education, in which the educational process results in individual experience of productive activity. This allows to achieve the formation and development of "higher level competencies": the ability to take the initiative, take responsibility, persuade colleagues and justify his/her position; show strong-willed efforts in achieving long-term goals; to treat correctly the difficulties, problems, lack of knowledge to work in a team; look for and use information, publicly present the results of his/her work.

The prerequisites for the application of problem-based learning technology are defined: dynamic changes in the professional activity of skilled light industry workers (tailors), who require increased competitiveness and mobility in the labor market, which leads to improving the content of vocational education in professional technical institutions.

The appropriateness of using elements of problem and project learning for the organization of cognitive independence of students is revealed, which implements the paradigm of learning in activity, provides the integration of knowledge of different academic subjects around a certain common problem, has a positive effect on learning all components of the content of education at every lesson.

The necessity of combining problem and project methods into a single – problem-project method – at the institutions of vocational and technical education in conducting theoretical and practical training, which intensifies the educational activities of future workers (tailors), provides a balance between theoretical and applied knowledge, deepens research, exploratory nature of educational process, makes effective the formation of key, general and professional competences, allows to form program learning outcomes and increase their practical status.

Keywords: *vocational training, vocational education, future tailors, problem approach, project learning, problem-project technology.*

Надійшла до редакції 3.09.2019 р.

УДК 378.04:640.43]:64.048

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205703>

ORCID.org/0000-0002-6013-4364

ORCID.org/0000-0001-6485-6375

TEACHING ERGODESIGN BASICS TO SERVICE INDUSTRY SPECIALISTS

*Svitlana Ogui
Tetiana Borysova*

У статті розглянуто особливості навчання основам ергодизайну майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи. На підставі аналізу навчального процесу за освітньою програмою «Ресторанне обслуговування» у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» автори дійшли висновку, що основи ергодизайну сприяють формуванню низки фахових компетентностей фахівців сфери обслуговування, а комплекс освітніх компонентів, які є підвалинами ергодизайнерської освіти, не відображає в повній мірі потреби суспільства у новому підході до створення комфортних умов у готельно-ресторанній індустрії й потребує подальшого обґрунтування. Метою дослідження стало визначення основних напрямів навчання основам ергодизайну фахівців сфери обслуговування. Вивчення основ ергодизайну фахівцями сфери обслуговування саме визначає здатність організувати роботу закладів готельно-ресторанного обслуговування з урахуванням вимог ергодизайну та формувати гармонійне комфортне технологічне середовище. При проектуванні технологічного середовища та середовища обслуговування споживачів майбутні фахівці мають навчитися враховувати функціональні, конструктивні, антропометричні, технологічні, художньо-естетичні та гігієнічні вимоги, що в комплексі розглядаються як засоби ергодизайну. Під забезпеченням комфортних умов засобами ергодизайну потрактовано проектування оригінального стилю та зручного дизайн-інтер'єру приміщення, підбір ергономічно-функціональних меблів і обладнання, створення зручного графіку роботи закладу при максимальному додержанні санітарно-гігієнічних норм та правил пожежної безпеки.

У дослідження систематизовано змістове наповнення освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки фахівців готельно-ресторанного обслуговування, визначено основи ергономіки та дизайну, які вивчаються в окремих предметах та окреслено прогаліни у ергономічній підготовці.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівці готельно-ресторанного обслуговування, зміст навчання, основи ергодизайну, засоби ергодизайну, вимоги до проектування технологічного середовища.

Introduction. Service industry establishments are spreading, and their types are being diversified. For specialists ensuring organization and functioning of hotel and restaurant establishments, special importance is placed on their organizational, communicative, technological, managerial, and other competences. Creating comfortable conditions for service industry workers and customers contributes to the efficient functioning of an establishment. Comfort of the premises of hotel and restaurant establishments is an integral factor that combines functional, ecological, and aesthetic aspects of designing the working environment. Creating comfortable conditions by means of ergodesign implies developing an original style and convenient interior design of the premises, selection of ergonomically functional furniture and equipment, and organizing a convenient work schedule, all in maximum accordance with sanitary and hygienic norms and fire safety regulations.

The article considers preparedness of future hotel and restaurant industry specialists for professional activity as the result of training at a higher education institution, meant to provide them with professional knowledge and skills that determine their aptitude for provision of customer services. We share the opinion of many scholars who believe that other than vocational technical training of service industry specialists, a major component of their professional competence is the ability to organize the running of hotel and restaurant establishments according to ergodesign requirements.

Ergonomics is aimed at the creation of a safe and comfortable physical environment for the work of hotel and restaurant industry specialists and recreation of potential customers. The main task of designing a comfortable physical environment is to concentrate on the anthropometric aspects of ergonomics and to apply obtained information to the design of interiors and equipment. Such application allows developing anthropometrically oriented design forms, regulations, and aesthetics, contributing to the workers' efficiency, as well as facilitating the customers' ease and comfort in the interior environments that differ in purpose, age-specific features, and other parameters. Creation of a safe and comfortable environment mostly depends on professional ergonomic competence of designers and architects, however, the responsibility for complying with occupational safety and health requirements lies with the managers of service establishments and relates to the organizational competence of each worker of the establishment and their ability to maintain ergonomic environment and ensure comfort and safety of their own professional activity and of the establishment in general.

It can, therefore, be determined that knowledge of ergodesign fundamentals is essential for each service industry specialist regardless of his/her exact responsibilities.

Theoretical Framework. The problem of increasing the quality of training future service sphere specialists is the subject of many studies. The scholars who research this problem express interest in theoretical and methodological foundations, content and optimization of training specialists in hotel and restaurant industry (A. P. Konokh, O. O. Liubimtseva, V. K. Fedorchenko, N. A. Fomenko, etc.); special features of training specialists in the sphere of tourism and resort industry in Europe and the world (O. M. Danova, L. V. Sakun, K. O. Starodub, etc.); diagnostics of the quality of vocational education in tourism (Ye. M. Ilyina, O. S. Hrunkevych, H. S. Tsekhmistrova, etc.); development of communicative competence of future specialists (N. S. Yerukova, I. O. Zymnia, M. F. Stepko, etc.); problems and prospects of practical training of specialists in the sphere of hotel and restaurant business (L. V. Kozak, L. H. Lukyanova, N. S. Mykytiv, etc.). However, the researched issues of training service sphere specialists lack focus on their ergonomic competence and learning ergodesign fundamentals as part of formal vocational education of hotel and restaurant industry specialists.

The primary aim of the paper is to determine main areas of teaching ergodesign basics to service industry specialists.

Discussion (Results). The service industry as a tertiary sector of economy is the largest based on the number of workers (more than 50 %) and is rapidly growing. The analysis of the needs of domestic service industry revealed that labor market requirements necessitate reconsideration of the content of vocational training of specialists of respective categories (Shevchuk, 2018, p. 43). Establishments of hotel and restaurant business require training of the following specialists: assistant to managers of production and major divisions, hotel service specialist, conference service specialist, specialized service specialist, procurement manager, human resources manager, tourism and hotel activity manager, etc.

The "Restaurant service" study program at Poltava University of Economy and Trade, higher educational institution of Central Union of Consumer Associations of Ukraine (Ukoo-pspilka), provides training of socially-mobile, competitive, and highly qualified specialists in

possession of general and special (professional) competencies for the organization of service and production activity of the subjects of hotel and restaurant business. Learning ergodesign basics facilitates the formation of several professional competencies of future service industry specialists. Unfortunately, the content of the study program does not include learning ergodesign fundamentals as a separate subject, and the set of educational components that constitutes the foundation of ergodesign education does not fully satisfy the society's need for a novel approach to creating comfortable conditions in hotel and restaurant business. The set of educational components, content of which is in some way aimed at learning ergonomic requirements for the interior design of public dining establishments and hotel complexes, includes "Installation of trade and technological equipment," "Hygiene and sanitation," "Microbiology and physiology," "Aesthetics in restaurant business establishments," "Managing the quality of production and services," "Hotel buildings and equipment," "Standartization in hotels," "Technical drawing." A complex approach to designing hotel and restaurant establishments according to ergonomic regulations is realized in the course project. The aim of this educational component is to organize production at a restaurant business establishment, and one of the project requirements for the completion of certain tasks is taking into account the basics of ergonomics and design.

In the process of vocational training of future service sphere specialists, particular attention is given to interior design of the establishments, which has a significant importance for the productive functioning of the complex. Successful choice of general style, comfortable furniture, convenient equipment, lighting, etc. has an impact on the popularity of the establishment due to its safety and comfort. These are the aspects dealt with by the ergonomic science.

Ergonomic requirements for furniture selection determine how adequately a certain piece can serve its intended purpose. Functional requirements, based on anthropological and physiological data and hygienic norms, are conditioned by functional processes concerning the use of this piece by a person. In the process of modern interior design, great importance is given to the functional relationship of its elements, which allows achieving the integrity of interior solution. The clear organization of the interconnection of production premises with trading halls influences the proportions of the halls. The development of new types of public dining establishments, such as youth and evening cafes, has a significant influence on the interior style choice. In the trading halls of these businesses, customers watch TV shows, rest, read newspapers and magazines, meet their friends. Leisure zones are created in these halls, complete with sound equipment and TV sets. Therefore, the overall style of furnishing public dining establishments is changing. Preference is given to low furniture, sofas, low benches combined with flowerbeds, and magazine tables. The tendency to increase the free space of the hall contributed to the emergence of built-in furniture and compact placement of equipment.

Furnishing is one of the effective means of dividing space into separate zones. Mobile furniture allows to quickly modifying zoning by periodically updating the interior of the establishment. Non-mobile stationary furniture can undergo changes in the décor.

Differentiation of the hall space can be achieved by supplementing the integrity of overall style with the use of furniture of various shapes and sizes. In this case, one zone is furnished with items of one type, while another one is furnished with a set of tables, chairs, and sofas of another type, but all of them are connected by a common style.

When planning public areas, students should consider the form of service, since it determines the optimal location of entrance and exit points, size of the aisles between the tables, their placement, as well as several other factors. For example, in a self-service dining establishment the entrance to the hall should be located in close proximity to the serving line, while the dish sink should be placed on the opposite side of the entrance so as to avoid crossing the flow of customers and trajectories of service workers.

Tables can be arranged in rows or groups, and isolated zones can be organized using barriers and flowerbeds. The aisles between rows of tables should be wide enough for the free movement of visitors with trays. The distances between the angles of the tables in the diagonal arrangement cannot be less than 0.6 m; if the tables are arranged parallel to the walls, the row next to the wall should be attached to it, whereas the distance between the tables with conveniently placed chairs should be at least 1.5 m. The main aisles should be at least 1.5 m; for the auxiliary ones the minimal width is 0.75 m. However, these parameters can only be vaguely recommended, since in every separate case furnishing of the hall depends on its planned design and the form of service at a particular establishment (Hnatiuk, 2014, p. 128).

Constructive requirements ensure provision of technologically efficient and simple configurations of the objects, rational selection of materials, as well as choice of correct element sizes and node connections according to their functions, capacity, and operating conditions, aimed at achieving reliability and durability at the lowest cost of expenses. Configurations of an item should ensure its optimal functioning for the whole duration of exploitation period (Dudka, 2015, p. 15).

Restaurant tables intended for tablecloth service are usually made of wood and have a special table top design, which is usually coated with fabric to ensure a stable position for the serving items. This technique, however, does not comply with sanitary requirements, since spilled beverages and sauces soak the textile material over time. A better technique would instead consist of placing a canvas cover with drawstrings or an elastic fastening over the table top under a tablecloth, for it can be conveniently changed and washed. This technique is recommended for restaurants operating as diners during the day. Table tops in such establishments are usually covered in plastic – during the day customers dine without tablecloths, while in the evening covers are put on the table tops underneath the tablecloths.

Ready-made furniture sets for restaurants are rarely available. In every separate case selection of tables and chairs is conducted individually according to the artistic vision of the interior. Successful selection results in a set of furniture in the same style, with tables, chairs, and armchairs made of the same materials and with the same type of décor.

Artistic requirements necessitate the integrity of aesthetic and functional features. Aesthetics and beauty of modern furniture lies in its convenience and functional perfection, integrity of shape, construction, material and technology, simplicity and conciseness of form, harmonious combination with the interior, rational use of materials, successful choice of the color scheme (Dudka, 2015, p. 15).

The choice of colors is an effective solution for the space issue of the interior. It is a well-known fact that cool light colors visually enlarge the room, distancing the objects, while warm rich colors make them appear closer. Hygienic requirements to interior design of service establishments result in the prevalence of light hues in the premises' décor. A minute decorative accent will suffice in order to give the interior a distinctive ambiance.

Techniques of applying color solutions to interior problems are distinct in their variety. For example, if the general color scheme of the hall is neutral, an accent can be shifted to the upholstery or table top color; if the main elements of the interior – floor, walls, furniture – are united by one color, such as white, the accent is shifted to the customers' clothes.

When choosing the colors for interior design, it is important to remember that enough is enough. There are many unfortunate examples of interior integrity being ruined by the desire to use the whole range of decorative techniques – reliefs, paintings, panels, ceramics, intense paint for walls and floors – in the design of the hall. Reasonable minimalism and compliance with the laws of composition are key factors in creating a harmonious and comfortable environment.

The choice of lighting plays an important role in the arrangement of the dining hall interior. With increasing frequency, service establishments rely on natural light from one side of the

hall in combination with two-sided, three-sided, and upper lighting, thus connecting the interior with surrounding buildings and landscape. Techniques of artificial lighting are rather diverse and should be directly connected with furnishing of the hall. In the halls of major restaurants, diners, and cafes, different systems of equally diffused lighting are installed in the false ceiling plane, while illumination of certain zones is increased and localized lighting (for example, the dance-floor, stage, booths, separate groups of tables, etc.) is applied.

Technological requirements depend on the type of production and state of technological process. Adaptability of the objects is defined by the ease of their assembly and disassembly, interchangeability of parts, level of normalization and unification, possibility of mechanization and automation of production processes. Compliance with these requirements is especially important due to the increase of mechanization and automation of technological processes (Dudka, 2015, p. 16).

Selection of technological equipment and tools that are in contact with food products should be conducted in compliance with the following requirements:

- the surface of the equipment is made from materials that can be easily maintained in an appropriate sanitary state and conditions that reduce the contamination risk, and can be cleaned and disinfected;
- equipment is placed and arranged in a way that allows easy cleansing of the equipment and environment;
- equipment should be calibrated according to the current legislation;
- if the use of chemicals is needed to prevent corrosion of equipment and containers, it should be done according to the appropriate manufacturing practice (Scherbak and Zavarzin, 2016, p. 9).

Successful selection of furniture, conducted according to the anthropometric parameters of a person and requirements of sanitation and hygiene, and its arrangement according to the requirements of ergonomics and occupational safety produce the effect of comfort and convenience in service establishments.

The above-mentioned knowledge and skills ensure the formation of a separate professional competency realized in the ability to organize compliance of employees of the establishment with the rules and regulations of occupational safety, fire safety, manufacturing sanitation and personal hygiene; to organize instruction of employees of the establishment in occupational safety and rules of operating trade and technological equipment, tools, kitchenware, furniture, etc.

Conclusion. Modern higher vocational education of future service sphere specialists should be organized in accordance with modern requirements for hospitality and enable completion of various tasks ensuring productive functioning of establishments in this industry. These objectives can be achieved through training future specialists in a way that satisfies requirements of the modern labor market. Apart from the typical areas of study, particular attention should be given to the ergodesign constituent of the professional competence of specialists in hotel and restaurant industry. Thus, an important component of educational process is students' understanding of ergonomics and design requirements at all stages of professional development. A promising direction for improving this process is the introduction of a separate course subject with an emphasis on ergonomic training of these specialists that would introduce them to a new way of thinking and working, enable them to obtain and develop knowledge of ergodesign and meet ergonomic requirements in different aspects of organizing the operation of service sphere establishments.

ЛІТЕРАТУРА

Віндюк, А. В. (2011). *Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти: теорія та методика*: монографія. Запоріжжя: КПУ.

- Гнатюк, Л. Р. (2014). Вплив ергономічних вимог на створення комфорту та зручності ресторанів, як закладів громадського харчування. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 37, 125-131.
- Дудка, С.-Р. (2015). Ергодизайнерські вимоги до меблів ресторанного комплексу. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 2, 13-17.
- Носова, І. О., Чепок, В. І. (2012). Проблеми сучасної підготовки фахівців сфери обслуговування. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*, 1 (1), 115-119.
- Пагута, М. (2007). Концептуальна модель впливу ергодизайну на розвиток творчої особистості школярів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 7, 120-126.
- Шевчук, С. С. (2018). Професійна підготовка фахівців сфери обслуговування на засадах компетентнісного підходу. *Імідж сучасного педагога*, 5 (182), 41-45.
- Щербак, О. В., Заварзін, О. О. (2016). Особливості формування інтер'єру приміщень закладів громадського харчування при університетах. *Технології та дизайн*, 3 (20), 6-12.

REFERENCES

- Hnatiuk, L. R. (2014). Vplyv erhonomichnykh vymoh na stvorennia komfortu ta zruchnosti restoraniv, yak zakladiv hromadskoho kharchuvannia [Influence of ergonomic requirements on the creation of comfort and convenience of restaurants as public dining establishments]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia [Modern problems of architecture and urban planning]*, 37, 125-131 [in Ukrainian].
- Dudka, S.-R. (2015). Erhodyzainerski vymohy do mebliv restorannoho kompleksu [Ergodesign requirements for the furniture of a restaurant complex]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv [Herald of Kharkiv State Academy of Design and Arts]*, 2, 13-17 [in Ukrainian].
- Nosova, I. & Chepok, V. (2012). Problemy suchasnoyi pidhotovky fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia [Problems of modern training of service sphere specialists]. *Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti, nauksi ta vyrobnytstvi [Information technology in education, science, and production]*, 1(1), 115–119. [in Ukrainian].
- Pahuta, M. (2007). Kontseptualna model vplyvu erhodyzaynu na rozvytok tvorchoyi osobystosti shkoliariv [Conceptual model of the influence of ergodesign on the development of students' creative personality]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohika [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University. Series: Pedagogy]*, 7, 120-126. [in Ukrainian].
- Shevchuk, S. (2018). Profesiyna pidhotovka fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [Vocational training of service sphere specialists on the basis of competency-based approach]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of the modern educator]*, 5(182), 41-45. [in Ukrainian].
- Scherbak, O., & Zavarzin, O. (2016). Osoblyvosti formuvannia interyeru prymischen zakladiv hromadskoho kharchuvannia pry universytetakh [Specific features of designing interior of the premises of university-based dining establishments]. *Tekhnolohiyi ta dyzayn [Technology and design]*, 3 (20), 6-12. [in Ukrainian].
- Vindiuk, A. V. (2011). Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv z hotelno-kurortnoi spravy v umovakh stupenevoi osvity: teoriia ta metodyka [Vocational training of future specialists in hotel and resort industry in the conditions of degree education: theory and methodology]: monohrafiia. Zaporizhzhia: KPU [in Ukrainian].

TEACHING OF SERVICE INDUSTRY SPECIALISTS THE FUNDAMENTALS OF ERGODESIGN

Ogui Svitlana
Borysova Tetiana

The article considers the peculiarities of teaching the basics of ergodesign to future specialists of hotel and restaurant business. Based on the analysis of the educational process according to the “Restaurant Service” educational program at the Higher Education Institution of Ukoopspilka “Poltava University of Economics and Trade”, the authors concluded that the fundamentals of ergodesign contribute to the formation of a number of professional competences of service industry specialists. The set of educational components, which are the foundations of ergodesign education, does not fully reflect the needs of society in a new approach to creating a comfortable environment in the hotel and restaurant industry and needs further justification.

The aim of the research was to determine the main areas of teaching fundamentals of ergodesign to service industry specialists. The study of the ergodesign fundamentals by the service industry specialists determines the ability to organize the work of hotel and restaurant sphere taking into account the requirements of ergodesign and to form a harmonious comfortable technological environment. When designing the technological environment and customer service environment, future specialists should acquire the skills necessary to fulfill functional, structural, anthropometric, technological, artistic, aesthetic and hygienic requirements, which are considered as a means of ergodesign. Creating comfortable conditions by means of ergodesign implies developing an original style and convenient interior design of the premises, selection of ergonomically functional furniture and equipment, and organizing a convenient work schedule, all in maximum accordance with sanitary and hygienic norms and fire safety regulations.

In the course of this research, we analyzed the content of educational components of the study program for future hotel and restaurant industry specialists, determined the basics of ergonomics and design included in some courses, and described the missing constituents of ergonomic training.

Key words: *professional training, specialists of hotel and restaurant service, content of training, fundamentals of ergodesign, means of ergodesign, requirements to designing of technological environment.*

Надійшла до редакції 4.09.2019 р.

УДК 378.016:687

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205705>

ORCID 0000-0002-5071-869X

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ МЕТОДІВ МАКЕТУВАННЯ ТА ФОРМОУТВОРЕННЯ ОДЯГУ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ТЕХНОЛОГІЙ

Наталія Орлова

У статті розглянуто актуальну проблему навчання художнього проектування одягу на заняттях із технологій у старшій школі. Оскільки в навчанні учнів моделюванню одягу переважно використовують класичні методи формоутворення, які базуються на конструктивній складовій, то проаналізовано застосування методів фактурного формоутворення як нового напрямку текстильного дизайну, при якому фактура тканини стає активним засобом формоутворення одягу. Доведено, що поєднання у навчальному процесі методів фактурного формоутворення та макетування значно покращує сприйняття старшокласниками об'ємно-просторових аспектів моделювання одягу, а навчання учнів створенню об'ємно-просторового макету як попереднього представлення майбутньої дизайн-розробки сприяє розвитку креативної особистості та спонукає до оволодіння сучасними методами дизайн-проектування.

Навчально-методичні аспекти макетування розглянуто як важливу складову навчання художнього проектування одягу, де макетування передбачає виконання робочих макетів на всіх етапах проектування і, поряд із графічним ескізуванням, стає творчим методом розробки варіантів конструкції. До перспективних методів макетування віднесено паперопластику, у техніці якої створюють проектно-пошуковий паперовий макет для пластичного обрання форми одягу (фактура оригамі, характерними рисами якої є підкреслена та перебільшена формостійкість матеріалів; його різновиди – модульне оригамі та кіригамі). Надано уваги об'ємно-просторовому моделюванню одягу на манекені або на фігурі людини муляжуванням та ескізним наколюванням, які слугують платформою для експериментів у формоутворенні костюму, надають можливість безпосереднього оцінювання роботи в процесі розробки та моделювання.

Фактурне формоутворення визначено засобом виразності поверхні текстильного полотна і форми виробу та проведено висновок, що дослідження можливостей використання методу фактурного формоутворення одягу на заняттях із технологій розширює спектр професійної підготовки молоді, спонукає майбутніх учителів технологій до подальших експериментів.

Ключові слова: *заняття з технологій у старшій школі, художнє проектування одягу, методи формоутворення одягу, макетування, фактурне формоутворення, паперопластика.*

Постановка проблеми. Ефективна підготовка старшокласників до художньо-конструкторської діяльності будується на заняттях з технологій за типом професійної діяльності дизайнера, тому вчителі технологій повинні досконало володіти системою понять, теоретичних положень, якими оперує дизайнер, і системою дій, послідовних процедур, етапів, які передбачені методикою художнього проектування. Діяльність у сфері дизайну спрямована, перш за все, на гармонізацію людини з оточуючим предметним середовищем. Проектна ж діяльність охоплює практично всі області життєдіяльності людини і вимагає від дизайнера врахування низки факторів, таких, як ергономічної відповідності

виробу людині, оцінки правильності композиційно-конструктивного рішення, функціональної спроможності, пластики форми та матеріалу. На етапі втілення концепції формоутворення виробу в конкретний матеріал ключовим етапом стає етап макетування виробу.

Взаємозв'язок форми заданої структури та способу її розробки є актуальною проблемою сучасного проектування одягу. Найбільш поширеними залишаються класичні методи формоутворення, які базуються на конструктивній складовій, але поряд з ними активно застосовуються методи, що раніше виконували декоративну та оздоблювальну функцію. Сьогодні в текстильному дизайні привертає увагу новий напрямок – фактурне формоутворення, при якому фактура тканини не відокремлюється від процесу формування об'ємно-просторової структури виробу, а стає активним засобом формоутворення одягу. Поєднання методів фактурного формоутворення та макетування у навчальному процесі значно покращує сприйняття старшокласниками об'ємно-просторових методів моделювання одягу.

Аналіз досліджень і публікацій. Обґрунтуванню актуальності макетування у проектуванні одягу та теоретико-методологічної бази макетування присвячені дослідження науковців: А. Васіна та ін. (Васін, Талащук, Бандорин, Грабовенко, 2004), Г. Гусейнова (Гусейнов, 2004); проблемам взаємодії текстилю і одягу присвячені праці К. Амаден-Кроуфорд (Amaden-Crewford, 1998), В. Вигонова (Выгонов, 2004), К. Вольф (Wolff Colette, 2000), Л. Гайдук (Гайдук, 2008), К. Гейл (Гейл, 2009), Т. Козлової (Козлова, 1984), І. Плешкової (Плешкова, 2010). Автори акцентують увагу на основних модних тенденціях в текстилі для одягу, розвитку високотехнологічного текстилю, а також практичних техніках виконання фактур. Методику фактурного формоутворення в текстилі з використанням різних фактур в одязі розглянуто у працях М. Кісіль (Кісіль, 2011, 2012).

Проаналізувавши літературні джерела, автор виявила, що науковцями представлено розрізненні сторони методичної послідовності розробки форми одягу заданої структури; проблема експериментальних пошуків нових пластичних рішень форми костюму залишається актуальною.

Мета статті – узагальнення традиційних та перспективних методів проектування одягу та способів їх використання в процесі навчання художнього проектування одягу на заняттях із технологій.

Виклад основного матеріалу. Процес втілення форми в матеріал починається з формування концепції формоутворення, що полягає в обґрунтуванні конкретних об'ємно-просторових, декоративно-пластичних та образно-стилістичних рішень. Наступним кроком є використання антропологічної інформації та композиційних засобів гармонізації і як результат одержання форми у вигляді конструкції (розгортки) або об'ємно-просторового макету, як попереднього представлення майбутнього зразка дизайну розробки.

У дизайні одягу (за Г. Гусейновим і ін., 2004) макет розуміють як зразок проектованого виробу, його матеріальне об'ємно-просторове втілення. У методології дизайну (за Г. Мінервіним і ін., 2004) макети класифікують наступним чином: в залежності від імітування сторін об'єктів дизайну (художньо-естетичні, конструктивні, технологічні), в залежності від етапу проектування (робочі, ескізні, демонстраційні, для лабораторних випробувань), за масштабом (в натуральну величину, зменшені в різних співвідношеннях), за об'ємністю (об'ємні, напівоб'ємні, площинні), за матеріалом виготовлення (з паперу, з тканини, з нетканих полотен, з металу, з пластику) (Кісіль, 2011).

Макетування – творчий процес, який синтезує різні аспекти графічної, конструкторської та проектної діяльності, результатом якої є макет. Науковці (А. Васін та ін., 2004), Л. Гайдук (Гайдук, Васильєва, 2008) виокремлюють функції макетування: проект-

ну, дослідну, корегуючу, евристичну, прогностичну, художньо-ідеологічну, презентаційну та навчальну. У процесі навчання макетуванню учні мають можливість реалізувати всі ці аспекти, що впливають з функцій процесу макетування.

Проектна функція пов'язана зі становленням та реалізацією задуму, трансформацією, деталізацією та обґрунтуванням проектних рішень, з конструктивним доопрацюванням форми з метою досягнення найбільш оптимального рішення; *дослідна* – проявляється в експериментальному варіантному пошуку, апробації різних напрямів перетворення об'єкта, різного композиційного співвідношення і пластичного рішення його частин і елементів; *коригуюча* – дозволяє проаналізувати та порівняти одержані результати, встановити рівень можливості реалізації ідей, скоригувати їх в потрібному напрямку; *евристична* – як функція макету має стимулювати процес творчості дизайнера, надихати до винахідництва, подолання традиційних підходів до рішення проектних задач; *прогностична* функція продукує в процесі прийняття проектного рішення елементи новизни, які є перспективно орієнтованими на певний часовий проміжок; *художньо-ідеологічна* – сприяє розробці проектних моделей як носіїв естетичних уподобань часу та виразників художньої культури сучасності; *презентаційна* – релазується при захисті курсових та дипломних проектів, в умовах рекламних акцій або відсутності можливості продемонструвати повногабаритний макет чи сам виріб; *навчальна* – при впровадженні макетування в освітній дизайн-процес дозволяє навчити мислити та проектувати в тримірному просторі, розвивати уяву та відчуття геометричної та пластичної гармонії (Васин та ін., 2004, с. 517-522).

Предметне моделювання або макетування в навчальному процесі набуває великого навчально-виховного значення. Макети, у порівнянні з натурним об'єктом, мають де що іншу природу, вони імітують лише ряд властивостей оригіналу і тому якісно від нього відрізняються. Але макети відображають просторові особливості об'єкта у визначеному масштабі, і це є чи не найголовнішою перевагою макетування в процесі художньо-конструкторської діяльності старшокласників (Етапи художньо-конструкторської діяльності старшокласників, 2019). Типологію макетів у дизайн-діяльності представлено широким колом синонімічних назв, однак усі їх можна звести до наступного переліку: проектно-пошукові, демонстраційні, дослідницькі, експериментальні макети.

Учні, виступаючи у ролі дизайнерів, поступово перетворюють розумовий образ майбутнього об'єкта в графічне зображення. При макетуванні творчий задум одержує наочне вираження в матеріальному виконанні. Одна з головних переваг макету в художньому проектуванні полягає в тому, що він дає змогу проектувати у звичних для зовнішнього уявлення об'ємних формах, а не в умовних плоских зображеннях. Макети фіксують процес художнього проектування, його проміжні та кінцеві результати, характеризують особливості руху від проектного задуму до промислового зразка. Саме макет допомагає детальніше роздивитися задуманий виріб, удосконалити його форму, уточнити пропорції, колір.

Макетування передбачає виконання робочих макетів на всіх етапах проектування і, поряд із графічним ескізуванням, стає творчим методом розробки варіантів рішення. Робоче макетування викликає активну поведінку студентів та учнів, воно пов'язане з розумовим «обмірюванням» макета, пошуком співвідношень між його частинами, перевіркою різних точок зору і, що особливо важливо, співвідношень внутрішнього і зовнішнього простору. Макетування розвиває здібність зорового сприйняття та оцінки рішення, робить задум наочним. При виконанні робочого макета можливо зафіксувати свою думку та проаналізувати її (Етапи художньо-конструкторської діяльності старшокласників, 2019).

Макетування в процесі навчання художнього проектування одягу вирішується методами об'ємно-просторового моделювання на манекені чи фігурі людини: муляжуванням та ескізним наколюванням. Муляжування та ескізне наколювання слугують платформою для експериментів у формоутворенні костюму, надають можливість безпосереднього оцінювання роботи в процесі розробки та моделювання, де результат може повністю трансформуватися у ході макетування. Найбільш доступним та ефективним у навчальному процесі є моделювання на манекені. Наколюючи макетний матеріал на манекен, створюють форму та лінії майбутньої моделі одягу.

Форма – це, в першу чергу, морфологічна та об'ємно-просторова структурна організація речі, що виникає в результаті змістового перетворення матеріалу, тобто формоутворення. Використання терміну «структура» в різних галузях наукового пізнання (архітектурі, біології, геології тощо) свідчить про те, що дослідження будь-якої форми неможливе без виділення та опису її будови, тобто структурного аналізу. У науковій літературі поняття «структура» вживають у двох значеннях. В першому значенні під структурою розуміють елементи, які її складають, та закон зв'язку їх в єдине ціле, у іншому – тільки закон, спосіб зв'язку, характер сукупності елементів у системі. І. Маркелова стверджує, що структура – це постійність зв'язку частин цілого, виражене через характерний ритм геометричних елементів (Маркелов, 2005). Сучасними науковцями виділено низку узагальнених структур костюма: геометрична, оболонкова, каркасна, футляроподібна, сітчаста, складчаста, модульна, спіралеподібна структури.

Розпізнавання структури форми костюму має надзвичайно важливе значення в процесі формоутворення, адже дозволяє виявляти і фіксувати зміни в моді за основними ознаками. У контексті проектування костюму ознаки можуть бути конструктивно-технологічними (склад і властивості матеріалів, із яких виготовлено виріб, спосіб виготовлення), морфологічними (елементи, які утворюють просторову форму виробу), функціональними (зв'язок форми з призначенням). Варто звернути увагу учнів на те, що окрім фактури тканини, якість поверхні виробу визначається видом ткацьких переплетень та волокнистого складу. В дизайні одягу часто застосовують спеціально створенні фактури, які, в першу чергу, мають формотворчі властивості. Бажаний формотворчий ефект досягається за рахунок зміни поверхні матеріалу засобами механічного впливу на текстильну поверхню (Кісіль, 2012).

Аналіз робіт дизайнерів текстилю та одягу визначає актуальні напрями навчання методам художнього моделювання одягу старшокласників – застосування різноманітних засобів фактурного формоутворення. Першим напрямом визначено формування фактур із суцільного текстильного полотна; їх умовно можна розділити на такі види як буфи (утворюються шляхом стягування тканини у заданому напрямку та рисунку), стягування (зборка паралельна, фігурна, по заданому контуру), складки (гофре, плісе, сольє, настрочування), виточки (прямі, овальні, фігурні). До другого напрямку належать фактури із нашивних елементів. Серед них рюші (настрочені по прямому та криволінійному контуру), волани (настрочені відкритого та закритого контуру), складки (настрочені односторонні, бантові, з перехватами). До третього напрямку належать фактури із зшивних елементів; це елементи, утворені за рахунок конічного та паралельного розширення, напівоб'ємні геометричні елементи, об'ємні суцільнокроєні фактури тощо (Кісіль, 2012).

Проектування форм одягу, різноманітних за заповненням, членуванням та варіативністю в середині конструкції можливе завдяки використанню фактурного формоутворення як окремих текстильних фрагментів, так і базової форми.

Якщо робота з макетною тканиною вимагає тривалого практикування та вправності, то більш доступною та простою є робота з папером. Одним із найбільш методично

обґрунтованих прийомів макетування в дизайні є паперопластика, у дизайні одягу – зменшений у масштабі проектно-пошуковий паперовий макет, у якому формально вирішене формоутворення передає пластичне вирішення форми. Виготовлення одягу з паперу, часто з філігранними вирізами та витинанками, актуалізує в макетуванні використання паперопластики, «...значення якої для творчих лабораторій як засобу напрацювання формо-творчих ідей і способу підтримки творчого тону», є вкрай важливим у навчанні художнього проектування (Васерчук, 2007).

Більш складною та оригінальною є робота з паперовими макетами в натуральну величину. Такі макети можуть бути реалізовані при вирішенні вузьких завдань на кшталт одержання площинної розгортки об'ємної форми спіралеподібного крою тощо. Паперові макети в натуральну величину є розповсюдженими в практичній підготовці художників костюму в театральних закладах освіти, де таким чином відтворюються історичні костюми, студенти вчаться імітувати різні матеріали для пошуку найбільш виразних для втілення задумів режисерів у постановках (Кісіль, 2011). Однак, і на заняттях із технологій у старшій школі можна реалізувати технологію макетування в натуральну величину, що додасть емоційного запалу навчальному процесу загалом, адже продемонструвати результати такої творчої діяльності можна на подіумі або на конкурсах молодих дизайнерів.

У дизайн одягу з паперопластики прийшла фактура оригамі, характерними рисами якої є підкреслена та перебільшена формостійкість матеріалів. Оригамі в одязі може мати такі ж різновиди, як і в класичній техніці – модульне оригамі та кіригамі. Для цієї фактури характерними ознаками форми є геометрична, каркасна, сітчаста, складчаста та модульна структури. Оригамі найчастіше використовують у концепціях об'ємно-просторового каркасу, морфологічної трансформації та формально декоративної символіки.

Висновок. Художньо-конструкторська творчість розглядається нині як складна мисленнева структура, яка об'єднує інтелектуальні, емоційно-інтуїтивні і вольові чинники в різних сполученнях і співвідношеннях. Розглянуті навчально-методичні аспекти макетування є важливим складником навчання художнього проектування одягу. Взаємозв'язок традиційних та перспективних методів проектування одягу в навчальному процесі визначено ефективним засобом розвитку креативності учнів та стимулом для створення моделей одягу нового зразка, адже фактурне формоутворення є потужним засобом виразності як поверхні матеріалу, так і форми виробу. Дослідження можливостей фактурного формоутворення й макетування розширює спектр результатів навчання старшокласників художньому проектуванню одягу та спонукає майбутніх учителів технологій до подальших експериментів.

ЛІТЕРАТУРА

- Васерчук, Ю. А. (2007). *Бумагопластика в проектной культуре дизайнера (материал, технология, принципы моделирования)*. (Автореф. дис. канд. искусств). Москва.
- Васин, С., Талащук, А., Бандорин, В., Грабовенко, Ю. (2004). *Проектирование и моделирование промышленных изделий*: учеб. для вузов. Москва: Машиностроение-1.
- Выгонов, В. В. (2004). *Трехмерное оригами*. Москва: ЗАО «Издательский дом МСП».
- Гайдук, Л. М., Васильєва, І. В. (2008). *Сучасні технології моделювання і художнього оздоблення одягу*. Київ: КНУТД.
- Гейл, К., Каур, Я. (2009). *Мода и текстиль: рождение новых тенденций*. Минск: Гревцов Паблицер.

- Гусейнов, Г., Ермилова, В., Ермилова, Д. (2004). *Композиция костюма*: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. 2-е изд., стер. Москва: Академия.
- Етапи художньо-конструкторської діяльності старшокласників*. (2019). Взято з <https://xreferat.com/71/4225-1-etapi-hudozhn-o-konstruktors-ko-d-yal-nost-starshoklasnik-v.html>.
- Кісіль, М. В. (2011). Макетування в дизайні одягу: навчально-методологічний аспект. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 10, 39-41.
- Кісіль, М. В. (2012). Фактурне формоутворення в текстилі: актуальні напрямки та тенденції використання в дизайні одягу. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 8, 22-24.
- Козлова, Т. В. (1984). *Основы теории проектирования костюма*. Москва: Легпромбытиздат.
- Маркелова, И. Д. (2005). *Пространственно-геометрическое формообразование в костюме*. (Дис. канд. техн. наук). Москва.
- Минервин, Г. Б., Шимко, В. Т., Ефимов, А. В. (2004). *Дизайн*: иллюстрированный словарь-справочник. Москва: Архитектура-С.
- Плешкова, И. С. (2010). *Концептуальное направление в дизайне одежды XX - начала XXI века*. (Автореф. дис. канд. искусствоведения). Санкт-Петербург.
- Amaden-Crewford, C. (1998). *The Art of Fashion Draping. Connie Amaden-Crewford. Second edition*. New York: Fairchild Publications.
- Wolff, Colette. (2000). *The Art of Manipulating Fabric. Colette Wolff*. New York: Krause Publikations.

REFERENCES

- Amaden-Crewford, C. (1998). *The Art of Fashion Draping. Connie Amaden-Crewford. Second edition*. New York: Fairchild Publications [in English].
- Haiduk, L. M., & Vasylieva, I. V. (2008). *Suchasni tekhnologii modeliuвання i khudozhnoho ozdoblennia odiahu [Modern technologies of modeling and artistic decoration of clothes]*. Kyiv: KNUTD [in Ukrainian].
- Geil, K., & Kaur, Ia. (2009). *Moda i tekstil: rozhdenie novikh tendentsii [Fashion and textiles: the birth of new trends]*. Minsk: Grevtcov Pablisher [in Russian].
- Guseinov, G., Ermilova, V., & Ermilova, D. (2004). *Kompozitsiia kostiuma [Costume composition]: ucheb. posob. dlia stud. vyssh. ucheb. zavedenii. 2-e izd., ster. Moskva: Akademiia* [in Russian].
- Etapy khudozhno-konstruktorskoi diialnosti starshoklasnykiv [Stages of art and design activities of high school students]*. (2019). Retrieved from <https://xreferat.com/71/4225-1-etapi-hudozhn-o-konstruktors-ko-d-yal-nost-starshoklasnik-v.html> [in Ukrainian].
- Kisil, M. V. (2011). Maketuvannia v dyzaini odiahu: navchalno-metodolohichni aspekt [Modeling in clothing design: educational and methodological aspect.]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts]*, 10, 39-41 [in Ukrainian].
- Kisil, M. V. (2012). Fakturne formoutvorennia v tekstyli: aktualni napriamky ta tendentsii vykorystannia v dyzaini odiahu [Textured shaping in textiles: current trends and trends in the design of clothing]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts]*, 8, 22-24 [in Ukrainian].

- Kozlova, T. V. (1984). *Osnovy teorii proektirovaniia kostiuma [Fundamentals of costume design theory]*. Moskva: Legprombyti-zdat [in Russian].
- Markelova, I. D. (2005). *Prostranstvenno-geometricheskoe formoobrazovanie v kostiume [Spatial-geometric formation in a suit]*. (PhD diss.). Moskva [in Russian].
- Minervin, G. B., Shimko, V. T., & Efimov, A. V. (2004). *Dizain [Design]: illiustrirovannyi slovar-spravochnik*. Moskva: Arkhitektura-S [in Russian].
- Pleshkova, I. S. (2010). *Kontseptualnoe napravlenie v dizaine odezhdy XX – nachala XXI veka [Conceptual direction in clothing design of the XX – early XXI century]*. (Extended abstract of PhD diss.). Sankt-Peterburg [in Russian].
- Vaserchuk, Iu. A. (2007). *Bumagoplastika v proektnoi kulture dizaina (material, tekhnologii, printsiipy modelirovaniia) [Paper plastics in the design culture of design (material, technology, principles of modeling)]*. (Extended abstract of PhD diss.). Moskva [in Russian].
- Vasin, S., Talashchuk, A., Bandorin, V., & Grabovenko, Iu. (2004). *Proektirovanie i modelirovanie promyshlennykh izdelii [Design and modeling of industrial products]: ucheb. dlia vuzov*. Moskva: Mashinostoenie-1 [in Russian].
- Vygonov, V. V. (2004). *Trekhmernoe origami [Three-dimensional origami]*. Moskva: ZAO "Izdatelskii dom MSP" [in Russian].
- Wolff, Colette. (2000). *The Art of Manipulating Fabric. Colette Wolff*. New York: Krause Publikations [in English].

IMPLEMENTATION OF PROSPECTIVE METHODS OF MODELING AND FORMATION OF CLOTHES AT THE LESSONS TECHNOLOGIES

Nataliia Orlova

The article considers the topical problem of teaching artistic design of clothes at technology classes in high school. Since the teaching of clothing modeling mainly uses classical methods of shaping, which are based on the structural component, the application of textured shaping methods as a new direction of textile design, in which the texture of the fabric becomes an active means of shaping clothes. It is proved that the combination of textural design and modeling methods in the educational process significantly improves the high school students' perception of three-dimensional aspects of clothing modeling, and teaching students to create a three-dimensional model as a preliminary presentation of future design. This promotes the development of a creative personality and encourages mastering modern methods of design.

Educational and methodological aspects of modeling are considered as an important component of teaching artistic design of clothing, where modeling involves the implementation of working models at all stages of design and, along with graphic sketching, becomes a creative method of developing design options. Promising methods of layout in the educational process include paper plastic, in the technique of which we create a design and search paper model for the plastic choice of clothing (origami texture, the characteristic features of which are emphasized and exaggerated stability of materials; modular origami and kirigami are considered to be its varieties). Attention is paid to the three-dimensional modeling of clothing on a mannequin or human figure by modeling and sketching, which serve as a platform for experiments in the formation of the suit, provide an opportunity to directly evaluate the work in the process of development and modeling.

Textured shaping is determined by the means of expressiveness of the textile surface and the shape of the product and it is concluded that the study of the possibility of using the method of textured shaping of clothing in technology classes expands the range of training young people, encourages future teachers of technology to further experiments.

Key words: classes on technologies in high school, artistic design of clothes, methods of clothing design, layout, textured design, papermaking.

Надійшла до редакції 12.09.2019 р.

УДК 378.04:81'243

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205708>

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3912-9023>

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0308-6092>

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7289-7211>

PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

*Yulia Stryzhak
Marina Grinyova
Natalia Sas*

У статті автори обґрунтовують актуальність дослідження педагогічних засад професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти (ЗВО). Наголошено, що інституалізацію процесів оновлення діяльності закладів вищої освіти здійснено в європейських та вітчизняних нормативних документах; узагальнення попереднього досвіду – у монографіях, підручниках і посібниках українських та зарубіжних науковців, які розкривають необхідність випереджувальної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у зв'язку з інституційними і структурними змінами ринку праці. Загалом це стосується мети, змісту, технологій викладання і навчання, управління вищою професійною освітою щодо конкретної категорії педагогічних кадрів.

Як основний тренд вітчизняної освітньої теорії і практики розглядається компетентнісна освітня парадигма, необхідність узгодження стандартів професійної діяльності й стандартів професійної освіти, проектування модульних освітніх програм.

Визначено педагогічний зміст інтегральної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та її складових; підкреслено важливість повноцінної самодетермінації здобувача вищої освіти: самостійність цілепокладання, включення своїх можливостей як значимих умов у модель реалізації цілі, свідомої організації власного життя і спрямування власного розвитку.

Основної уваги надано змістовому забезпеченню професійної підготовки згідно з педагогічними підходами, закономірностями та принципами добору змісту освіти, організації навчального процесу. Перспективною визначено характеристику сучасних технологій організації навчального процесу майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: педагогічні засади, професійна підготовка, майбутні учителі іноземних мов, компетентнісна освітня парадигма, стандарти професійної діяльності, стандарти професійної освіти.

Problem statement. Modern civilization largely connects the professional development of the individual, his productive activities with the development of higher education as the most important prerequisite for the creation of scientific, economic, socio-cultural and spiritual potential of society.

Restructuring of modern social and cultural living conditions of society, economic uncertainty in Ukraine create various problems in the field of higher education, the search for solutions to which is largely associated with the training of future foreign language teachers in higher education. That is why, in our opinion, the relevance of the study of pedagogical principles of professional training of future foreign language teachers in higher education institutions is beyond doubt.

Analysis of scientific publications. Updating higher education institutionalized European and national regulations; generalization of previous experience is carried out in monographs, textbooks and manuals of such Ukrainian scientists as: V. Andrushchenko, V. Kremen, A. Kuzminsky and other authors; Some issues of changes in professional training in higher educational institutions of Ukraine are covered in the works of M. Grinyova, N. Kryvoruchko, K. Kryvoruchko, R. Osadchuk, O. Ovcharuk, N. Sas, S. Trubacheva, V. Gromov.

The analysis of these sources motivates the generalization of pedagogical principles of professional training in higher education institutions.

The main material. Modernization of the content of higher training in higher education in Ukraine is influenced by institutional and structural changes in the labor market, which motivate feasibility proactively training; require modifications in the content and technology of the pedagogical process at all stages of vocational education, operational interaction between the education system and basic science; encourage the analysis of the purpose, content, technologies, management of higher professional education as a project-targeted activity designed to increase the competitiveness of higher professional education institutions (Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives, 2004).

Subject content (theoretical knowledge, methods of activity, experience of emotional and evaluative attitude and creative activity), semantic support (according to pedagogical approaches, laws and principles of selection of educational content, provision of educational process) and methodical support of future subject teachers should correspond to domestic and global trends in educational theory and practice regarding the competency educational paradigm, the need to harmonize standards of professional activity and standards of professional education, design of modular educational programs (Hrynyova, 2016).

In accordance with the objectives of the study, we implemented the developed N. Sas algorithm for translating the needs of practice to the content of training and identified the following components: identification of a certain component of the professional activity of the future foreign language teachers; selection and generalization of information of theoretical and applied nature in relation to a certain component of the professional activity of the future specialist; identification and description of labor functions - competencies - learning outcomes of a certain component of the professional activity of the future specialist; substantiation of a certain component of the professional activity of a specialist in the model of a graduate of the first (bachelor's) level of higher education; description of diagnostic tools for mastering the competencies of a certain component of the professional activity of the future foreign language teachers; creation of a module of the curriculum for the training of future specialists in a certain component of professional activity; selection of pedagogical conditions and tools that optimize the effectiveness of the training process.

According to A. Kuzminsky, N. Kryvoruchko, K. Kryvoruchko, the dynamic response of the higher education system to changes in the labor market and meeting the need for training in new specialties and specializations is due to the introduction of new disciplines, mastery of which provides quality training, purposeful work on the development of state standards, the content of training of certain profiles (Kryvoruchko N.; Kuzminsky A. 2005).

Traditionally, the advanced nature of education is achieved by systematically updating the content of vocational education in accordance with the development of science and the acquisition of new knowledge and social experience, reproducing it in the information to be assimilated, ie transformed into knowledge; in the methods of activity and experience of their use; in the experience of creative activity, as a result of which there is an objectively new due to specific procedures (independent transfer of previously acquired knowledge and skills in a new situation; identification of a new problem in a familiar situation or in a new function of the

object; search for alternative solutions; previously known methods in the new); in the experience of emotional and value attitude, which involves the delineation of knowledge, skills, but not identified with them, and is to form students' attitudes to the world, scientific knowledge, moral norms, ideals and activities (Trubacheva, 2013). The updated content of education forms educational information that accumulates in the form of a curriculum and is structured according to the basic elements of the content of education.

Changes in professional training in higher education institutions of Ukraine are regulated by the updated: Law of Ukraine "On Education", Law of Ukraine "On Higher Education", National Qualifications Framework.

In particular, in the Law of Ukraine "On Higher Education": "vocational training is the acquisition of qualifications in the relevant field of study or specialty" (Law of Ukraine "On Higher Education").

According to Article 5 ("Levels and degrees of higher education"): training of specialists with higher education is carried out according to the relevant educational or scientific programs at the following levels of higher education: initial level (short cycle) of higher education; first (bachelor's) level; second (master's) level; third (educational-scientific / educational-creative) level; scientific level.

The first (bachelor's) level of higher education corresponds to the seventh level of the National Qualifications Framework and provides for the acquisition by a person of theoretical knowledge and practical skills sufficient for successful performance of professional duties in the chosen specialty. In the description of the first (bachelor's) level of higher education qualification levels (according to the National Qualifications Framework) the ability of a person to solve complex specialized problems and practical problems in a certain field of professional activity or in the learning process is defined as integral, characterized by complexity and uncertainty of conditions. The decomposition of integral competence consists of: knowledge, skills, communication, responsibility and autonomy.

For the bachelor's level of higher education, knowledge means conceptual scientific and practical knowledge; critical understanding of theories, principles, methods and concepts in the field of professional activity and / or training (On approval of the National Qualifications Framework Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 2011).

Knowledge has a complex structure that contains three levels. The first is the level of reflection of reality, which provides information about it. The second is the level of mental reconstruction of the reproducing object and the creation of its image. The third is the level of the scheme, practical action, represents the materialization of the created image in activity.

Along with the importance of knowledge as a component of competence, it is worth emphasizing the significant role of skills. Skills are in-depth cognitive and practical skills, mastery and innovation at the level required to solve complex specialized tasks and practical problems in the field of professional activity or training. M. Grinyova clarified the meaning of the concepts "skills" and "skills". In particular, skills are understood as knowledge in action, which is consolidated by performing various exercises. Skills - a dynamic formation and when varying the goal, are characterized as creative actions. Skills are understood as an automated part of an action, a component of a complex skill. Under stable conditions, skills are stereotypical. Consolidated by performing monotonous exercises.

Communication – conveying to professionals and non-specialists information, ideas, problems, solutions, personal experience and arguments, collection, interpretation and application of communication data on professional issues, including in a foreign language, orally and in writing.

Responsibility and autonomy - managing complex technical or professional activities or projects, the ability to take responsibility for making and making decisions in unpredictable

work and / or learning contexts that make judgments that take into account social, scientific and ethical aspects. training with a significant degree of autonomy. V. Gromovy considers autonomy as an arbitrary activity and defines it as a system-organized process of initiation, construction, support and management of all different types of external and internal activity, which are aimed at achieving the goals adopted by the subject (Gromovy, 2006). This regulatory system is characterized by: high balance of the main links of regulation; plasticity, which allows to make adjustments in the functioning of different regulatory units depending on the conditions of activity: efficiency, high performance of which allows to achieve maximum consistency of self-organization with the goals and conditions of activity and behavior, reliability of such level that ensures stability of units and their structure. As a result, the subject acquires the internal centralization of the regulatory functions of arbitrary activity (Andrushchenko, 2004).

Thus, as a result of autonomy, the subject acquires the centralization of regulatory functions, which in turn is a consequence of the coherence of individual regulatory units in a holistic, self-sufficient system. It may be a full-fledged self-determination, which means independent goal-setting, inclusion of oneself, one's capabilities as significant conditions in the model of goal realization, setting one's assessments and values as the main criteria for the success of this realization. All this allows the subject to feel his authorship, consciously organizing his life and thus determining his own development.

M. Grinyova, based on a comparison of work and study, gives the following description of the latter. The activity can be considered educational only if the change in the subject that occurs meets its goals. When performing educational activities, the experience gained is in the finished form and the subject of knowledge - the student must perform certain actions for its perception and assimilation. Learning activities consist of two subsystems: learning activities and learning activities. The study activity is carried out by the pupil / student and is a cognitive activity, the desired product of which is the necessary transformation of the initial experience of the pupil / student. The study activities include all acts that ensure the assimilation of educational material. The subject of study is a pupil / student. The subject of study is the educational process aimed at obtaining the final product (Hrynyova, 2016). The product of educational activity is competence (knowledge, skills, communication, autonomy and responsibility) of professional activity.

Given the purpose and objectives of professional training of future foreign language teachers, in our opinion, it is necessary to adhere to the general didactic principles (scientific, systematic and consistent, learning consciousness, activity and independence, clarity, thoroughness, connection of learning with practice, unity educational, developmental and upbringing functions of learning) (Kuzminsky, 2005).

Conclusions.

Thus, based on the analysis of European and domestic regulations, the main trends of changes in the activities of higher education institutions are characterized. The main attention is paid to the content (according to pedagogical approaches, patterns and principles of selection of educational content, ensuring the educational process). We consider the characteristic of modern technologies of the organization of educational process perspective.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрущенко, В. (2004). Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу. *Освіта*, 23, 4-5.
- Громовий, В. (2006). Професійні хвороби вчителів. *Директор школи*, 1 (385), 3-4.

- Гриньова, М. (2016). Саморегуляція навчальної діяльності школярів. *Інформаційний збірник для директора школи, та завідуючого дитячим садочком*, 13-14 (52), 34-100.
- Закон України «Про освіту». Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Закон України «Про вищу освіту». Взято з <https://zakon.help/law/1556-VII>.
- Овчарук, О. В. (Ред.). (2004). *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики*. Київ: К.І.С.
- Конвенція «Про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європейському регіоні». (1997). Взято з http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_308.
- Кремень, В. (2001). Перспективи розвитку освіти на 25 років. *Директор школи, ліцею, гімназії*, 5-6, 9-14.
- Кремень, В. Г. (2000). *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Віпол.
- Кремень, В. Г., Льїн, В. В. (2005). *Філософія: мислителі, ідеї, концепції*: підручник. Київ: Книга.
- Криворучко, Н. І., Криворучко, К. І. Інноваційні педагогічні технології під час професійної підготовки майбутніх фахівців. *Соціум. Наука. Культура* : десята міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Взято з <http://intkonf.org/krivoruchko-ni-krivoruchko>.
- Кузьмінський, А. І. (2005). *Педагогіка вищої школи* : навч. посіб. Київ: Знання.
- Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Зможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні. Взято з <http://municipal.gov.ua/articles/show/article/54>.
- Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12/>
- Сас, Н. (2014). *Підготовка майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційного управління: стан та перспективи*: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка.
- Трубачева, С., Осадчук, Р. (2013). Універсальні способи навчальної діяльності учнів у реалізації компетентнісного підходу. *Українська мова і література в школі*, 7, 48-51.

REFERENCES

- Andrushchenko, V. (2004). Modernizatsiia vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu [Modernization of higher education in Ukraine in the context Bologna process]. *Osvita [Education]*, 23, 4-5 [in Ukrainian].
- Hromovi, V. (2006). Profesiini khvoroby vchyteliv [Occupational diseases of teachers]. *Dyrektor shkoly [School Director]*, 1 (385), 3-4 [in Ukrainian].
- Hrynova, M. (2016). Samorehuliatsiia navchalnoi diialnosti shkoliariv [Self-regulation of educational activity of schoolchildren]. *Informatsiyni zbirnyk dlia dyrektora shkoly, ta zavidiuuchoho dytiachym sadochkom [Information collection for school principals and kindergarten principals]*, 13-14 (52), 34-100 [in Ukrainian].
- Konventsiiia «Pro vyznannia kvalifikatsii vyshchoi osvity v Yevropeiskomu rehioni» [Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region]. (1997). Retrieved from http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_308 [in Ukrainian].
- Kremen, V. (2001). Perspektyvy rozvytku osvity na 25 rokiv [Prospects for the development of education for 25 years]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii [Director of school, lyceum, gymnasium]*, 5-6, 9-14 [in Ukrainian].

- Kremen, V. H. (2000). *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy: monohrafiia [Continuous professional education: problems, searches, prospects]*. Kyiv: Vi-pol [in Ukrainian].
- Kremen, V. H., & Ilin, V. V. (2005). *Filosofia: myslyteli, idei, kontseptsii [Philosophy: thinkers, ideas, concepts]: pidruchnyk*. Kyiv: Knyha [in Ukrainian].
- Kryvoruchko, N. I., & Kryvoruchko, K. I. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii pid chas profe-siinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv [Innovative pedagogical technologies during the professional training of future specialists]. *Sotsium. Nauka. Kultura [Society. Science. Culture]: desiata mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf*. Retrieved from <http://intkonf.org/krivoruchko-ni-krivoruchko> [in Ukrainian].
- Kuzminskyi, A. I. (2005). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]: navch. posib*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Ovcharuk, O. V. (Red.). (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvitnoi polityky [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library of educational policy]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Prohrama ekonomichnykh reform na 2010-2014 roky «Zamozhne suspilstvo, konkurento-sprmozhna ekonomika, efektyvna derzhava». Derzhavnyi fond spriannia mistsevo-mu samovriaduvanniu v Ukraini [Program of economic reforms for 2010-2014 "Wealthy society, competitive economy, efficient state"]*. Retrieved from <http://municipal.gov.ua/articles/show/article/54> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. № 1341 [On approval of the National Qualifications Framework Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 23.11.2011 № 1341]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12/> [in Ukrainian]
- Sas, N. (2014). *Pidhotovka maibutnikh kerivnykiv navchalnykh zakladiv do innovatsiinoho upravlinnia: stan ta perspektyvy [Training of future heads of educational institutions to innovation management: status and prospects]: monohrafiia*. Poltava : PNPU imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
- Trubacheva, S., & Osadchuk, R. (2013). Universalni sposoby navchalnoi diialnosti uchniv u realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu [Universal methods of educational activity of students in the implementation of the competence approach]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli [Ukrainian language and literature at school]*, 7, 48-51 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Law of Ukraine "On Higher Education"]*. Retrieved from <https://zakon.help/law/1556-VII> [in Ukrainian].

PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

**Yuliia Stryzhak
Maryna Grynyova
Nataliia Sas**

In the article the authors substantiate the relevance of the study of pedagogical principles of professional training of future foreign language teachers in higher education institutions (HEIs). It is emphasized that the institutionalization of the processes of renewal of higher education institutions is carried out in European and domestic regulations; generalization

of previous experience is done in monographs, textbooks and manuals of Ukrainian and foreign scholars, which reveal the need for advanced training of future foreign language teachers in connection with institutional and structural changes in the labor market. In general, this applies to the purpose, content, technologies of teaching and learning, management of higher professional education for a specific category of pedagogical staff.

As the main trends of domestic educational theory and practice the competence educational paradigm, the need to harmonize the standards of professional activities and standards of professional education, the modelling of modular educational programmes are considered.

It was determined the pedagogical content of integral competence of future foreign language teachers and its components; the importance of complete self-determination of the applicant of higher education is emphasized: independent goal-setting, inclusion of one's capabilities as significant conditions in the model of goal realization, conscious organization of one's own life and direction of one's own development.

The main attention is paid to the content of professional training according to pedagogical approaches, patterns and principles of selection of educational content, organization of the educational process). The characteristic of modern technologies of educational process organization of future foreign language teachers' training is defined as perspective.

Key words: pedagogical principles, professional training of future foreign language teachers, competence educational paradigm, standards of professional activities, standards of professional education.

Надійшла до редакції 15.09.2019 р.

УДК 378.04:7.012]:37.091.313

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205783>

ORCID 0000-0002-9742-5827

ORCID 0000-0001-6553-5872

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗП(ПТ)О ЗАСОБАМИ ДИЗАЙНУ

*Ігор Савенко
Сергій Чорнусь*

У статті розкрито аспекти методики формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів закладів професійної та професійно-технічної освіти, комплекс цілеспрямованих дидактичних методів, прийомів, способів, засобів і форм навчання, принципів і правил їх творчого застосування. Оскільки поетапний розвиток особистості сприяє підвищенню рівня проектно-технологічної культури студентів у процесі опанування навчальних дисциплін дизайнерського спрямування та розроблена методика відображає авторське розуміння безперервності процесу формування проектно-технологічної культури, деталізується системою педагогічних дій, реалізованих у три етапи (підготовчий, професійного становлення, творчої самореалізації у проектній діяльності) та сприяє розвитку художньо-естетичних якостей, асоціативно-образного мислення, теоретичних знань, практичних умінь створювати гармонійні творчі проекти в певній галузі, перспективні технологічні розробки, прогнозувати тенденції розвитку галузі та враховувати сучасні досягнення й перспективні напрями проектно-дизайнерської діяльності. Залучення студентів до виконання творчих завдань з низки навчальних дисциплін дизайнерського спрямування сприяє формуванню проектно-технологічної культури майбутніх викладачів закладів професійної та професійно-технічної освіти. Цілісне поетапне формування проектно-технологічної культури забезпечують взаємопов'язані творчі завдання з навчальних дисциплін, зокрема, «Малюнок і основи композиції», «Основи дизайну», «Дизайн-практикум» та нової навчальної дисципліни, що проектується в межах нашого дослідження – «Основи проектно-технологічної діяльності в галузі».

Методика формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів містить концептуальний, змістовий та процесуальний структурні складники. Означені складники формуальної методики відрізняються змістовим наповненням взаємопов'язаних етапів розвитку проектно-технологічної культури, що зумовлюється специфікою проектно-виробничої професійної діяльності в певній галузі та педагогічною майстерністю майбутніх викладачів. При реалізації кожного етапу відбувається поступове формування всіх (ціннісно-мотиваційного, когнітивного, процесуально-діяльнісного, ергономічного та дослідницько-рефлексивного) складників проектно-технологічної культури майбутніх викладачів.

Ключові слова: *проектно-технологічна культура, процес підготовки майбутніх викладачів закладів професійної освіти, методика формування проектно-технологічної культури, етапи формування структурних складників проектно-технологічної культури викладача.*

Постановка проблеми. *Проектно-технологічна культура у контексті сучасної освітньої парадигми є складним особистісним утворенням, що пов'язане з проблемою визначення психолого-педагогічних умов розвитку професійних компетентностей як суб'єктних характеристик майбутнього викладача закладу професійної та професійно-*

технічної освіти. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує розгляд і визначення методики формування проектно-технологічної культури як особистісної якості, що дозволяє досягти позитивних результатів у процесі професійного становлення майбутніх викладачів.

Проектно-технологічна культура нерозривно пов'язана з проектною діяльністю, володінням проектними вміннями, обґрунтованим вибором й оптимізацією проектних рішень у разі їх багатоваріантності, здатністю використовувати набуті знання та вміння у педагогічній діяльності. Під проектно-технологічною культурою майбутніх викладачів закладів професійної та професійно-технічної освіти розуміємо особистісну характеристику майбутнього фахівця, виражену в його здібності та готовності до проектною діяльності, оволодіння проектними навичками з розроблення, створення проектів з виготовлення виробів. Проектно-технологічна культура сприяє формуванню ставлення людини до навколишнього світу, визначає рівень розвитку перетворювальної діяльності людини, що дозволяє їй ефективно брати участь у сучасних технологічних процесах на основі гармонійної взаємодії з природою, суспільством і навколишнім середовищем.

Але для викладачів закладів професійної освіти важливими особистісними якостями є здатність здійснювати навчання учнів через залучення їх до творчої проектною діяльності. На нашу думку, в цьому контексті основним завданням педагогічної діяльності викладача є не навчання учнів технологічним операціям, а розвиток особистості учня, його здатності аналізувати, творчо мислити, генерувати ідеї, приймати самостійні рішення з розв'язання навчально-виробничих проблеми, вміння організувати та реалізовувати проектно-технологічну діяльність. Вирішення цих завдань сприяє розвитку проектно-технологічної культури, поступовому накопиченню в учнів досвіду в проектно-перетворювальній діяльності і формуванню творчої особистості (Нагорна, 2019, с. 22).

Поряд з проектно-технологічною спрямованістю процесу навчання в закладах професійної та професійно-технічної освіти важливою складовою є творча навчальна діяльність учасників освітнього процесу. Розробка технологічних проектів передбачає дизайнерський підхід, адже дизайн є основою художньо-конструкторських розробок.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Науковці, які займаються дослідженням проектно-технологічної культури, наголошують на логічному поєднанні в її змісті теоретичної і практичної підготовки педагога. Теоретична складова виявляється в узагальненому вмінні технологічно й, водночас, творчо мислити розробляти проекти, що вимагає сформованості аналітичних, прогностичних, проектних і рефлексивних умінь. Практична підготовка охоплює вміння виокремлювати та встановлювати взаємозв'язки між компонентами процесу дизайн-проектування, цілями і засобами творчої технологічної діяльності, вмінням конструювати навчальні та виробничі процеси з погляду найбільшої оптимальності. А відтак, проектно-технологічна культура розуміється як володіння вміннями вирізняти окреме завдання і знаходити варіанти його оптимального вирішення в реальній професійній діяльності.

Такі науковці як О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська потрактовують поняття «навчальне проектування», «проектна технологія», «метод проектів». Навчальні проектні технології передбачають використання різних методів і засобів навчання та інтегрованих знань з різних галузей науки, техніки, творчості (Терещук, 2006). Проектну культуру як основу інноваційної діяльності педагога позиціонували Л. Бережна, А. Брехунець, Ю. Веселова, В. Зіневич, І. Зімня, А. Кравцов, В. Сидоренко, В. Ченобитов та інші. Проблеми технологічної культури в педагогічній освіті досліджували В. Аніськоїна, А. Коваленко, М. Левіна, А. Міщенко, С. Прийма, О. Прокопова, М. Роганов, В. Сластенін, Н. Руденко, І. Яцукова та інші.

Питання розвитку творчих здібностей особистості в процесі проектної діяльності розкриваються в дослідженнях М. Гуревича, О. Коберника, Н. Матяш, Н. Пахомової, Т. Панчук, І. Сасової, Г. Селевка, В. Сидоренка, А. Терещука, І. Чечель, С. Ящука та ін. Впровадження проектної технології навчання сприяло розвитку досліджень з питання формування проектно-технологічної культури вчителів трудового навчання та технологій. В наукових доробках Т. Мачачі та В. Сидоренка висвітлено значення технологічної освіти як творчої сили культури ХХ ст. й розглянуто етапи формування проектно-технологічної культури вчителів трудового навчання (Мачача, 2009, с. 30). Сутність проектно-технологічної культури майбутнього вчителя технологій і креслення визначає в своїх дослідженнях В. Моштук.

Мета статті. Метою нашого дослідження є окреслення методичних аспектів формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів закладів професійної та професійно-технічної освіти засобами дизайну в процесі залучення їх до виконання творчих завдань з навчальних дисциплін дизайнерського спрямування.

Виклад основного матеріалу. Розроблена методика формування проектно-технологічної культури ґрунтується на ідеях культурологічного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного, системного, акмеологічного, діяльнісного підходів, а тому передбачає використання відповідних методик, методів і прийомів мотивування й формування інтелектуальної й творчо обдарованої особистості у процесі вивчення комплексу дисциплін дизайнерського спрямування.

Методика формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів закладів професійної та професійно-технічної освіти у процесі фахової підготовки розроблена з урахуванням своєрідності розвитку проектно-технологічної культури в галузі професійної освіти, відповідно до вимог цілісності, системності, керованості означеного процесу. Основними завданнями методики формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О передбачено: визначення початкового рівня розвиненості проектно-технологічної культури як складової професійної компетентності й залучення студентів до якісного виконання навчальних дизайн-проектів; актуалізацію уявлень про проектно-технологічну культуру, формування рефлексії досягнень і залучення до проектування власної професійної педагогічної діяльності з врахуванням перспективних напрямів дизайн-проектуювання в окремій галузі виробництва; розвиток вмінь і навичок щодо здійснення дизайнерської проектної діяльності на якісному рівні, цілісність яких забезпечуємо міжпредметною інтеграцією наукових знань в галузі дизайну; упровадження в процес підготовки майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О творчих завдань з навчальних дисциплін «Малюнок і основи композиції», «Основи дизайну», «Дизайн-практикум» та нової навчальної дисципліни, що проектується в межах нашого дослідження, «Основи проектно-технологічної діяльності в галузі». Відтак, удосконалено зміст професійної підготовки майбутніх викладачів, що стимулює формування професійно важливих якостей і розвиток проектно-технологічної культури.

Проектування методики формування проектно-технологічної культури містить такі аспекти: концептуальні (закономірності, принципи розвитку проектно-технологічної культури); змістові (рекомендований зміст; інтегрований дидактичний матеріал); процесуальні (форми, методи і засоби навчального процесу, науково-педагогічна діяльність викладачів та навчальна проектна діяльність студентів, що сприяють розвитку проектно-технологічної культури). Означені методичні аспекти відрізняються змістовим наповненням взаємопов'язаних етапів розвитку проектно-технологічної культури, що зумовлюється специфікою проектно-виробничої діяльно-

сті професійної діяльності в певній галузі та педагогічною майстерністю майбутніх викладачів.

Серед методичних аспектів процесу формування проектно-технологічної культури враховано змістово-процесуальні особливості кожного етапу та акцентовано увагу на сформованості у майбутніх викладачів таких особистісних якостей:

- ціннісно-світоглядні позиції, професійні інтереси до оволодіння вміннями та навичками проектно-технологічної діяльності, ставлення до сучасних вимог до результатів проектно-технологічної діяльності, потреби в професійних досягненнях, прагнення проявити себе як суб'єкта творчого зростання, уявлення про професійний успіх і перспективи майбутньої професійної діяльності;
- науково-теоретична обізнаність із проектними методами, етапами, стратегіями, способами підвищення власного рівня розвиненості проектно-технологічної культури;
- індивідуально-особистісні якості, що забезпечують активне й цілісне включення індивіда у проектну діяльність у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О;
- саморозвиток та активізація здібностей і професійно значущих якостей майбутніх викладачів, спрямованих на розвиток необхідних компетентностей й психологічної готовності до здійснення проектно-технологічної діяльності в галузі;
- вміння осмислювати особистісні професійні досягнення;
- готовність до рефлексії з метою вирішення творчих проблем;
- здатність до самооцінки індивідуально-особистісних якостей і результатів професійної підготовки в контексті уявлень про майбутній професійний успіх у навчально-виробничому середовищі.

Більшість означених якостей проявляються під час вирішення окремих навчальних завдань з відповідних навчальних дисциплін дизайнерського спрямування. Наприклад, мотивація розвитку проектно-технологічної культури конкретизується прагненнями здобути якісний результат у здійсненні дизайнерської проектно-технологічної діяльності, здатністю досягти поставлених цілей, незважаючи на труднощі, усвідомленою потребою максимально реалізувати індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості під час виконання навчальних практичних завдань (Орлов, 2003).

Проектно-технологічна культура проявляється у здатності майбутніх викладачів досягати поставлених цілей у проектній діяльності, конкретизується діями, що дозволяють максимально врахувати різні світоглядні позиції під час проектування дизайн-об'єктів у розв'язанні творчої проблеми, викликати повагу й довіру студентів шляхом активізації спеціальних комунікативних, планувальних, організаторських та лідерських якостей. Відповідно до структурних складників проектно-технологічної культури, нами виокремлено основні функції навчально-методичного забезпечення: смислоутворювальна, інформаційна, графічно-наочна, технологічна, в яких реалізується переоцінка, інформування, усвідомлення та визначення практичних дій майбутніх викладачів щодо планування та реалізації професійної діяльності.

На першому підготовчому етапі відбувається формування уявлень про професійну підготовку й проектно-технологічну культуру майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О, що характеризується усвідомленням сутнісних ознак дизайнерської проектно-технологічної діяльності у певній галузі, формуванням уявлень про етапи планування та можливі шляхи розвитку проектно-технологічної культури, спонукає студентів до самоаналізу власної самоцінності в соціокультурному середовищі, набутих компетентностей і способів їхнього розвитку в освітньому процесі, підтримуючи прагнення й формуючи готовність до здійснення проектно-технологічної діяльності на професійному рівні.

Серед важливих завдань першого етапу виділяємо необхідність зорієнтувати зусилля суб'єктів освітнього процесу на розвиток у майбутніх викладачів когнітивного складника проектно-технологічної культури. А також на формування ціннісно-мотиваційних орієнтацій, усвідомлення значення знань з основ дизайну і перспективні вектори розвитку професійної дизайнерської діяльності в галузі. Під час реалізації першого етапу передбачено ознайомлення з теоретичними основами дизайн-проектної діяльності та особливостями розвитку проектно-технологічної культури, активізація пізнавальної діяльності, мотивування до самопізнання, самоідентифікації, потреби у саморозвитку і мотивації професійних досягнень, розвитку професійно важливих особистісних якостей, формування позитивного ставлення до проектно-технологічної діяльності, об'єктивної оцінки власних проектних розробок у зіставленні з дійсним рівнем професійного розвитку, готовності до здійснення дизайнерської проектно-технологічної діяльності на якісному рівні. Означені завдання реалізуємо у процесі викладання навчальної дисципліни «Основи проектно-технологічної діяльності в галузі», під час вивчення теоретичного базису та опанування практичних аспектів дизайнерської проектно-технологічної діяльності з інших дотичних навчальних дисциплін дизайнерського спрямування. При формуванні ціннісно-мотиваційного складника акцентується увага на необхідності неперервної самоосвіти, саморозвитку й самоактуалізації, адекватної самооцінки, самоідентифікації і адаптації у соціокультурному просторі, посилюється потреба набуття професійного досвіду, реалізації набутих під час навчання знань, вмій, навичок тощо.

У формуванні уявлень про проектно-технологічну культуру майбутніх викладачів необхідно виходити з розуміння їхньої суті як своєрідної форми відображення образу майбутньої професійної діяльності, професійного і культурного розвитку фахівця. Відповідно добирати дидактичний зміст до кожного заняття, аргументувати необхідність поглибленого навчання в обраній сфері професійної діяльності, виконання завдань і набуття досвіду різних видів дизайнерської проектно-технологічної діяльності.

У цьому процесі враховується значення ціннісно-мотиваційного ставлення до обраної професії, а також рівня усвідомленості її складових як підґрунтя формування когнітивного складника проектно-технологічної культури. Зауважуємо, що розвиток проектно-технологічної культури може забезпечуватися засобами дизайну через самопізнання та усвідомлення особистісних професійних якостей фахівця, здатного до творчої проектно-технологічної діяльності. Усвідомлення сучасного стану розвитку промисловості та промислового дизайну забезпечує стійкі уявлення здобувачів про розвиток проектно-технологічної культури. Отже, впровадження оновленої тематики лекційних занять та навчальних практичних завдань, проведення індивідуальних консультацій, залучення до самостійної творчої роботи тощо, сприяє формуванню уявлень студентів про їх проектну діяльність, професійні якості, набуття яких сприятиме професійній творчій самореалізації та успішному майбутньому працевлаштуванню (Моштук, 2011). У ході обговорень та консультацій майбутні викладачі, зазвичай, виражають активну позицію, аргументовано відстоюють власний творчий задум дизайнерського проекту. Під час таких заходів необхідно вмотивовувати студентів до набуття уявлень про проектно-технологічну культуру, формування навичок самопізнання, комунікативних здібностей, гнучкості мислення і поведінки, самооцінки власної проектно-технологічної діяльності. Очікуваними результатами першого етапу розвитку проектно-технологічної культури майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О визначаємо стійкі уявлення про проектно-технологічну творчу діяльність, про можливості майбутньої самореалізації у соціокультурному середовищі сформовані на основі позитивних змін у мотивації навчальної і професійної діяльності, ціннісних орієнтацій і позитивного ставлення до обраного напрямку професійної діяльності у певній галузі.

На другому етапі формування проектно-технологічної культури передбачаємо професійне становлення майбутніх викладачів, залучення їх до проектування власної професійної діяльності, рефлексії досягнень та саморозвитку. Особливу увагу зосереджуємо на формуванні процесуально-діяльнісного та ергономічного складників проектно-технологічної культури. Завдання другого етапу передбачає оволодіння професійними вміннями і навичками з акцентом на дизайнерський та ергономічний підходу до проектування об'єкту і технології його виготовлення. Реалізувати такі завдання можна через активізацію індивідуально-особистісних ресурсів для підвищення власного рівня проектно-технологічної культури, формування комунікативних і організаторських навичок, здатності до ініціативності, гнучкості мислення і поведінки, здатності до самостійного вибору, незалежності, усвідомлення своїх можливостей щодо прогнозування проектних цілей, очікуваного результату при впровадженні майбутнього об'єкту дизайнерського проектування та його адекватної оцінки. На даному етапі передбачено залучення студентів до здійснення дизайнерської проектної діяльності під час практичного навчання, зокрема навчальної технологічної практики, що сприяє адаптації до виробничих умов та визначає перспективи реалізації проектно-технологічної діяльності у виробничих умовах. При цьому активізуються особистісні якості майбутніх фахівців, такі як професійна рефлексія, саморегуляція та самовдосконалення.

У процесі реалізації другого етапу формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів відбувається професійне становлення здобувачів здатних реалізувати дизайн-проектної та рефлексивно-оцінювальну діяльності. Дизайнерська проектна діяльність на другому етапі охоплює такі напрями:

- 1) дизайн-проекування об'єкту в певній галузі виробництва;
- 2) практична проектно-технологічна діяльність, спрямована на реалізацію дизайн-проекту;
- 3) розвиток та удосконалення практичних вмінь і навичок щодо реалізації дизайн-проекту на професійному рівні;
- 4) рефлексія та самоаналіз результатів власної проектно-технологічної діяльності;
- 5) моніторинг можливостей творчої самореалізації у межах галузі.

Формування проектно-технологічної культури майбутнього викладача ЗП(ПТ)О відбувається в процесі дизайн-проекування під час засвоєння теоретичних знань, практичних вмінь і навичок, проектних методів та етапів розроблення дизайн-об'єктів, означених специфікою галузі виробництва та вимогами до вирішення різних проектних завдань; оволодіння певною сукупністю умінь раціонально й ефективно організувати, планувати і здійснювати проектну діяльність, використовувати методи й етапи проектування дизайн-об'єктів, дотримуватися вимог ергономіки та дизайну, вимог екологічності і безпечного впровадження об'єктів проектування, досконало володіти сучасними технологіями дизайн-проекування та застосувати сучасні виробничі технології для матеріального втілення творчих задумів.

На третьому етапі важливим показником формування проектно-технологічної культури є творча самореалізація студентів у проектній діяльності з врахуванням власних професійних інтересів і методів їх реалізації у освітньому просторі. На цьому етапі відбувається формування дослідницько-рефлексивного складника проектно-технологічної культури, що передбачають оволодіння основними принципами проведення аналітичних дизайн-досліджень, спрямованих на результати задоволення матеріальних, культурно-естетичних та духовних потреб суспільства.

Навчально-дослідна діяльність виводить проектно-технологічну діяльність на концептуально новий вищий рівень, на якому студенти мають можливість порівнюють

власні можливості з вимогами до фахівця, який обирає цікаву й прийнятну для нього траєкторію професійного зростання, та визначає, чи можливо реалізувати такий шлях, і якщо так, то продумати засоби та механізми його реалізації.

Метою третього етапу розвитку проектно-технологічної культури є системно-цілісні знання інтегративного характеру, що набуті майбутніми викладачами за умов спеціально організованого навчання, які характеризуються практичною спрямованістю, стимулюють до обміну ідей та досягнень; вміння глибоко аналізувати власну творчу діяльність, осмислювати успіхи і помилки, усвідомлюючи рівень розвитку професійно-значущих якостей особистості викладача, якість своєї професійної підготовки; актуалізовану потребу щодо пізнавальної й рефлексивної діяльності студентів, самопізнання, самооцінки набутого рівня розвиненості проектно-технологічної культури, сформовані навички щодо проектування варіантів розвитку власної професійної діяльності та мотивації подальшого професійного зростання.

На цьому етапі передбачаємо впровадження в освітній процес навчальної дисципліни «Основи проектно-технологічної діяльності в галузі», зміст якої спрямовано на узагальнення навичок студентів з основ проектно-технологічної діяльності в галузі, розвиток проектно-технологічної культури та механізмів професійного становлення майбутніх викладачів ЗП(ПТ)О, формування навичок з самодіагностики індивідуально-особистісних та професійно-діяльнісних якостей, визначення ефективних способів підвищення професійного рівня проектних розробок у галузі. У структурі означеної дисципліни виділяємо індивідуальні навчально-дослідні завдання, спрямовані на аналіз та систематизацію досвіду проектно-технологічної роботи в галузі, розробку авторських проектів та обґрунтування обраних рішень з дотриманням вимог ергономічного дизайну, екологічної безпеки та безпеки життєдіяльності, ефективності функціонування тощо. Виконання таких завдань передбачає розробку презентації про результати виконання дизайнерської проектно-діяльності з відображенням результатів пошукової роботи за темою, визначення можливостей і перспектив впровадження об'єктів проектування в галузі, а також аналіз отриманих результатів.

Проведення самоаналізу сприяє розвитку проектно-технологічної культури. Залучення майбутніх викладачів до самостійного опрацювання результатів проектно-технологічної діяльності, до участі в обговоренні й порівнянні результатів проектування на кожному етапі розвитку проектно-технологічної культури стимулює особистісне професійне зростання майбутніх викладачів, мотивує формування суб'єктної позиції та готовності до здійснення професійної педагогічної діяльності на засадах поєднання дизайну та сучасних виробничих технологій.

Висновки. Запропоновані методичні аспекти відрізняються від традиційної передачі знань і є невід'ємним чинником розвитку проектно-технологічної культури з метою професійного становлення майбутніх викладачів закладів професійної та професійно-технічної освіти. Вона дає можливість студентам визначити свою позицію і ставлення до творчої технологічної діяльності в галузі, зробити конкретні кроки у професійному становленні. Окреслені аспекти доводять ефективність використання виховного потенціалу дизайн-освіти в процесі професійного становлення і розвитку проектно-технологічної культури майбутніх викладачів, здатних залучати до творчої проектно-технологічної діяльності учнівську молодь.

Отже, реалізація методики поетапного формування проектно-технологічної культури майбутніх викладачів зорієнтована на створення спеціально-організованого комплексу завдань з різних навчальних дисциплін дизайнерського спрямування та введення інтегруючої навчальної дисципліни «Основи проектно-технологічної діяльності в галузі», що сприяє розвитку індивідуально-особистісних та професійно-діяльнісних якостей,

які власне формують всі необхідні складники проектно-технологічної культури майбутніх викладачів закладів професійної та професійно-технічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Мачача, Т. С., Сидоренко, В. К. (2009). Проектно-технологічна культура як соціокультурна та педагогічна проблема. *Трудова підготовка в закладах освіти*, 9, 30-34.
- Максимова, А. (2019). Педагогічна технологія поетапного розвитку проектно-технологічної культури майбутніх дизайнерів-графіків у професійній підготовці. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, 14, 189-200.
- Моштук, В. (2011). Проектно-технологічна діяльність як основа проектно-технологічної культури майбутнього вчителя технологій і креслення. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 38, 25-32.
- Орлов, В. Ф. (2003). *Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія*. Київ: Наукова думка.
- Нагорна, Н. О. (2019). Змістова характеристика поняття «проектно-технологічна компетентність» майбутніх вчителів технологій. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*, 177(2), 20-24.
- Терещук, А. І., Коберник, О. М. (2006). Методика проектного навчання на уроках технічної творчості в 5 класі. Умань: УДПУ.

REFERENCES

- Machacha, T. S., & Sydorenko, V. K. (2009). Projektno-tekhnologichna kultura yak sotsiokulturna ta pedahohichna problema [Project-technological culture as a socio-cultural and pedagogical problem]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity [Labor training in educational institutions]*, 9, 30-34 [in Ukrainian].
- Maksymova, A. (2019). Pedahohichna tekhnolohiia poetapnoho rozvytku proektnoi kultury maibutnikh dyzaineriv-hrafikiv u profesiinii pidhotovtsi [Pedagogical technology of gradual development of project culture of future graphic designers in professional training]. *Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii, menedzhment [Art education: content, technology, management]*, 14, 189-200 [in Ukrainian].
- Moshtuk, V. (2011). Proektno-tekhnologichna diialnist yak osnova proektno-tekhnologichnoi kultury maibutnoho vchytelia tekhnolohii i kreslennia [Project and technological activity as a basis of project and technological culture of the future teacher of technologies and drawings]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly [Psychological and pedagogical problems of rural school]*, 38, 25-32 [in Ukrainian].
- Nahorna, N. O. (2019). Zmistova kharakterystyka poniattia «proektno-tekhnologichna kompetentnist» maibutnikh vchyteliv tekhnolohii. Naukovi zapysky [Semantic characteristics of the concept "Design and technological competency" of the future teachers of technology]. *Tsentrlnoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka [Scientific notes of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko]*, 177(2), 20-24 [in Ukrainian].
- Orlov, V. F. (2003). *Profesiine stanovlennia maibutnikh vchyteliv mystetskykh dystsyplyn: teoriia i tekhnolohiia [Professional development of future teachers of art disciplines: theory and technology]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Tereshchuk, A. I., & Kobernyk, O. M. (2006). *Metodyka proektnoho navchannia na urokakh tekhnichnoi tvorchosti v 5 klasi [Methods of project teaching in the lessons of technical creativity in the 5th grade]*. Uman: UDPU [in Ukrainian].

FORMATION OF PROJECT AND TECHNOLOGICAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL AND VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS BY DESIGN MEANS

*Ihor Savenko
Serhii Chornus*

The methods of forming the project and technological culture of future teachers of educational institutions of professional and vocational education covers a set of purposeful didactic methods, techniques, methods, means and forms of training, principles and rules of their creative application. Gradual development of personality helps to increase the level of project and technological culture of students in the process of mastering of academic disciplines of design direction. The developed methods reflects the author's understanding of the continuity of the process of forming a project and technological culture, is detailed by a system of pedagogical actions implemented in three stages (preparatory, professional development, creative self-realization in project activities) and contributes to the development of artistic and aesthetic qualities, associative and imaginative thinking, theoretical knowledge, practical skills to create harmonious creative projects in a particular field, promising technological developments, predict trends in the development of the industry and take into account modern achievements and promising areas of project and design activities. Involving students to perform creative tasks in a number of academic disciplines of design direction contributes to the formation of design and technological culture of future teachers of educational institutions of professional and vocational education. Integral gradual formation of design and technological culture is provided by interrelated creative tasks from academic disciplines, in particular, "Drawing and composition basics", "Design Basics", "Design practicum " and a new academic discipline, designed within the framework of our research,

"Basics of project and technological activities in the field".

The methods of forming the project and technological culture of future teachers includes conceptual, substantive and procedural structural components. The designated components of the forming methods differ in the content of the interrelated stages of development of project and technological culture, which is predetermined by the specifics of project and production activities in a particular area and the pedagogical skills of future teachers. During the implementation of each stage there is a gradual formation of all (value-motivational, cognitive, procedural-activity, ergonomic and research-reflexive) components of the project and technological culture of future teachers.

Key words: *project and technological culture, the process of training future teachers of institutions of professional education, the methods of forming project and technological culture, the stages of formation of structural components of the project and technological culture of the teacher.*

Надійшла до редакції 15.09.2019 р.

УДК 373.5.015.31:502/504

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205784>

ORCID 0000-0002-9410-6564

ORCID 0000-0001-9349-7308

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

*Андрій Туник
Євген Кулик*

У статті розглянуто основні шляхи формування екологічної компетентності в професійному навчанні старшокласників. Проаналізовано наукові підходи, принципи, функції, методи формування такої компетентності; охарактеризовано орієнтаційний, пізнавальний та культурний шляхи суттєвого впливу на реалізацію цього процесу.

Доведено, що формування екологічної компетентності є багатограним та насиченим технологічно процесом, який характеризується єдністю наукових підходів у цілісному освітньо-педагогічному процесі, а саме: системного, ціннісного, нормативного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного. Для кращого розуміння шляхів формування екологічної компетентності в професійному навчанні старшокласників потрібно чітко дотримуватися таких принципів: інтеграції, системності, безперервності, взаємозв'язку та єдності, а відповідно в своїй діяльності використати такі функції екологічної компетентності як: морально-етичну, гігієнічну, прогностичну, практичну, економічну, розвивальну та само-ідентифікаційну.

На основі проведеного аналізу наукових підходів, принципів, функцій та методів виділені орієнтаційний, пізнавальний та культурологічний шляхи формування екологічної компетентності старшокласників у професійному навчанні.

Ключові слова: старшокласники, формування, екологічна компетентність, професійне навчання.

Постановка проблеми. Однією з основних ідей сталого розвитку сучасного суспільства є гармонійна взаємодія людини з природою. Проблеми екології стають пріоритетними як на етапі розробки нових технологій, так і в умовах їх реалізації. Тому в системі освіти актуалізується проблема формування в молоді відповідної екологічної компетентної особистості, яка є складником базової життєвої компетентності.

У Державному стандарті професійної освіти, затвердженому у 2019 р., поняття «компетентність» та «компетентності» розглядаються в такому ключі: компетентність – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, уміння, навички, морально-етичні цінності та інші особистісні якості, а компетентності – знання та вміння, що є загальними (спільними) для даної професії.

Усі різновиди компетентностей, у тому числі й екологічна, є видовими поняттями по відношенню до родового поняття «компетентність» і мають однакову структуру, яка включає когнітивний, діяльнісний і особистісний компоненти. Когнітивний компонент містить систему екологічних знань, що лежать в основі еко-центричного світогляду і виражаються у світосприйнятті, світовідчутті і світорозумінні людини, в основу яких покладено ідею гармонізації відносин між людиною і природою. Діяльнісний компонент пов'язаний з опануванням учнями аналітичних, прогностичних, дослідницьких, оцінювальних умінь. Особистісний компонент розглядається в якості однієї з основних складових екологічної компетентності учнів, яка передбачає ціннісне ставлення до природи і

розуміння необхідності її збереження, мотивацію природоохоронної діяльності та здатність до рефлексії.

Проведений **аналіз наукової літератури** з досліджуваної проблеми показав, що філософські аспекти екологічної освіти було розглянуті у працях М. Бауера, В. Бровдія, Є. Гірусова, М. Дробнохода та ін.; психологічні – у роботах О. Вернік, С. Дерябо, Т. Євдокимової, С. Кравченко та ін.; педагогічні аспекти – у працях О. Колонькової, Л. Лук'янової, В. Маршицької та ін.

Аналіз методологічних підходів, які розкривають парадигму екологічної компетентності (Гірусов, 1983; Ермаков, 2009; Рябов, 2012), дозволив виділити такі основні підходи:

- матеріалістичний – охоплює поняття, закономірності, інформацію, що характеризують та визначають взаємодію у системі «людина-природа-суспільство» та забезпечує доступність знань у процесі екологічної підготовки;
- системний підхід – спрямований на усвідомлення екологічної підготовки як цілісного утворення, яке має змістовні, структурні і функціональні зв'язки;
- ціннісний – ґрунтується на усвідомленні необхідності відповідального ставлення до навколишнього природного середовища та особистого внеску у збереження природи;
- нормативний – спрямований на засвоєння сукупності екологічних норм, законів, правил, що регулюють навчальну діяльність;
- особистісно-діяльнісний – забезпечує формування екологічних умінь та навичок професійної діяльності;
- компетентнісний – ґрунтується на ідеї діяльнісного характеру освіти, формування особистих якостей, які дозволяють використати в діяльності наявні знання і вміння (формування компетентностей).

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, реалізація зазначених підходів дозволить розглядати процес формування екологічної компетентності старшокласників як системне явище в процесі їх професійного навчання.

Аналіз принципів формування екологічної компетентності в сучасній теорії і практиці професійного навчання старшокласників дозволив виділити такі принципи (Ермаков, 2009):

- інтеграції – розробка інтегрованих і варіативних предметів з урахуванням гуманітарних, природничо-наукових і професійних знань;
- системності – розподіл та класифікація отриманих екологічних знань щодо взаємодії в системі «людина – природа», умінь і навичок для більш якісної екологічної діяльності;
- безперервності – постійне отримання екологічних знань старшокласниками в їх професійній діяльності;
- взаємозв'язку – мотивація цілей, завдань, методів, форм і прийомів навчання при визначенні змісту дисциплін на кожному етапі формування екологічної компетентності;
- єдності – цілісність змісту дисциплін, що дозволяє осмислити важливість і значущість екологічних знань у поєднанні з іншими природничо-науковими знаннями.

Вивчення проблеми формування ключових компетенцій (І. Зімня, І. Коньковський), а також педагогічних умов формування компетентностей (А. Рябов, Є. Кулик, Т. Гельжинська та ін.) дозволило констатувати, що для формування екологічної компетентності старшокласників необхідно забезпечити «екологізацію освіти», тобто насичення навчальних предметів екологічно-освітнім матеріалом протягом усього періоду навчання. Озброївши старшокласників науковими знаннями про об'єкти і явища природи, ми матимемо змогу сформувані основні рівні екологічної компетентності. Тобто,

зміст знань усіх предметів, які освоює старшокласник, повинен відповідати контексту екологічних знань.

Для цього доцільно використати такі функції екологічної компетентності (Зимняя, 2003; Захлебный, Суравегина, 1985):

1) морально-етичну – дотримання норм поведінки людини у природі, що ґрунтується на пізнанні законів, особливостей взаємодії зі світом живого, розуміння вичерпності ресурсів, можливого негативного впливу господарської та промислової діяльності на довкілля;

2) гігієнічну – розуміння значення природи для збереження і зміцнення здоров'я людей, прагнення зберегти сприятливі для життя умови середовища існування;

3) прогностичну – уміння прогнозувати та попереджати наслідки впливу людської діяльності на екологію нашої планети;

4) практичну – практичне використання новітніх досягнень людства задля покращення екологічної обстановки;

5) економічну – розумне розпорядження виробничими силами суспільства та досягненнями науково-технічного прогресу для збереження природних ресурсів;

6) розвивальну – вдосконалення загальних здібностей, самостійності, ініціативності на основі організації різноманітної діяльності екологічного спрямування;

7) самоідентифікаційну – пошук власного «Я» серед множини професій, пов'язаних з екологією, природою загалом, її збереженням, примноженням, відновленням ресурсів та розвитком суспільства.

Визначення змісту функцій екологічної компетентності дозволило дійти висновку, що перша, друга і шоста функції можуть бути реалізовані у навчальному процесі безпосередньо. Стосовно третьої, четвертої, п'ятої і сьомої зауважимо, що вони реалізуються в повній мірі лише у професійній діяльності.

Проведений аналіз наукових підходів, принципів та функцій екологічної компетентності у професійному навчанні старшокласників дозволяє виділити три провідні шляхи здійснення цього процесу: *орієнтаційний, пізнавальний і культурологічний* (Рябов, 2012).

Орієнтаційний передбачає формування екологічної орієнтації старшокласників у системі «суспільство – природа». Відношення суспільства до природи є складною і багатаспектною проблемою, але в основі мають знаходитись філософські аспекти їхнього співвідношення – це єдність і відмінність суспільства і природи; основні етапи розвитку взаємодії суспільства і природи; сучасна екологічна ситуація; шляхи і методи розв'язання соціально-екологічних проблем.

У такому контексті потребують додаткового вивчення трактування основних дифініцій як «природа», «суспільство», «суспільство – природа». Поняття «природа» в науковій літературі вживається у двох значеннях: у широкому розумінні слово «природа» охоплює і суспільство, і навколишній світ у всій багатоманітності своїх проявів, тобто є синонімом Всесвіту; у вузькому розумінні природа – це частина світу, яка, умовно кажучи, протистоїть суспільству і взаємодіє з ним, це природне середовище, у якому живе суспільство. Поняття «суспільство» багатогранне: це сукупність форм спільної діяльності людей, що історично склалася, а також система, яка охоплює всю сукупність умов соціальної життєдіяльності людей та їхні відносини один з одним і з природою.

Природа є необхідною умовою для матеріального життя суспільства, зокрема фізичного і духовного, джерелом ресурсів, що використовуються у виробництві, одночасно вона є і середовищем існування суспільства. Перебуваючи в тісному взаємозв'язку, природа і суспільство утворюють систему «суспільство – природа», яка функціонує відтоді, відколи з'явилася людина з властивим лише їй практичним способом ставлення до природи. Система «суспільство – природа» передбачає пізнання

людиною природи, її використання і перетворення. Свою цілісність ця система могла зберегти при одночасному цілеспрямованому розвитку обох елементів – суспільства і природи (Проблеми освіти, 1998).

Пізнавальний шлях формування екологічної компетентності старшокласників у професійному навчанні передбачає розширення й активізацію їхньої пізнавальної діяльності. Тільки через діяльність з вивчення й охорони навколишнього природного середовища можна виховувати грамотну, компетентну особистість. Екологічно-моральна поведінка включає не пасивне споглядальне ставлення людини до природи, а й творчо-перетворювальне, практичне використання й відтворення її, як необхідної умови людського життя та діяльності. Реалізація її пізнання сприяє збагаченню екологічними знаннями, які в процесі соціально-екологічної діяльності досягають рівня вмінь і навичок, можуть стати реальною основою формування переконань, гарантією розумного ставлення старшокласників до природи. Така діяльність є важливим елементом екологічної культури і високим показником її рівня. У структурі пізнавальної активності виділяємо такі компоненти: мотивація щодо виконання навчальних завдань; прагнення до творчої діяльності; дослідницький характер навчальних завдань; змагальність у навчанні. Професійний інтерес має стати головним мотивом активізації старшокласників. Цей чинник учителю необхідно враховувати вже при формуванні навчального матеріалу. Старшокласники ніколи не стануть вивчати конкретну ситуацію, якщо вона надумана і не відображає реальної дійсності, активно не обговорюватимуть проблему, яка до них не має ніякого відношення. І навпаки, їхній інтерес суттєво зростає, якщо матеріал містить характерні проблеми, які їм доводилось зустрічати, а деколи і вирішувати у повсякденному житті. Тут їх пізнавальна активність буде обумовлена зацікавленістю в дослідженні даної проблеми, вивченням досвіду для подальшого її вирішення. Творчий характер навчально-пізнавальної діяльності сам по собі є могутнім стимулом до пізнання. Дослідницький характер навчально-пізнавальної діяльності дозволяє у старшокласників творчий інтерес, а це, у свою чергу, спонукає їх до активного самостійного і колективного пошуку нових знань. Змагальність також є однією з головних спонук до активної діяльності старшокласників. Проте в навчальному процесі це може зводиться не тільки до змагання за кращі оцінки, це можуть бути й інші мотиви. Наприклад, нікому не хочеться бути гіршим перед своїми однокласниками, кожен прагне показати себе з кращого боку, продемонструвати глибину своїх знань і вмінь (Жорсак, 2002).

Культурологічний шлях формування екологічної компетентності старшокласників у професійному навчанні передбачає оволодіння екологічною культурою реалізації набутих знань і вмінь у своїй практичній діяльності (вдосконалення майбутніх професійних навичок). Нами з'ясовано: для оволодіння екологічною культурою потрібно застосовувати наведені вище підходи до визначення змісту екологічного матеріалу, того, що є більш ефективним для формування у старшокласників екологічних знань і вмінь у майбутній професійній діяльності. При цьому значну увагу необхідно звертати на особистий досвід взаємодії старшокласників з навколишнім природним середовищем, на їх самостійну діяльність з вивчення та аналізу стану навколишнього природного середовища; на заходи щодо поліпшення екологічної ситуації та вирішення конкретних екологічних проблем. За для цього потрібним є дотримання таких педагогічних умов:

- постійне узгодження досвіду старшокласників із науковим змістом знань з метою організації пізнавальної діяльності;
- стимулювання їх до набуття знань має забезпечувати можливості самоосвіти, саморозвитку, самовираження в сучасному і майбутньому;
- надання можливості самостійного вибору старшокласником способів опрацювання навчального матеріалу та засобів виконання запропонованих завдань;

- виокремлення загально-логічних та специфічних предметних прийомів навчальної роботи, урахування їх ролі в особистісному розвитку старшокласників;
- забезпечення умов для самоконтролю та самооцінювання процесу навчання, а не тільки його результатів (Михайленко, 2002).

Висновки. Отже, формування екологічної компетентності є багатограним та технологічно складним завданням, яке характеризується єдністю наукових підходів у цілісному освітньо-педагогічному процесі, а саме: системного, ціннісного, нормативного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного. Для кращого розуміння шляхів формування екологічної компетентності в професійному навчанні старшокласників потрібно чітко дотримуватися таких принципів: інтеграції, системності, безперервності, взаємозв'язку та єдності, а, відповідно, в своїй діяльності використати такі функції екологічної компетентності, як морально-етичне, гігієнічне, прогностичне, практичне, економічне, розвивальне та самоідентифікаційне. На основі проведеного аналізу наукових підходів, принципів, функцій та педагогічних умов було виділено орієнтаційний, пізнавальний та культурологічний шляхи формування екологічної компетентності старшокласників у професійному навчанні, які буде деталізовано у перспективі дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- Гирусов, Э. В. (1983). Экологическое сознание как условие оптимизации взаимодействия общества и природы. В кн. Е. Т. Фадеев (Ред.), *Философские проблемы глобальной экологии* (с. 105-120). Москва: Наука.
- Ермаков, Д. С. (2009). *Педагогическая концепция формирования экологической компетентности учащихся*. (Дис. д-ра пед. наук). Москва.
- Захлебный, А. Н., Суравегина И. Т. (1985). Научно-технический прогресс и экологическое образование. *Советская педагогика*, 12, 9-14.
- Зимняя, И. А. (2003). Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*, 5, 34-42.
- Корсак, К. В., Плотников, О. В. (2002). *Основи екології*: [навч. посіб.]. Київ: МАУП.
- Михайленко, О. М. (2002). Екологічна етика та нова концепція буття. *Вища школа України*, 4, 16-19.
- Проблеми освіти* (1998): [наук.-метод. зб.] (Вип. 14). Київ: ІЗМН.
- Рябов, А. М. (2012). *Педагогические условия формирования экологической компетентности старшеклассников*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Москва.
- Сайт МОН України. Затвержені стандарти професійної освіти, 2019. Взято з <https://mon.gov.ua/>.

REFERENCES

- Girusov, E. V. (1983). Ekologicheskoe soznanie kak uslovie optimizatsii vzaimodeistviia obshchestva i prirody [Ecological consciousness as a condition for optimizing the interaction between society and nature]. In E. T. Fadeev (Red.), *Filosofskie problemy globalnoi ekologii [Philosophical problems of global ecology]* (pp. 105-120). Moskva: Nauka [in Russian].
- Ermakov, D. S. (2009). *Pedagogicheskaiia kontseptciia formirovaniia ekologicheskoi kompetentnosti uchashchikhsia [Pedagogical concept of formation of ecological competence of students]*. (D diss.). Moskva [in Russian].
- Korsak, K. V., & Plotnikov, O. V. (2002). *Osnovy ekolohii [Principles of Ecology]*: [navch. posib.]. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

- Mykhailenko, O. M. (2002). Ekolohichna etyka ta nova kontsepsiia buttia [Environmental ethics and the new concept of being]. *Vyshcha shkola Ukrainy [High school]*, 4, 16-19 [in Ukrainian].
- Riabov, A. M. (2012). Pedagogicheskie usloviia formirovaniia ekologicheskoi kompetentnosti starsheklassnikov [Pedagogical conditions of formation of ecological competence of high school students]. (Extended abstract of PhD diss.). Moskva [in Russian].
- Problemy osvity [Problems of education]. (1998): [nauk.-metod. zb.] (Is. 14). Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
- Sait MON Ukrainy [Website of the Ministry of Education and Science of Ukraine]*. Zatverdzeni standarty profesiinoi osvity. 2019. Retrieved from <https://mon.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Zakhlebnyi, A. N., & Suravegina I. T. (1985). Nauchno-tekhnicheskii progress i ekologicheskoe obrazovanie [Scientific and technological progress and environmental education]. *Sovetskaia pedagogika [Soviet pedagogy]*, 12, 9-14 [in Russian].
- Zimniaia, I. A. (2003). Kliuchevye kompetentcii – novaia paradigma rezultata obrazovaniia [Key competencies are a new paradigm for educational outcomes]. *Vyshee obrazovanie segodnia [Higher education today]*, 5, 34-42 [in Russian].

WAYS OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE FORMATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN PROFESSIONAL EDUCATION

Andrii Tunyk
Yevhen Kulyk

The article considers the main ways of ecological competence formation in professional education of high school students. Scientific approaches, principles, functions, methods of formation of such competence are analyzed; orientational, cognitive and cultural ways of significant influence on the implementation of this process are characterized.

It has been proved that the formation of ecological competence is a multifaceted and complicated technological process, which is characterized by the unity of scientific approaches in a holistic educational and pedagogical process, namely: systemic, valuable, normative, personal-active, competence. To better understand the ways of environmental competence formation in the professional education of high school students there is a need to strictly adhere to the following principles: integration, systematicity, continuity, interconnection and unity, and accordingly the use in his/her activities such functions of environmental competence as: moral and ethical, hygienic, prognostic, practical, economic, developmental and self-identifying.

Based on the analysis of scientific approaches, principles, functions and methods, we have identified the orientational, cognitive and cultural ways of forming the environmental competence of high school students in professional education.

Keywords: high school students, formation, ecological competence, professional training.

Надійшла до редакції 21.09.2019 р.

УДК 378.04:63]:004

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205785>

ORCID 0000-0002-2260-971X

ORCID 0000-0003-2403-0194

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ГАЛУЗІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

**Віталій Литвин
Валентина Онінко**

У статті охарактеризовано наукові основи формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва, обґрунтовано необхідність інформаційної грамотності і професіоналізму сучасного педагога професійного навчання, які розглянуто через синтез компетентностей, що містить наочно-методичний, психолого-педагогічний та ІКТ складники.

Проаналізовано дослідження українських науковців стосовно інформаційно-комунікаційної компетентності та з'ясовано, що під такою компетентністю вони розуміють здатність людини використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) й відповідні засоби для задоволення особистісних і суспільно значущих (у тому числі професійних) завдань у певній предметній галузі. Сформульовано визначення інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього педагога професійного навчання в галузі аграрного навчання як системи знань, умінь, особистісних якостей майбутнього фахівця, формування та розвиток яких дасть змогу розв'язувати типові професійні задачі, вирішувати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності з використанням усього різноманіття комп'ютерних засобів, здатності до фахового зростання в галузі інформаційно-комунікаційних технологій та до виконання ролі провідного фахівця з ІКТ в аграрній галузі.

Систематизовано та структуровано ІКТ компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва. З'ясовано алгоритм вирішення майбутнім педагогом професійного навчання завдань фахової діяльності: проблемний підхід; визначення інформаційних потреб; тактика збору інформації; вміння працювати з джерелами інформації; вміння синтезувати інформацію, що отримується з різних джерел; творчість у підході до фахових завдань. Визначено вимоги до майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва, що містять готовність до застосування ІКТ у фаховій діяльності.

Ключові слова: *галузь аграрного виробництва, професійна освіта, майбутній педагог професійного навчання, фахова діяльність, інформаційно-комунікативна компетентність, ІКТ-грамотність.*

Постановка проблеми. Становлення ринкових відносин, динамічність соціально-економічних і суспільних процесів в Україні, виникнення нових міжнародних політичних і економічних зв'язків в умовах глобалізації та інформатизації в усіх сферах діяльності людини зумовлюють поступове формування світового економічного простору та передбачають суттєву модернізацію професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Професійна підготовка фахівців аграрної галузі нині зазнає подальших

змін також у зв'язку зі світовою економічною кризою, загальним дефіцитом якісних продуктів харчування і необхідністю оновлення такої підготовки для молоді з сільської місцевості. Нині впроваджуються нетрадиційні форми та методи професійної підготовки: інформаційно-комунікативне навчання, дистанційне навчання, бізнес-школи, служби дорадництва тощо.

Потужним аспектом актуальності обраної проблеми є також те, що сучасні ІКТ в поєднанні з комунікаційними технологіями та Інтернетом мають високий потенціал для роботи з текстовою, числовою і графічною інформацією, які становлять основу освітнього середовища. Але все ж, не зважаючи на ці переваги, прагнення підвищити якість освіти шляхом упровадження інноваційних перетворень на основі повсюдного застосування ІКТ в професійному навчанні в галузі аграрного виробництва України поки що залишається нереалізованим. Водночас розроблено спеціалізовані інформаційно-освітні і мультимедійні інтерактивні електронні освітні ресурси (ЕОР) для системи професійного навчання, лабораторні практикуми та атестаційні заходи, існує досвід і всі необхідні передумови для переходу до повноцінних електронних освітніх ресурсів (віртуальні лабораторії, професійні тренажери, системи адекватної оцінки знань, умінь і компетентностей), що потребує модернізації основ підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців знайшла своє відображення у науковому доробку провідних учених-педагогів України (А. Алексюк, С. Артюх, О. Антонова, П. Атутов, С. Батишев, А. Беляєва, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Пехота та ін.). Питанням інноваційного розвитку освіти приділено увагу в дослідженнях С. Ніколаєнка, С. Вітвицької; підготовки вчителів технологій – М. Корця, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, С. Ящука; технологіям диференційованого навчання – П. Гусака; інформатизації освіти – Р. Гуревича, Н. Тверезовської, С. Хоменко, С. Яшанова та ін., що обґрунтували компетентнісні та технологічні засади становлення майбутнього фахівця у різних галузях професійної діяльності.

Застосування засобів ІКТ у формуванні професійних знань висвітлене в таких аспектах: інформатизації та комп'ютеризації навчального процесу (В. Биков, Р. Гуревич, Ю. Горошко, Ю. Жук, Н. Завізна, М. Кадемія, С. Раков та ін.); філософської спрямованості на визначення сутності знань (М. Данилов, П. Копнін, К. Славська, І. Харламов та ін.); удосконалення комп'ютерної підготовки майбутніх фахівців (В. Гришин, М. Жалдак, І. Роберт, Н. Тализіна, М. Шкіль та ін.); підготовки майбутніх інженерів-програмістів (Я. Булахова, М. Гладишева, Н. Макоед, Н. Нурієв, Н. Падалко, З. Сейдаметов та ін.).

Також у процесі аналізу літературних джерел нами з'ясовано, що професійно-педагогічна освіта має суттєву специфіку змісту та освітніх технологій, тому підкреслимо, що майбутні педагоги професійного навчання студентів спеціальності «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)» мають бути готовими до системного застосування ІКТ у фаховій діяльності, оскільки ця спеціальність базується на двох складниках: 1) психолого-педагогічний цикл; 2) знання, уміння і навички, професійно важливі якості, необхідні для роботи в агропромисловому комплексі. Майбутні педагоги мають оволодіти у процесі навчання професійними компетентностями, що дозволяють їм успішно здійснювати робітничу підготовку фахівців з аграрних технологій. Для цього випускникам необхідно знати складнощі аграрної професії, її теоретичні основи; володіти практикою застосування професійних знань, умінь та навичок з урахуванням закономірностей і напрацювань із педагогіки і психології, вміти використовувати сучасне обладнання та широко впроваджувати новітні інформаційні технології.

Тому **метою статті** стало ознайомлення із основними підходами до формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва. Звідси особливою гостротою набуває **завдання** визначення структури і змісту інформаційно-комунікативної компетентності як необхідного складника професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, а також шляхів і засобів вирішення проблеми формування такої компетентності майбутніх фахівців для ефективного й продуктивного здійснення їхньої професійної діяльності впродовж життя.

Виклад основного матеріалу. З'ясування того, що нині вченими переважно застосовується визначення ІКТ-грамотності, на базі якого вводиться поняття ІКТ-компетентності, дало змогу усвідомити, що ІКТ-грамотність – це використання цифрових технологій, інструментів комунікації або мереж для забезпечення доступу до інформації, управління нею, її створення, оцінки, інтеграції для функціонування в сучасному суспільстві; поняття ІКТ-грамотності визначає, якими навичками й уміннями повинна володіти людина, щоб її можна було назвати досвідченою з проблеми. ІКТ-грамотність, на думку Г. Козлакової, передбачає уміння використовувати інструменти ІКТ для ідентифікації і представлення інформації; накопичувати інформацію; застосовувати існуючу схему організації або класифікації; інтерпретувати і представляти інформацію; сюди входить узагальнення, порівняння й зіставлення даних; оцінка її якості, важливості, корисності або ефективності; вміння генерувати інформацію, адаптуючи, застосовуючи, проектуючи, створюючи або розробляючи її; здатність належним чином передавати необхідну інформацію в середовищі ІКТ, організувати електронну необхідну інформацію певної аудиторії й передавати знання (Козлакова, 1997). У такому контексті поняття «грамотність» більш доречно трансформувати в «готовність».

Засновуючись на думці про те, що ІКТ-грамотність надзвичайно важлива для професійного навчання в галузі аграрного виробництва, де здоров'я та безпека працівників часто залежать від їхнього вміння читати інструкції (наприклад, на упаковках з добривами) і проводити точні підрахунки (наприклад, кількісних відносин сумішей і рівнів їх застосування), приходимо до висновку, що більш глибокі наукові і соціальні знання можуть бути застосовані засобом ІКТ, наприклад, для технічного обслуговування і ремонту обладнання, осмислення технологічних змін (наукова готовність), для вміння працювати в групі, вести діалог або переговори з колегами і керівництвом, для розвитку гендерної та етнічної толерантності, а також інших особистісних якостей і професійних навичок, незамінних у побудові гармонійних відносин на робочому місці (соціальна готовність). Прикладні аспекти названих видів готовності, необхідних для трудової діяльності та активної громадянської позиції, мають стати основними параметрами професійно-технічної освіти, що відповідає вимогам сталого соціального розвитку, де працівники отримують виклик: з одного боку – набути навичок, необхідних для входження в усі більш технологічний і конкурентний ринок праці, з іншого – компетентно вдосконалювати ці навички та здобувати нові впродовж усього життя.

З огляду на те, що найперш необхідним для трудової діяльності є вміння заповнювати інформаційні прогалини, більшість дослідників підкреслює необхідність пошуків сучасних підходів до національної безпекової політики з інформатизації освіти, відповідних інструментів для збору інформації, вчасного пояснення контексту інформації такого її поширення, щоб вона стала зрозумілою і корисною, сприяла обмінові ідеями, думками, проблемами і досвідом. Основними чинниками, що викликали таку ситуацію, є зростаючі потреби аграрного виробництва в більш швидких інноваційних циклах і стратегічна необхідність динамічного поновлення компетентностей усіх категорій працівників у процесі фахової освіти. З позицій підвищення інформаційної готовності і професіоналізму су-

часного педагога цей процес можна розглядати як синтез компетентностей, що містить научно-методичний, психолого-педагогічний та ІКТ-складники.

Компетентність – загальне поняття, пов'язане з тим, що в різних галузях професійної діяльності його розкривають за допомогою різних пізнавально-практичних понять. Аналіз наукових досліджень з проблеми формування інформаційної компетентності переконує, що вчені трактують це поняття, наприклад, як: складну індивідуально-психологічну якість на базі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у галузі інноваційних технологій та певного набору особистісних здібностей (Зайцева, 2002, с. 9); професійно-значущі здатності освоєння основних видів роботи з повідомленнями або даними (Дзугоева, 2003); новий вид освіти, до складу якої входить активне самостійне опрацювання певних даних людиною для прийняття принципово нових рішень у непередбачуваних ситуаціях із використанням технічних засобів (Семенов, 2000, с. 3); «здатність особистості використовувати інформаційні технології для гарантованого донесення та опанування матеріалом, задоволення власних індивідуальних потреб і суспільних вимог щодо формування загальних та професійно-спеціалізованих компетентностей» (Спірін, 2009); особливий тип організації научно-специфічних знань, що дає змогу ухвалювати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності (Холодная, 2001).

Розглядаючи інформаційну компетентність як інтегровану якість особистості, Н. Баловсяк, виділяє три складники: інформаційний (здатність ефективно працювати з теоретичним матеріалом); комп'ютерно-технологічний (уміння працювати з сучасними комп'ютерними технологіями); процесуально-діяльнісний (здатність застосовувати ІКТ на практиці); загалом визначає її у єдності пошуку, опрацювання, зберігання та передавання даних у друкованій або електронній формах та здатності працювати з комп'ютерною технікою й ІКТ, застосовувати їх у професійній діяльності та повсякденному житті (Баловсяк, 2006).

Більшість українських та зарубіжних науковців предметну інформаційно-комунікаційну компетентність тлумачать як здатність людини використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для задоволення особистих і суспільно значущих (у тому числі професійних) завдань у певній предметній галузі (Овчарук, 2003). Поняття ІКТ-компетентності пояснене у працях М. Лебедева та О. Шилова (Лебедев, 2006; Лебедев, 2004; Шілов, 2001) як ключова компетентність сучасної особистості, що виявляється в діяльності з розв'язування різноманітних завдань із застосуванням комп'ютера, засобів телекомунікації, мережі Інтернет; В. Бурмакіної та І. Фаліної (впевнене володіння усіма основними навиками ІКТ-грамотності для розв'язування задач навчальної або іншої діяльності, при цьому акцент ставиться на сформованості узагальнених пізнавальних, етичних та технічних навичок) (Бурмакіна/, Фаліна, 2006). Тоді як О. Спірін ототожнює поняття інформаційно-комунікаційної та інформаційно-комунікаційно-технологічної компетентності як «підтверджену здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема професійних, задач у певній предметній галузі» (Спірін, 2009).

Узагальнення праць українських учених (О. Овчарук, О. Пометун, ін.) свідчить, що до характеристик інформаційно-комунікаційних компетентностей особистості відносять ті вимоги, які базуються на врахуванні сучасних технологій інформаційного суспільства (Official Journal of the European Union, 2006):

– інформаційно-комунікаційні компетентності вимагають свідомого розуміння та знання сутності, ролі й можливостей технологій інформаційного суспільства в особистісному та соціальному житті, навчанні й роботі; це уможливорює використання таких комп'ютерних технологій, як текстові редактори, бази знань, програми з перегляду

графіки або відео, браузерів тощо; розуміння можливостей використання та потенціальних ризиків у мережі Інтернет і спілкування через електронні засоби (e-mail, скайп, соціальні мережі) для роботи, навчання, відпочинку, обміну даними мережевого спілкування, освіти;

- користувачі мають усвідомлювати, що технології інформаційного суспільства можуть підтримувати креативність та інновації; бути обізнаними щодо відповідальності використання інформації, яка етичних та правових принципах є доступною;
- учасники освітнього процесу мають володіти вмінням використовувати засоби для розробки, представлення й усвідомлення комплексу певних даних та здатністю до доступу, пошуку й використання сервісів мережі Інтернет, що передбачає здатність знаходити, збирати та опрацьовувати дані, відомості та повідомлення й використовувати їх систематичним і критичним способом відповідно до реального та віртуального середовища; студенти мають бути готові використовувати ІКТ для підтримки критичного мислення й відповідного ставлення до доступних даних та відповідально використовувати сервіси мережі Інтернет, що передбачає етичне входження до соціальних, культурних, професійних спільнот та мереж, а адекватне сприйняття і власний внесок у розвиток креативності та інновацій.

За іншого підходу складники інформаційно-комунікаційної компетентності розроблені на основі позиції ISTE (Standarts, 2010):

- ІКТ-бачення: розуміння й усвідомлення ролі та значення ІКТ для роботи й навчання впродовж життя;
- ІКТ-культура: спосіб розуміння, особистого бачення цифрових технологій для життя та фахової діяльності в інформаційному суспільстві;
- ІКТ-знання: набір фактичної і теоретичної інформації, яка відображає галузь ІКТ для навчання та практичної діяльності;
- ІКТ-практика: практична застосування знань, умінь, навичок у галузі інформаційних технологій для відпочинку, роботи й навчання;
- ІКТ-вдосконалення: здатність удосконалювати, розвивати, генерувати нове у сфері інформаційних технологій засобами ІКТ для навчання, професійної діяльності, особистісного розвитку;
- ІКТ-громадянськість: підтверджена здатність особистості демонструвати свідоме ставлення через дію, пов'язану із застосуванням ІКТ для відповідальної соціальної взаємодії та поведінки.

Отже, ІКТ-компетентність розглядають своєрідною сполучною ланкою між професійною та соціальною компетентністю, що забезпечує стійкий синергійний ефект життєдіяльності людини. ЮНЕСКО разом зі своїми стратегічними партнерами з ІКТ-індустрії, професійними співтовариствами й університетами (Microsoft, Cisco, Intel, ISTE, Політехнічний Інститут та Університет штату Вірджинія) розробило й почало активно пропагувати Рамкові рекомендації зі структури ІКТ-компетентності педагогів (UNESCO ICT Competency Framework for Teachers (ICT-CFT)), ядром яких є матриця навичок і компетенцій педагогів, що інтегрує професійну, соціальну та ІКТ-компетентність (Пригодський, 2014; Структура ІКТ-компетентности, 2011). Систему компетентностей структуровано за трьома групами: технологічна (цифрова) готовність, освоєння (поглиблення) знань і виробництво (генерація), відображених у понятті інформаційно-медійної готовності. При формуванні ІКТ-компетентності рекомендовано використовувати такі загальні стратегії вирішення завдань: 1) проблемний підхід; 2) визначення інформаційних потреб; 3) тактика збору інформації; 4) вміння працювати з джерелами інформації; 5) вміння синтезувати інформацію, що отримується з різних джерел; 6) творчий підхід до вирішення завдань; 7) критичність мислення (Информационные и коммуникационные технологии,

2013). У ході аналізу теоретичних джерел і матеріалів з досвіду роботи педагогів аграрної галузі нами з'ясовано, що нині існують різні комп'ютерні програми для фахівців у сфері АПК, за допомогою яких можна структурувати інформацію, оперативно її обробляти, формувати звіти і приймати управлінські рішення. Такі розробки ІКТ дозволяють організувати найбільш ефективне сільськогосподарське виробництво та підготувати якісні кадри. Програмне забезпечення, яке допомагає здійснювати управління сільськогосподарським виробництвом, поділяємо на групи:

1. Управлінське забезпечення, яке працює з електронною картою полів і пов'язаними з нею базами даних. Геоінформаційна система (ГІС) – це сучасна комп'ютерна технологія для картування та аналізу об'єктів реального світу, також подій, що відбуваються на нашій планеті. Ця технологія об'єднує традиційні операції роботи з базами даних (запит і статистичний аналіз), з перевагами повноцінної візуалізації і географічного (просторового) аналізу, які надає карта. Подібні геоінформаційні системи у сільському господарстві також дозволяють сформулювати звіти та завдання, надати інформаційну підтримку в прийнятті рішень. До подібних програм віднесено: ГЕО-Агро, ГІС Панорама Землеробство, Farm Works Site (Pro), SST Summit, SMS Desktop Software (Advanced і Basic), JD Reports MAP, АграрОфіс, Agro-Net NG, FarmView Record Keeper і інші. Існують управлінські програми для кишенькового комп'ютера або комунікатора.

2. Програмне забезпечення для обміру полів і відбору ґрунтових проб у полі. Встановлюється на КПК або польовому ноутбучі: ГЕО-Обліковець, ГЕО-План, Кишеньковий Вимірювач, Агронавт (є можливість використання для паралельного водіння техніки), Farm Works Mobile, SST Stratus, SMS Mobile, AGRO-GPS Mobilbox тощо (Новостной портал Mobiledevice).

3. Програмне забезпечення для створення карт:

– спеціалізовані програми для роботи з агрономічними картами – агроуправління, Site, Farm Works Site Pro, SSToolbox, LandView Mapper;

– універсальні картографічні програми - Карта-2011, MapInfo ArcView тощо.

4. Програмне забезпечення для моніторингу техніки в сільському господарстві:

– спеціалізовані програми для сільського господарства – ГІС Панорама АГРО, ГІС Панорама АВТО тощо;

– універсальні: Автограф, Супутник, Біт-Нова, Бізнеснавігатор тощо.

5. Програмне забезпечення для тваринництва: «ІС: Селекція в тваринництві», «Селекс», Stock, Stock Mobile, Porcites, Vaquites, Ovites і рослинництва – «АГРАР ОФІС».

6. Бухгалтерське програмне забезпечення: ІС: Підприємство 8, Farm Funds та ін (Компьютерный портал STFW).

Оскільки комп'ютерні програми для сільського господарства переважно мають вузьку спеціалізацію, то система управління сільськогосподарським виробництвом на рівні господарства має містити кілька програмних модулів. Існують комплексні програми, що забезпечують автоматизовану обробку технологічних даних підприємства, виконання розрахунків і аналіз отриманої інформації, ведення бухгалтерського, податкового, управлінського обліку, виробничо-галузевого обліку. Система функціонує на основі постійного моніторингу техніки підприємства із застосуванням засобів GPS / ГЛОНАС навігації, наприклад – ІАС «Агрохолдинг» (АгроХолдинг ЦПС).

Одним з найважливіших засобів економічного і оперативного надання інформації для жителів села є мережа Інтернет. Інтернет-технології можуть надати фермерам знання і засоби планування агробізнесу, об'єднати їх для більш ефективної діяльності. Електронна господарська книга, наприклад, входить до переліку документів, які подають громадяни-позичальники до заяви про надання субсидій на відшкодування частини витрат

на сплату відсотків по кредитах і позиках, а також заявки до кредитної установи для отримання кредитних ресурсів (Барс Груп).

Названі вище інформаційно-комунікаційні технології мають незаперечну користь для сільгосптоваровиробників і сільських жителів, адже, дозволяють вирішити проблеми:

- доставки знань, доступу до інформації електронних навчальних курсів та консультаційних послуг;
- планування ведення фермерського господарства з метою підвищення ефективності агробізнесу;
- створення порталів для оптимізації закупівель і продажів;
- можливість планування ланцюжків поставок для скорочення витрат і підвищення прозорості логістики;
- надання сільським жителям доступу до базових послуг охорони здоров'я, освіти й електронного уряду.

Водночас група названих технологій може бути базовою для формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього педагога професійного навчання в галузі аграрного виробництва вагомим складником його професійної компетентності й інтегрованої характеристики особистості, котра відображає готовність і можливість майбутнього фахівця ефективно використовувати сучасні ІКТ в професійній діяльності (тобто, розв'язувати професійні задачі з використанням засобів та методів інформатики й ІКТ) та навчати інші групи фахівців АПК. Володіння ІКТ дає змогу майбутньому педагогу професійного навчання бути сучасним, активно діяти в інформаційному суспільстві, використовувати нові надбання та досягнення науки й техніки у фаховій діяльності.

Висновки. Отже, на основі проведеного аналізу сформульовано визначення і перелік інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутнього педагога професійної освіти в галузі аграрного виробництва. Інформаційно-комунікаційну компетентність майбутнього педагога професійного виробництва в галузі аграрного виробництва тлумачено як систему знань, умінь, особистісних якостей, досвіду і цінностей майбутнього фахівця, формування та розвиток яких дасть змогу розв'язувати типові професійні завдання, вирішувати проблеми, які виникають у реальних ситуаціях педагогічної і виробничої діяльності з використанням усього різноманіття комп'ютерних засобів, здатність до фахового зростання та до виконання ролі провідного фахівця з інформаційно-комунікаційних технологій у спільноті сільгосптоваровиробників та жителів села, не зайнятих у даній галузі.

До перспектив дослідження відносимо систематизацію та характеристику провідних освітніх ІКТ, які забезпечують ефективність і якість професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

- АгроХолдинг ЦПС – эффективная автоматизация. Взято с <http://www.1cps.ru/products/doc-natural-industry.html>.
- Баловсяк, Н. В. (2006). *Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки*. (Дис. канд. пед. наук). Київ
- Барс Груп. Взято с <http://bars-open.ru/solution/munitsipalitet/elektronnaya-rokhozuyaustvennaya-kniga>.
- Бурмакина, В. Ф., Фалина, И. Н. (2006). ИКТ-компетентность учащихся. Взято с <http://www.sitos.ru/Default.aspx?id=6>.
- Дзугоева, М. Г. (2003). Постановка и решение задач – основа информационной компетентности студента. В кн. *Проблемы качества образования: материалы XIII Всерос.*

- совещания* (Кн. 2, с. 31-36). Москва: Исследовательский центр проблем подготовки специалистов.
- Зайцева, О. Б. (2002). *Формирование информационной компетентности будущих учителей средствами инновационных технологий*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Брянск.
- Дендева, Бадарча. (Ред.). (2013). *Информационные и коммуникационные технологии в образовании: монография*. Москва: ИИТО ЮНЕСКО.
- Козлакова, Г. О. (1997). *Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті: монографія*. Київ: ІЗМН: ВІПОЛ.
- Компьютерный портал STFW*. Взято з <http://stfw.ru/page.php?id=11002>.
- Лебедева, М. Б. (2006). *Система модульной профессиональной подготовки будущих учителей к использованию информационных технологий в школе*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Санкт-Петербурн.
- Лебедева, М. Б., Шилова, О. Н. (2004). Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее формировать? *Информатика и образование*, 3, 95-100.
- Новостной портал Mobiledevice*. Взято с <http://www.mobiledevice.ru/cisco-it-internet-Technology.aspx>.
- Овчарук, О. (2003). Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. В кн. *Стратегія реформування освіти в Україні* (с. 33-42). Київ.
- Организация обучения информатике*. Взято с <http://ict.edu.ru>.
- Пригодський, О. М. (2014). Підвищення ефективності системи управління виробництвом аграрних підприємств на основі використання сучасних інформаційних технологій. В кн. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (с. 56-58). Переяслав-Хмельницький.
- Семенов, А. Л. (2000). *Роль информационных технологий в общем среднем образовании*. Москва: МИПКРО.
- Спірін, О. М. (2009). Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 5 (13). Взято з <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/183>.
- Структура ИКТ компетентности учителей*. (2011). Рекомендации ЮНЕСКО. UNESCO. Взято с <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf>.
- Холодная, М. А. (2001). *Психология интеллекта: парадоксы исследования*. Санкт-Петербург: Питер.
- Шилова, О. Н. (2001). *Теоретические основы становления информационнопедагогического тезауруса студентов в системе высшего педагогического образования*. (Дис. д-ра пед. наук). Санкт-Петербург.
- Official Journal of the European Union. L 394/15. 30.12.2006 EN.
- Standarts (Electronic Resource) (2010). Web-site ISTE International Society for Technology in Education. Retrieved from <http://www.iste.org/standards/nets-for-students.aspx>.

REFERENCES

- AgroKholding TcPS – effektivnaia avtomatizatsiia [AgroHolding CPS - effective automation]*. Retrieved from <http://www.1cps.ru/products/doc-natural-industry.html> [in Russian].

- Balovsiak, N. V. (2006). *Formuvannia informatsiinoi kompetentnosti maibutnoho ekonomista v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of information competence of the future economist in the process of professional training]*. (PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Bars Grup. Retrieved from <http://bars-open.ru/solution/munitsipaletet/elektronnaya-pokhozyaystvennaya-kniga> [in Russian].
- Burmakina, V. F., & Falina, I. N. (2006). *IKT-kompetentnost uchashchikhsia [ICT competence of students]*. Retrieved from <http://www.sitos.ru/Default.aspx?id=6> [in Russian].
- Dendeva, Badarcha. (Ed.). (2013). *Informatcionnye i kommunikacionnye tekhnologii v obrazovanii [Information and communication technologies in education]*: monografiia. Moskva: IITO IuNESKO [in Russian].
- Dzugoeva, M. G. (2003). Postanovka i reshenie zadach – osnova informatcionnoi kompetentnosti studenta [Statement and solution of problems – the basis of information competence of the student]. In *Problemy kachestva obrazovaniia [Education Quality Issues]*: materialy XIII Vseros. soveshchaniia (Book. 2, pp. 31-36). Moskva: Issledovatel'skii tsentr problem podgotovki spetsialistov [in Russian].
- Kholodnaia, M. A. (2001). *Psikhologiiia intellekta: paradoksy issledovaniia [Psychology of intelligence: paradoxes of research]*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
- Komputernyii portal STFW [STFW computer portal]. Retrieved from <http://stfw.ru/page.php?id=11002> [in Russian].
- Kozlakova, H. O. (1997). *Teoretychni i metodychni osnovy zastosuvannia informatsiinykh tekhnologii u vyshchii tekhnichnii osviti [Theoretical and methodical bases of application of information technologies in higher technical education]*: monohrafiia. Kyiv: IZMN: VIPOL [in Ukrainian].
- Lebedeva, M. B. (2006). *Sistema modulnoi professionalnoi podgotovki budushchikh uchi-telei k ispolzovaniiu informatcionnykh tekhnologii v shkole [The system of modular professional training of future teachers for the use of information technology in school]*. (Extended abstract of PhD diss.). Sankt-Peterburn [in Russian].
- Lebedeva, M. B., & Shilova, O. N. (2004). Chto takoe IKT-kompetentnost studentov pedagogicheskogo universiteta i kak ee formirovat? [What is the ICT competence of pedagogical university students and how to form it?]. *Informatika i obrazovanie [Computer Science and Education]*, 3, 95-100 [in Russian].
- Novostnoj portal Mobiledevice [Mobiledevice news portal]. Retrieved from <http://www.mobiledevice.ru/cisco-it-internet-Technology.aspx> [in Russian].
- Official Journal of the European Union. L 394/15. 30.12.2006 EN [in English].
- Organizatsiia obucheniiia informatike [Organization of computer science training]. Retrieved from <http://ict.edu.ru> [in Russian].
- Ovcharuk, O. (2003). Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity [Competences as a key to updating the content of education]. In *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini [Education reform strategy in Ukraine]* (pp. 33-42). Kyiv [in Ukrainian].
- Pryhodskiyi, O. M. (2014). Pidvyshchennia efektyvnosti systemy upravlinnia vyrobnytstvom ahrarnykh pidpriemstv na osnovi vykorystannia suchasnykh informatsiinykh tekhnologii [Improving the efficiency of the production management system of agricultural enterprises based on the use of modern information technologies]. In *Problemy ta perspektyvy rozvytku nauky na pochatku tretoho tysiacholittia u krainakh Yevropy ta Azii [Problems and prospects for the development of science at the beginning of the third*

- millennium in Europe and Asia*]: zb. materialiv VIII Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (pp. 56-58). Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].
- Shilova, O. N. (2001). *Teoreticheskie osnovy stanovleniia informacionnopedagogicheskogo tezaurusu studentov v sisteme vysshogo pedagogicheskogo obrazovaniia* [Theoretical bases of formation of information-pedagogical thesaurus of students in the system of higher pedagogical education]. (D diss.). Sankt-Peterburg [in Russian].
- Semenov, A. L. (2000). *Rol informacionnykh tekhnologii v obshchem srednem obrazovanii* [The role of information technology in general secondary education]. Moskva [in Russian].
- Spirin, O. M. (2009). Informatsiino-komunikatsiini ta informatychni kompetentnosti yak komponenty systemy profesiino-spetsializovanykh kompetentnostei vchytelia informatyky [Information-communication and information competencies as components of the system of professionally-specialized competencies of a computer science teacher]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia* [Information technologies and teaching aids], 5 (13) Retrieved from <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/183> [in Ukrainian].
- Standarts*. (2010). Web-site ISTE International Society for Technology in Education. Retrieved from <http://www.iste.org/standards/nets-for-students.aspx>. Title from the screen [in English].
- Struktura IKT kompetentnosti uchitelei* [The structure of ICT competence of teachers]. (2011). Rekomendatsii IuNESKO. UNESCO. Retrieved from <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf> [in Russian].

**Vitalii Lytvyn
Valentyna Onipko**

INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE FORMATION OF THE FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION IN THE FIELD OF AGRICULTURAL PRODUCTION

The article describes the scientific basis for the formation of information and communication competency of the future teachers of professional education in the field of agricultural production, substantiates the need for information literacy and professionalism of modern professional education teachers, which are considered through the synthesis of competencies containing visual-methodical, psychological-pedagogical and ICT components.

The research of Ukrainian scientists on information and communication competence was analyzed and it was found out that by such competence they understand the ability of a person to use information and communication technologies (ICT) and appropriate means to meet personal and socially significant (including professional) tasks in a certain subject area. The definition of information and communication competence of the future teacher of professional education in the field of agricultural training as a system of knowledge, skills, personal qualities of the future specialist, the formation and development of which will allow to solve typical professional problems, to solve problems arising in real situations of pedagogical activity using all the variety of computer tools, the ability to grow professionally in the field of information and communication technologies and to play the leading specialist in ICT role in the agricultural sector.

The ICT competences of future teachers of professional education in the field of agricultural production are systematized and structured. The algorithm of solving the tasks of professional activity for future teachers of professional education is clarified: problem approach; identification of information needs; information gathering tactics; ability to work with sources of information; ability to synthesize information obtained from various sources; creativity in the approach to solving professional problems. The requirements for future teachers of professional education in the field of agricultural production, which include readiness to use ICT in professional activities, have been determined.

Keywords: *the field of agricultural production, professional education, future teacher of professional education, professional activity, information and communication competence, ICT-literacy.*

Надійшла до редакції 25.09.2019 р.

УДК 378.04.016-057.21:34(477)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205787>

ORCID 0000-0002-6271-2148

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ДИСКУРСІ ПРОБЛЕМИ

Вікторія Прилико

У статті на засадах історико-педагогічних наукових підходів (феноменологічного, культурологічного, цивілізаційного, ретроспективного) проаналізовано шляхи розвитку феномену «правова освіта» від найдавніших часів до наших днів; з'ясовано, що основами формування правової культури широких верств населення у вітчизняному освітньому просторі традиційно вважають філософсько-публіцистичні трактати періоду Київської Князівської держави; документи українського національного відродження XVI-XVII ст., коли в перших вітчизняних академіях розпочали викладання основ цивільного та публічного права; подальше становлення цього напрямку продовжувалася в рамках університетської освіти на юридичних факультетах в імперський період існування вітчизняної науки (до 1917 р.). У період імперії (Російської та Австро-Угорської) питання правової освіти переважно тлумачилися або в контексті підготовки юристів, або з позиції правозахисту у працях вітчизняних прогресивних діячів науки та культури. В УН питання правової освіти практично не порушувалися.

Охарактеризовано низку фактів стосовно ідеологізації правової освіти в радянський період (підпорядкованість інтересам влади, «політична діяльність», нехтування прав особи, недостатня галузева спрямованість, переважання демагогічних положень тощо). У цей період розвиток правової освіти зазнав істотного гальмування з причин суспільно-політичного та загальноісторичного характеру.

Проведено висновок стосовно того, що в період нового українського відродження (90-ті роки XX ст. – по нинішній час) з'явилося тлумачення правової освіти як системи у єдності загальноправового, юридично-правового та фахового правового компонентів, що уможливило дослідження, зокрема, моделей педагогічних умов формування правової компетентності майбутніх інженерів.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні інженери, правова освіта, права культура, історико-педагогічний аспект, нормативні правові документи.

Постановка проблеми. Становлення української державності, інтеграція в європейське і світове співтовариство, побудова громадянського суспільства та правової держави зумовлюють постійну увагу до різнопланових аспектів правової культури громадян.

Власне поняття правової культури тлумачиться нині по-різному: провідні дослідники проблеми стверджують, що правова культура є основою відтворення в суспільстві правового досвіду, розвитку інтелектуального та духовного потенціалу народу, тією системою духовних і матеріальних цінностей у сфері функціонування права, яка охоплює всю сукупність найважливіших ціннісних компонентів правової реальності в її розвитку; що за своїм змістом це поняття включає: право, правосвідомість, правотворчість, правовідносини та правозастосування; вважають, що правову культуру можна представити як певну смислову єдність, яка складається з правових концепцій, джерел права, правової методології і правової аргументації, легітимації права, а в більш широкому аспекті – із

загальних правових цінностей і загального праворозуміння, що в понятті «правова культура» порівняно із поняттям «правова система» акцент зміщується з інституційних на ціннісні аспекти, що така культура першочергово є моментом цінностей та ідеалів; вчені переконані, що правову культуру громадян демократичного суспільства можна визначити як ціннісно-нормативну систему, орієнтовану на ідеали гуманізму й демократії, яка схвалюється більшістю населення в суспільстві або основними соціальними групами, що така культура містить базові демократичні переконання, установки, орієнтації, символи, спрямовані на політико-правову систему, охоплює як правові ідеї і цінності, так і чинні норми правової практики. Зазначені підходи до розуміння сутності правової культури можна узагальнити так: в основі загальної культури кожного громадянина лежать високий рівень правової свідомості й відповідної культури, загальнолюдські цінності та соціальна відповідальність за свої вчинки, що, без сумніву, є гостро актуальним та важливим у сучасних умовах розвитку громадянського суспільства в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем правової культури займаються такі вчені, як С. Алексєєв, Є. Аграновська, І. Воронова, О. Петришин, М. Панов, Ю. Годика та ін. Проблеми формування правової культури різних категорій населення та фахівців різних спеціальностей присвячені праці Л. Герасіна, В. Головченко, О. Данильяна, Г. Дехтяр, О. Дзьобаня, Г. Клімова, С. Максимова, Н. Поліщук, М. Требіна та ін. Проте, оскільки одним із провідних наукових підходів у світовій і вітчизняній системі професійної освіти вважають компетентнісний підхід, своєї конкретизації вимагає питання з'ясування місця і ролі правової компетентності фахівців у структурі їхньої правової культури, що й буде метою цієї розвідки.

Вітчизняна система правової освіти будується на значному теоретико-практичному доробку зарубіжної та вітчизняної правничої школи, аналізу якої присвячено праці таких науковців, як Б. Андрусишин (Андрусишин, 2007), В. Бондарук (Бондарук, 2013), А. Гуз (Гуз, 2009), В. Кахнич (Кахнич, 2010; Кахнич, 2012), О. Костенко (Костенко, 2013), І. Кучинська (Кучинська, 2012), А. Стаканков (Стаканков, 2004). Звернення до вказаних вище наукових розвідок дозволяє відтворити ключові віхи в становленні вітчизняної правової освіти, які спробуємо коротко визначити.

Підмурком формування правової культури у вітчизняному освітньому просторі традиційно вважають філософсько-публіцистичні, духовні трактати доби Київської князівської держави («Руська правда» Ярослава Мудрого, «Слово про Закон та Благодать» митрополита Іларіона, «Повчання Володимира Мономаха своїм дітям», «Слово о полку Ігоревім» тощо), у яких сформульовано засадничі ідеї правового існування Київської Русі у політико-економічному, соціокультурному та духовному вимірах (Висоцька, 2017).

Вітчизняна правова освіта починає формуватись у часи українського національного відродження (XVI–XVII ст.), свідченням чого слугує теоретико-практичний спадок перших вітчизняних академій, що існували в Україні ще в XVII ст. Створені за прикладом європейських, Острозька (з 1576 р.), Замойська (з 1594 р.) та Києво-Могилянська (з 1658 р.) академії передбачали навчання своїх вихованців на вищих курсах (*classes superiores*) основам цивільного та публічного права. Зокрема, у Замойській академії існували правові кафедри (загального та польського права), а в академічному статуті говорилося, що «наука права не тільки описує права різних верств населення, їх привілеї, порядок отримання нагород, покарання для злочинців та штрафи, але й врегулювання загальних суспільних відносин, відстоювання своїх прав усіма можливими правовими способами» (Бондарук, 2013, с. 48). Свідченням високого рівня викладання правових дисциплін (римського права, питання родинного і спадкового права та ін.) у перших вітчизняних академіях, на думку В. Бондарука, було те, що їхні випускники могли продовжити своє професійне становлення як майбутні юристи (судді та адвокати) (Бондарук, 2013, с. 50).

Подальший розвиток вітчизняної правової освіти також здійснювався в межах освіти університетської, зокрема на юридичних факультетах. Повністю поділяємо точку зору А. Гуза про те, що формування та розвиток галузевої правової освіти стали можливими лише за умов формування підвалин громадянського, правового суспільства. Тому в імперський період існування вітчизняної освіти (до 1917 р.) питання правової освіти (як правознавства) порушувалися лише у висловлюваннях вітчизняних прогресивних діячів науки та культури (Г. Ващенко, Б. Грінченко, Ю. Дзерович, М. Драгоманов, О. Духнович, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Корф, М. Коцюбинський, П. Куліш, Ф. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, Л. Українка, К. Ушинський, І. Франко, Я. Чепіга, Т. Шевченко, П. Юркевич та ін.). На межі XIX–XX ст. проблема правового виховання розглядалася в прямому зв'язку з «розвитком почуття законності» та пов'язувалася з моральним або громадянським вихованням (А. Стаканков).

У період становлення Української Народної Республіки (1917–1919 рр.) питання правової освіти практично не порушувалися, оскільки перед системою освіти стояла значна кількість питань передусім організаційного характеру, тому лише з часу «повної революційної перемоги» (у 1919 р.) розпочалося будівництво єдиної системи освіти зі своєю організаційною структурою тотального підпорядкування, своїми цілями та завданнями. Останні повністю визначалися ідеологічними та політико-економічними пріоритетами радянської влади. На це вказує і Л. Рябовол, коли наголошує на особливих складностях цього періоду в правовій площині: «У творенні та застосуванні права принципу законності протиставлялася політична доцільність, права особи нехтувалися» (Рябовол, 2015, с. 74). «Політична доцільність» та практична значущість освіти для соціалістичного будівництва ставали визначальними детермінантами змісту освіти.

Першим документом, яким позначено прояв інтересу радянської влади до правової освіти, вважають постанову ЦВК СРСР (№ 2) та РНК СРСР (№ 389) «Про заходи щодо розгортання і поліпшення правової освіти» (від 05.03.1935 р.) (О заходах по звертыванию и улучшению правового образования, 1935). У цьому документі йшлося про підготовку кадрів для органів суду, прокуратури, слідства, держарбітражу, правових працівників відомств та госпрганів. Для організації додаткового навчання пропонувалося відкрити спеціальні курси (Правова Академія при ЦВК СРСР та вищі академічні) із дво- та однорічним термінами навчання, оптимізувати роботу діючих правових інститутів (інститути радянського права було перейменовано на правові інститути, а з 1936 р. – на юридичні), відкрити спеціальні підготовчі курси для вступу у вищі навчальні заклади по національних округах тощо. Звернення до тексту документа переконує в початку системної роботи щодо правової освіти передусім державних чиновників різного рангу.

Сучасні вчені стверджують, що Конституції СРСР 1936 р. (ухвалено на VIII з'їзді народних депутатів СРСР) та УРСР 1937 р. (ухвалено на XIV з'їзді Рад УРСР) містили демократичні, однак переважно демагогічні положення. У них декларувалися деякі громадянські права і свободи (свобода друку, зборів, недоторканність особистості, житла, переписки, відкритість судових засідань, право на захист обвинувачених), проте в житті, як свідчить історія, вони не втілювалися (Рябовол, 2015, с. 75). Ухвалення цих документів, що визначають існування держави, потребувало їхнього вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах, тому вже 01.02.1937 р. головам Совнаркомів Союзних республік було направлено телефонограму голови Совнаркому СРСР (В. Молотова) «Про вивчення Конституції СРСР у школах». У цьому листі було запропоновано «1. Організувати протягом періоду навчального 1936–1937 навчального року, що залишився, докладне ознайомлення з новою Конституцією Союзу РСР учнів 7, 8, 9 і 10-го класів середньої школи. 2. З 1937–1938 навчального року ввести викладання Конституції Союзу РСР в якості самостійного предмету в 7-му класі середньої школи» (Требін, с. 97).

Відзначаючи значущість (сталінської) Конституції («Конституція соціалізму, першої фази комунізму») для всього радянського народу в умовах загострення міжнародної ситуації («хрестовий похід проти нашої держави»), наголошувалося, що кожен громадянин повинен знати, які права вже здобуті країною соціалізму, а також які обов'язки висуває держава для кожного члена суспільства задля «охорони здобутих перемог та в боротьбі за комуністичне майбутнє» (Требін, с. 97). У листі йшлося про необхідність супроводжувати розповідь про Конституцію прикладами про перемоги, пояснюючи вплив більшовицької партії.

Лише в післявоєнний час питання правової освіти знову було актуалізовано, проте знову ж в юридичному аспекті. Йдеться про Постанову ЦК ВКП(б) «Про розширення і поліпшення юридичної освіти в країні» (1946 р.), відповідно до якої було видано наказ міністра вищої освіти СРСР «Про заходи щодо реалізації постанови ЦК ВКП(б) «Про розширення і поліпшення юридичної освіти в країні» (1946 р.). У наказі відзначався незадовільний стан юридичної освіти, недостатність фахівців, запущеність наукової роботи в галузі юриспруденції та відсутність спеціальної науково-методичної літератури. Цим же наказом було запропоновано здійснити низку відповідних заходів: збільшення прийому студентів на юридичні спеціальності; збільшення навчальних приміщень цих університетів; розробити єдиний навчальний план для підготовки юристів «широкого профілю». У цьому документі розв'язувалися не лише організаційні питання, спеціально наголошувалося на необхідності «поліпшення ідейно-політичного та наукового змісту» навчальних програм. Відповідно до теми нашого дослідження, привертає увагу пункт 10 згаданого вище наказу: «10. Зобов'язати Головне Управління державних університетів (т. Фігуровського), Відділ педагогічних вищих навчальних закладів (т. Шимбірева) ввести з 1947–1948 навчального року на історичних, філософських, економічних факультетах університетів, педагогічних і учительських інститутів, що готують викладачів для середньої школи, курс «Основи Радянської держави і права», включивши в нього вивчення Конституції РСР». Отже, саме цей документ можемо вважати першим, що визнає значення правової освіти для підготовки вчителів, а отже і таким, що є вихідним для поступового впровадження правової освіти до змісту шкільної освіти.

У повоєнні часи партійним керівництвом було ухвалено низку постанов, якими наголошувалося на необхідності посилення формування «пролетарсько-класового підходу до оцінки суспільних явищ» (Л. Пироженко), що неминуче відбилося на зміцненні ідеологічного впливу на зміст правової освіти.

Аналіз історико-педагогічних джерел переконливо доводить, що розвиток правової освіти зазнав гальмування через об'єктивні обставини суспільно-політичного та загальноісторичного характеру (встановлення тоталітарного режиму, політичні репресії та Друга світова війна, її наслідки). тлумачення правової освіти як системи, що містить підсистеми: загальноправову (перша підсистема), юридичну спеціально-правову (друга підсистема), фахову правову (третья підсистема).

Перша і третя підсистеми містять: допрофесійну загальноправову освіту в межах вивчення навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах; середню професійну загальноправову освіту для вивчення навчальних дисциплін у професійних навчальних закладах (ліцеї, гімназії, технікуми тощо); вищу професійну загальноправову освіту у юридичних ВНЗ; післядипломну освіту в межах підвищення кваліфікації. Відповідно до чинного законодавства, вітчизняна система правової освіти є сукупністю навчальних і навчально-виховних закладів, які, згідно закону, здійснюють *непрофесійну* правову (здійснюється в загальноосвітніх і вищих неюридичних навчальних закладах) та *професійну* юридичну освіту (здійснюється в профільних навчальних установах).

Непрофесійна (загальноправова) правова освіта відповідно до структури освіти України може бути представленою так: дошкільна загальноправова освіта; загальноосвітня шкільна загальноправова освіта; позашкільна загальноправова освіта; загальноправова освіта в професійно-технічних навчальних закладах; загальноправова освіта у вищих навчальних закладах; загальноправова освіта в закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів (післядипломна освіта); загальноправова самоосвіта громадян. У рамках саме цієї підсистеми правової освіти відбувається формування правової культури і відповідної компетентності фахівців неюридичних спеціальностей

Висновки. Теоретичні узагальнення практичного досвіду формування правової освіти відбувалося на тлі загальних процесів розвитку вітчизняної освіти, тому їхній аналіз, конкретизація та виділення основних тенденцій можливі лише з огляду на освітній дискурс певного часового проміжку, тобто періодизації проблеми дослідження. Отже, звернення до державної законодавчої бази, освітніх документів та публікацій вітчизняних науковців дозволило сформулювати універсальне визначення поняття: правова освіта – це складний педагогічний феномен, який може бути потрактований як *діяльність органів влади, юстиції та освіти, спрямована на розробку й запровадження напрямів, програм, рекомендацій, механізмів інформаційного та методологічного характеру з приводу забезпечення правової освіченості населення; як комплекс заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття населенням правових знань та навичок; як процес засвоєння правових знань, умінь та навичок із метою формування правової культури і компетентності особистості для реалізації правових поведінкових установок суспільства і завдань конкретної професійної сфери застосування права.*

ЛІТЕРАТУРА

- Андрусин, Б. І. (2007). Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні. *Юридичний журнал*, 4. Взято з <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2635>.
- Бондарук, В. О. (2013). Правова освіта в Замоїській академії (1594–1784 рр.). *Часопис Київського університету права*, 3, 49–52.
- Гуз, А. М. (2009). Еволюція шкільної правової освіти України у другій половині ХІХ – ХХ ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*, 16, 33–39.
- Висоцька, Л. В. (2017). *Формування змісту правової освіти учнівської молоді в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)*. (Дис. канд. пед. наук). Криворізький держ. пед. ун-т. Кривий Ріг.
- Кахнич, В. С. (2010). Розвиток правової науки та освіти на юридичному факультеті Львівського університету за часів Австрії та Австро-Угорщини. *Вісник Львівського університету*, 50, 66–71.
- Кахнич, В. С. (2012). *Становлення і розвиток правової освіти та науки на юридичному факультеті Львівського університету (ХVII–ХХ ст.): історико-правове дослідження*. (Автореф. дис. канд. юрид. наук). Львів.
- Костенко, О. (2013). Історія становлення та розвитку шкільної правової освіти в Україні. *Наукові записки з української історії*, 33, 215–218.
- Кучинська, І. О. (2012). *Розвиток ідей громадянського виховання у вітчизняній суспільно-педагогічній думці (друга половина ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.)* (Автореф. дис. д-ра пед.). Київ.
- О мероприятиях по развертыванию и улучшению правового образования: Постановление ЦИК СССР (№ 2), СНК СССР (№389 от 05.03.1935 г.)* Взято с <http://lawru.info/dok/1935/03/05/n1196245.htm>.

- О мероприятиях по реализации постановления ЦК ВКП(б) от 5 октября 1946 г. «О расширении и улучшении юридического образования в стране».* (1947). Приказ министра Высшего образования СССР (№ 614 от 5 ноября 1946 г.). *Советское государство и право*, 1, 73-75.
- Рябовол, Л. Т. (2015) *Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи* (Дис. д-ра пед. наук). Київ.
- Стаканов, А. В. (2004). *Теорія і практика правового виховання в історії вітчизняної педагогічної думки другої половини XIX – початку XX століття*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Харків.
- Требін, М. П. *Філософія правової освіти у Україні: напрями і перспективи*. Взято з <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf>.

REFERENCES

- Andrusyshyn, B. I. (2007). Stanovlennia ta rozvytok shkilnoi pravovoi osvity v Ukraini [Formation and development of school legal education in Ukraine]. *Yurydychnyi zhurnal [Legal journal]*, 4. Retrieved from <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2635>. [in Ukrainian].
- Bondaruk, V. O. (2013) Pravova osvita v Zamoiskii akademii (1594–1784 rr.) [Legal education at Zamoyskiy Academy (1594–1784)]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava [Journal of Kyiv University of Law]*, 3, 49-52 [in Ukrainian].
- Huz, A. M. (2009). Evoliutsiia shkilnoi pravovoi osvity Ukrainy u druhiy polovyni XIX – XX st. [The evolution of school legal education in Ukraine in the second half of the 19th - 20th centuries]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho [Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky]*, 16, 33-39 [in Ukrainian].
- Vysotska, L. V. (2017). *Formuvannia zmistu pravovoi osvity uchnivskoi molodi v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [Formation of the content of legal education of student youth in Ukraine (second half of XX - beginning of XXI century)]*. (PhD diss.). Kryvorizkyi derzh. ped. un-t. Kryvyi Rih [in Ukrainian].
- Kakhnych, V. S. (2010). Rozvytok pravovoi nauky ta osvity na yurydychnomu fakulteti Lvivskoho universytetu za chasiv Avstrii ta Avstro-Uhorshchyny [Development of Law Science and Education at the Law Faculty of Lviv University in Austria and Austria-Hungary]. *Visnyk Lvivskoho universytetu [Bulletin of Lviv University]*, 50, 66-71 [in Ukrainian].
- Kakhanych, V. S. (2012). *Stanovlennia i rozvytok pravovoi osvity ta nauky na yurydychnomu fakulteti Lvivskoho universytetu (XVII-XX st.): istoryko-pravove doslidzhennia [Formation and development of legal education and science at the Law Faculty of Lviv University (XVII-XX centuries)]*. (Extended abstract of PhD diss.). Lviv [in Ukrainian].
- Kostenko, O. (2013). Istoriiia stanovlennia ta rozvytku shkilnoi pravovoi osvity v Ukraini [History of formation and development of school legal education in Ukraine]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii [Scientific notes on Ukrainian history]*, 33, 215-218 [in Ukrainian].
- Kuchynska, I. O. (2012) Rozvytok idei hromadianskoho vykhovannia u vitcheznanii suspilno-pedahohichnii dumtsi (druha polovyna XIX – 30-ti rr. XX st.) [Development of ideas of civic education in domestic social and pedagogical thought (the second half of the nineteenth to the 1930s)]. (Extended abstract of D diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- О мероприятиях по развтыванию и улчшению правового образования [Measures to develop and improve legal education]:* Postanovlenie Tcik SSSR (№ 2), SNK SSSR

- (№389 ot 05.03.1935 g.). Retrieved from <http://lawru.info/dok/1935/03/05/n1196245.htm> [in Russian].
- O meropriiatiiakh po realizatsii postanovleniia TcK VKP(b) ot 5 oktiabria 1946 g. "O ras-shirenii i uluchshenii iuridicheskogo obrazovaniia v strane" ["On Expanding and Improving Legal Education in the Country"]. (1947). Prikaz ministra Vysshego obrazovaniia SSSR (№ 614 ot 5 noiabria 1946 g.). *Sovetskoe gosudarstvo i pravo [Soviet state and law]*, 1, 73-75.
- Riabovol, L. T. (2015) *Systema navchannia pravoznavstva uchniv osnovnoi i starshoi shkoly [The system of teaching jurisprudence for primary and secondary school students]*. (D diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Stakanov, A. V. (2004). *Teoriia i praktyka pravovoho vykhovannia v istorii vitchyznianoï pedahohichnoi dumky druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia [Theory and practice of legal education in the history of domestic pedagogical thought of the second half of the nineteenth – early twentieth centuries]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
- Trebin, M. P. *Filosofiiia pravovoi osvity u Ukraini: napriamy i perspektyvy [The philosophy of legal education in Ukraine: directions and perspectives]*. Retrieved from <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf>. [in Ukrainian].

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF LEGAL EDUCATION OF ENGINEERS OF ENGINEERING SPECIALTIES IN DOMESTIC DISCOURSE PROBLEMS

Victoria Prilipko

The article analyzes the ways of development of the phenomenon of "legal education" from ancient times to the present day on the basis of historical and pedagogical scientific approaches (phenomenological, culturological, civilizational, retrospective); it was found that the foundations of the formation of the legal culture of the general population in the domestic educational space are traditionally considered to be philosophical and journalistic treatises of the period of the Kyiv Princely State; documents of the Ukrainian national revival of the 16th-17th centuries, when the teaching of the basics of civil and public law began in the first domestic academies; further formation of this area continued within the framework of university education at law faculties during the imperial period of existence of domestic science (until 1917). During the empire (Russian and Austro-Hungarian), issues of legal education were mainly interpreted either in the context of training lawyers or from the standpoint of human rights in the works of domestic progressive figures of science and culture. The issues of legal education were practically not raised in the UN.

A number of facts concerning the ideologization of legal education in the Soviet period (subordination to the interests of the government, "political activity", neglect of individual rights, insufficient sectoral orientation, the predominance of demagogic provisions, etc.) are described. During this period, the development of legal education has been significantly slowed down for socio-political and general historical reasons.

It is concluded that during the new Ukrainian revival (90s of the XX century - present) there was an interpretation of legal education as a system in the unity of common law, legal and professional legal components, which allowed the study, in particular, models of pedagogical conditions for the formation of legal competence of future engineers.

Key words: *professional training, future engineers, legal education, legal culture, historical and pedagogical aspect, normative legal documents.*

Надійшла до редакції 29.09.2019 р.

УДК 377.014.61-047.36

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205788>

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1801-9709>

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9742-5827>

ORGANIZATION OF MONITORING RESEARCH ON THE QUALITY OF EDUCATION IN VOCATIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL) EDUCATIONAL INSTITUTIONS

*Liudmyla Beberina
Ihor Savenko*

У статті розглянуто актуальні питання сучасного стану розвитку системи професійної освіти Української держави в умовах євроінтеграції. Важливим завданням підготовки висококваліфікованих фахівців визначено отримання повної та об'єктивної інформації про стан навчання. У зв'язку з цим актуалізовано проблему моніторингу в освітній галузі, зокрема – моніторингу якості професійної підготовки випускників професійних (професійно-технічних) навчальних закладів.

Акцентовано, що для забезпечення якості професійної (професійно-технічної) освіти в сучасних умовах важливо розробити систему внутрішнього оцінювання якості освіти в професійних (професійно-технічних) навчальних закладах, яке має спрямовуватися на оцінювання якості освіти за показниками кінцевого результату діяльності навчальних закладів, а саме: професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Оцінювання професійної підготовки випускників професійних (професійно-технічних) навчальних закладів пропонується здійснювати через моніторинг п'яти її складових (інтелектуальної, діяльнісної, комунікативної, рефлексивної, професійно важливих якостей). Обробку моніторингових даних пропонується проводити на основі кваліметричного підходу з використанням факторно-критеріальних моделей. Перспективу подальших досліджень спрямовано на визначення організаційно-педагогічних умов проведення моніторингу якості освіти у професійних (професійно-технічних) навчальних закладах.

Ключові слова: *заклади професійної (професійно-технічної) освіти, кваліметрична модель, кваліфіковані робітники, моніторинг, навчальна діяльність, оцінювання якості освіти, професійна підготовка.*

Ukraine's European integration requires attention to the quality of education in general, and, in particular, to the quality of training of qualified workers in vocational (vocational technical) educational institutions. Today, with the active introduction of information technologies in all sectors of the economy and the rapid growth of scientific and technological progress, the issue of providing qualified educational services is becoming increasingly crucial and plays an important role in the strategic policy of our country. In 2–4 years, professional knowledge will become obsolete and this fact requires modernization of educational standards, focusing on the professions of broad qualifications and training a competent specialist who has such qualities as sociability, ability to adapt to today's needs, to make creative decisions, to teamwork and to take on self-responsibility.

Monitoring of the teachers' educational activities and students' academic achievements is one of the stages of improving the quality of education. Among the list of strategic directions of education development, in accordance with the National Strategy for Education Development in Ukraine for 2012 – 2021, there is an issue of ensuring national monitoring of the education system [7, p. 3]. The information about the real state of the educational process could be

received due to the education monitoring system and the conclusions about the quality of education in general could be made.

More and more attention is paid to the training of a competitive worker in our country, which directly depends on the quality of educational services. The problem of providing a high-quality education is acute in vocational (technical) educational institutions today, and the use of modern methods of monitoring the quality of education is one of the components of solving this problem. The monitoring the teachers' educational activities or students' educational achievements can be considered here.

Formulation of the problem. The quality of vocational education in Ukraine does not fully meet today's requirements. This issue can be addressed when gaps in the provision of vocational training services are well known. The monitoring research can influence the objective and reliable picture of the real state of the quality of education in vocational (technical) educational institutions possible.

Analysis of publications on the selected issue shows that monitoring the quality of education has been studied in several areas, including: the formation of the concept was determined by V. Bepalko and I. Havrylenko, monitoring technologies were developed by A. Yermola and I. Bulakh; monitoring as a means of assessing the quality of education is studied by V. Kalnei and N. Mykhailova; A. Halahan, A. Saveliev, V. Kachermanian, L. Semushyna analyzed in their works the increase of efficiency of professional education development; O. Maiorov, N. Selezniova, L. Semushyna, and R. Shyshov described the theory and methodology of monitoring in their research.; A. Bahirov, Yu. Branovskyi, T. Vorontsova, L. Kalinina and many others considered the use of information and communication technologies in monitoring the quality of education.

But the issue of monitoring the quality of professional competencies of graduates of vocational (technical) educational institutions is still not thoroughly studied and needs further research.

The purpose and objectives of this article is to determine the mechanisms for monitoring the quality of education in vocational (technical vocational) educational institutions and to prove the need for monitoring as a component of training future qualified workers.

Presenting main information scope. The term "monitoring" does not have a single interpretation, in the general sense it is the observation of any object or phenomenon. Scientists interpret monitoring of the quality of education in general as a system of systematic control, collection and processing of information to assess the quality of the educational system, to identify shortcomings, to make appropriate management decisions in order to create optimal conditions for providing quality educational services. For example, T.A. Stefanovska gives the following definition: "Diagnosis, assessment and forecasting of the pedagogical process: tracking its progress, results, prospects" [9, p. 18]. S.Ye. Shyshov treats monitoring in education as "a set of continuous control actions that allow you to observe and adjust the need to move the student from ignorance to knowledge" [10, p.135]. O.M. Maiorov defines that "Monitoring in education is a system of collecting, processing, storing and disseminating information about the educational system or its individual elements, which is focused on information management, allows to draw conclusions about the state of the object at any time and gives a forecast of its development" [6, p.154].

In the Encyclopedia of Education, monitoring in education (Latin *monitor* – one that reminds, supervises, stores) is considered as a special system of collecting, processing, storing and disseminating information about the state of education, forecasting based on objective data of dynamics and main trends and development of scientifically grounded recommendations for management decisions in order to improve the efficiency of the educational sector [4, p. 519].

Thus, considering the definition of “monitoring the quality of education” quality in the system of vocational education could be considered. It should be noted that in the context of vocational training for the concept of “quality of education” it is impossible to give a complete and comprehensive interpretation. It is rather a social construction, the interpretation of which depends on the values, goals, resources of stakeholders, as well as on the general context. Thus, the European Center for the Development of Vocational Education and Training (CEDEFOP) in its "Glossary on Quality in Education and Training" provides the following definition of quality: “the degree to which the available characteristics meet the requirements.” It follows that under different conditions or for different stakeholders, this concept may have different meanings. The reason is simple: because of certain characteristics it has more or less weight for different subjects. In addition, the understanding of the concept of quality may change (and is changing) over time as the context of vocational education changes. Accordingly, different systems may have different perceptions of quality. In the vocational education system, quality is sometimes expressed in the understanding of standards (professional standards, qualification standards, educational standards, vocational education and training standards), ie. the set of knowledge, skills and abilities that a person must possess to perform a particular profession or function. Thus, quality assurance is an effort to ensure that the system and its participants (namely vocational schools and colleges) can provide services that meet these standards on an ongoing basis [5, p. 2].

In order to talk about the effectiveness of monitoring of vocational education in an educational institution, during its implementation it is necessary to ensure certain conditions: objective assessment, validity, reliability, systematicity, humanism.

All monitoring functions contribute to improving the efficiency of vocational education institutions and are aimed at improving the efficiency of the training and production process. Though, it can be concluded that monitoring the quality of vocational education is one of the main criteria for the effective functioning of vocational education.

The main areas of monitoring of education in vocational (technical vocational) educational institutions can be identified:

- educational monitoring;
- monitoring the educational needs of students;
- professional monitoring (observation of the development of the pedagogical process of specialists’ training);
- monitoring the level of socialization of the individual;
- monitoring the health of students;
- pedagogical monitoring.

Monitoring the quality of vocational education can be done at several levels:

- the level of the cycle commission;
- level of professional orientation;
- level of educational institution;
- regional level;
- state level.

Practical implementation of monitoring tasks by the institution of professional (vocational education) is carried out at the next levels. At the level of the cycle commission, it is expedient to use monitoring of educational needs of students, monitoring of the level of socialization of the individual, monitoring of the health state of students, subject and pedagogical monitoring. At the level of professional orientation, it is expedient to use monitoring of educational needs of students, monitoring of the level of socialization of personality, monitoring of students’ health, pedagogical monitoring, professional monitoring, educational monitoring, at the level of educational institution – educational monitoring.

The indicators of monitoring the results at the level of the cycle commission include key competencies of graduates, the level of adaptation of graduates in society; the level of sociability of graduates of the educational institution, connections between colleagues.

Among the indicators of monitoring the results at the level of professional orientation can be distinguished: professional orientation of graduates, professional competence of graduates, and compliance of the level of knowledge and skills with professional requirements.

The indicators of monitoring the results of the educational institution include: the place of the educational institution among other institutions of vocational (technical) education, the number of entrants who want to study in this educational institution, graduates' employment within the specialty, graduates' readiness for professional activity, graduates' salary level.

Therefore, as an example of the organization of monitoring research, the following stages of monitoring could be highlighted.

The first stage is preparation. It is necessary to form the purpose and determine the object of research, to find out the terms of monitoring and research procedure, to study the necessary literature, to study the available pedagogical experience on this issue and to develop tools for monitoring: to determine evaluation criteria and indicators depending on objects; to develop and examine various tests and questionnaires, to analyze research methods, to develop regulations and instructions for professionals who will monitor the quality of education in school.

The second stage is practical. There is data collection, observation, interviews, testing, questionnaires, attendance, etc.

The third stage is analytical. Here is the generalization of statistical information, systematization of the results and analysis of available data. At this stage, it is necessary to draw conclusions and develop recommendations for further action. At this stage, we can talk about forecasting the development of the educational process in the institution.

Thus, the correct organization of monitoring of educational activities contributes to the better functioning of the educational institutions, the management performs the necessary control decisions, makes certain adjustments to the educational and production process, to the teaching staff, that is the ability to plan educational work, to create an optimal educational environment.

According to the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012–2021 “The effectiveness of the management of the education sector largely depends on how sensitive the system of monitoring and evaluating the quality of education is to the goals and objectives of the state educational policy of Ukraine and how management decisions are adequate to the results and recommendations of monitoring research.” Promising areas for monitoring and evaluating the quality of education in Ukraine should be:

- development of the Concept of the national system of monitoring and evaluation of the quality of education;
- conducting fundamental research in the field of methodology of pedagogical measurements, evaluation of the effectiveness of educational policy;
- development of a model for monitoring research for different levels of government (intra-school, regional, national);
- development of a system of indicators of quality of education at the national level, which reflects the conditions, processes and educational outcomes;
- monitoring the quality of resource provision, educational processes and results;
- participation in international comparative studies of the quality of education (TIMSS, PISA, PIRLS, etc.);
- creation of an extensive network of regional centers for monitoring the quality of education;
- modernization and upgrading of the system of educational statistics;

- providing the population, government agencies, educational institutions with reliable information on the conditions and effectiveness of the educational sector at its various levels;
- publication of the results of monitoring the education system, in particular by means of ICT [7 p. 33].
- promoting the functioning of internal quality assurance systems for the provision of educational services in vocational (technical) educational institutions through the implementation of advisory and information activities by the National Agency for Quality Assurance in Education;
- monitoring the activities of vocational (technical) education institutions by the National Agency for Quality Assurance in Education through accreditation procedures.

Conclusions. The desire to achieve high educational results in institutions of vocational (technical) education encourages all participants in the educational process to look for ways to implement it. One such way is to monitor the quality of education, which allows you to collect, store, process, and disseminate information about the activities of the educational institution. But today in the system of vocational education monitoring is a relatively new phenomenon, which is only being introduced and gradually improved. Monitoring studies can be conducted for various purposes, but in any case they will lead to the accumulation of information about the functioning of the educational institution, the ability to monitor the results of the educational process and predict the development of the educational process in the educational institutions.

Prospects for further development are to determine the pedagogical conditions for monitoring the quality of education in vocational (technical) education, improving the technology and tools for monitoring the quality of education in terms of facilities of vocational (technical) education.

ЛІТЕРАТУРА

- Азізова, К. (2016). Етапи моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*, 17, 3-12. Взято з <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7557>.
- Бодненко, Д. М., Жильцов О. Б., Лещинський О. Л., Мазур Н. П. (2014). *Моніторинг навчальної діяльності*: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка.
- Волок, В. В. (2016). Предметний моніторинг як засіб підвищення результативності навчальної діяльності учнів в системі роботи методичного об'єднання. В кн. М. І. Романенко (Ред.), *Роль навчальних моніторинрів у формуванні всебічно розвиненої особистості учасника навчально-виховного процесу*: матеріали обласної наук.-практ. конф. 26 жовт. 2016 р. (с. 80-84). Дніпро.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти Академія пед.наук України*. Київ: Юрінком Інтер.
- Забезпечення якості у системі професійної освіти і навчання*. Взято з http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Quality%20assurance-%20UKR%20.pdf.
- Майоров, А. Н. (2005). *Моніторинг в освіті*. Изд. 3-е, испр. и доп. Москва: Интеллект-Центр.
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки*. Взято з http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf.
- Скубашевська, О. (2008). Моніторинг якості освіти: поняття та реальність здійснення. *Вища освіта України*, 3, 37-42.
- Стефановская, Т. А. (1998). *Педагогика: наука и искусство*: курс лекций: учеб. пособ. для студ., преподавателей, аспирантов. Москва: Совершенство.

Шишов, С. Е., Кальней, В. А. (2000). Школа: мониторинг качества образования. Изд. 3-е, исп. и доп. Москва: Педагогическое общество России.

REFERENCES

- Azizova, K. (2016). Etapy monitorynhu yakosti osvity u vyshchomu navchalnomu zakladi [Stages of monitoring the quality of education in higher education]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti [The origins of pedagogical skills]*, 17, 3-12. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7557> [in Ukrainian].
- Bodnenko, D. M., Zhyltsov O. B., Leshchynskiy O. L., & Mazur N. P. (2014). Monitorynh navchalnoi diialnosti [Monitoring of educational activities: tutori]: navch. posib. Kyiv: Kyiv. un-t imeni Borysa Hrinchenka [in Ukrainian].
- Volok, V. V. (2016). Predmetnyi monitorynh yak zasib pidvyshchennia rezultatyvnosti navchalnoi diialnosti uchniv v systemi roboty metodychnoho ob'iednannia [Subject monitoring as a means of improving the effectiveness of students' learning activities in the system of methodological association]. In M. I. Romanenko (Ed.), *Rol navchalnykh monitorynhiv u formuvanni vsebichno roz-vynenoi osobystosti uchasnyka navchalno-vykhovnoho protsesu [The role of educational monitoring in the formation of a comprehensively developed personality of the participant of the educational process]: materialy oblasnoi nauk.-prakt. konf. 26 zhovt. 2016 r. (pp. 80-84)*. Dnipro [in Ukrainian].
- Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia osvity Akademiia ped.nauk Ukrainy [Encyclopedia of Education Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Zabezpechennia yakosti u systemi profesiinoi osvity i navchannia [Quality assurance in the system of vocational education and training]*. Retrieved from http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Quality%20assurance-%20UKR%20.pdf [in Ukrainian].
- Maiorov, A. N. (2005). *Monitoring v obrazovanii [Education Monitoring]*. Moskva: Intel-lekt-Tsentr [in Russian].
- Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky [National strategy for the development of education in Ukraine for 2012-2021]*. Retrieved from http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf [in Ukrainian].
- Skubashevska, O. (2008). Monitorynh yakosti osvity: poniattia ta realnist zdiisnennia [Monitoring of livelihood: understanding and reality of health]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher education in Ukraine]*, 3, 37-42 [in Ukrainian].
- Stefanovskaia, T. A. (1998). *Pedagogika: nauka i iskusstvo: kurs lekcii [Pedagogy: science and art lecture course. Tutorial for students, teachers, graduate students]: ucheb. posob. dlia stud., prepodavatelei, aspirantov*. Moskva: Sovershenstvo [in Russian].
- Shishov, S. E., Kalnei, V. A. (2000). *Shkola: monitoring kachestva obrazovaniia [School: monitoring the quality of education]*. Moskva: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].

**ORGANIZATION OF MONITORING RESEARCH ON THE QUALITY OF
EDUCATION IN VOCATIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL)
EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

*Liudmyla Beberina
Ihor Savenko*

The article considers the relevant issues of current state of development of vocational educational system in Ukraine in the conditions of European integration. An important task of training highly qualified specialists is to obtain complete and objective information about the state of education. In this regard, the problem of monitoring in the field of education is becoming more relevant, in particular, monitoring of professional training quality of graduates of vocational (technical vocational) educational institutions.

To ensure the quality of vocational (technical vocational) education in modern conditions, it is important to develop a system of internal evaluation of the quality of education in vocational (technical vocational) educational institutions, which should be aimed at assessing the quality of education in terms of the end results of educational institutions, in particular training of future qualified workers. Evaluation of professional training of graduates of vocational (technical vocational) educational institutions should be carried out through the monitoring of its five components (intellectual, activity, communicative, reflexive, professionally important qualities). Processing monitoring data on the basis of a qualimetric approach using factor-criterion models is proposed. The prospect of further research is to determine the organizational and pedagogical conditions for monitoring the quality of education in vocational (technical vocational) educational institutions.

Key words: *vocational (technical vocational) educational institutions, qualimetric model, qualified workers, monitoring, educational activity, assessment of quality of education, professional training.*

Надійшла до редакції 1.10.2019 р.

УДК 377.016:744

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205789>

ORCID

ORCID 0000-0003-4754-4593

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ КРЕСЛЕННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

*Ірина Бобровська,
Лариса Гриценко*

У статті на підставі положень Державного стандарту освітньої галузі «Технологія» визначено, що основною метою цієї галузі є формування технічно й технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнічного інформаційного суспільства. Тому графічні знання і вміння сьогодні розглядаються одним із чинників сприяння загальнокультурному і професійному розвитку людини, її готовності до неперервного фахового зростання впродовж життя.

З'ясовано, що вивчення креслення у закладах професійно-технічної освіти пов'язане з оволодінням методами пізнання, науковим стилем мислення, розвитком інтуїції та просторової уяви майбутніх фахівців; водночас воно має гуманітарну спрямованість, є своєрідною мовою науки і техніки, формує духовно-інтелектуальну сферу особистості.

Авторами статті як мету наукової розвідки визначено характеристику провідних понять (геометричних, графічних, проєкційних, машинобудівних, систематичних, будівельних тощо) та провідних методичних аспектів викладання креслення у закладах професійно-технічної освіти (розвиток понять, читання креслень, використання посібників і засобів екранізації тощо).

Висновком з дослідження стало передбачення необхідності створення педагогічних умов для забезпечення викладання креслення у закладах ПТО.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, викладання креслення, головні типи понять, читання креслень, посібники із друкованими вихідними даними, метод екранізації завдань.

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування системи освіти розвиток творчих якостей особистості має відбуватися при вивченні всіх основних навчальних дисциплін, проте особливу увагу хотілося б звернути на можливості освітньої галузі «Технології» і в цьому контексті – навчання креслення, адже як навчальний предмет, воно відіграє важливу роль у формуванні особистості учня, розвитку здібностей і обдарувань, наукового світогляду (Сидоренко, 1999). Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» визначає, що її основна мета полягає у формуванні технічно, технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнічного інформаційного суспільства (Сидоренко, 2004).

Важливим складником технологічної підготовки особистості сьогодні вважаємо знання основ графічної грамоти, оскільки графічні знання і вміння – це один із чинників, що сприяють загальнокультурному розвитку людини, її готовності до неперервної освіти та професійної діяльності. Традиційно поняття технології завжди пов'язували з суто виробничою діяльністю і професійною підготовкою фахівців для неї (Сидоренко, 2004).

Вивчення креслення інтегроване з оволодінням методами пізнання, науковим сти-

лем мислення, розвитком інтуїції, просторової уяви. Поряд із цим, креслення має чітку гуманітарну спрямованість, оскільки формує духовну сферу людини, є мовою науки і техніки, необхідною для моделювання та вивчення багатьох явищ, що відбуваються у природі та суспільстві, інтелектуальні, морально-етичні складові людської особистості (Сидоренко, Щетина, 1999). Це зумовлено тим великим запасом загальнолюдських і загальнокультурних цінностей, які надбала наука креслення у процесі свого розвитку. Ця галузь знань є потужним засобом виховання творчих здібностей учнів (студентів), має значні можливості у справі естетичного виховання, відчуття гармонії у природі, навколишньому світі, розвитку художньо-графічної культури учнів (Райковська, 2003).

Аналіз досліджень і публікацій. Креслення сприяє розвиткові просторових уявлень, умінню уявляти в просторі тіла, умовно зображені на площині, і виробничі деталі як геометричні тіла, що є процесами логічного та просторового мислення; підтвердження цьому ми знайшли, аналізуючи результати психолого-педагогічних досліджень проведених А. Верхолюю, П. Дмитренком, В. Сердюком, В. Сидоренком, Г. Райковською, З. Шаповал, Н. Щетиною, І. Якиманською та ін.

Виклад основного матеріалу. Предмет «Креслення» виконує головну і дуже відповідальну роль в загальній системі розвитку графічної грамотності у процесі отримання освіти. У зв'язку з цим цілі і задачі викладання креслення в змісті освітньої галузі «Технологія» визначаються не тільки його винятковим значенням в сучасному житті, але й великою роллю в розвитку пізнавальних здібностей особистості, в надбанні нею знань і вмінь, необхідних для практичної діяльності і продовження освіти. Заняття з креслення при вмілій організації та ефективній методиці їх проведення стають важливим засобом розумового розвитку студентів (Щетина, 2001).

У ході системного аналізу джерел з проблеми нами з'ясовано, що вивчення креслення переважно спрямоване на вирішення у навчальному процесі таких завдань:

1. Сприяти розвиткові просторових уявлень, які мають велике значення у виробничій діяльності і технічній творчості; навчити аналізувати форму і конструкцію предметів та відтворити їх образ за кресленням (читати креслення).
2. Забезпечити знання основ: методу прямокутних проекцій на одній, двох і трьох взаємно перпендикулярних площинах проекцій; побудови аксонометричних зображень.
3. Навчити користуватися навчальними довідковими посібниками в практиці читання і виконання креслень, ескізів і технічних рисунків. ознайомитися з найважливішими правилами, умовними зображеннями і позначеннями, встановленими державними стандартами (ескд) та із значенням креслень у сучасному виробництві.
4. Сприяти формуванню культури праці: навичок правильної організації робочого місця, раціональних прийомів роботи креслярськими і вимірювальними інструментами, акуратності та точності в роботі.

Креслення як навчальний предмет є системою понять, які розвиваються в логічній послідовності і знаходяться у взаємозв'язку. Вся система понять визначається складом основ науки, які входять в цей предмет. Таким чином, основними поняттями креслення на обраному нами етапі їх формування є геометричні, графічні, проекційні, машинобудівні, систематичні, а також будівельні. Методика їх формування будується з урахуванням їхніх особливостей, при цьому кожне поняття характеризується досить широким змістом та обсягом. Підтвердження такій думці знаходимо в дослідженнях Д. Тхоржевського, який вважав, що зміст поняття – це сукупність основних істотних ознак предметів, які охоплюються цим поняттям та становлять його обсяг (Тхоржевський, 2000). Обсяг поняття – це сукупність узагальнених у ньому предметів; це така множина предметів, кожному з яких притаманні ознаки, що становлять зміст поняття. Елементи обсягу – це окремі предмети із обсягу певного поняття, які є носіями ознак, що складають зміст поняття.

тя. Частина обсягу деякого поняття – це будь-які сукупності елементів його обсягу, котрі виділяють на підставі специфічних (тобто, несуттєвих) ознак, що не входять до змісту цього поняття (Саранцев, 2000).

Існує закон обернено-пропорційної залежності між змістом і обсягом поняття (вперше сформульований у XVII ст. в логіці Пор-Рояля): чим більший обсяг поняття, тим менший зміст, і навпаки, чим більший зміст, тим менший обсяг поняття.

Загальноприйнятим є ділення понять на одиничні і загальні; методиці викладання креслення, воно може бути конкретизованим як поняття прості і складні. На обраному нами етапі викладання креслення в закладах професійно-технічної освіти у кресленні мають місце спеціальні поняття, які розвиваються в межах одного розділу (геометричне креслення, проекційне креслення тощо), і графічні та загальнотехнічні, які розвиваються у всіх розділах предмета.

Вагомим методичним аспектом викладання є те, що кожне поняття поступово розвивається, ускладнюється. Просте, початкове поняття, що включає один елемент знань, об'єднуючись з іншими простими поняттями, утворює складен. Так, поняття «лінія» на першому занятті з теми є простим, первинним. Учні дізнаються, що лінія буває різних начертань, тобто набувають поняття про форму зображення; до кінця вивчення теми, поняття «лінія» стає складним, включаючи низку елементів знань. Учні знають різні типи ліній, їх геометричну побудову, утворення, призначення; складне поняття «лінія» узагальнює поняття різних розділів предмета.

Аналогічний розвиток, ускладнення відбувається з поняттями про точку, пряму, площину тощо. Ще більш складним є поняття поверхні, її будови, функціонування всіх складових. Такі поняття складають уже систему понять.

Методика викладання креслення, спираючись на дані психологічних досліджень, засновано на тому, що процеси читання креслення і його виготовлення мають свій алгоритм, складаються з трьох етапів кожний.

Читання креслення містить:

- розгляд креслення;
- створення образу предмета на основі сприйняття проекцій;
- втілення цього образу в аксонометричній проекції;

Виготовлення креслення передбачає:

- з'ясування форми предмета та його елементів за допомогою розгляду предмета з трьох сторін;
- уявлення проекцій заданого предмета;
- виконання креслень цих проекцій (Гриценко, 2005).

Для забезпечення ефективності цих методичних аспектів викладання креслення будемо говорити про використання посібників із надрукованими вихідними даними і засобів екранізації на заняттях з креслення у їхньому взаємозв'язку й доцільності. Тривалий досвід роботи у закладах ПТО в цьому напрямі дозволяє зробити певні узагальнення. Загальновідомо – для успішного оволодіння таким предметом, як креслення, тому, хто навчається необхідно виконати значну кількість графічних задач, досить складних за накресленням і потребуючих бездоганного графічного виконання як учнем у зошиті (альбомі), так і викладачів на дошці. При цьому всю роботу можна розділити на механічну, пов'язану з перекреслюванням вихідних даних, і творчу, під час якої здійснюється розв'язок задачі. Нами досліджено: із загального обсягу часу, необхідного для розв'язування задач із креслення, не менше 50% витрачається на механічне перекреслювання вихідних даних. Тому використання посібників з надрукованими вихідними даними у вигляді робочих зошитів, спеціальних бланків, альбомів тощо має на меті, головним чином, дати можливість учневі за один і той же час

вирішити якомога більшу кількість задач (таким посібником слугує «Збірник вправ з креслення для учнів технічних класів», у якому учні за допомогою креслярських інструментів виконують розв'язування відповідних задач.

Проведені нами дослідження розкрили особливості використання таких методичних засобів у навчальному процесі. Так, було виявлено, що використання посібників із надрукованими вихідними даними з метою звільнення від механічного перекреслювання умови задачі не завжди дає позитивний ефект. Навпаки, на початковій стадії навчання, коли учні ще слабо розуміють проєкційне креслення, застосування робочого зошита на заняттях дає негативний ефект (у таких учнів успішність виявилася нижчою на 0,4 бала в порівнянні з успішністю учнів, яким було запропоновано перекреслювати умову задачі в альбом). До того ж економія навчального часу від застосування зазначених посібників на цьому етапі навчання незначна (8%). Позитивний результат дає застосування посібників із надрукованими вихідними даними при вивченні способів перетворення комплексного креслення; в цьому випадку успішність у контрольних групах підвищувалася на 0,8 бала (Гриценко, 2005).

Іншим значущим методичним аспектом покращення якості викладання креслення у закладах професійно-технічної освіти визначемо навчальне кіно. Дослідження, проведені в області навчального кіно (С. Архангельський, Б. Шахмаєв, А. Ботвинніков та ін.) показали, що використання екранізації в навчальному процесі ефективно лише у сполученні з іншими засобами наочності і прийомами роботи. Особливості екранізації, яка застосовується при навчанні кресленню, полягають у тому, що поряд із динамічністю забезпечується значна статичність зображення, при якій фіксується увага тих, хто навчається, на окремих прийомах графічного розв'язку тієї або іншої задачі. З цією метою можуть бути використані різні діапроектори. Проте при демонстрації на заняттях діафільмів графічна активність викладача різко знижується, а найчастіше – зовсім відсутня. Це, без сумніву, знижує якість заняття, оскільки учень повинен бачити, як і в якій послідовності виконується графічна побудова при вирішенні тієї або іншої задачі. У цьому плані найбільш вдалим проєктувальним апаратом є кодоскоп, який являє собою переносний проєктор настільного типу. Принцип застосування кодоскопа – на прозору плівку (краще, якщо ця плівка буде на лавсановій основі, тому що вона більш тривка і не деформується під дією тепла, яке виділяється кодоскопом) наноситься графічна умова задачі (вихідні дані). Потім ця плівка або спеціально виготовлені з неї діапозитиви накладаються на предметний столик кодоскопа, який через систему дзеркал і лінз проєктує зображення на екран або безпосередньо на дошку. Це сприяє розвиткові уваги, спостережливості систематизує знання.

Висновки. Таким чином, змістовне наповнення програми навчального предмета «Креслення» у професійно-технологічних закладах має чітко виражену прикладну спрямованість, реалізовується переважно на основі практичних форм і методів організації занять та передбачає створення умов для ознайомлення учнів з основами сучасного виробництва і з місцем графічних документів у виробничій діяльності людей; усі змістові компоненти є наскрізними для реалізації змісту підготовки майбутніх фахівців та засновані на наступності, неперервності.

ЛІТЕРАТУРА

- Гриценко, Л. О. (2005). Дидактичний аналіз змістовного наповнення шкільного предмета «Креслення» освітньої галузі «Технологія». *Педагогічні науки*, 2 (41), 258-265.
- Райковська, Г. О. (2003). *Розвиток технічного мислення студентів у процесі вивчення креслення*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київ.
- Саранцев, Г. Н. (2000). Методология предметных методик обучения. *Педагогика*, 8, 10.

- Сидоренко, В., Щетина, Н. (1999). Графічна підготовка школярів: реальний стан та перспективи. *Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка*, 5, 29-33.
- Сидоренко, В. К. (1995). *Інтеграція трудового навчання і креслення як засіб розвитку технічних здібностей школярів (дидактичний аспект)*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Київ.
- Сидоренко, В. К. (2002). *Креслення: підруч. для учнів загальноосвіт. навч.-вихов. закл.* Київ: Арка.
- Сидоренко, В. К. (2004). «Технологія» як об'єкт терміноутворення для виправданої назви освітньої галузі. *Педагогічні науки*, 3 (36), 114-123.
- Тхоржевський, Д. О. (2000). *Методика трудового та професійного навчання. Ч. II. Загальні засади методики трудового навчання*. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.
- Щетина, Н. П. (2001). *Графічна діяльність як засіб розумового розвитку учнів VIII-IX класів на уроках креслення (методичний аспект)*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київ.

REFERENCES

- Hrytsenko, L. O. (2005). Dydaktychnyi analiz zmistovnoho napovnennia shkilnoho predmeta «Kreslennia» osvithoi haluzi «Tekhnolohiia» [Didactic analysis of the content of the school subject "Drawings" of the educational branch "Technology"]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]*, 2 (41), 258-265 [in Ukrainian].
- Raikovska, H. O. (2003). Rozvytok tekhnichnoho myslennia studentiv u protsesi vyvchennia kreslennia [Development of technical thinking of students in the process of studying drawings]. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Sarantcev, G. N. (2000). Metodologiiia predmetnykh metodik obucheniiia [Methodology of subject teaching methods]. *Pedagogika [Pedagogy]*, 8, 10 [in Russian].
- Shchetyna, N. P. (2001). *Hrafichna diialnist yak zasib rozumovoho rozvytku uchniv VIII-IX klasiv na urokakh kreslennia (metodychnyi aspekt) [Graphic activity as a means of mental development of students of VIII-IX grades in drawing lessons (methodological aspect)]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Sydorenko, V., & Shchetyna, N. (1999). Hrafichna pidhotovka shkoliariv: realnyi stan ta perspektyvy [Graphic training of schoolchildren: real situation and prospects]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho derzh. ped. un-tu im. V. Hnatiuka [Scientific notes of Ternopil state. ped. un-tu them. V. Hnatiuk]*, 5, 29-33 [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. K. (1995). *Intehratsiia trudovoho navchannia i kreslennia yak zasib rozvytku tekhnichnykh zdibnostei shkoliariv (dydaktychnyi aspekt) [Integration of labor training and drawing as a means of developing students' technical abilities (didactic aspect)]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. K. (2002). *Kreslennia [Drawing]: pidruch. dlia uchniv zahalnoosvit. navch.-vykhov. zakl.* Kyiv: Arka [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. K. (2004). «Tekhnolohiia» yak ob'iekt terminotvorennia dlia vypravdanoi nazvy osvithoi haluzi ["Technology" as an object of term formation for a justified name of the educational field]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]*, 3 (36), 114-123 [in Ukrainian].
- Tkhorzhevskiy, D. O. (2000). *Metodyka trudovoho ta profesiinoho navchannia. Ch. II. Zaha-lni zasady metodyky trudovoho navchannia [Methods of labor and professional training]*. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

METHODOLOGICAL ASPECTS OF DRAUGHTING TEACHING IN TECHNICAL VOCATIONAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Iryna Bobrovska
Larysa Hrytsenko

The article, in accordance with the State Standard of Education of branch “Technology”, states that the main purpose of this industry is the formation of technically and technologically educated personality, prepared for life and active work in a modern high-tech information society. Therefore, graphic knowledge and skills today are considered to be one of the factors contributing to the general cultural and professional development of person, his/her readiness for continuous professional growth throughout life.

It was found that the study of draughting in vocational educational institutions is connected with mastering of cognition methods, scientific style of thinking, development of intuition and spatial imagination of future professionals; at the same time, it has a humanitarian orientation, is a kind of language of science and technology, forms the spiritual and intellectual sphere of personality.

The authors of the article as the aim of scientific investigation define the characteristics of leading concepts (geometric, graphic, projectional, machine-building, systematic, constructional, etc.) and leading methodological aspects of draughting teaching in vocational educational institutions (development of concepts, draughting’s reading, use of manuals and screenplays, etc.).

The conclusion of the study was to anticipate the need to create pedagogical conditions to ensure the draughting teaching in technical vocational educational institutions.

Key words: *technical vocational education, draughting teaching, main types of concepts, draughting’s reading, manuals with printed initial data, method of tasks’ screening.*

Надійшла до редакції 4.10.2019 р.

УДК 37.091.4Скорина

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2019.6.205790>

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9881-7307>

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6501-2895>

СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИЙ ЕТАЛОН СИНКРЕТИЗМУ РЕНЕСАНСНОЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ДУМКИ І ХРИСТІЯНСЬКОЇ ДОГМАТИКИ В ЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ФРАНЦІШЕКА СКОРИНИ

*Лариса Семеновська
Дмитро Лобода*

Статтю присвячено відтворенню історико-педагогічних вчень відомого східнослов'янського вченого, філософа, гуманіста і першодрукаря білоруського походження Францішека Скорини. Зокрема, проаналізовано його прологи та епілоги, якими видавець намагався донести повний зміст віровчення Святого Письма до кожної людини. Для подальшого встановлення приналежності гуманістично налаштованого інтелектуального авангарду східнослов'янської етногрупи до загальноєвропейського виведено спільну рису – притаманний обом учням синкретизм античної антропософії з християнським морально-етичним інструментарієм. Систематизуючи уявлення про східнослов'янське Відродження XIV–XVII століть, серед його ідей представлено зразок такого асоціативного поєднання – етико-педагогічне вчення предтечі білоруського гуманізму Францішека Скорини.

Проілюстровано, що Францішек Скорина в якості «ідеальної людини» пропонував досконалу, високоморальну особистість із високим рівнем духовності, інтелекту, з сукупністю чеснот і характеристик, притаманних цілям виховних практик ранньомодерної доби. Його морально-педагогічні настанови стали принципово новою виховною «програмою» на теренах східнослов'янського етнічного поля в порівнянні з попередньою середньовічною аскезою і догматизмом.

Ключові слова: асоціативне поєднання, гуманізм, ідентичність, синкретизм, християнський догматизм, чесноти, етико-педагогічне вчення, етнос.

Постановка проблеми. Українське суспільство сьогодні перебуває у вирії пошуку власної ідентичності й світоглядних орієнтирів. Щоразу віднаходячи критерії відповідності загальноєвропейським тенденціям минувшини, вітчизняна філософська, історична, педагогічна та інші гуманітарні науки утверджують західний вектор розвитку українства. Утім, залишаються невідомими широкому академічному середовищу сторінки історії українського етносу бездержавного, як і сторінки історії східного слов'янства в контексті її соціокультурної та етнополітичної належності.

У нашому дослідженні на основі аналізу філософської, соціально-політичної, етико-педагогічної думки західноєвропейського Відродження XIV -XVI століть здійснено спробу віднайти спільні зі східнослов'янськими інтенції політико-педагогічного змісту, що могли б слугувати «лакмусом» для визначення забутої ідентичності. Ми аргументуємо це тим, що пошуки ідентифікації та цивілізаційної орієнтації варто проводити саме в історії ранньомодерної доби, коли був закладений фундамент для подальшого розвитку національних держав, розквіту капіталістичних відносин, появи перших утопічних теорій-ідеологій, осучаснення політичних інститутів і форм організації державної влади, а також еволюції науки і техніки.

Учені, серед яких Н. Ревякіна, Л. Брагіна, Б. Год, Р. Басенко та ін., однією із визначальних характеристик західноєвропейського ренесансного світогляду відзначають його неприхований синкретизм християнсько-теософського і античних аксіологічних основ.

У залежності від рівня розвитку продуктивних сил, геополітичного положення, становища католицької Церкви в різних регіонах Європи ця особливість була виразною з різним рівнем інтенсивності. Так, найбільш помітною вона була серед іспанців, на другу позицію можна віднести представників Північного Відродження із застереженням про її протестантське забарвлення. Використовуючи такий критерій, ідеї мислителів білоруського походження становлять для нас особливий інтерес, а їхнім «Батьком» справедливо вважають Францішека Скорину.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні всьому світу відомо ім'я східнослов'янського першодрукаря Францішека Скорини (1490-1551), який на початку XVI століття вперше переклав давньоруською і видав 23 книги Біблії. Не менш цінними стали його прологи та епілоги, якими видавець намагався донести повний зміст віровчення Святого Письма для кожної людини. Творчість мислителя охоплює і обриси нових ментальних горизонтів, які бачив для слов'янства Скорина у сум'ятті відголосків нової культурно-історичної доби Ренесансу на теренах сучасних Білорусі та України. Видатний просвітник суттєво вплинув на розвиток суспільно-політичних, філософських та педагогічних ідей, що згодом будуть конкретизовані його послідовниками.

Францішек Скорина приваблює філологів своїм «новим» словом і книгодруком, мистецтвознавців – технікою оздоблення і з'яскравлення видань; істориків і культурологів – потенціями долучення східного слов'янства до загальноєвропейського цивілізаційного поступу ранньомодерної доби; педагогів – виразно гуманістичними порадами щодо виховання підростаючих поколінь. Останні розвідки з історії гуманістичного руху в ореолі білоруського етнокультурного пласту становлять цінність і повинні бути пересмислені в контексті загальноєвропейських культурних зсувів Ренесансу. Зокрема, нас цікавила наявність в творчій спадщині білоруського Відродження власної програми підготовки «ідеальних правителів» чи представників політичної еліти в країні. Заглиблюючись в літературні твори XVI – XVII століть етнічних білорусів, такі настанови були віднайдені в ідеях Миколи Гусовського, Беняша Будного, Юзефа Доманевського та інших (Буслов, 1977). Проте, у їхніх ідеях вбачається суголосність з їхнім предтечею – Францішеком Скоринію. Наостанок, феномен східнослов'янського Відродження залишається неосмисленим в загальноєвропейському масштабі, непроаналізованим з поправкою на православну віру, а при детальному знайомстві з ним помічається акцентований синкретичний характер.

Мета статті полягає у виявленні синкретизму відновлених античних ідеалів доброчесності з християнською доктриною Середньовіччя на основі аналізу етико-педагогічних ідей Францішека Скорини та порівняння їх із західноєвропейськими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постать Францішека Скорини, його літературно-творча діяльність широко представлена в науковій і науково-популярній літературі. Найбільше він привертає увагу своїх співвітчизників, білоруських дослідників. Серед авторів публікацій на тему етико-педагогічних поглядів Скорини назвемо: В. Болбаса (Болбас, 1994), У. Конана (Конан, 2004), О. Шутову (Шутов, 2019), А. Кавку (Кавк, 1998); біографічного спрямування: Н. Баршчевську (Баршчевськ, 2002), Г. Галечанку (Галечанк, 2008), А. Грушу (Груша, 2015), А. Жлутку (Жлутка, 2017), І. Лемешкіна (Лемешкін, 2019); літературно-мовознавчого характеру: Є. Немировського (Немировський, 2009), Б. Сапунова (Сапунов, 2004), А. Станкевіча (Станкевіч, 2002); культурологічно-мистецтвознавчого спрямування: Т. Вороніна і Н. Полковниченко (Полковниченко, Во-

ронін, 2004). Автори публікацій з інших країн: П. Войт (Войт, 2015), С. Темчин, С. Брага (Braha, 1989), В. Делюга (Deluga, 1998) та ін.

Дослідженню теоретичних аспектів синкретизму ренесансної філософсько-педагогічної і соціально-політичної думки присвячені окремі розділи в працях вітчизняних істориків педагогіки Б. Года і Р. Басенка (Год, 2004; Год, Басенко, 2019).

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці стверджують, що в синтезному за своїм характером світогляді Скорини домінантним був етичний аспект. Відомий виходець з м. Полоцька справедливо вважається одним із засновників східнослов'янського гуманістичного руху. Відштовхуючись від позицій раннього, досхизматичного християнства він чи не вперше розпочав ґрунтовну переоцінку моральних принципів і норм Середньовіччя. Головним його досягненням в переосмисленні та популяризації ренесансних ідей, на яких пізніше формувалися теоретичні основи морального виховання, була спроба увести в релігійно-біблейське сприйняття світські, життєствердні устої. Саме в поєднанні цих двох елементів і спостерігався синкретизм ренесансної антропософії з християнським морально-етичним інструментарієм гуманізму.

Схоласти і східнослов'янський християнський клір стверджували, що людина повинна на землі терпінням, аскетизмом і послухом заслужувати собі якнайкращу долю в іншому світі. Скорина, розмірковуючи над духовним облаштуванням суспільства і сенсом людського буття, орієнтує людей на реалії «сегосветного життя» (Скарына, 2004, с. 21). На його думку, людина ще в земний період існування має право на краще життя. Мислитель переконував, що добродесна поведінка сама собою є вищою нагородою для людської душі. На підтвердження цьому він символічно цитував ранньохристиянські заповіді: «царство небесное, еже ест земля живых» (Скарына, 2004, с. 41). Ми можемо простежити євдемонізм у поглядах Скорини, характерний для всіх представників гуманістичної думки – пошук щастя в глибинах окультуреної чеснотами людської душі. «Небесне царство» – це не конкретний, видимий образ, а стан душі людини. В організації такого життя багато залежить від самої людини, яка може і повинна удосконалювати власну природу. Мислитель неодноразово підкреслював, що у становленні особистості визначальним є формування духовного світу (Из истории философской и общественно-педагогической мысли Белоруссии. Избранные произведения XVI – начала XIX вв., 1962, с. 34).

Першочергову роль Скорина віддавав моральному вихованню, «лікуванню» душі людини як спеціально організованому процесу вдосконалення людської природи. Ф. Скорина і його послідовники вважали, що лише на шляху духовного оздоровлення особистості й суспільства можливо досягнути на землі «небесного життя» (Скарына, 2004, с. 103). Це твердження гармонійно перегукується з ідеями, виголошеними представниками суспільно-політичної думки іспанського Ренесансу другої половини XVI – початку XVII століття. Мислителі, серед яких Франциско Суарес, Антоніо де Гевара, Хуан Маріана, Лопе де Вега та Аларкон були переконані, що люди можуть будувати щастя лише тоді, коли на престолі «християнський государ» – істинний мудрець. Така людина не могла народитися, необхідно було «виплекати її з пелюшок». Нажаль, іспанські гуманісти не мали доступу до освіти майбутніх царів (власне, як і Скорина), а їх робота зводилася до пропагування серед народу необхідності ідеального правління і засудження «тиранічних збочень». Окреслена мислителями особистість була альтернативою монархам Іспанії, вихована християнськими ідеалами вона повинна побудувати в країні «Град Божий».

Нові погляди на моральне виховання та його роль в облаштуванні громадсько-політичного життя в країні допомогли Скорині відродити античну ідею про людину морально і фізично прекрасну. Ця ідея свого часу була відкинута Середньовіччям і століт-

тями перебувала в забутті. Він же зміг побачити в цій ідеї потенціал гармонійно розвинутої особистості, яка б відповідала основним постулатам християнської віри.

Етико-педагогічні настанови першодрукаря звернені до сильних світу цього, але не походженням, а «відбитком Божим», здатним вірою досягнути вчення Христа. «Да совершенен будет человек Божий и на всяко дело добро уготован, яко святыи Павел пишеть» – ціль виховання Францішека Скорина (Скарына, 2004, с. 17). В одному зі своїх зачинів він виводив власну ознаку «ідеалу людини», посилаючись на царя Соломона: «Бога бойся и заповеди его соблюди, той ест воистинну совершенный человек» (Скарына, 2004, с. 26).

Поєднуючи відроджене і християнське, Францішек Скорина здійснив прогресивну для свого часу спробу сумістити інтереси суспільного та особистого. Такий підхід також був характерним для деяких ренесансних філософських шкіл, наприклад, течії громадянського гуманізму. Вчений-педагог підкреслював, що моральне виховання повинно мати власною ціллю становлення діяльнісно-активної особистості. Будь-яка духовність, яка не виражена в практичних діяннях, нічого не вартує, і Скорина погоджується з християнською заповіддю – «вера бо без дел мертва ест» (Скарына, 2004, с. 105).

«Ідеальний громадянин» та «ідеальний правитель» для мислителя – це той, хто з повагою і прихильністю ставиться до простих людей і надає їм різноманітну допомогу для полегшення їх злиднів. На відміну від переважного аристократизму західноєвропейських гуманістів, Скорина постійно звертає увагу на простолюдинів. Словами пророка він застерігав, що «богати, обидящие убогих, да примут отмщение» (Падокшин, 1990, с. 194).

Першовитоки християнського віровчення у сув'язі з досвідом ренесансної педагогіки підштовхнули Скорину обґрунтувати пріоритетність людинолюбства. Біблійну настанову «Возлюбивши ближнего своего, яко сам себе» автор поширив не лише на християн, а й на іновірців (Скарына, 2004, с. 62, 112). «Любов до всіх людей» також отримала форму любові до народу і Батьківщини. Філософ вивів в окрему категорію патріотизм, і чи не вперше на сторінках першодруків з'явилося слово «вітчизна». Він вчив: «Понеже от прирождения звери, ходящие в пустыни, знают ямы своя; птицы, летающие по въздуху, ведают гнезда своя; пчелы и тым падобная боронят ульев своих – тако ж и люди, игде зродилися и ускармлиены суть по Бозе, к тому месту великую ласку имають» (Скарына, 2004, с. 45).

У межах загальноєвропейського мейнстріму акцентування ролі чесноти справедливості мислитель уводить її як центральну і таку, що обумовлена духовно-моральними законами, закладеними Богом у кожную людину при народженні, а також законами, що органічно входять в «книги моисеовы и светое евангелие, или от людей уставленный» (Скарына, 2004, с. 62, 63, 64). Скорина вважав, що для тріумфу справедливості на землі було б достатньо моральних законів, яких зобов'язаний дотримуватися кожен праведний християнин. Справедливість повинна пронизувати всі суспільні відносини. Вона разом з людинолюбством складала основу «міцності духу» (Болбас, 1994, с. 56).

Францішек Скорина підкреслював виключно позитивну роль правди для людства: «За правду воюй яко за душу свою и даже до смерти биися правды ради» (Кніга Ісуса Сірахава, 1517, с. 10). Схожим чином тлумачив доброту, щедрість, милосердя, скромність та інші моральні якості. Водночас, зміст морального виховання Скорина відрізнявся від феодално-рицарських уявлень, набуваючи соціально зорієнтованого характеру. Так, загострюючи увагу на таких якостях, як послух, терпіння, доброта він не розглядав їх в дусі пригнічення особистості, а підкоряв їх новітнім цілям нової епохи, де людська гідність була б орієнтована на всезагальне благо (Болбас, 1994, с. 55).

У своїх творах Скорина акцентував значення працелюбства. Не останнє місце в творах Скорина відведено працелюбству. Мислитель неодноразово повторював ранньохристиянський тезис «Пребывати... во делании руками своими» (Скарына, 2004, с. 118). Любов до праці, на його думку, повинна бути властива представникам усіх станів суспі-

льства, навіть правителям. До змісту морального виховання педагог увів такі якості, як сміливість, хоробрість, мужність. Синхронізуючи приклади з Біблії та античної історії він демонстрував героїчні вчинки, що скоєні на благо людей (Болбас, 1994, с. 56, 57).

Значну увагу мислитель приділяв засобам і методам морального виховання, а шлях морального удосконалення людини Скорина бачив у розповсюдженні освіти серед широких верств населення: «мудрому и безумному, богатому и вбогому, младому и старому, наиболее тым, они же хотят иметь добрые обычае и познати мудрость и науку» (Скарына, 2004, с. 22).

Суто ренесансний вплив на Скорину помітний в його тлумаченні мудрості: «Мудрость, якобы соць в драгом камени, и яко злато в земли, и ядро у в ореху. Кто ю найдеть, сей найде милость, и достанет благословения от Господа и приидеть к нему все доброе посполу с нею. Хвала и честь безчисленная мощию ея, – она убо ест мати всех добрых речей и учитель всякому доброму умению» [0, с. 18]. Просвітник не забував, що всі люди мають власні індивідуальні особливості та інтереси, тому й допускав різне розуміння їхнього життєвого добробуту: «Единины в царствах и в пановании, другины в богатстве и в скарбах, инии в мудрости и в науце, а инии в здравии, в красоте и в крепости телесной, неции в роскошном ядении и питии и в любодееянии, инии теже в детях, в приятелех, во слугах и во иных различных многих речах» (Скарына, 2004, с. 26). Від цього залежала організація і добір виховних впливів на особистість вихованця.

Францішек Скорина дійшов висновку, що якою б не була великою роль розуму в поведінці особистості, значний вплив на її вчинки мають почуття. Прекрасне, естетичне філософ асоціював із обґрунтованими етичними категоріями, а зло і аморальність утворюють синонімічний рядок з «жахливим», «бридким», «мерзенним». Він рекомендував всім використовувати можливості мистецтва у вихованні: «Детям малым початок всякое доброе науки, dorosлым помножение в науце, мужем мощное утверждение ... тело пением веселит, а душу учит» (Скарына, 2004, с. 17).

Ще одне властиве ренесансному – увага автора красоті тілесній. Стверджуючи, що мудрість не лише «ліки душевні», а й «ліки тілесні», він фактично підводив до думки про необхідність організації фізичного виховання і його зв'язку з розумовим і моральним розвитком (Конан, 2004, с. 42, 43).

Висновки з дослідження і перспективи. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що Францішек Скорина в якості «ідеальної людини» пропонує досконалу, високоморальну особистість з високим рівнем духовності, інтелекту, з набором чеснот і характеристик, притаманних цілям виховних практик ранньомодерної доби. Таке розуміння ідеалу, зорієнтованого на життєві реалії навколишньої реальності, було принципово новим на теренах східнослов'янського етнічного поля в порівнянні з попередньою середньовічною аскезою і догматизмом. На основі аналізу етико-педагогічних поглядів мислителя, робимо висновок, що вони мали яскраво виражений синкретичний характер. Поєднуючи в собі новоєвропейські філософські установки, педагогічні ідеї з їхнім біблійно-теософським обґрунтуванням, вчення Францішека Скорина можна вважати зразковим в контексті асоціативного поєднання відновлених античних ідеалів доброчесності з християнською етичною доктриною Середньовіччя. Ця особливість, в свою чергу, хоч і з меншим контрастом, простежується в переважній кількості авторів творів соціально-політичного, філософсько-педагогічного змісту в Західній Європі доби Відродження XIV – XVI століть.

Ураховуючи таку характеристику, яка дає змогу долучити східнослов'янську гуманістичну думку до загальноєвропейської, перспективним вважаємо окреме дослідження проблеми виховання «ідеального правителя» в творах філософів-педагогів білоруського походження XIV – XVII століть, таких як Микола Гусовський, Беняш Будний, Юзеф Доманевський та інших.

ЛІТЕРАТУРА

- Баршчэўскі, А. (2002). Галоўныя этапы жыцця і дзейнасці Францішка Скарыны ў асвятленні беларускага эміграцыйнага даследчыка Вітаўта Тумаша. В кн. *Скарына і наш час: матэрыялы II міжнароднай навуковай канферэнцыі* (Гомель, 16-17 мая 2002 г.). (Ч. 1, с. 97-104) Гомель: УА «ГДУ імя Ф.Скарыны».
- Болбас, В. (1994). Пад знакам Пчалы: этыка-педагагічныя погляды Францішка Скарыны. *Роднае слова*, 5, 54-58.
- Буслов, К. П. (1977). Гуманистические идеи конца XVI – начала XVII в. В кн. *Идеи гуманизма в общественно-политической и философской мысли Белоруссии* (с. 36-65). Минск: Наука и техника.
- Войт, Пётр (2015). Новые сведения о деятельности Франциска Скорины в Праге (1517-1519). *Vilniaus universiteto bibliotekos metraštis. Vilnius: Vilniaus universiteto biblioteka*, 339-373.
- Галечанка, Г. Я. (2008). Францыск Скарына: у паціне версій, стэрэатыпаў і міфаў. *Российские и славянские исследования*, 3, 123-138.
- Год, Б. В. (2004). Виховання в епоху європейського Відродження: середина XIV – початок XVII ст. Полтава: АСМІ.
- Год, Б. В., Басенко Р. О. (2019). Ренесанс європейської молоді в ранній Новий час: педагогічні виклики гуманістів та єзуїтів. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка.
- Год, Б. В., Лобода Д. О. (2017). «Тиранічні збочення» і пошук способів утілення концепції «Граду Божого» в суспільно-політичній думці іспанського ренесансу другої половини XVI – початку XVII ст. *Історичні і політологічні дослідження*, 1, 7-16.
- Груша, А. И. (2015). Франциск Скорина: достоинство писателя. В кн. *Берковские чтения – 2015. Книжная культура в контексте международных контактов: материалы III Междунар. науч. конф.* (с. 130-135). Минск: ЦНБ НАН Беларуси.
- Жлутка, А. А. (2017). Невядомыя старонкі біяграфіі Францыска Скарыны. *Весці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук*, 3, 40-50.
- Из истории философской и общественно-педагогической мысли Белоруссии* (1962). Избранные произведения XVI – начала XIX вв. Минск: Изд-во Акад. наук БССР.
- Каўка, А. (1998). Нацыянальнае светабачанне Францыска Скарыны. В кн. *480 год беларускага кнігадрукавання: матэрыялы Трэціх Скарынаўскіх чытанняў* (с. 86-93). Мінск: Беларуская навука.
- Книга Иисуса Сирахава. Прага* (1517). Друкарня Ф. Скарыны, Взято з <http://belbook.nlb.by/items/show/8#?c=0&m=0&s=0&cv=0/>.
- Конан, У. М. (2004). Матывы рэнесанснага эстэтызму ў творчасці Францыска Скарыны. В кн. *Скарына і наш час: матэрыялы III міжнар. навук. канф.*, (Гомель, 7 кастрычніка 2004 г.) (с. 39-44). Гомель: УА «ГДУ імя Ф.Скарыны».
- Лемешкин, И. (2019). 1470 – год рожdenня Ф. Скорина. В кн. *Францыск Скарына: новыя даследаванні* (с. 23-85). Мінск: Беларуская навука.
- Немировский, Е. Л. (2009). *Славянские издания кирилловского (церковнославянского) шрифта: 1491-2000. Инвентарь сохранившихся экземпляров и указатель литературы. Том 1. 1491-1550*. Москва: Знак.
- Падокшин, С. А. (1990). *Філасофская думка эпохі Адраджэння у Беларусі: Ад Францыска Скарыны да Сымяона Полацкага*. Минск: Навука і тэхніка.
- Полковниченко, Н. М., Портрет, Ф. (2004). Скорины в контексте пансофизма эпохи и ренессансной эмансипации личности. В кн. *Скарына і наш час: матэрыялы III міжнар. навук. канф.*, (Гомель, 7 кастрычніка 2004 г.) (с. 159-165). Гомель: УА «ГДУ імя Ф.Скарыны».

- Сапунов, Б. В. (2004). Этноним “русский” в трактовке Ф.Скорины. В кн. *Скарына і наш час: матэрыялы III міжнар. навук. канф.*, (Гомель, 7 кастрычніка 2004 г.) (с. 180-186). Гомель: УА «ГДУ імя Ф.Скарыны».
- Скарына, Ф. (1990). *Творы: Прадмовы, сказанні, пасляслоўі, акафісты, пасхалія*. Мінск: Навука і тэхніка.
- Станкевіч, А. А. (2002). Прадмовы і пасляслоўі Ф.Скарыны як узор рытарычнай прозы старабеларускага перыяду. В кн. *Скарына і наш час: матэрыялы II міжнар. навук. канф.*, (Гомель, 16-17 мая 2002 г.) (Ч. 2, с. 175-179). Гомель: УА «ГДУ імя Ф.Скарыны».
- Шутова, О. М. (2019). «...Абы братия моя русь, люди посполитые, чтучи могли лепей разумети»: пристальное чтение и вопрос о символике Франциска Скорины. В кн. *Францыск Скарына: новыя даследаванні* (с. 126-160). Мінск: Беларуская навука.
- Braha, Symon (1989). *Пяць стагоддзяў Скарыніяны XVI-XX. Five Centuries of Scoriniana XVI – XX*. Нью-Ёрк: Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва.
- Deluga, Waldemar (1998). W poszukiwaniu źródeł i inspiracji ilustracji dREWORYTNICZYCH DO WYDAŃ FRANCISZKA SKORYNy. В кн. *480 год беларускага кнігадрукавання: матэрыялы Трэціх Скарынаўскіх чытанняў* (с. 99-109). Мінск: Беларуская навука.

REFERENCES

- Barshchejski, A. (2002). Galojnyiya etapyi zhyiczcsya i dziejnasci Francishka Skaryinyi j asvyatlenni belaruskaga emigracziyjnaga dasledchyika Vitajta Tumasha [The main stages of Frantsisk Skaryna's life and activity in the coverage of the Belarusian emigration researcher Vytautas Tumash]. In *Skaryina i nash chas: materyiyalyi II mizhнароднай navukovaj kanferencyii* (Gomel', 16-17 maya 2002 g.) (P. 1, pp. 97-104). Gomel': UA «GDU imya F.Skaryinyi» [in Belarusian].
- Bolbas, V. (1994). Pad znakam Pchalyi: etyika-pedagogyichnyiya poglyadyi Francishka Skaryinyi [Under the sign of the Bee: ethical and pedagogical views of Frantsisk Skaryna]. *Rodnae slova*, 5, 54-58 [in Belarusian].
- Braha, Symon (1989). Pyacz` stagoddzyaj Skaryiniyani XVI-XX. *Five Centuries of Scoriniana XVI – XX/ N'yu-York: Belaruskі Instytut Navuki j Mastacz'tva* [in Belarusian].
- Buslov, K. P. (1977). Gumany`sty`chesky`e y`dey` koncza XVI – nachala XVII v. [Humanistic ideas of the late XVI - early XVII centuries]. *Y`dey` gumany`zma v obshhestvenno-poly`ty`cheskoj y` fy`losofskoj myisly` Belorussy`y`* (p. 36-65). My`nsk: Nauka y` texny`ka. [in Russian].
- Deluga, Waldemar (1998). W poszukiwaniu źródeł i inspiracji ilustracji dREWORYTNICZYCH DO WYDAŃ FRANCISZKA SKORYNy. In *480 god belaruskaga knigadrukavannya: materyiyalyi Trecix Skaryinajskix chytannaj* (pp. 99-109). Minsk: Belaruskaya navuka [in Belarusian].
- Galechanka, G. Ya. (2008). Franczyisk Skaryina: u pacine versij, stereatyipaj i mifaj [Francis Skaryna: in the patina of versions, stereotypes and myths]. *Rossy`jsky`e y` slavyansky`e y`ssledovany`ya* (Is. 3, pp. 123-138). Minsk: BGU [in Belarusian].
- God, B. V. (2004). *Vuxovannya v epoxu yevropejskogo Vidrodzhennya: seredyna XIV – pochatok XVII st. [Education in the European Renaissance: the middle of the XIV – early XVII centuries.]*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- God, B. V., & Basenko, R. O. (2019). *Renesans yevropejskoyi molodi v rannij Novui chas: pedagogichni vuklyku gumanistiv ta yezuyitiv [The Renaissance of European Youth in the Early Modern Times: The Pedagogical Challenges of Humanists and Jesuits]*. Poltava: PNPu imeni V. G. Korolenka [in Ukrainian].

- God, B. V., & Loboda, D. O. (2017). «Turanichni zbochennya» i poshuk sposobiv uutilennya koncepciyi «Gradu Bozhogo» v suspilno-politychnii dumci ispanaskogo renesansu drugoyi polovini XVI – pochatku XVII st. ["Tyrannical perversions" and the search for ways to embody the concept of "City of God" in the socio-political thought of the Spanish Renaissance of the second half of XVI - early XVII centuries.]. *Istorychni i politologichni doslidzhennya [Historical and political science research]*, 1, 7-16 [in Ukrainian].
- Grusha, A. Y. (2015). Francusk Skorina: dostoinstvo pusatelya [Francis Skaryna: the dignity of a writer]. *Berkovsky`e chteny`ya – 2015. Kny`zhnaya kul`tura v kontekste mezhdunarodnyix kontaktov: vater`alyi III Mezhdunarodnoj nauchnoj konferency`y`* (pp. 130-135). My`nsk: CzNB NAN Belarusy` [in Russian].
- Kaika, A. (1998). Naczyyanal`nae svetabachanne Franczyiska Skaryinyi [Frantsysk Skaryna's National Worldview]. In *480 god belaruskaga knigadrukavannya: materyiyalyi Trecix Skaryinajskix chyitannyai* (pp. 86-93). Minsk: Belaruskaya navuka [in Belarusian].
- Kniga Isusa Siraxava [The Book of Jesus Sirach]*. Praga (1517). Drukarnya F. Skaryinyi, Retrieved from <http://belbook.nlb.by/items/show/8#?c=0&m=0&s=0&cv=0/> [in Belarusian].
- Konan, U. M. (2004). Matyivyi renesansnaga estetyizmu j tvorchasci Franczyiska Skaryinyi [Motives of Renaissance aesthetics in the works of Frantsysk Skaryna]. *Skaryina i nash chas: materyiyalyi III mizhnarodnaj navukovaj kanferencyii* (Gomel, 7 kastrychnika 2004 g.) . Gomel` : UA «GDU imya F.Skaryinyi». S. 39-44. [in Belarusian]
- Lemeshky`n Y. (2019). 1470 – god rozhdeny`ya F. Skóry`na [1470 - the year of birth of F. Skorin]. *Franczyisk Skaryina: novyiya dasledavanni* (pp. 23-85). Minsk: Belaruskaya navuka [in Belarusian].
- Nemirovskui, E. L. (2009). *Slavyanskije yzdaniya kurillovskogo (cerkovnoslavyanskogo) shryfta: 1491-2000. Ynventar soxranyvshixsya ekzempliarov i ukazatel ly`teratury [Slavic editions of the Cyrillic (Church Slavonic) font: 1491-2000. Inventory of surviving specimens and index of literature]* (Vol. 1. 1491-1550). Moskva: Znak [in Russian].
- Padokshin, S. A. (1990). *Filasofskaya dumka epoxi Adradzhennya u Belarusi: Ad Franczyiska Skaryinyi da Syymyaona Polaczkgaga [Philosophical Thought of the Renaissance in Belarus: From Frantsysk Skaryna to Simeon of Polotsk]*. Minsk: Navuka i texnika [in Belarusian].
- Polkovnichenko, N. M., & Portret, F. (2004). Skorinyi v kontekste pansofizma epoxu y` renessansnoi emansipacu lichnosti [Skorina in the context of the pansophism of the epoch and the renaissance emancipation of the individual]. In *Skaryina i nash chas: materyiyalyi III mizhnarodnaj navukovaj kanferencyii* (Gomel, 7 kastrychnika 2004 g.) (pp. 159-165). Gomel` : UA «GDU imya F.Skaryinyi» [in Belarusian].
- Sapunov, B. V. (2004). Etnonim “ruskii” v traktovke F.Skorinyi [Ethnonym "Russian" in the interpretation of F. Skorina]. In *Skaryina i nash chas: materyiyalyi III mizhnarodnaj navukovaj kanferencyii* (Gomel, 7 kastrychnika 2004 g.) (pp. 180-186). Gomel: UA «GDU imya F.Skaryinyi» [in Belarusian].
- Skaryina, F. (1990). Tvoryi: Pradmovy, skazanni, paslyaslovi, akafisti, pasxaliya [Works: Prefaces, legends, afterwords, akathists, Easter]. Minsk: Navuka i tyexnika [in Belarusian].
- Stankevich, A. A. (2002). Pradmovy i paslyasloji F.Skaryinyi yak uzor ryitaryichnaj prozyi starabelaruskaga peryiyadu [Prefaces and afterwords by F. Skaryna as a sample of rhetorical prose of the old Belarusian period]. In *Skaryina i nash chas: materyiyalyi II mizhnarodnaj navukovaj kanferencyii* (Gomel, 16-17 maya 2002 g.) (P. 2, pp. 175-179). Gomel: UA «GDU imya F.Skaryinyi» [in Belarusian].

- Shutova, O. M. (2019). «...Abyi braty`ya moya rus`, lyudy` pospoly`tyie, chtuchy` mogly` lepej razumety`»: pry`stal`noe chteny`e y` vopros o sy`mvoly`ke Francy`ska Skory`nyi [«... Abyi braty`ya moya rus`, lyudy` pospoly`tyie, chtuchy` mogly` lepej razumety`»: pry`stal`noe chteny`e y` vopros o sy`mvoly`ke Francy`ska Skory`nyi]. In *Franczyisk Skaryina: novyiya dasledavanni* (pp. 126-160). Minsk: Belaruskaya navuka [in Belarusian].
- Voit, Piotr (2015). Novyie svedeny`ya o deyatel`nosty` Francy`ska Skory`nyi v Prage (1517—1519) [New information about the activities of Francis Skaryna in Prague (1517-1519)]. *Vilniaus universiteto bibliotekos metraštis*. Vilnius: Vilniaus universiteto biblioteka, 339-373 [in Russian].
- Yz ystorii filosofskoj i obshhestvenno-pedagogy`cheskoj myisli Belorussii* (1962). *Y`zbrannyye proy`zvedeny`ya XVI – nachala XIX vv.* [From the history of philosophical and socio-pedagogical thought of Belarus]. Minsk: Y`zd-vo Akad. nauk BSSR [in Russian].
- Zh lutka, A. A. (2017). Nevyadomyiya staronki biyagrafii Franczyiska Skaryinyi [Unknown pages of Frantsysk Skaryna's biography]. *Vesci Naczyyanal`naj akademii navuk Belarusi*. *Seryiya gumanitarnyix navuk*, 3, 40-50 [in Belarusian].

EAST SLAVIC STANDARD OF SYNCRETISM OF THE RENAISSANCE HUMANISTIC THOUGHT AND CHRISTIAN DOGMATICS IN FRANCYSK SKORYNA'S ETHICAL AND PEDAGOGICAL HERITAGE

**Larysa Semenovska
Dmytro Loboda**

The article is devoted to the reproduction of historical and pedagogical teachings of Francysk Skoryna, a prominent East Slavic scientist, philosopher, humanist and the first printer of Belarusian origin. In particular, his prologues and epilogues, with which the publisher tried to convey the full meaning of the doctrine of the Holy Scriptures to each person, were analyzed. For further ascertainment of the humanistically oriented intellectual avant-garde of the East Slavic ethnogroup to the Pan-European one, a common feature was derived – the syncretism of ancient anthroposophy inherent in both doctrines with Christian moral and ethical tools. Systematizing the idea of the East Slavic Renaissance of the XIV-XVII centuries, among his ideas there is a sample of such an associative combination – the ethical and pedagogical teaching of the forerunner of Belarusian humanism Francysk Skoryna. This feature, in turn, though with less contrast, can be seen in the overwhelming number of authors of works of socio-political, philosophical and pedagogical content in Western Europe during the Renaissance of the XIV – XVIIth centuries.

In his opinion, a person in the earthly period of existence has the right to a better life. The thinker argued that virtuous behavior is itself the highest reward for the human soul. In support of this, he symbolically quoted the early Christian precepts. Prominent educator Skoryna had a significant influence on the development of socio-political, philosophical and pedagogical ideas, which would later be specified by his followers and successors.

It is illustrated that Francysk Skoryna as an “ideal man” offered a perfect, highly moral personality with a high level of spirituality, intelligence, with a set of virtues and characteristics inherent in the goals of educational practices of early modern times. His moral and pedagogical guidelines became a fundamentally new educational “program” in the territory of East Slavic ethnic field in comparison with the previous medieval austerity and dogmatism.

Keywords: *associative combination, humanism, identity, syncretism, Christian dogmatism, virtues, ethical and pedagogical teaching, ethnos.*

Надійшла до редакції 5.11.2019 р.

ПОДІЇ. НОВИНИ

ПРО УЧАСТЬ В ЕКСПЕРИМЕНТІ МОН УКРАЇНИ З ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ «ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ»

Павло Хоменко

Дослідження А. Тітової присвячене проблемі обґрунтування наукових засад формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій у освітньому процесі медичного закладу вищої освіти. Для комплексного вирішення проблем охорони й збереження здоров'я населення в Україні в руслі Концепції розвитку охорони здоров'я населення України та Постанови Кабінету Міністрів України «Про комплексні заходи щодо впровадження сімейної медицини в систему охорони здоров'я» (2000 р.), Концепції нової системи охорони здоров'я (2014 р.) впроваджується підготовка сімейних лікарів, соціальну місію яких зорієнтовано не лише на проведення лікувальної діяльності, а й на постійну виховну роботу зі своїми пацієнтами, що потребують психолого-педагогічного налаштування на відповідальне ставлення до власного здоров'я як до визначальної людської цінності.

Метою дослідження стало теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ресурсно-орієнтованої технології формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій у закладах вищої медичної освіти.

Відповідно до мети було визначено основні **завдання дослідження**:

- 1) проаналізувати літературні джерела з проблеми у теорії і практиці професійної підготовки майбутніх сімейних лікарів, уточнити сутність базових понять дослідження;
- 2) обґрунтувати ресурсно-орієнтовану технологію формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій;
- 3) для забезпечення ефективності підготовки майбутніх сімейних лікарів з використанням веб-технологій у закладах вищої медичної освіти визначити відповідні педагогічні умови та розробити їх методичний супровід;
- 4) з'ясувати й охарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів, експериментально дослідити їх динаміку в ході реалізації завдань упровадження пропонованої технології в освітньому процесі медичних ЗВО.

Об'єктом дослідження обрано професійну підготовку майбутніх сімейних лікарів у закладах вищої медичної освіти; його *предметом* стала ресурсно-орієнтована освітня технологія формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій.

Наукову новизну одержаних результатів визначено в тому, що вперше: обґрунтовано ресурсно-орієнтовану технологію формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій у єдності чотирьох етапів (мотиваційно-орієнтаційного, організаційно-підготовчого, процесуально-діяльнісного та діагностико-результативного), запропоновано структурно-діяльну схему такої технології, яка відображає цільові орієнтири та взаємодію технологічних блоків чотирьох її ре-

алізаційних етапів; визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій (посилення мотивації майбутніх сімейних лікарів до використання веб-технологій у професійній діяльності; розвиток інформаційно-освітніх середовищ медичних закладів вищої освіти; спеціальна науково-методична підготовка викладачів до використання веб-технологій в освітньому процесі; створення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу медичних ЗВО на основі хмарних технологій); *уточнено й модифіковано* стосовно проблеми дослідження сутність поняття «професійна компетентність майбутнього сімейного лікаря» як інтегративну характеристику особистості, яка відображає системне сприйняття професійної реальності, сприяє ефективному здійсненню професійної діяльності лікаря загальної практики – сімейного лікаря та активному використанню веб-технологій у галузі сімейної медицини; *удосконалено* критерії (мотиваційний, когнітивний, прагматичний, саморегуляційний), відповідні критеріям показники і рівні (високий, середній та низький) сформованості професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів та навчально-методичне забезпечення освітнього процесу медичних ЗВО на основі хмарних технологій (Диску Google, хмарної платформи Salesforce); *подальшого розвитку і конкретизації* набули основні положення щодо використання ідей дистанційного навчання у процесі формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів (розробка дистанційних курсів, персональних веб-сайтів викладачів, використання хмарних сервісів в освітньому процесі медичних ЗВО).

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні, обґрунтуванні й апробації навчально-методичного супроводу ресурсно-орієнтованої технології формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій, застосуванні хмарного ресурсу «Salesforce LRM Higher Education» для організації освітнього процесу майбутніх сімейних лікарів (матеріали семінару-практикуму «Веб-технології у процесі формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів»; медичний веб-квест «Надання первинної медико-соціальної допомоги населенню на засадах сімейної медицини. Організація роботи сімейного лікаря»; електронні методичні рекомендації *для викладачів курсу* «Загальна практика (сімейна медицина)»; план самоосвіти викладача «Веб-технології в освітньому процесі» тощо). Розроблений авторською хмарний ресурс та методичні рекомендації можуть бути використані викладачами медичних ЗВО при підготовці навчальних посібників і методичних вказівок, плануванні самостійної роботи студентів; адміністраціями медичних ЗВО – як інструментарій для забезпечення освітнього процесу засобами веб-технологій.

Апробацію результатів дослідження проведено під час науково-практичних конференцій: *міжнародних* – «Сучасні наукові інновації» (Київ, 2017 р.), «Перспективні шляхи розвитку наукових знань» (Київ, 2019 р.); «Культурний вектор розвитку України початку XXI століття: реалії і перспективи» (Рівне, 2016 р.), «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі. Каришинські читання» (Полтава, 2018 р., 2019 р.); *всукраїнських*: «Інформаційне суспільство: глобальний та національний виміри змін» (Полтава, 2015 р.), «Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка» (Полтава, 2017 р., 2018 р., 2019 р.), «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку» (Дніпро, 2016 р.); *регіональних*: «Упровадження ІКТ у навчально-виховний процес освітніх закладів» (Полтава, 2015 р.), «Методика превентивного виховання учнів закладів загальної середньої освіти» (Полтава, 2018 р.), «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» (Полтава, 2019 р.), «Методичні аспекти формування життєвих навичок учнів, спрямованих на заохочення до здорового способу життя» (Полтава, 2019 р.).

Спеціалізована вчена рада ДФ 44.053.001 з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації Тітової Анастасії В'ячеславівни на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю «Професійна освіта» утворена наказом Міністерства освіти і науки України №1619 від 24.12.2019 у такому складі.

Голова ради:

Хоменко Павло Віталійович, д.пед.н., професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

1. Фастівець А., Шапаренко І., Хоменко П. (2018), Концептуальні підходи до дослідження проблеми професійної підготовки фахівців з фізичної терапії. *Wiadomosci Lekarskie*, tom 2018, LXXI, nr 3 cz II. С. 781-786. (Scopus)

2. Хоменко П., Корносенко О. (2017) Інтеграційно-диференційований науковий підхід до професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*, Полтава. Вип. 1. С. 84-90.

3. Хоменко П., Гавриш А. (2017) Обґрунтування методики формування діагностико-прогностичної компетентності майбутніх лікарів загальної практики. *Імідж сучасного педагога*. №3/1. С. 55-60.

Рецензент

– Оніпко Валентина Володимирівна, д.пед.н., професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

1. Onipko V. (2019). Medical aspects of specialist training in physical therapy and ergotherapy in the system of higher education of Ukraine. *Wiadomosci Lekarskie*, tom 2019, LXXI, nr 5 cz II. С. 1098-1102. (Scopus)

2. Оніпко В. (2017). Диференційований підхід у професійній підготовці майбутніх учителів природничих дисциплін до роботи у профільній школі. ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2017. С. 98-104.

3. Оніпко В. (2018). Сучасні здоров'язбережувальні технології: колективна наукова монографія [Бойчук Ю. Д., Гриньова М.В. Дяченко-Богун М.М., Оніпко В.В., Пилипенко Н.М. та ін.]; за ред. Бойчука Ю. Д. – Х.: Вид-во ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 724 с.

–. **Дяченко-Богун Марина Миколаївна, д.пед.н., доцент, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка**

1. Hrytsai N., Diachenko-Bohun M., Grynova, M., Grygus I., Zukow W. (2019) Methodical Training System Enhancements of Future Biology Teachers at Pedagogical Universities. *Journal of History Culture and Art Research – Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. Vol. 8., No. 1. P. 30-38. URL:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i1.1995> (Web of Science)

2. Дяченко-Богун М. (2015). Основні компоненти здоров'язберігаючих технологій в освітньому середовищі вищого педагогічного навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. Наук. Пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Вип. 16. С. 64-70.

3. Дяченко-Богун М. (2016). Структурні компоненти моделі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти. *Імідж сучасного педагога*. Вип. № 1., С. 26-28

Опоненти:

– **Бойчук Юрій Дмитрович, д.пед.н., професор, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди**

1. Kozina Z., Repko O., Ionova O., Boychuk Y., Korobeinik V. (2016) Mathematical Basis for the Integral Development of Strength, Speed and Endurance in Sports with Complex Manifestation of Physical Qualities. Journal of Physical Education and Sport, Vol. 16. No. 1, Pp. 70-76. (Scopus)

2. Бойчук Ю. (2018). Сучасні здоров'язбережувальні технології»: колективна наукова монографія [Бойчук Ю. Д., Гриньова М.В. Дяченко-Богун М.М., Оніпко В.В., Пилипенко Н.М. та ін.]; за ред. Бойчука Ю. Д. Х.: Вид-во ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 724 с.

3. Бойчук Ю.Д. (2017). Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. – Харків: Вид. Рожко С. Г., 488 с.

– **Кучай Олександр Володимирович, д.пед.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування**

1. Кузьмінський А., Кучай О., Біда О. (2018). Використання польського досвіду підготовки фахівців з інформатики в системі педагогічної освіти в Україні . Інформаційні технології і засоби навчання, Том 68. №6., С. 206-217. (Web of Science)

2. Кучай О. (2018). Вдосконалення освітнього процесу засобами мультимедійних технологій. Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 2 (61), Миколаїв. МНУ імені В.О. Сухомлинського. С. 132-137.

3. Кучай О. Хмарні технології як провідний інструмент інформатизації вищої освіти. Вісник Черкаського університету. 2017. № 7. Серія: Педагогічні науки. С. 47-51.

Зауваження Бойчука Юрія Дмитровича, д.пед.н., професора (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди)

1. Робота потребує більш глибокого аналізу зарубіжного досвіду підготовки фіхівців цього профілю до використання веб-технологій у професійній діяльності майбутніх сімейних лікарів.

2. Спираючись на розробки інших дослідників та цитуючи їх, дисертанка не завжди висловлює власне ставлення що до наведених тлумачень, зокрема це стосується визначеного у роботі поняття ресурсно-орієнтованої технології.

3. Варто було б більше конкретизувати можливості використання інформатико-комунікативних засобів навчання, наприклад таких використання електронних систем відкритого доступу(електронних бібліотек електронних реферативних баз, електронних відкритих журнальних систем, щоб підвищили якість професійної підготовки).

4. На рисунку 2.8. «Структурно-діяльнісна модель ресурсно-орієнтованої технології формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій» на нашу думку, доцільно було б пояснити, чому саме такі (мотиваційно-орієнтаційний, організаційно-підготовчий, процесуально-діяльнісний, діагностико-результативні) виділено у запропонованій моделі.

5. Підрозділ 1.3, на наш погляд перенасичений рисунками, що ускладнює сприймання дисертаційного дослідження, та мало б бути винесеним у додатки.

Зауваження Кучая Олександра Володимировича, д.пед.н., доцента (Національний університет біоресурсів і природокористування)

1. В актуальності дослідження варто було б розширити законодавче забезпечення розвитку освіти в Україні, більш детально обґрунтувати стратегічні напрями формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій.

2. На нашу думку, вимагає більш детального розгляду реалізація педагогічних умов, визначених для забезпечення формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій.

3. У розділі 1 пророблено ґрунтовний аналіз наукових напрацювань вітчизняних та закордонних вчених у галузі дослідження професійної компетентності майбутніх фахівців, що доцільно було б погрупувати за галузями, течіями, або ж винести у додатки, також автором не достатньо висвітлено якими конкретно компетенціями має володіти майбутній сімейний лікар.

4. Робота значно виграла б, якщо б авторка подала власне визначення термінів «сімейна медицина» та «сімейний лікар».

5. У підрозділі 2.3. «Ресурсно-орієнтована технологія формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів із використанням веб-технологій» проведено детальний аналіз сучасних наукових підходів, але, на наш погляд бракує характеристики аксіологічного підходу у процесі формування професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

6. Розроблений дисертанткою авторський хмарний ресурс «Salesforce LRM Higher Education» не враховує предметну специфіку професійної підготовки майбутніх сімейних лікарів у процесі підготовки у ЗВО.

7. У розділі 2 доцільним було б представити аналіз вже існуючих навчальних програм, планів спеціальності «Загальна практика – сімейна медицина», для кращого сприйняття викладених критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх сімейних лікарів під час підготовки у ЗВО у тексті дисертаційного дослідження.

Загалом висновки опонентів засвідчують, що робота Тітової Анастасії В'ячеславівни на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю «Професійна освіта» є завершеною самостійною фундаментальною науковою працею, результати якої є перспективними і мають важливе соціально-культурне значення. За характером фактичного матеріалу, ступенем його кількісного і якісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків дисертація відповідає вимогам пп. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, що дає підстави для присудження Тітовій Анастасії В'ячеславівни наукового ступеня доктора філософії.

ВІСТІ З НАУКОВИХ ШКІЛ

«ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ» (НАУКОВА ШКОЛА ПРОФ. КУЛИКА Є.В.)

Микола Близнюк

Про лідера. Наукові пошуки пов'язані з дослідженням теоретико-методологічних засад теорії і методики підготовки майбутніх фахівців у галузі професійно-технічної освіти для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку та самоствердження суб'єктів навчального процесу (учнів, студентів, майстрів виробничого навчання, викладачів) – таким є тематичний напрям діяльності наукової школи доктора педагогічних наук, професора Євгена Володимировича Кулика, завідувача кафедри основ виробництва та дизайну факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Євген Володимирович у 1978 році закінчив радіотехнічний факультет Львівського політехнічного інституту за спеціальністю конструювання та виробництво радіоапаратури, отримав присвоєно кваліфікацію інженера-конструктора радіоапаратури. Після закінчення інституту працював молодшим науковим співробітником науково-дослідної лабораторії Львівського політехнічного інституту, пізніше – інженером цієї ж лабораторії; навчався в аспірантурі Львівського політехнічного інституту. У 1983 році захистив кандидатську дисертацію «Оцінка та забезпечення якісних показників тонких резистивних плівок за рівнем внутрішніх механічних пошкоджень» зі спеціальності 05.12.13 – технологія виробництва радіотехнічних приладів.

30 червня 2006 року захистив докторську дисертаційну роботу «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності» у спеціалізованій вченій раді Д 58.053.01 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; у 2007 році отримав вчене звання професора кафедри педагогічних технологій. 2007 р. – головний консультант відділу моніторингу ефективності законодавства Інституту законодавства Верховної Ради України; 2008р. – головний науковий співробітник лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України. У 2008 році обраний на посаду завідувача кафедри професійної освіти, на умовах контракту Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка. З 2010 року по 2011 рік працював на посаді професора кафедри психології, педагогіки і права Національного університету «Львівська політехніка». З 2011 року по теперішній час працює завідувачем кафедри основ виробництва та дизайну факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Професора Є. Кулика нагороджено відзнакою Міністерства освіти і науки України «Відмінник народної освіти України» (1998 рік); відзнакою Міністерства освіти і науки України «Антон Макаренко» (2010 рік); відзнакою Національної академії педагогічних наук України «Ушинський К.Д.» (2011 рік).

Наукові інтереси Кулика Є.В. пов'язані з дослідженням теоретико-методологічних засад теорії і методики підготовки майбутніх фахівців у галузі професійно-технічної освіти для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку та самоствердження

суб'єктів навчального процесу (учнів, студентів, майстрів виробничого навчання, викладачів). Кулик Є.В. є керівником науково-дослідної роботи кафедри за темою: «Перспективи модернізації фахової підготовки майбутніх викладачів професійної освіти». Автор більше 200 опублікованих наукових праць. Має більше 100 науково-методичних публікацій, у тому числі монографії, навчальні посібники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України для навчання студентів педагогічних вищих навчальних закладів. Євген Володимирович керує науковими роботами аспірантів зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; виступає офіційним опонентом на захисті докторських та кандидатських дисертацій. Під його керівництвом захищено 5 кандидатських дисертацій (Дуб О.І., Дубініна О.В., Оранюк Б.Ю., Літковець О.Д., Гельжинська Т.Я.), 1 докторська дисертація (Вайнтрауб М.А.). Євген Володимирович співавтор авторського свідоцтва про реєстрацію авторського права на сертифікатну освітню програму «Тематичне дизайн-проекування інтер'єру» як твір; керує проблемною групою студентів з теми: «Проблеми наукових досліджень у професійній підготовці молоді».

Євген Володимирович Кулик – заступник голови спеціалізованої вченої ради Д 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; був членом проектної групи освітньо-наукової програми підготовки здобувачів освітнього ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта у 2017-2019 рр. та є гарантом освітньо-професійної програми спеціальності 015.17 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) з підготовки здобувачів освітнього рівня магістр.

У дисертаційній роботі Євгена Володимировича Кулика «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності» [1] на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти визначено сутність, історичні аспекти і сучасний стан розробки проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Розкрито особливості дослідницької діяльності, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Науково обґрунтовано й експериментально перевірено систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Розроблено науково-методичне забезпечення реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності у навчально-виховному процесі, адже в умовах технологізації й інформатизації усіх сфер суспільного життя, глобалізації економічних і гуманітарних, у тому числі освітніх, процесів творчий компонент професійної діяльності фахівців набуває вирішального значення в розвитку країни. Креативність стає домінуючою рисою і у професійній діяльності педагога, що зумовлює необхідність адекватної модернізації його професійної підготовки. Необхідно враховувати, що перетворювальна діяльність педагога відповідно до нових умов функціонування освітнього середовища й особистість сучасного вчителя повинні бути гармонійно взаємопов'язані.

Законом «Про загальну середню освіту» закріплено право педагогів на інноваційну діяльність. Пріоритетними тут стають ідеї, спрямовані на створення можливостей творчої, дослідницької діяльності, вільного вибору учителем форм і методів навчання, зростання ролі його самоосвіти і самовдосконалення, врахування індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей кожного учня. Державний стандарт освітньої галузі «Технології» передбачає зміщення акцентів трудової підготовки учнівської молоді від ремісничо-тренувального навчання до впровадження у навчально-виховний процес проектно-технологічної системи, яка націлює на творчість і дослідництво, особистісно орієнтовані педагогічні технології з вико-

ристанням сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів навчання. Інноваційних підходів потребують і позакласні, позашкільні форми учнівської технічної творчості тощо. Здійснення зазначених перетворень у системі трудової підготовки учнівської молоді неминуче пов'язане із адекватними змінами у системі професійного навчання майбутніх учителів трудового навчання.

Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до творчої, дослідницької діяльності здійснюється на загальнонауковому, загальнотехнічному, загальнопедагогічному і фаховому рівнях. Цей процес пронизує ряд циклів навчальних дисциплін та видів навчально-дослідницької діяльності студентів. Складність і поліаспектність проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання призводить до того, що вона супроводжується низкою суперечностей між:

- традиційним сцієнтично-технократичним і новітнім гуманістичним напрямками формування світогляду сучасної людини, пов'язаними із зміною освітньої парадигми;
- змістом трудової підготовки, який через скорочення часу на трудове навчання набув характеру мінімізованої дидактичної структури, і потребами суспільства у широкій технологічній культурі учнівської молоді як інтегрованої якості особистості;
- традиційною системою підготовки майбутніх учителів трудового навчання і необхідністю в індивідуальному творчому характері їх практичної діяльності;
- потребами студентів педагогічних університетів у знаннях, уміннях і навичках дослідницької роботи (гнучкість, мобільність, варіативність) і відсутністю науково обґрунтованої системи і технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання до дослідницької діяльності;
- вимогами щодо рівня практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до дослідницької діяльності і внутрішніми мотивами розвитку особистості студентів, їх потребами та особливостями.

Поліаспектність проблеми підготовки майбутніх учителів до творчої професійної діяльності знайшла своє відображення у різних напрямках педагогічних досліджень.

Наукова новизна дослідження Євгена Володимировича полягала в тому, що:

- вперше розроблено науково обґрунтовану концепцію підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як теоретичну основу підвищення ефективності їх професійної підготовки; вперше створено педагогічну систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, компонентами якої є студент (його переконання, мотиви, потреби, інтереси, самосвідомість та ідеали); педагог (його організаційна, управлінська, виконавська, контролююча діяльність); мета, функції і конкретні завдання, спрямовані на формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності; комплекс науково-дослідних завдань; педагогічні впливи (методи, форми, засоби); науково-методичне забезпечення; оцінка і корекція результатів підготовки (критерії, рівні). Ця система реалізується через: діагностику та розвиток професійно-пізнавальних знань, умінь та навичок студентів; цілеспрямоване формування професійно-пізнавальних інтересів; потреби та мотиви інноваційної діяльності. Розроблено теоретико-методологічні і організаційно-методичні засади функціонування такої системи, розкрито її зміст та структуру.

– удосконалено зміст, форми, методи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; критерії показники і рівні оцінювання готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

– подальшого розвитку набули основні напрями реалізації гуманістичного та особистісно-розвивального підходу до професійної підготовки вчителів трудового навчання

ня у вищих навчальних закладах, зокрема положення, що характеризують об'єктивні і суб'єктивні чинники впливу на процес інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання.

Теоретичне значення дослідження містилося в обґрунтуванні теоретико-методологічних підходів та принципів побудови системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; в обґрунтуванні теоретичних засад структурування змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; розкритті сучасної парадигми професійної діяльності вчителя трудового навчання, понятійно-категоріального апарату дослідження, базові поняття якого («педагогічна дослідницька діяльність», «науково-дослідне завдання») розглядаються як дійовий світоглядно-методологічний засіб пізнання; в обґрунтуванні критеріїв оцінювання готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, змістових, інформаційних, організаційних, процесуальних елементів системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягало в розробці науково-методичного забезпечення реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Практичні результати дисертаційної роботи реалізовані у процесі розробки освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм з напрямку «Технології» для підготовки майбутніх учителів трудового навчання. Розроблено та апробовано методичний посібник «Дипломна робота у вищих педагогічних закладах освіти (Положення про організацію і виконання)» зі спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання напрямку підготовки «Педагогічна освіта» та методичні рекомендації «Положення про науково-дослідну роботу студентів». Запропоновані в дисертації діагностичні методики оцінки рівня готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності адресовані аспірантам, студентам для виконання педагогічних досліджень.

Загальне педагогічне значення дослідження зумовлювалося і тим, що теоретичні положення та здобуті результати можуть бути використані для коректування інтелектуального компонента змісту трудового навчання, підготовки нових навчальних планів, програм, навчальних посібників, підручників для педагогічних працівників інших напрямів підготовки, що сприятиме підвищенню їхнього професійного рівня і результативності педагогічної дослідницької діяльності.

Про представників школи. У дисертації представника наукової школи **Олени Іванівни Дуб** «Розвиток професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США» (Дуб, 2012) зазначено, що у низці чинників, від яких вирішальною мірою залежить розв'язання комплексної проблеми професійної підготовки майбутнього соціального працівника, є проблема формування в нього однієї із домінуючих професійних якостей – професійної етики. Адже без етичних якостей у фаховій комунікативній діяльності будь-які інші сформовані якості не зможуть проявитися у повній мірі.

За останні роки розуміння ключових цінностей та етичних питань у професії «соціальна робота» набуло значного розвитку. Загальні теми цінностей та етики є центральними для соціальної роботи від самих початків зародження професії «соціальний працівник». Існує позитивний досвід США, країни, в якій найкраще сформульовані і найбільш ефективно діють як політичні, так і освітні системи соціального забезпечення. Тому вивчення закономірностей і принципів розвитку професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США може стати важливим засобом вдосконалення професійної освіти в Україні.

У той же час, на сучасному етапі розвитку професійної підготовки соціальних працівників в Україні спостерігаються суперечності між:

- становленням нових суспільних цінностей в Україні і відсутністю відповідних методик підготовки професійних соціальних працівників;
- зростаючим рівнем вимог до етичної підготовки соціальних працівників і недостатнім її рівнем у вищих навчальних закладах України;
- наявним позитивним досвідом розвитку професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США і незадовільним рівнем його запозичення й адаптації до освітнього простору України;

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснено цілісний аналіз основних етапів становлення і розвитку соціальної роботи як виду професійної діяльності; встановлено методологічні та соціокультурні передумови становлення і розвитку професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США; систематизовано, узагальнено і обґрунтовано зміст, форми і методи формування професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США; до наукового обігу введено нові дані, які збагачують сучасні уявлення про підготовку соціальних працівників у США, маловідомі факти, джерела і документи; набули подальшого розвитку положення щодо розвитку професійної етики соціальних працівників, як напряму професійної підготовки соціальних працівників; уявлення про посилення ролі вищих навчальних закладів у підготовці соціальних працівників до роботи в сучасних умовах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що воно сприятиме впровадженню в систему професійної підготовки соціальних працівників в нашій державі позитивного досвіду США, дає можливість використання матеріалів дослідження у процесі розробки нових навчальних планів і програм з професійної підготовки соціальних працівників.

Аналіз програм як державних так і приватних шкіл соціальної роботи дозволив встановити, що характерним для навчальних програм приватних шкіл є більша кількість годин, відведених на практичні заняття, і наявність предметів пов'язаних з формуванням знань з психоаналізу; хоча у всіх програмах присутня систематизація і наукова розробленість знань, що повідомляються. З іншого боку в залежності від штату присутня різна інтеграція знань і різна концептуальна орієнтованість процесу навчання.

Проведений Оленою Іванівною аналіз цілей, змісту і методів навчання соціальних працівників, дозволив встановити, що, незважаючи на відмінності в професійно-освітніх програмах, очевидна їх смислова спорідненість: формування широкої і науково-обґрунтованої компетентності як основи професійної діяльності в сферах соціальної роботи. Цілі, як і завдання навчання сформульовані вузько спеціалізовано, що стосується конкретних лікарень чи соціальних програм. Хоча студенти повинні опанувати основну кваліфікацію, яка дозволить їм працювати в майбутньому у різних соціальних сферах при перекваліфікації. Тобто система є відкритою для навчання протягом життя у системі неперервної освіти США.

Кваліфікація соціального працівника базується на трьох рівнях компетентності: науково-методологічному, професійно-практичному і особистих якостях. Система професійної підготовки, виділяючи необхідність формування теоретико-методологічного і професійно-практичного компонентів професійної компетентності соціальних працівників, основну увагу приділяє компоненту, який відображає особисті якості. З позиції розгляду проблеми розвитку професійної етики, особисті якості набувають визначального змісту при прийнятті етичного рішення. Адже коли виникають етичні дилеми – від системи особистих цінностей соціального працівника, його підходу до вирішення професійних проблем буде і зміст прийнятого рішення. Тому в процесі навчання розвиваються такі індивідуально-психологічні якості як креативність, рефлексивність, інноваційність.

Розробка нових професійно-освітніх програм і координація щодо впровадження зорієнтована на концепцію інтегрованого формування професійної компетентності. Основою дидактичної програми є реалізація взаємодії між викладачами і студентами та використання всіх внутрішніх ресурсів студентів, розвиток їхньої мотивації до навчання. Перевагою цієї освітньої концепції є те, що навчання будується незалежно від вузьких професійних сфер діяльності майбутніх фахівців, оскільки компетентність як цілісне особисте утворення є щось більше, ніж просто робоча кваліфікація.

Дослідницею показано, що формування професійної компетентності соціальних працівників в США показав існування певних тенденцій в змісті навчання. Перша тенденція – інтеграція знань з різних галузей психології, педагогіки, медицини, соціології, юриспруденції, філософії, історії. В основі інтеграційного підходу є філософія людини, професійна етика, історія становлення цінностей суспільства, методи вирішення етичних дилем, аналіз середовища і економічної ситуації в якій знаходиться клієнт, умови, які визначають діяльність соціального працівника. Друга тенденція формування стилю мислення майбутнього соціального працівника у напрямі більш повного розуміння потреб клієнта, використання його потенціалу на боротьбу з труднощами, правильне вирішення етичних дилем. Третя тенденція – це супервізія (індивідуальна або групова). Введення в навчальний план супервізії забезпечує зв'язок теорії з практикою і навпаки, планування і рефлексія як вже використаних, так і нових методичних підходів в практичній роботі; розуміння динаміки стосунків між студентом, клієнтом, установою і його представників з метою їх можливої позитивної зміни, і, нарешті, формування рефлексії культури як складової частини професійної культури соціального працівника. Тому є усі підстави розглядати вдосконалення процесу формування професійної компетентності соціального працівника, розвитку його професійної етики як інтеграційного процесу, який направлений на формування широкого спектру поведінкових можливостей, що характеризує наявність професійної компетентності у соціального працівника, а розвиток професійної етики – основа його професійної діяльності.

Наукове дослідження «Формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти» (Добініна, 2013) **Оксани Володимирівни Дубіної** присвячено проблемі формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Проаналізовано методологічні та концептуальні основи підготовки майбутніх робітників сфери технічного обслуговування автомобіля в системі професійно-технічної освіти. У дисертації визначено сутність та сучасний стан розробки проблеми формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти в педагогічній теорії і практиці. На основі аналізу наукової літератури обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. З'ясовано загальні психолого-педагогічні особливості формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Розроблено та науково обґрунтовано модель формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Експериментально перевірено ефективність використання розробленої методики формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Розроблено науково-методичне забезпечення реалізації запропонованої методики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– вперше розроблено та експериментально перевірено модель формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти; визначено сутність та розкрито педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти; визначено рівні (ви-

сокий, достатній, середній, низький) та критерії (розвивально-проективний, когнітивний, стимулюючо-спонукальний, комунікативно-організаційний, рефлексивно-творчий) формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти;

– уточнено сутність, зміст і структуру формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти; конкретизовано сутність понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність»;

– подальшого розвитку набула система принципів формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти (гуманізації навчально-виховного процесу; особистісно-орієнтований підхід у виборі майбутньої кар'єри, індивідуалізації процесу виробничої діяльності під час професійного навчання) та система електронно-методичних комплектів з фізики та будови, експлуатації й ремонту автомобіля для професії «слюсар з ремонту автомобіля».

Практичне значення одержаних результатів міститься в розробці електронного навчально-методичного комплексу «Фізика для професійно-технічних навчальних закладів», а також в тому, що матеріали, принципові положення та висновки дослідження створюють передумови для розгортання циклу науково-дослідних робіт з визначення перспектив удосконалення складової професійної освіти автослюсарів. Розроблена модель формування професійної компетентності майбутнього автослюсара може бути використана у професійній підготовці майбутніх автослюсарів та під час забезпечення особистісної спрямованості підготовки майбутніх робітників. Зміст та основні висновки роботи можна застосувати під час розробки навчальних програм, перспективно-тематичного планування, посібників з теорії і методики професійної підготовки автослюсарів, тестових технологій, спецкурсів у системі професійної освіти автослюсарів. Матеріали дослідження можуть бути використані науково-методичними центрами, закладами післядипломної педагогічної освіти та викладачами-практиками, які працюють у професійно-технічній освіті.

Оксаною Володимирівною розроблено та експериментально апробовано модель професійної компетентності у майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Функціонування моделі забезпечується поєднанням різнорівневих функціональних, дидактичних, процесуальних, управлінських та інших зв'язків, є спеціально організованим педагогічним процесом, який реалізується на основі відповідних педагогічних умов в психологічному, навчальному та професійному напрямках; передбачає комплексне застосування електронного навчально-методичного комплексу «Фізика для професійно-технічних навчальних закладів», спеціально-технічної дисципліни «Будова, експлуатація та ремонт автомобіля» та системи завдань, в яких поєднано продуктивну працю і навчання; цілеспрямоване формування пізнавальних і емоційних інтересів, які через діяльність формують професійну компетентність.

Доведено, що педагогічна методика формування професійної компетентності у майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти охоплює чотири етапи, які відповідають структурі формування професійної компетентності (інформаційно-теоретичний, практичний (в лабораторних умовах), практичний (в умовах виробництва), творчий). Встановлено, що технологічність методики досягається за рахунок дотримання вимог поступового переходу від простого до складного, своєчасного діагностування, прогнозування, контролю, корекції й оцінки процесу формування професійної компетентності.

Експериментальна робота з перевірки ефективності змодельованої методики формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти підтвердила основні теоретичні положення дослідження. Внаслідок про-

веденого формувального експерименту відбулися статистично значущі, позитивні зміни у рівнях сформованості професійної компетентності майбутніх автослюсарів експериментальних груп, що значно перевищує показники контрольних груп.

Марком Абрамовичем Вайнтраубом – докторській дисертації «Теоретико-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників з металообробки в професійно-технічних навчальних закладах» (Вайнтрауб, 2014) досліджено та проаналізовано сучасні концептуальні підходи щодо розвитку професійного навчання кваліфікованих робітників з металообробки в професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ) під час навчально-виробничого та виховного процесу. Враховуючи ці сучасні підходи в професійній школі, можна вийти на сучасну модернізацію професійно-технічної освіти. Вона повинна враховувати ринкові відносини в нашій державі, розвиток державного та приватного підприємництва, впровадження новітніх технологій, необхідність інтеграції нашої країни у світове співтовариство, розвиток творчої особистості.

Марком Абрамовичем обґрунтовано та визначено сучасні шляхи ефективною підготовки кваліфікованих робітників з обробки металів:

- з урахуванням новітніх технологій контролю, що включає розгляд систем контролю торкання при металообробці, використання яких дає можливість підвищити якість процесу обробки деталі. Розгляд відповідного навчального матеріалу під час навчально-виробничого та виховного процесу учнів ПТНЗ надасть можливість підвищити рівень кваліфікації майбутніх фахівців з металообробки при виготовленні більш якісної деталі у процесі її обробки;

- вивчення під час навчально-виробничого та виховного процесу основ теорії розв'язання винахідницьких задач, курсів розвивального навчання, які входять в систему інтегрованого розвивального навчання, дасть можливість сформуванню комплексної системи професійних та особистісних характеристик учня, а також підготувати майбутнього кваліфікованого робітника з інтегрованою професією. Подальші дослідження будуть присвячені аналізу інших сучасних шляхів ефективною підготовки кваліфікованих робітників з обробки металів.

У дисертації **Божени Юрїївни Оранюк** «Формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології» (Оранюк, 2016) теоретично узагальнено й практично розв'язано наукове завдання формування інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні в процесі допрофільної підготовки з освітньої галузі «Технології». З метою розв'язання актуального соціально-педагогічного завдання формування основ інформаційної культури учнів проаналізовано сучасний стан досліджуваної проблеми у вітчизняних і зарубіжних теоретичних джерелах та досвіді масової педагогічної практики. Досліджено структуру основ інформаційної культури учнів, базові поняття дисертаційної роботи та з'ясовано педагогічну сутність дефініції «інформаційна культура учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні».

Божею Юрїївною визначено наукові засади допрофільного формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні засобами освітньої галузі «Технології», з'ясовано критерії, показники та рівні сформованості такої культури. Розроблено теоретичну модель формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології», експериментально перевірено ефективність цієї моделі та доведено доцільність її застосування у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- вперше проаналізовано сучасний стан досліджуваної проблеми в теоретичних джерелах та досвіді масової педагогічної практики (тенденції виокремлення когнітивно-

діяльнісного, аксіологічно-мотиваційного та безпекового компонентів інформаційної культури у вітчизняній науці; досвід розв'язання завдань захисту дітей підліткового віку в мережевому спілкуванні у зарубіжній психолого-педагогічній практиці; можливості допрофільної підготовки учнів 7-9 класів з освітньої галузі «Технології»; досліджено структуру основ інформаційної культури учнів (знання про мережеве спілкування; уміння і види безпечної діяльності в мережах; особисті цінності і якості етичної мережевої поведінки підлітків), базові поняття дисертаційної роботи («культура захисту від агресії в мережах», «мережеве спілкування», «інформаційна культура учня») та з'ясовано педагогічну сутність дефініції «інформаційна культура учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні»; визначено наукові засади (специфіку, структурні елементи та функції) допрофільного формування інформаційної культури учнів 7-9 класів засобами освітньої галузі «Технології», з'ясовано критерії, показники та рівні сформованості цієї культури; розроблено теоретичну модель формування інформаційної культури учнів 7-9 класів у допрофільній підготовці загальноосвітньої школи за освітньою галуззю «Технології» засобами мережевого спілкування у єдності цільового, операційно-діяльнісного і контрольо-оцінювального блоків; експериментально перевірено ефективність цієї моделі у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та доведено доцільність її застосування у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології»;

– удосконалено зміст, форми, методи формування інформаційної культури підлітків у мережевому спілкуванні;

– подальшого розвитку набули основні напрями реалізації особистісно-розвивального підходу до формування інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні у контексті їхньої допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології».

Практичне значення одержаних результатів дослідження міститься в розробленні та впровадженні в навчально-виховний процес допрофільної підготовки загальноосвітньої школи навчальної програми «Основи інформаційної культури» для учнів 7-9 класів. Запропоновані в дисертації діагностичні методики оцінки етапу сформованості інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні адресовані вчителям для впровадження запропонованої моделі у процесі вивчення навчальних предметів, що входять до освітньої галузі «Технології».

Загальне педагогічне значення дослідження полягає в тому, що теоретичні положення та отримані практичні результати: підвищують інтелектуальний компонент змісту предмету трудове навчання у контексті допрофільної підготовки учнів 7-9 класів за освітньою галуззю «Технології» в загальноосвітніх школах; поглиблюють зміст підготовки майбутніх учителів трудового навчання, що забезпечує розвиток їхньої професійної компетентності. Отримані результати рекомендовано використовувати також для просвітницької роботи з батьками.

Дисертаційна робота **Олени Дмитрівни Літковець** «Формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання» (Літковець, 2016) присвячене проблемі формування графічних умінь в учнів на уроках трудового навчання. У роботі обґрунтовано та уточнено зміст понять: «уміння», «графічні уміння», «художньо-графічні уміння», «технічно-графічні уміння»; проаналізовано сучасний стан проблеми формування графічних умінь в учнів. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування графічних умінь в учнів початкових класів, визначено її структурні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості графічних умінь. Розроблено та експериментально перевірено поетапну методику формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання. Основні результати дослідження впроваджено у навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- уперше науково обґрунтовано методику формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання як теоретичну основу підвищення їх ефективності навчання в школі; розроблено та експериментально перевірено модель методики формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання в основу якої покладено особистісно-орієнтовану технологію навчання направлену на підготовку творчої особистості. Розроблено теоретико-методологічні і організаційно-методичні засади функціонування такої моделі, розкрито її зміст та структуру;

- уточнено зміст понять «уміння», «графічні уміння», «художньо-графічні уміння», «технічно-графічні уміння»; показники, критерії та рівні сформованості графічних умінь в учнів (когнітивний, діяльнісний, особистісний), щодо формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання; на основі аналізу діючої програми «Трудове навчання» систематизовано графічні уміння;

- подальшого розвитку набули основні напрями реалізації особистісно орієнтованого підходу, зокрема положення, що характеризують об'єктивні та суб'єктивні чинники впливу на процес формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання: доступність навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей учнів; система науково обґрунтованих логічних операцій; позитивне, відповідальне ставлення учнів до навчання; спонукання до засвоєння графічних умінь; структурування матеріалу, виділення головного, що забезпечує логічні зв'язки; використання наступності у виконанні графічних завдань; використання дидактичних засобів навчання; контроль за результатами навчання, перевірка та оцінка; взаємодія учнів і вчителів у навчальному процесі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в запровадженні у навчальний процес методичних рекомендацій для вчителів початкових класів щодо формування графічних умінь на уроках трудового навчання, а саме: методики формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання; комплексу дидактичних матеріалів для формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання.

У дослідженнях **Тетяни Ярославівни Гельжинської** (Гельжинська, 2017, 2018), зокрема, дисертації «Формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі фахової підготовки» представлені педагогічні умови формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій на основі системного підходу, що дозволило розглядати в єдності та взаємозв'язку всі елементи, що утворюють педагогічні умови побудови багаторівневої системи формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі їхньої фахової підготовки.

Аналіз нормативних документів і психолого-педагогічної літератури, присвяченої професійній підготовці майбутніх учителів технологій показав, що в контексті досліджень необхідно уточнити статусно-рольові позиції, які займає суб'єкт неперервної професійної підготовки на кожному з її етапів. Адже є різниця в статусі студента на теоретичних і практичних заняттях, які студент освоює на 1 і 2 курсах і його статус на 3-4 курсах, коли студент бере участь у групах з реалізації навчально-виробничих проектів, або керує учнями під час практики. Врахування таких особливостей дозволяє оперувати статусно-рольовою позицією суб'єкта неперервної професійної підготовки, яка характеризує його положення в системі неперервної педагогічної освіти у відповідності до статусу, який визначається положення суб'єкта на певній ступені неперервної професійної підготовки, і етапу оволодіння ним ролі майбутнього педагога.

Аналіз методологічних підходів обґрунтування процесу формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій показав, що в контексті формування орга-

нізаційної компетентності майбутніх учителів технологій саме в процесі неперервної професійної підготовки, доцільно використати домінантно-цільовий підхід. Для цього необхідно в подальшому встановити потреби студентів, які домінують на кожному з виділених етапів неперервної професійної підготовки з точки зору формування організаційної компетентності, а також дослідити важливі сензетивні періоди розвитку студента під час навчання у вузі, які представляють собою періоди в житті студента, які створюють найбільш придатні умови для формування у нього певних психологічних властивостей і видів поведінки.

Такий підхід дозволив сформулювати основну стратегічну направленість формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі неперервної професійної підготовки: у визначенні статусно-рольових позицій майбутніх учителів технологій на різних ступенях неперервної професійної підготовки; визначенні домінуючих потреб в формуванні знань, умінь і ціннісних орієнтацій відповідно до необхідних рівнів організаційної діяльності. Отже, стратегічно, процес формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій буде забезпечений, якщо при його реалізації, педагогічна технологія буде заснована на підході, який враховує домінування певних потреб особистості в конкретних статусно-рольових позиціях, які займає майбутній викладач в процесі неперервної підготовки.

Тетяною Ярославівною доведено, що проблема формування організаційної компетентності у майбутніх педагогів професійного (трудового) навчання представляє собою складний феномен і потребує його вивчення з різних позицій. Тому актуалізується проблема розкриття механізмів означеного феномену, яка потребує теоретичного аналізу критеріїв, які дозволяють оцінити рівень досліджуваного феномену. У роботі в контексті проблеми формування організаційної компетентності у майбутніх педагогів професійного навчання та специфіки їх майбутньої професійної діяльності уточнено сутність таких понять, як «показники», «критерії», «педагогічна діяльність», «організаційна діяльність», «компетенція», «компетентність», «організаційна компетентність».

На основі проведеного аналізу дефініцій, які розкривають зміст організаційних компетентностей майбутніх педагогів трудового навчання, виділені наступні взаємопов'язані компоненти в якості основних критеріїв рівня сформованості організаційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання: мотиваційно-аксеологічний; когнітивний; комунікативно-діяльнісний; рефлексивний. Показано, що кожний з них розкривається системою емпіричних показників, що дозволяє судити про ступінь сформованості окремого компонента організаційної компетентності. Сукупність критеріїв відображає стан і зміну всіх основних компонентів організаційної компетентності. Наліз результатів опитування майбутніх педагогів трудового навчання, дозволив навести аналіз стану готовності майбутніх учителів технологій у процесі їхньої фахової підготовки.

Список використаних джерел:

1. Кулик, Є. В. (2006). Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. (Дис. д-ра пед. наук). Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль.
2. Дуб, О. І. (2012). Розвиток професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США. (Дис. канд. пед. наук). Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів.
3. Дубініна, О. В. (2013). Формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. (Дис. канд. пед. наук). ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький.

4. Вайнтрауб, М. А. (2014). Теоретико-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників з металообробки в професійно-технічних навчальних закладах. (Дис. д-ра пед. наук). Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. Київ.

5. Оранюк, Б. Ю. (2016). Формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології». (Автореф. дис. канд. пед. наук). Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава.

6. Літковець, О. Д. (2016). Формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава.

7. Гельжинська, Т. Я. (2018). Методологічні аспекти формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі їх професійної підготовки. *Молодий вчений*, 1 (1), 278-282. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1%281%29__68.

8. Гельжинська, Т. Я. (2017). Технологія формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки. *Імідж сучасного педагога*, 7, 44-46. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_7_12.

9. Гельжинська, Т. (2017). Моделювання процесу формування організаційної компетентності майбутніх педагогів трудового навчання під час неперервної професійної підготовки. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 6, 199-207. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/prptma_2017_6_24.

«ІНТЕГРАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО І КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ» (НАУКОВА ШКОЛА ПРОФ. КРАВЧЕНКО Л.М.)

Ольга Титаренко

Про лідера. Доктор педагогічних наук, професор кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Любов Миколаївна закінчила історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, дванадцять років працювала вчителем історії і географії Павлівської восьмирічної школи Машівського району Полтавської області; десять років – завідувачкою методичним кабінетом Машівського районного відділу освіти. У 1992-1996 рр. навчалася в аспірантурі Українського інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти. 27 листопада 1996 року в спеціалізованій ученій раді Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України захистила кандидатську дисертацію «Професійна діагностика у системі післядипломного підвищення кваліфікації вчителя» (науковий керівник – проф. Крисюк С. В.). У 2000-2003 роках працювала завідувачем (доцентом) кафедри менеджменту освіти Полтавського ОППО імені М. В. Остроградського та асистентом кафедри педагогіки ПДПУ імені В.Г. Короленка; у 2003-2006 рр. навчалася в докторантурі педагогічного університету. Докторську дисертацію на тему «Наукові основи підготовки менеджера освіти у системі неперервної педагогічної освіти» (науковий консультант – проф. Бойко А. М.) захищено 10 березня 2009 року. З вересня 2007 р. по березень 2015 р. була завідуючою кафедрою культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; з лютого 2013 р. по вересень 2016 р. працювала проректором із наукової роботи університету. З вересня 2016 р. до сьогодні – професор кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін. Нагороджена медаллю НАПН України «Г. Сковорода» (2014), медаллю «За особистий вагомий внесок у розбудову Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (до 100-річчя заснування)» (2014), грамотами Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (2008, 2010), Полтавської обласної державної адміністрації (2010). Викладає навчальні курси «Соціокультурне проектування», «Аналітика у сфері культури», «Менеджмент загальноосвітніх навчальних закладів», «Теоретичні проблеми культурології», «Теорія культури», «Методика експериментального дослідження в теорії і практиці підготовки фахівців», «Концепції та технології професійної освіти в Україні», «Дослідження якості професійної освіти в ринкових реаліях сучасного українського суспільства», «Основи академічної доброчесності дослідника професійної освіти». Керує аспірантами зі спеціальностей 015 Професійна освіта та 011 Освітні/Педагогічні науки. Під керівництвом проф. Кравченко Л. М. захищено 2 докторських та 15 кандидатських дисертацій.

Кравченко Л.М. була заступником голови і членом спеціалізованих учених рад зі спеціальностей 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (кандидатська); 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (докторська); член ради зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання (кандидатська) у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка; у 2012-2013 рр. – членом наукової комісії МОН України з розробки Концепції неперервної педагогічної освіти, прийнятої наказом Міністерства освіти і науки України. Член Національної спілки дизайнерів України з 2018 р.

Під науковим керівництвом Кравченко Л.М. захищено:

- 2 докторські дисертації (Хоменко П.В. «Теоретичні і методичні основи природничонаукової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури у вищому педагогічному навчальному закладі», 2014 р., Лебедик Л.В. «Теоретичні засади підготовки викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури», 2019 р.);
- п'ятнадцять кандидатських дисертацій:
 - Свєртнев О.А. «Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі», 2009 р.;
 - Лебедик Л.В. «Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах», 2010 р.;
 - Коровіна (Винничук) Р.В. «Виховання загальнолюдських цінностей у літературній спадщині і громадсько-просвітницькій діяльності В.Г. Короленка», 2011 р.;
 - Скорик (Бергсма) Б.С. «Просвітницькі ідеї та навчально-виховна діяльність православних чернечих монастирів Центральної України (кінець XVII – XVIII століття)», 2013 р.;
 - Наталевич Н.П. «Формування професійної компетентності майбутніх культурологів у процесі вивчення історико-культурологічних та педагогічних дисциплін», 2014 р.;
 - Ємець А.В. «Підготовка майбутніх сімейних лікарів до застосування фізично-реабілітаційних технологій у професійній діяльності», 2015 р.; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти;
 - Кравчун Н.П. «Педагогічні погляди і організаційно-методична діяльність Якова Чепіги (Зеленкевича) (1900-1938 рр.)», 2016 р.;
 - Скріннік (Сорокіна) Є.О. «Підготовка майбутнього вчителя до формування сімейних духовно-моральних цінностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів», 2016 р.; 13.00.07 – теорія і методика виховання;
 - Яремака Н.С. «Формування інформаційної компетентності майбутніх менеджерів індустрії дозвілля у процесі професійної підготовки», 2016 р.;
 - Ісакова В.С. «Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів економіки у процесі вивчення філологічних дисциплін», 2017 р.;
 - Бухун А.Г. «Розвиток громадянської компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у процесі професійної підготовки», 2017 р.;
 - Крупіна Л.В. «Допрофесійна педагогічна підготовка старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах (1978-2015 рр.)», 2018 р.;
 - Денисенко Є.В. «Формування адміністративно-управлінської культури майбутніх офіцерів Національної гвардії України у процесі професійної підготовки», 2018 р.;
 - Тараненко К.С. «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології у процесі вивчення фахових дисциплін», 2018 р.;
 - Артюшенко П.П. «Розвиток науково-педагогічних шкіл з трудового навчання в Україні (кінець 70-х років ХХ ст. – початок ХХІ ст.)», 2019 р.

Усього за науковими спеціальностями:

- 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти – 2 докторських і 10 кандидатських;
- 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки – 3;
- 13.00.02 – теорія та методика трудового – 1;
- 13.00.07 – теорія і методика виховання – 1.

Кравченко Л.М. бере участь у роботі методичних об'єднань учителів художньої культури та мистецьких дисциплін закладів середньої освіти м. Полтави та області, рецензує навчально-методичні розробки вчителів шкіл і викладачів закладів вищої освіти. Є головним редактором видання «Ukrainian professional education=Українська професійна

освіта» та членом редколегії фахового видання «Імідж сучасного педагога». Була відповідальним редактором спецвипусків журналу «Імідж сучасного педагога»: «Світова художня культура» (2011 р.), «Інтеграція культурологічного і педагогічного знання» (2014 р.), «Культурологічний дискурс в освіті» (2015 р.). Щороку працює у складі предметних комісій з прийому вступників на спеціальність 034 Культурологія та атестаційних екзаменів. керує написанням курсових робіт та магістерських досліджень.

Наукові інтереси Л. М. Кравченко пов'язані з дослідженням методолого-теоретичних засад професійної освіти культурології, соціально зорієнтованого менеджменту й маркетингу як чинників культурологічної переорієнтації національної системи освіти, інноваційного менеджменту в організаціях освіти й культури, теорії і методики підготовки фахівців з естетичної, економічної і фізичної культури для забезпечення всебічного й гармонійного розвитку та самоздійснення особистості суб'єктів навчання (учнів, студентів, учителів, керівників освіти і культури) широкого вікового діапазону. Є автором і співавтором 224 наукових та навчально-методичних праць з педагогіки, професійної освіти, освітнього менеджменту, культурології. У травні 2019 р. отримала сертифікат про навчання за сертифікатною освітньою програмою «Хмарні сервіси в дистанційному освітньому процесі закладу вищої освіти». Здійснює керівництво студентською науковою групою за проблемою «Зміст і технології неперервної професійної підготовки фахівців для сфери культури». Член Ученої ради факультету технологій та дизайну, куратор групи. Брала участь в організації і проведенні науково-практичних конференцій, зокрема: Всеукраїнських науково-практичних конференцій «Культурологічна регіоналістика: теорія, історія, практика» (2017), «Сучасні соціокультурні практики: компетентнісно-аксіологічний аспект» (2018), «Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну» (2018); Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми культурно-освітнього простору» (2019); студентських круглих столів «Виявлення та протидія булінгу в студентському середовищі» (2019), «Актуальні проблеми культурології» (2019) та ін.

ST. ANDREW'S COLLEGE IN SASKATOON (CANADA) AS A CENTER OF THEOLOGICAL EDUCATION

Богдана Бергсма (Скорик)

Богдана Бергсма (Скорик) – учениця наукової школи Л. Кравченко, кандидат педагогічних наук, у 2013 р. захистила дисертацію «Просвітницькі ідеї та навчально-виховна діяльність православних чернечих монастирів Центральної України (кінець XVII – XVIII століття)», працювала на кафедрі культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. З 2018 р. у зв'язку із сімейними обставинами проживає в Канаді (м. Саскатун). Продовжує наукове зацікавлення релігійними аспектами культури та освіти. Працювала в бібліотеках Лютеранської духовної академії та Коледжу Святого Андрія спочатку як волонтер, а пізніше на посаді історика, досліджувала колекції первинних духовних і світських джерел. Разом із чоловіком Тімоті Бергсмою, який поділяє її наукові інтереси, подорожуючи, відвідують визначні місця і пам'ятки, пов'язані з релі-

гійною історією і культурою. У 2019-2020 рр. вони відвідали Гросс-Мінстер (Швейцарія, Цюрих), Берлінський Собор (Німеччина, Берлін), собори Львова – Домініканський, Латинський, церкву святого Миколая, а також – Києво-Печерську лавру, Софію Київську та Андріївську церкву у м. Києві.

Пропонуємо розвідку дослідниці про навчальний заклад, у якому вона працює.

The Lutheran Theological Seminary and Saint Andrew's College are part of the Saskatoon Theological Union. As such seek the common goal of spreading theological training. These post secondary institutions provide theological training, largely to perspective pastors in both the Lutheran and United Christian traditions. However, being a member of the Lutheran or United Church is not a requirement for study at either school.

The Otto Olson Memorial Library of Lutheran Theological Seminary, Saskatoon contains 45,000 volumes on many topics. The highlights of the collection are: Biblical studies, Near Eastern Christianity and the Reformation. The Library hosts three distinct collections: The Centre for Rural Community Leadership Collection and Ministry, Mennonite Collection and a Jewish-Christian Relations Collection.

The History of St. Andrew's College is an interesting topic in itself. St. Andrew's College is recognized by the United Church as the primary centre for theological education and ordination in the Canadian Prairie region. The College offers theological training for all levels of interest from people seeking ordination to lay people seeking a better understanding of their faith.

St. Andrew's College has always focussed on contextual theology by emphasizing the study of scripture, theology, history, ethics, education and pastoral care.

St. Andrew's College operates in the tradition of missionary work in Canada. This work emphasized they need for well educated clergy in the United and Presbyterian Churches in Canada. The College has continued this tradition to present day.

The Presbyterian Theological College in Saskatoon Founded in 1912 and was proclaimed by an Act of the Saskatchewan Legislature in 1913. It was first located on Albert Avenue, practically rural at the time, and had its first class of 37 students in 1914. The Presbyterian General Assembly of Canada in 1913 appointed Dr. Edmund H. Oliver, professor of history at the University of Saskatchewan, to serve as the first principal of the college.

Dr. Oliver and his colleagues help a deep commitment to the integration of theological study with the broader academic disciplines and community of the university. This commitment led them to seek a college home on the campus of the University of Saskatchewan. Plans were immediately made for the construction of a college building on the university campus. Initial footings were poured on a site some distance from the eventual building location but construction was suspended as the First World War took Dr. Oliver and a considerable portion of the student body into military service.

An offer of donated land providing for a more prominent location on campus at the entrance to the university was gladly accepted by the college. Construction of the current West Wing began in 1922. The college occupied the building for the first classes in the fall of 1923. The college celebrated the convocation of its first female graduate – Lydia Gruchy – in that same year, but it took another 13 years until Lydia Gruchy at St. Andrew's Church in Moose Jaw became the first woman ordained by The United Church of Canada.

With the union of the Methodist, Presbyterian and Congregational churches in Canada and the formation of The United Church of Canada in 1925 the college was renamed St. Andrew's College to recognize its Presbyterian founders, the discipleship of Andrew and a commitment to the new Canadian church. As with many communities and congregations across the Prairies, St. Andrew's struggled to support students and maintain the educational program

throughout the years of market collapse, depression and drought of the 1930s. Plans to complete the East Wing of the college building were shelved. The 1930s closed with Canada at war again and many St. Andrew's student served with the Canadian Armed Forces in Europe.

Following the end of that conflict and through the post-war decade of economic prosperity and church growth in Canada, St. Andrew's College equally grew and prospered. In 1946, anticipating the growth, the board of governors established an endowment fund to receive the gifts and bequests of friends of the college to place St. Andrew's on a firmer financial foundation. That endowment fund continues to serve students today providing for faculty and tuition relief. During the 1950s plans were again drafted for the completion of the East Wing of the college building. The expansion was a signal to the wider church about the permanence and future of the college at a time when the need for a theological presence on the Prairies was being debated. In September 1961 the East Wing was completed as were renovations to the West Wing.

Gender balance at St. Andrew's began to change significantly in the 1970s with a growing number of women within the student body, in graduation classes and receiving testamur for ordination. The exclusively male student residence become co-educational in 1974 with an equal number of rooms allotted to male and female students. During the 1970s ecumenical and co-operative relationships began to take greater shape involving the Anglican College of Emmanuel and St. Chad and the Lutheran Theological Seminary, leading eventually to the creation of the Saskatoon Theological Union.

Beginning in 1966, W. Hordern was first president of Lutheran Theological Seminary. This seminary was created by uniting a Norwegian and German Lutheran Seminaries of Saskatoon. These seminaries together have a history dating to 1913. William Hordern wrote memoirs of a Seminary President. One of the memories of the first president:

In 1979, William Hordern [1;3] made one last plea for a greater flexibility in the required courses. "I pointed out the problem created by sabbaticals. When Roger Nostbakken took his sabbatical seven years previously, we simply postponed his required courses for the first-year students. When he came back the next year, he taught the first- and second-year students together in the course. But he was going on sabbatical again in 1979 and the situation was different. Because of our increased enrolment, if we postponed the course the number of students who would be taking it on Roger's return would overflow any of our classrooms" [1].

W. Hordern also noted that occasionally there was a personality clash between a student and a professor. In such a situation, it seemed preferable to allow the student to take the required course in one of the other schools. It did not seem wise for the sake of either the student or the professor to force the student to take the class from that professor.

"The Board responded to my request with a motion that first reaffirmed the policy that students should take all required courses from LTS professors. It then authorized the President to grant exceptions under the following conditions:

- a) That the department involved and the President agree such exceptions are warranted.
- b) The President of the appropriate district, synod or church as to the effect of such an exception in the student's preparation for ministry.
- c) That the President of the Seminary shall indicate to the church presidents the identity and qualifications of instructors.
- d) That the President of the Seminary shall report such exceptions to the Board.
- e) That this procedure be reviewed by the Board one year hence.

Given the complexity of these restrictions on exceptions, it is not surprising that, in fact, few students were allowed to take required courses elsewhere" [1].

In 1982-83, St. Andrew's undertook a major study of its curriculum and came up with a radical proposal to change it. The details of the change do not concern us here, but they had the

effect of making it very difficult for students in Emmanuel or LTS to take St. Andrew's classes. At a combined faculty meeting, an Emmanuel professor spoke bitterly of St. Andrew's unilateral action when the proposal would seriously affect the cooperation of the three schools. As a result, St. Andrew's agreed to withhold the implementation of the proposal until there had been a three-way discussion of curriculum. But its President said that he did not want to waste time on such a discussion unless it could result in a common curriculum.

"I took this to our Board, pointing out that I did not want to be uncooperative with the other schools, but I did not see much point in taking for the discussions unless our Board was willing to go along with a common curriculum. Our Board gave me a free hand to go ahead with discussion. This did not mean that it was committing itself to allowing our students to take required courses elsewhere.

The first big issue that our combined faculties faced in discussing a common curriculum was that we were operating on different timetables. LTS had coordinated its timetable with that of the University whereby we had hour classes on Monday, Wednesday and Friday, and hour-and-a-half classes Tuesdays and Thursdays. The other two school had hour and a half classes all five days. Obviously this made it difficult for students to take classes in other schools.

Strangely enough, this proved an almost insurmountable problem. We felt that it was important to be coordinated with the University, because our professors taught in the School of Religious Studies and some of our students wanted to take University courses. The other schools stood by their practice. A compromise proved impossible. Finally, we shelved the issue. The various departments discussed the possibilities of cooperation. They hoped that we might schedule the cooperative classes on Tuesdays and Thursdays when we all had the same timetable. These departmental discussions did lead to some increased cooperation. But when I retired there was no combined curriculum, and the cooperative situation was about where it had been for several years [1].

Coordinating the three libraries seemed like a simpler task. At an early point we began exchanging the file cards on the books in our libraries. This meant that a student could go to our file and find that a book which we did not have was in either Emmanuel or St. Andrew's Library. This served to increase the number of books available to our students, and was an important factor in our receiving full accreditation. Our own library would not have been large enough by itself for accreditation.

There was, however, a serious gap in this system. Each of the school did its own ordering with very little consultation with the other school. So long as the ordering was in the hands of a professor in each of the school, there simply was not time for them to confer with each other. We began to dream of having a librarian hired by all of the schools. This person could coordinate the purchase of books so that unnecessary duplication would be avoided and more books could be made available to the library users.

It was also a recommendation of ATS that a seminary should have a librarian with both a theological and a library degree who would be a faculty member. W. Hordern told: "We saw the value of such a person, but did not see how we could afford it". In early 1979, however, St. Andrew's and Emmanuel expressed a willingness to pay their share for such a person [1].

The proposal was made attractive to us because the other two schools saw the new librarian as fulfilling most of their library needs. In case, larger student body and library meant that we would be keeping present library Staff. It was agreed that the salary of the new librarian would be divided into fifths. LTS would pay one fifth and the other school would pay two fifths each, as they would be getting more services [1].

In 2009 after study and preparation St. Andrew's College became an Affirming Ministry of the United Church of Canada and warmly welcomes to community persons of all sexual orientations and gender identities.

The MDiv program in preparation for ministry has deepened the integration of academic preparation and practical ministry experience through an 18- to 20-month residency and five learning circles.

The programs that St. Andrew's College has are: Dual Degree (BTh; MDiv); Doctor of Ministry; Master of Theology; Mater of Divinity; Master of Theological Studies; Diploma in Theology; Designated Lay Ministry.

And for the first-time history has been accredited to offer a Doctorate in Ministry in Rural Ministry and Community Development to specialize in rural ministry and community development. A partnership with Hanshin University Graduate School of Theology in Seoul, South Korea has opened a new international door for St. Andrew's and the potential for deeper engagement with Korean-Canadian Christians and United Church congregations.

In spring 2013, Lutheran Theological Seminary Saskatoon celebrated its one-hundredth anniversary. That year, the faculty boldly changed the way they teach courses.

For the first century, seminary followed the university model, offering semester-long, onsite courses. This meant that all students had to move to LTS for four years of theological education. But these old ways were not working anymore. Students, especially second-career students, were no longer willing or able to uproot their families or leave jobs in order to move to Saskatoon. To attract students, and to incorporate new teaching methodologies that fit this new context, changes were made.

Literature:

Challenged by Change Memoirs of a Seminary President by William Hordern, Printed at University of Regina, Saskatchewan, Canada 1994.

Lutheran Theological Seminary, Documents from LTS 1939-1942, completed in 1959 by LTS library.

Lutheran Theological Seminary Saskatoon Through the Years 1913-2012, Yearbook Photos, Graduation Photos, and Alumni / ae List, 2012.

NATALIA NATALEVYCH – PH.D., UKRAINISCH-DEUTSCHE SÄNGERIN, MUSIKLEHRERIN UND LIEDERMACHERIN

*Renata Vinnichuk
Natalia Natalevych*

April 1977 im Dorf Mikhaylovka, Mashevka Bezirk, Poltawa, Ukraine geboren. Als Kind eines Ingenieurs und einer Grundschullehrerin wuchs sie in einer Familie auf, in der gerne und oft gesungen, musiziert und kleine Konzerte gegeben wurden. Der Vater Pjotr Vladimirovych sang und spielte Gitarre, die Mutter Lyudmila Davidovna war vor allem die treibende Kraft, welche die Tochter für die Musik begeisterte. Im Alter von sieben Jahren besuchte Natalia die Musikschule, zu der sie regelmäßig 40 km fahren musste. In der Schule sang sie im Vokal- und Instrumentalensemble unter der Leitung von Vladimir Maska. Nach Ende der Schulausbildung im Jahre 1994 immatrikulierte Natalia an der psychologisch-pädagogischen Fakultät des pädagogischen Instituts „Vladimir Korolenko“ und beendet ihr Studium mit dem Schwerpunkt „Erstausbildung und Musik“ erfolgreich im Jahre 1999. Während der gesamten Studienzeit sang Natalia im ukrainischen Volkschor „Kalina“ unter Leitung von Professor Grigori Levtschenko sowie seit 2010 im Kammerchor „Gilea“, der 1998 vom Musikprofessor Limanski geschaffen wurde.

Nach dem Studium arbeitete Natalia Natalevych als Lehrerin für Musik in ihrer Heimatschule in Rjaske (1999-2001); von 2001-2003 lehrte sie an der Staatlichen Landwirtschaftlichen Akademie. Dort erwarb sie einen zweiten Hochschulabschluss auf dem Gebiet der Wirtschaftslehre und arbeitete von 2003-2010 als Assistentin in der Abteilung für Rechnungslegung und Wirtschaftsprüfung. Während ihrer Zeit an der Akademie blieb Natalia stets mit der Musik verbunden und arbeitete u.a. mit dem renommierten Poltavaer Dichter und Mitglied der nationalen ukrainischen musikalischen Gesellschaft, Anatoli Likhoshvai, zusammen. Sie komponierte die Musik zu seinem Lied „Taube und Täubchen“, half bei der Herausgabe seiner Liedsammlung „Guten Morgen, Ukraine“, "Sorotschinsker Ausstellung“ und „Poltavaer Souvenir“. Natalia nahm an verschiedenen Kunstwettbewerben teil, u.a. am ukrainischen Kunstfestival der landwirtschaftlichen Hochschulen der Ukraine „Sofiiivskier Sterne“ im Jahr 2002 in Poltava. 2011 beteiligte sie sich am Wettbewerb der Liedermacher „Saiten des jungen Herzens“. 2011 belegte sie den zweiten Platz beim Poltavaer Wettbewerb der militärisch-patriotischen Lieder.

Im Jahre 2010 entschied sich Natalia, Musik und Kultur wieder stärker in den Mittelpunkt ihrer beruflichen Laufbahn zu stellen. Sie wechselte an das Graduiertenkolleg am Institut für Kulturwissenschaften und Lehrmethoden für kulturwissenschaftliche Disziplinen an der pädagogischen Universität Poltava „Vladimir Korolenko“ und verteidigte 2014 erfolgreich ihre Doktorarbeit zum Thema „Die Herausbildung von Fachkompetenz bei künftigen Kulturwissenschaftlern während des Studiums der historisch-kulturwissenschaftlichen und pädagogischen Disziplinen“ unter der Leitung von Professor Lubov Kravchenko. Die Schule von Lyubov Kravchenko spielte eine wichtige Rolle bei der Bildung von Natalia als Wissenschaftlerin und Persönlichkeit. Nach Dissertation wandte sich Natalia wieder verstärkt der Musik zu. So schrieb sie im Jahre 2015 den Song „Spiel meine Gitarre!“ 2015 komponierte sie verschiedene Songs, welche die aktuellen Kriegsereignisse in der Ostukraine thematisieren. Natalia verarbeitet darin die emotional tief berührenden Erzählungen ihres Bruders, der als Militärarzt und Oberst der ukrainischen Armee das Leid hunderter Soldaten erlebte. Die von ihr komponierten Lieder „Order“, „Ahornsafft“, „Sonnenblumenfrieden“ beziehen sich auf reale Kriegsereignisse und sind konkreten Personen und ihren Familien aus den ukrainischen Kriegsgebieten gewidmet. Die Songs wurden gemeinsam mit Studenten der Kulturwissenschaften aufgezeichnet und beim Wettbewerb der patriotischen Lieder „Mit Liebe zu Dir, meine Heimat“ im Jahr 2016 der Öffentlichkeit vorgestellt.

Im Juni 2016 gibt Natalia ihr erstes Solo-Konzert mit ukrainischen, deutschen und englischen Liedern sowie Eigenkompositionen. In Ihrem Liedermacher-Projekt „Auf das Glück, auf das Schicksal“ treten neben ihren Söhnen Vladislav und Vitaly talentierte Sänger und Tänzer auf wie Vladimir Maska, Dschumard Davudov, Natalia Shevchenko, Maria Natalevych und Anna Feschenko sowie die Band „Nadvetschiria“ auf.

Im Jahr 2017 gibt Natalia Natalevych ein Solo-Konzert in Berlin und stellt erstmals ihr Repertoire ukrainischer, deutscher und englischer Lieder in Deutschland vor. Inspiriert von ihrem Aufenthalt in Berlin komponiert sie das Lied «Lieblingsstadt Berlin» - eine deutschsprachige Hymne auf die Hauptstadt.

Im Januar 2018 gibt Natalia ein weiteres Solo-Konzert in Berlin und komponiert unmittelbar im Anschluss an ihren Auftritt das Lied «Immer bei mir ist mein Gitarre“.

Im März 2018 gibt sie Konzerte in Berlin und Grimma (Sachsen) und komponiert im gleichen Monat die Lieder „Poltava - Berlin“, «Held des Marathons“.

Ihr musikalisches Repertoire umfasst populäre ukrainische und deutsche Volkslieder und Eigenkompositionen. Mit ihrer Musik möchte Natalia die Herzen möglichst vieler Menschen berühren und ihnen Frohsinn schenken. Mit über 20 Jahren Bühnenerfahrung erfreut sie

ihre Fans mit ihrem einzigartigen, gefühlvollen Gesang und ihren tiefgründigen emotionalen Kompositionen.

Der Erfolg der Kreativität ist das Ergebnis ihrer unermüdlichen Arbeit – und von Menschen, die sie lieben, unterstützen und inspirieren. Ihr Dank gilt ihrem Ehemann, Fotograf, Freund und Berater Ulrich Scheller, ihren Söhnen Vladislav und Vitali, ihren Eltern, Verwandten und Angehörigen. Natalia sagt über sich: "Ich bin glücklich mit guten Lehrern an meiner Seite. Jeder Mensch auf meinem Weg ist gewissermaßen ein Lehrer für mich."

Im Jahr 2018 zog Natalia aus familiären Gründen nach Berlin. Nach Deutschland zu ziehen bedeutete wieder den Mut zu finden, völlig neu zu beginnen.

Aktuell arbeitet Natalia als Leiterin eines Gesangs- und Theaterstudios im Familienzentrum Berlin-Steglitz.

Das Familienzentrum bietet für Kinder, Eltern und Familien Angebote zur individuellen Förderung von Kindern sowie zur umfassenden Beratung und Unterstützung von Familien. Ziel ist die Zusammenführung von Bildung, Erziehung und Betreuung als Aufgabe der Kindertageseinrichtungen mit Angeboten der Beratung und Hilfe für Familien.

Um Wirkung im Sozialraum zu entfalten, sollten Familienzentren zentraler Bestandteil der kommunalen Kinder- und Jugendhilfeplanung sein. Kinder- und Familienzentren sind Bildungs- und Erfahrungsorte, die an nachbarschaftliche Lebenszusammenhänge anknüpfen, Selbsthilfepotentiale von Eltern aktivieren und soziale Netzwerke unterstützen und fördern. Das Bildungs- und Beratungsangebot sollte sich jeweils an den konkreten Bedürfnissen vor Ort orientieren. Das bedeutet, dass Familienzentren sehr unterschiedliche Angebote für spezifische Zielgruppen entwickeln.

Eines der Kurse im Familienzentrum ist ein kreatives Musiktheaterstudio.

Die Arbeit als Leiterin eines Gesangs- und Theaterstudios ermöglicht es Natalia, sich nicht nur als Lehrerin, Schauspielerin, Musikerin, sondern auch als Choreografin, Drehbuchautorin, Regisseurin und Regisseurin zu realisieren, Bühnenkostüme zu produzieren, Kulissen vorzubereiten. Wichtig ist auch die Motivation der Schüler, mit den Eltern zu arbeiten. In der Tat ist Natalia nicht nur die Leiterin, sondern auch die Gründerin eines solchen Gesangs- und Theaterstudios im Familienzentrum Steglitz. Die Leitung des Familienzentrums gab ihr die Freiheit bei der Wahl der Methoden, Ansätze und Schulungsprogramme der Theater. Auch Natalias Idee, den Vorbereitungskurs für die jüngsten Teilnehmer des Studios „Klein, aber fein“ zu nennen, wurde begrüßt, und das Hauptpersonal erfahrener Theater hieß „Zauberer“. Von Anfang an führt Natalia, die Leiterin des Gesangs- und Theaterstudios, Atemübungen, Artikulationsübungen und Gesang, Prasseln, Unterrichten von Musikwerken und Texte von Theateraufführungen in ihren Unterricht ein. Darüber hinaus praktizierte sie über zehn Jahre lang die Kunst des Yoga und führte Elemente des Schauspiels und des Bühnennyogas für Kinder und Erwachsene in Theaterkurse ein.

Während vieler Jahre ihrer eigenen Bühne und pädagogischen Tätigkeit spürte sie intuitiv die positiven Auswirkungen von Yoga auf ihre eigenen Leistungen vor dem Publikum, während sie kulturelle Disziplinen an der pädagogischen Universität und Solokonzerte unterrichtete. Yoga-Kurse geben ein inneres Gleichgewicht, eine positive Lebenseinstellung, helfen, die innere Erregung vor den Aufführungen zu kontrollieren und sich auf den Inhalt einer Vorlesung oder ein künstlerisches Bild eines Musikwerks zu konzentrieren. Sie erkundete die Beziehung zwischen Theater und Yoga und wandte sich den Werken des bekannten Theaterpädagogen K. Stanislavsky zu, dessen Systeme und Technologien für die Arbeit mit Schauspielern im Laufe der Jahrhunderte nicht nur in der Sowjetunion, sondern auch in Theater Schulen in Europa und den USA offiziell anerkannt wurden. Eine wichtige Rolle bei der Entwicklung seines Systems zur Ausbildung von Schauspielern K. Stanislavsky gab Psychiatern der östlichen spirituellen Traditionen. In Anbetracht der Probleme der Bühnenkommunikation spielte der Autor eine

wichtige Rolle im Prozess des Energieaustauschs von Akteuren und Zuschauern und gab ihnen die Namen „Strahlemission“ und „Strahlwahrnehmung“.

Wissenschaftler untersuchen aktiv die menschliche Energie und haben bereits bewiesen, dass die Energiehülle für die körperliche Gesundheit, den emotionalen Hintergrund, das kreative Potenzial verantwortlich ist und die Entwicklung bestimmter Energiezentren die Richtung der Persönlichkeitsentwicklung aktualisiert. Seit der Antike ist dieses Phänomen Menschen bekannt, die in der Öffentlichkeit sprachen. Schauspieler, die die Praxis von Natur aus intuitiv besaßen, wurden zum Liebling des Publikums, und der Prozess selbst wurde dem mystischen Feld des Schauspielergenies zugeschrieben.

Es ist ein tiefes Eintauchen in sich selbst, das in der Tat der sehr kleine Aufmerksamkeitskreis ist, den K.S. Stanislavsky Schauspielern empfahl, die auf der Bühne zu großer Aufregung neigen.

Deshalb versucht N. Natalevich, die Elemente des Schauspieleryoga in ihren Kursen anzuwenden.

In der Anfangsphase besteht die Hauptaufgabe darin, den Schülern einen Zustand natürlicher szenischer Freiheit zu verschaffen - eine der grundlegenden Komponenten für wahres landschaftliches Wohlbefinden und die Garantie für wahres Handeln auf der Bühne. Die Haupthindernisse für den stabilen Zustand der natürlichen szenischen Freiheit sind meistens: - chaotisches Denken, springende Gedanken, Unfähigkeit, sich auf das Thema zu konzentrieren; - Muskelklemmen und körperliche Beschwerden aus „unbekannten“ Gründen; - die Gewohnheit zu zweifeln und in allem mehr Fehler als Tugenden zu sehen; - die Angewohnheit, sich selbst in Verlegenheit zu bringen, sich seiner Manifestationen zu schämen; - Angst, eine Frage zu stellen, als Erster etwas anzubieten usw. im Wesentlichen - Angst vor der Manifestation der eigenen Einzigartigkeit; Während des Yoga-Lernens lernen die Schüler, diese und andere Hindernisse zu erkennen und schrittweise zu beseitigen. Die Lektion kombiniert Theorie und Praxis in einem einzigen Prozess der Selbsterkenntnis. Dank Übungen und richtiger Atmung wird ein Zustand des „Eintauchens in die Bewegung“ ohne Verständnis erreicht. Der Schüler beginnt, auf die Empfindungen seines eigenen Körpers zu hören und befreit sich von der Trägheit gewohnheitsmäßiger Gedanken, die das Erreichen der gewünschten Ergebnisse hemmen oder blockieren. Die Hauptfähigkeit, die in der Anfangsphase des Trainings trainiert wird, ist die Entwicklung einer Fähigkeit zur Konzentration auf sich selbst, auf das Atmen, auf die Empfindungen des Körpers.

Im Allgemeinen kommt der Praktizierende mit regelmäßigen Schauspiel-Yoga-Kursen zu einem stabilen Zustand der Übereinstimmung mit sich selbst und seinem Körper. Die Manifestationen dieser Erkrankung sind: - ein entspannter, flexibler, gesunder Körper; - schnelle Konzentration auf das notwendige Objekt, leichtes Eintauchen in den notwendigen Zustand; - freudige, positive Gefühle; - allgemeine kreative Stimmung; - Leistung. Wie die meisten Praktiken der Selbstverwirklichung trägt das Handeln von Yoga zu einer allgemeinen Veränderung der Einstellung der Schüler zur Welt bei und umgibt die Menschen in Richtung Positiv. Es wird eine Verringerung aggressiver Manifestationen beobachtet, und die Praktizierenden beginnen, sich bewusster auf ihren Beruf zu beziehen und über die Werteinstellung für ihre eigenen Aktivitäten und die Aktivitäten der Kollegen nachzudenken.

Ein wichtiger Aspekt des Yoga für die Ausbildung zukünftiger Schauspieler ist auch das Fehlen von Wettbewerbsmomenten in seinen Bestimmungen. Ein solches Training lehrt nicht, sich selbst im Vergleich zu anderen zu bewerten, sondern die eigene Natur zu akzeptieren und die Notwendigkeit zu erkennen, seine Qualitäten und Fähigkeiten zu entwickeln. Darüber hinaus sollte beachtet werden, dass sich Schauspiel-Yoga-Kurse sehr positiv auf die Bildung einer positiven Einstellung der Schüler zu einem gesunden Lebensstil auswirken und den Wunsch nach körperlicher und geistiger Verbesserung anregen.

Zusätzlich zum Schauspiel-Yoga braucht jede Lektion Zeit, um in Schauspiel, Bühnensprache und Bühnenplastik zu trainieren. Die zweite Hälfte der Lektion ist dem Probenprozess (Arbeit am Stück) gewidmet.

Natalia studiert mit Kindern im Theater und setzt sich zum Ziel, das Leben von Kindern interessant und bedeutungsvoll zu gestalten, sie mit lebendigen Eindrücken, interessanten Dingen, der Freude an gemeinsamer Kreativität, der Fähigkeit, Ziele zu setzen und Wege zu finden, diese zu erreichen, zu bemühen Kinder, die in Theateraktivitäten aufgenommen wurden, konnten sie im Alltag einsetzen.

Die Teilnahme von Kindern an Theateraktivitäten wirkt sich günstig auf die Bereicherung des Kinderwörterbuchs, die Entwicklung der Sprachfähigkeiten und den allgemeinen emotionalen Zustand von Kindern aus. Während der Theateraktivität verbessern Kinder ihre Stimmung und ihr Selbstbewusstsein: Sie fühlen sich freier, entspannter und kommunizieren vertrauensvoller. Kinder übertragen erworbene Fähigkeiten in den Alltag - das sind Lieder, Tänze und Gedichte.

Es ist sehr wichtig, dass in einer Welt voller Informationen und neuer Technologien das Kind nicht die Fähigkeit verliert, die Welt mit seinem Verstand und seinem Herzen zu kennen. Es kann Musik hören und hören, kreieren, seine Einstellung zu Gut und Böse ausdrücken und die Freude kennen, die mit der Überwindung der Kommunikationsschwierigkeiten und der Unsicherheit verbunden ist für mich.

Das Theater bildet das Selbstbewusstsein eines Kindes - eine der wichtigsten Eigenschaften für einen modernen Menschen. Zusammen mit den musikalischen Ausdrucksmitteln können Sie im Musiktheater die Stimme, den Rhythmus, die Musikalität und die Ausdruckskraft eines Kindes identifizieren und entwickeln.

Der Einfluss von Musik und Gesang auf die Entwicklung der kreativen Fähigkeiten eines Kindes ist groß. Die Aufführung von Liedern ist ein wesentlicher Anreiz für die Entwicklung von Gedächtnis und Intelligenz. Das Aufführen eines Liedes in einem Musiktheater ist nicht nur Musik, sondern Teil eines dramatischen Bildes, mit dem Sie die größte emotionale Reaktion auf die gespielte Rolle erzielen können. Die Aufführung des Gesangsteils wird von einer Bühnenbewegung begleitet, die zu einer tieferen Bildung des Bühnenbildes beiträgt. Die Bühnenbewegung bildet die emotionale Sphäre des Kindes, seine Koordination, Musikalität und Kunstfertigkeit, beeinflusst seinen motorischen Apparat, entwickelt das auditive, visuelle und muskuläre Gedächtnis. Bühnenbewegung ist eine Trainingsdisziplin, die es einem Kind ermöglicht, seine motorischen Fähigkeiten zu entdecken und zu entwickeln, dem Körper eines jungen Schauspielers Reaktivität, Ausdauer, Plastizität und Ausdruckskraft beizubringen

Dank der gespielten Stücke lernt das Kind die Welt, gut und böse, zeigt seine persönliche Einstellung zu ihnen, fühlt sich in Helden und Ereignisse ein. Die akzeptabelste Musiktheaterproduktion ist ein Märchen. Musikalische Geschichten haben für Kinder einen erzieherischen Wert, der zur Entwicklung des ästhetischen Geschmacks beiträgt und bei Kindern eine helle emotionale Reaktion hervorruft. Für Kinder in Märchen ist es einfacher, das Bühnenbild und die Bewegungen, Sprachintonationen und Lieder zu vermitteln.

Ein Märchen entwickelt die Vorstellungskraft eines Kindes, dient als Mittel zur geistigen Entwicklung und hilft, Musik zu verwirklichen.

Musikalische Geschichten haben in der Regel einen spirituellen und moralischen Inhalt, der die musikalische Begleitung verstärkt. Geschichten verursachen Empathie für die Helden, Mitschuld, Mitschöpfung.

Auf Märchen basierende Aufführungen werden von verliebten Kindern verwendet. Jedes Kind möchte sich in eine Märchenfigur verwandeln und mit Hilfe von Kostüm und Make-up sein Aussehen verändern.

Die Produktion eines musikalischen Märchens eröffnet Kindern die Möglichkeit, Kreativität, Improvisation und Fantasie zu zeigen. Ein wichtiger Punkt ist die Einbeziehung des assoziativen Denkens des Kindes in den kreativen Prozess, was auf die unvermeidliche Einbeziehung der subjekträumlichen Umgebung zurückzuführen ist.

In den Theaterklassen verwenden wir alle Arten von musikalischen Aktivitäten: Musik hören, singen, musikalische rhythmische Bewegungen, Musikinstrumente für Kinder spielen.

Da das Familienzentrum international ist, werden Kurse in verschiedenen Sprachen abgehalten. Die Kurse werden von Kindern zweisprachiger Eltern besucht. In der Familie spricht beispielsweise der Vater Deutsch und die Mutter Russisch oder Ukrainisch oder Weißrussisch, Georgisch. Eltern möchten zwei oder mehr Sprachen in ihrem Kind unterstützen. Daher werden im Repertoire des Vokaltheaterstudios Theaterstücke, Lieder, Erzählungen und Performances nicht nur auf Deutsch, sondern auch auf Russisch und Ukrainisch präsentiert. Natalia führte auch das ukrainische Liederrepertoire für Kinder in ihre Kurse ein. Kinder singen gerne das ukrainische Lied „Matusya“ von N. Natalevich. Mit diesem Lied und anderen urheberrechtlich geschützten Liedern treten sie auf internationalen Festivals auf.

Neben dem Unterricht im Familienzentrum entwickelt und verbessert sich Natalia ständig, indem sie Sololieder aufführt. Zum Beispiel nahm sie im Sommer 2019 an einem internationalen Festival in Griechenland teil, wo sie den 3. Platz belegte. Ebenfalls im Sommer 2019 nahm er am Festival der Bardenlieder in der Tschechischen Republik teil. Und im Herbst 2019 präsentierte sie ihr Lied bei den 8. Internationalen Festspielen Berlin mit ihren Kindern in einem Vokaltheaterstudio.

Musiktheater ermöglichen es, dass sich ein man umfassend entwickelt und lernt, sein kreatives Potenzial auszudrücken, sich komplexe Aufgaben zu stellen und kreative Lösungen zu finden.

НАШІ АВТОРИ

Лобода Дмитро – аспірант кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Семеновська Лариса – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Полонський Олександр – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Хоменко Павло – д.п.н., проф., голова міжкафедрального семінару наукових керівників ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Кравченко Любов – д.п.н., проф., гарант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Полішко Юлія – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Онїко Валентина – д.п.н., проф., науковий керівник ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Беберіна Людмила – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Савенко Ігор – к.п.н., доцент науковий керівник ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Шолойко Наталія – кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри організації та економіки фармації Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

Стрижак Юлія – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Сас Наталія – д.п.н., проф., науковий керівник ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Гриньова Марина – д.п.н., проф., член робочої групи ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Винничук Рената – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Чорнусь Сергій – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Огуй Світлана – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Борисова Тетяна – к.п.н., доцент, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Прилипка Вікторія – аспіранта кафедри психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Литвин Віталій – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Орлова Наталія – асистент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Туник Андрій – аспірант ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Кулик Євген – д.п.н., проф., член робочої групи ОНП «Професійна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Гриценко Лариса – к.п.н., доцент, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Бобровська Ірина – викладач-методист Полтавського коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій

Титаренко Ольга – к.п.н., старший викладач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Близнюк Микола – д.п.н., доцент, професор кафедри виробничо-інформаційних технологій та БЖД Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Бергсма (Скорик) Богдана – к.п.н., історик (St. Andrew's college in Saskatoon (Canada))

Наталевич Наталія – к.п.н., україно-німецька співачка, автор пісень та викладач музики, керівник вокально-театральної студії в сімейному центрі Берлін-Стегліц (Німеччина)

ШАНОВНІ АВТОРИ!

До публікації приймаються статті проблемного, узагальнюючого, методичного характеру, оригінальних наукових, практичних досліджень, а також коротких повідомлень, оглядів і рецензій за результатами досліджень у різних галузях наук про освіту, які раніше ніде не друкувались. Статті приймаються українською, російською, англійською мовами та мовами Євросоюзу.

Обсяг тексту статті має бути від 10 до 15 сторінок формату А 4, включаючи ілюстрації та таблиці. Файл, що надсилається на адресу видання ukr.prof.edu@gmail.com має мати назву файлу та розширення файлу *.doc*, наприклад, *Стаття_Ткаченко*. Шрифт тексту 14 кегль Times New Roman, міжрядковий інтервал 1,5, поля тексту 20 мм з усіх боків, абзац 1,25 см.

Увага! Не дозволяється підкреслювання в заголовках, підписах і надписах, автоматичні перенесення, література у вигляді кінцевих виносок, абзац пробілами, використання кольорових малюнків!

Розглянемо детально оформлення тексту статті:

– *перший рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – УДК (обов'язково).

– *другий рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – особистий номер в ORCID (обов'язково).

– *третій рядок тексту* (по центру сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, всі прописні) - НАЗВА ТЕКСТУ;

– *четвертий рядок сторінки тексту* (по правому краю сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний) – імена та прізвища авторів (повністю);

– *перед основним текстом* – анотація українською мовою (не менше 150-200 слів), а також ключові слова через «,» без «*«*»; (вирівнювання по ширині сторінки, шрифт Times New Roman (Сур), розмір шрифту 14, *курсив*);

– *основний текст статті* – по ширині, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, повинен містити такі компоненти: постановка проблеми, аналіз джерел і публікацій, мета статті, виклад основного матеріалу, висновки;

– після основного тексту статті – порожній рядок;

– *список літератури* – «ЛІТЕРАТУРА» – вирівнювання по центру, нижче сам список літератури – вирівнювання по ширині, шрифт Times New Roman (Сур), розмір шрифту 14;

– «REFERENCES» – повторюється нижче «ЛІТЕРАТУРА» англійською мовою (якщо джерело було видано англійською мовою) або в транслітерації (якщо джерело було видано тільки українською чи російською мовою).

Важливо! Рекомендуємо здійснювати транслітерацію україномовного тексту за цим посиланням: <http://translit.kh.ua/?tkpn>, а російськомовного тексту – http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html

– анотація та ключові слова повторюються також нижче також англійською мовою. Перед кожною анотацією подається імена та прізвища авторів, назва статті. Звертаємо вашу увагу! Обсяг анотації російською мовою відповідає обсягу україномовної анотації, щодо анотації англійською мовою, то вона має бути розширеною (400-600 слів).

Звертаємо вашу увагу на те, що всі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела, всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела, назви праць у списку літератури розташовуються в алфавітному порядку.

ОФОРМЛЕННЯ МАЛЮНКІВ, ТАБЛИЦЬ, ФОРМУЛ:

- обтікання Малюнка повинно бути «В тексті»: (в меню MSWord: Формат малюнка / Положення / Обтікання / У тексті).
- блок-схеми повинні бути єдиним малюнком або об'єкти схеми – об'єднані: (у меню MSWord: виділити Малювання / Групувати)
- Рис.1 «назва» – під малюнком, по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний
- посилання по тексту – (рис.1)
- «Таблиця» – по правому краю, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний.
- назва таблиці – по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний
- посилання по тексту – (табл.1)
- формули можуть бути оформлені у MS Equation 3.0 - по центру, праворуч номер формули (1)
- посилання по тексту – (1)
- розмір шрифту на малюнках, графіках, діаграмах, таблицях – 12 Times New Roman.
- кількість табличного матеріалу повинна бути доречною.
- Рисунки, виконані у MS Word, потрібно згрупувати; вони повинні бути єдиним графічним об'єктом.

СТАТТІ З КОЛЬОРОВИМИ РИСУНКАМИ НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій.

Редакція сподівається на розуміння того, що одна й та сама стаття не може бути надіслана до кількох видань.

Просимо подавати такі відомості про себе: повні прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь та звання, місце роботи і посада, галузь наукових інтересів, адреса, e-mail та контактний телефон.

Думка редакції може не збігатися з позицією авторів.

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Науковий журнал

№ 6 2019

Редактор *Л. М. Кравченко*

Відповідальні редактори *Н. С. Яремака, Л. О. Король*

Літературний редактор *Н.І. Зінченко*

Художньо-технічний редактор

Комп'ютерна верстка

Підписано до друку 28.01.2020 р. Формат 60x84/8.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум.-друк. арк. 10,56. Обл.-вид. арк. 10,08.

Наклад 100 прим. Зам. № 1712

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.